

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BÖLÜMÜ

708983

BAŞAÇIKMA, DİNİ BAŞAÇIKMA VE RUH SAĞLIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması

HALİL EKŞİ

DOKTORA TEZİ

7 108983

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HAYATİ HÖKELEKLİ

BURSA 2001

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Dinî inanç, değer ve uygulamalar insanların hayatlarında pek çok işlevlere sahiptirler. Bu işlevlerden biri de hayatın zorluklarıyla karşılaştığı zaman onlara başvurulmasıdır. Kişi stres yaratan bir durumla karşılaştığında ortaya çıkan süreç birbiriyle etkileşimli çeşitli aşamaları içerir. Bu aşamalar bilişsel perspektiften değerlendirme, başa çıkma etkinlikleri ve sonuçları içermektedir. Yapılan literatür çalışmasında, dinin, başa çıkma etkinlikleri içerisindeki rolüne yeterince önem verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada değişik fakültelerde eğitim gören üniversite öğrencilerinin son iki yıl içerisinde kendilerini en fazla etkileyen hayat olaylarıyla mücadele ederken kullandıkları dini başa çıkma ve başa çıkma etkinlikleri ve etkinliklerin etkililikleri değerlendirilmiştir. Bu çerçevede bir dini başa çıkma ölçeği (*Dinî Başa çıkma Tarzları Ölçeği*) Türkiye koşullarına uyarlanmıştır.

Çalışmada ayrıca stres kaynağının bir takım özellikleri ile kişisel özelliklerin bu dinamik sürece muhtemel etkileri de değerlendirmiş ve psikolojik danışma/psikoterapi ve din psikoloji açısından bir dizi önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde en büyük paya sahip, maddi ve manevi desteğini hiç bir zaman esirgemeyen sayın tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Tez izleme komitemde yer alan ve yapıcı katkılarıyla çalışmamın olgunlaşmasını sağlayan sayın Prof. Dr. İzzet ER ile Prof. Dr. Mehmet Emin AY'a da ayrıca teşekkür ederim. Çalışmamı değerlendirip yapıcı önerileri ve titiz değerlendirmeleriyle ufukumun açılmasına yol açan sayın Doç. Dr. Ali KÖSE'ye minnettarım.

Çalışmamın yorucu kısımlarından biri olan istatistiksel işlemler esnasında yardımını esirgemeyen sayın Arş. Görv. Mustafa OTRAR'a ve ayrıca yardımlarını unutamayacağım sayın Alpaslan DURMUŞ'a teşekkür ederim.

Berber doktora çalışmalarına başladığımız yol arkadaşım sevgili dostum rahmet-i Rahmana kavuşan Sabri ÖZGÜL'ü de saygıyla anıyorum.

Son olarak, bu çalışmam esnasında onlara ayırmam gereken vakitleri bana bağışlayan ve beni sürekli destekleyen eşim ve oğluma teşekkür ederim

Halil Ekşi

Üsküdar-2001

İÇİNDEKİLER

	s.
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVII
KISALTMALAR	XVIII
GİRİŞ	1
Problem İfadesi	8
Amaçlar	9
Önem	11
Sayılıtlar	12
Sınırlılıklar	13
Tanımlar	13

BÖLÜM I

TEORİK ÇERÇEVE VE YÖNTEM

A. BAŞAÇIKMA, DİNİ BAŞAÇIKMA, RUH SAĞLIĞI

1. BAŞAÇIKMA	15
1.1. Stres	15
1.1.1. Stresin Kaynakları	16
1.1.2. Stresin Sonuçları	16
1.2. Başaçıkma	19
1.2.1. Kişi Olay Etkileşimi	20
1.2.2. Değerlendirme	21
1.2.3. Başaçıkma Etkinlikleri/Tarzları	22
1.2.4. Sonuçlar	25
2. DİNİ BAŞAÇIKMA	26
2.1. Dine Özgü Olan Nedir?	29

2.1.1. Psikolojik Perspektif.....	29
2.1.2. Dinî Perspektif	32
2.2. Dinî Başaçıkmanın Boyutları	42
2.3. Dinî Başaçıkma Ölçekleri	42
2.4. Dinî Başaçıkmanda Bireysel Farklılıklar	44
2.5. Dinî Başaçıkmanda Durumsal Farklılıklar	44
3.RUH SAĞLIĞI VE DİN	45
3.1. Ruh Sağlığı	45
3.2. Ruh Sağlığı ve Din	47
3.2.1. Çeşitli Psikoloji Kuramcılarının Yaklaşımları	50
3.2.2. Ampirik Veriler.....	52
3.2.3. Sonuç.....	55
4. DİNİ BAŞAÇIKMA VE RUH SAĞLIĞI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR	56

B. YÖNTEM

Araştırma Modeli	63
Evren ve Örneklem	64
Veri Toplama Araçları	66
1. Kişisel Bilgi Formu	66
2. Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği	67
3. Başaçıkma Ölçeği	72
4. Kısa Semptom Envanteri	75
Veri Toplama Süreci	77
Verilerin Çözümlemesi	77

BÖLÜM II

BULGULAR VE YORUMLAR

A- BULGULAR

A.1. DBTÖ'nin Türkçe'ye Uyarlanması İle İlgili Bulgular	81
---	----

1.1. Dilsel Eşdeğerlik	81
1.2. Madde Analizi	82
1.3. Güvenirlilik	84
1.4. Uyarılama Bulgularının Toplu Gösterimi	84
A.2. Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki ile İlgili Bulgular	85
1.1. Grubun Sosyo-Demografik Yapısına İlişkin Bulgular	85
1.2. Stres Kaynağı ve İlgili Değişkenler ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığına Ait Bulgular	90
2.1. Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Bulgular	96
2.1.1. Cinsiyet Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	96
2.1.2. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	102
2.1.3. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	113
2.1.4. Algılanan Gelir Düzeyi Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	124
2.2. Stres Kaynağı, İlgili Değişkenler ve Fakülte ile İlgili Bulgular	135
2.2.1. Stres Kaynağı Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	135
2.2.2. Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	162
2.2.3. Stres Kaynağının Etkisi Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	169
2.2.4. Fakülte Değişkeni ile Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	183
2.3. Başaçıkma, Dinî Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular	190

2.3.1. Olumlu Dinî Başaçıkma İle Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiler Ait Bulgular	190
2.3.2. Olumsuz Dinî Başaçıkma ile Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular	191
2.3.3. Başaçıkma Alt Boyutlarının Birbirleriyle İlişkilerine Ait Bulgular	193
2.3.4. Ruh Sağlığı ve Başaçıkma Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	196

B. YORUMLAR **197**

B.1. DBTÖ'nin Türkçe'ye Uyarlanması İle İlgili Yorumlar	197
B.2. Sosyo- Demografik Yapı ve Stres Kaynağı Olaya İlişkin Değişkenlerle İlgili Yorumlar	198
1.1. Grubun Sosyo-Demografik Yapısına İlişkin Yorumlar	198
1.2. Stres Kaynağı İle İlgili Değişkenler Ait Yorumlar	199
B.3. . Hipotezlerle İlgili Yorumlar	202

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR	224
ÖNERİLER	228
KAYNAKÇA	230
EKLER	249

Ek I: Religious Coping Scale (RCOPE)

Ek II: Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği (DBTÖ)

Ek III: Kişisel Bilgi Formu

Ek IV: Başaçıkma Ölçeği (BÇÖ)

Ek V: Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Ek VI: Ölçek Uyarlama İzin Yazısı

TABLOLAR LİSTESİ

	S
Tablo 1. Ruh Sağlığına Farklı Yaklaşımlarla Dini Yönelimler Arasında Yapılan Araştırmaların Bulgularının Özet Gösterimi	53
Tablo 2. Dini Yönelim Tarzı ve Ruh Sağlığı	54
Tablo 3.1. Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Bölümler ve Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeleri	66
Tablo 3.2. Başaçıkma ve Dini Başaçıkma Alt Ölçekleri ve Maddeleri	75
Tablo 4.1.1. Dilsel Eşdeğerlik Korelasyon Katsayılar	81
Tablo 4.1.2. Dilsel Eşdeğerlik Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları	82
Tablo 4.1.3. İç Tutarlılık İçin Madde-Toplam, Madde-Kalan Sonuçları	83
Tablo 4.1.4. Alt Üst Grup Değişkenine Göre Ayırt Edicilik İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	83
Tablo 4.1.5. Temel Bileşenler Analizi Ve Varimax Rotasyonu İle Elde Edilen Faktör Yükleri	84
Tablo 4.1.6. Uyarılama Sonuçlarına Ait Bulguların Toplu Gösterimi	85
Tablo 4.2.1. Cinsiyet Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Çapraz Frekans ve Yüzdeler	85
Tablo 4.2.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeyi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	86
Tablo 4.2.3A. Öğrencilerin Yaşı Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	86
Tablo 4.2.3B. Öğrencilerin Yaşı Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	87
Tablo 4.2.4 Algılanan Gelir Durumu Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	88
Tablo 4.2.5. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	88
Tablo 4.2.6. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	89
Tablo 4.3.1. Stres Kaynağı Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	90
Tablo 4.3.2. Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	91
Tablo 4.3.3. Stres Kaynağı Olan Olayın Etkisi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	91
Tablo 4.3.4. Stres Kaynağı Olan Olayın Gerçekleştiği Zaman Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler	92
Tablo 4.3.5. Atatürk Eğitim Fakültesi Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	92
Tablo 4.3.6. İlahiyat Fakültesi Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	93

Tablo 4.3.7. Mühendislik Fakültesi Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	94
Tablo 4.3.8. Genel Grup Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	95
Tablo 4.4.1. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Aktif Başa çıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	96
Tablo 4.4.2. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Planlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	96
Tablo 4.4.3. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	97
Tablo 4.4.4. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	97
Tablo 4.4.5. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	98
Tablo 4.4.6. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	98
Tablo 4.4.7. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	99
Tablo 4.4.8. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	99
Tablo 4.4.9. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	100
Tablo 4.4.10. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	100
Tablo 4.4.11. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Alkol/İlaç kullanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	100
Tablo 4.4.12. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa çıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	101
Tablo 4.4.13. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa çıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	101
Tablo 4.4.14. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	102
Tablo 4.5.1. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	102
Tablo 4.5.2. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	103
Tablo 4.5.3. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	104
Tablo 4.5.4. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	104
Tablo 4.5.5. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	105

Tablo 4.5.6. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	106
Tablo 4.5.7. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgili Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	106
Tablo 4.5.8. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	107
Tablo 4.5.9. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	107
Tablo 4.5.10. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	108
Tablo 4.5.11. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	109
Tablo 4.5.12. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	109
Tablo 4.5.13. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	110
Tablo 4.5.14. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	111
Tablo 4.5.15. AEF Öğrencileri Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	111
Tablo 4.5.16. Genel Grup Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	112
Tablo 4.6.1. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	113
Tablo 4.6.2. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	113
Tablo 4.6.3. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	114
Tablo 4.6.4. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	114
Tablo 4.6.5. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	115
Tablo 4.6.6. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	115

Tablo 4.6.7. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgii Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	116
Tablo 4.6.8. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Tazda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	116
Tablo 4.6.9. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	117
Tablo 4.6.10. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	117
Tablo 4.6.11. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	118
Tablo 4.6.12. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	118
Tablo 4.6.13. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	119
Tablo 4.6.14. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	119
Tablo 4.6.14. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	119
Tablo 4.6.15A-B. İlahiyat Fakültesi Bazında Annenin Eğitim Düzeylerine Göre Tüm Boyutlar İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	120
Tablo 4.6.16. AEF Öğrencileri Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	122
Tablo 4.6.17. MF Öğrencileri Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	123
Tablo 4.6.18. Genel Grup Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	123
Tablo 4.7.1. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	124
Tablo 4.7.2. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	125
Tablo 4.7.3. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	125
Tablo 4.7.4. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	126
Tablo 4.7.5. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	126

Tablo 4.7.6. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	127
Tablo 4.7.7. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgili Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	128
Tablo 4.7.8. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	128
Tablo 4.7.9. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	129
Tablo 4.7.10. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	130
Tablo 4.7.11. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	130
Tablo 4.7.12. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	131
Tablo 4.7.13. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	132
Tablo 4.7.14. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	132
Tablo 4.7.15. AEF Öğrencileri Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	133
Tablo 4.7.16. Genel Grup Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	134
Tablo 4.8.1. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	135
Tablo 4.8.2. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Planlama Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	136
Tablo 4.8.3. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	137
Tablo 4.8.4. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	138
Tablo 4.8.5. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	139
Tablo 4.8.6. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	140

Tablo 4.8.7. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	141
Tablo 4.8.8. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	142
Tablo 4.8.9. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Yadsıma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	143
Tablo 4.8.10. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Kabullenme Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	144
Tablo 4.8.11. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	145
Tablo 4.8.12. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	146
Tablo 4.8.13. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	147
Tablo 4.8.14. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları	148
Tablo 4.8.15. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	149
Tablo 4.8.16. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	149
Tablo 4.8.17. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	150
Tablo 4.8.18. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Planlama Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	150
Tablo 4.8.19. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	151
Tablo 4.8.20. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzeerine Odaklanma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	151
Tablo 4.8.21. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	52
Tablo 4.8.22. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	152
Tablo 4.8.23. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	153
Tablo 4.8.24. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama(Duygusal) Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	153
Tablo 4.8.25. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	154

Tablo 4.8.26. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	154
Tablo 4.8.27. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	155
Tablo 4.8.28. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	155
Tablo 4.8.29. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	155
Tablo 4.8.30. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	156
Tablo 4.8.31. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Yadsıma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	156
Tablo 4.8.32. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	157
Tablo 4.8.33. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Kabullenme Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	157
Tablo 4.8.34. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	158
Tablo 4.8.35. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Alkol/ilacı Kullanma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	158
Tablo 4.8.36. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	159
Tablo 4.8.37. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	159
Tablo 4.8.38. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	160
Tablo 4.8.39. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	160
Tablo 4.8.40. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	161
Tablo 4.8.41. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları	161
Tablo 4.9.1. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	162
Tablo 4.9.2. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Planlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	162
Tablo 4.9.3. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	163
Tablo 4.9.4. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	163

Tablo 4.9.5. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	164
Tablo 4.9.6. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	164
Tablo 4.9.7. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	165
Tablo 4.9.8. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	165
Tablo 4.9.9. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	166
Tablo 4.9.10. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	166
Tablo 4.9.11. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Alkol/İlaç kullanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	167
Tablo 4.9.12. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Olumlu Dini Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	167
Tablo 4.9.13. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	168
Tablo 4.9.14. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	168
Tablo 4.10.1. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Aktif Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	169
Tablo 4.10.2. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	170
Tablo 4.10.3. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	170
Tablo 4.10.4. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	171
Tablo 4.10.5. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	172
Tablo 4.10.6. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	172

Tablo 4.10.7. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	173
Tablo 4.10.8. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	174
Tablo 4.10.9. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	174
Tablo 4.10.10. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	175
Tablo 4.10.11. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	176
Tablo 4.10.12. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	176
Tablo 4.10.13. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	177
Tablo 4.10.14. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	178
Tablo 4.10.15. AEF Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	179
Tablo 4.10.16. İF Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	180
Tablo 4.10.17. MF Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	181
Tablo 4.10.18. Genel Grup Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	182
Tablo 4.11.1. Fakülteler Bazında Aktif Başaçıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	183
Tablo 4.11.2. Fakülteler Bazında Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	183
Tablo 4.11.3. Fakülteler Bazında Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	184
Tablo 4.11.4. Fakülteler Bazında Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	184
Tablo 4.11.5. Fakülteler Bazında Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	184
Tablo 4.11.6. Fakülteler Bazında Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	185
Tablo 4.11.7. Fakülteler Bazında Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	185
Tablo 4.11.8. Fakülteler Bazında Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	186
Tablo 4.11.9. Fakülteler Bazında Yadsıma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	186
Tablo 4.11.10. Fakülteler Bazında Kabullenme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	186

Tablo 4.11.11. Fakülteler Bazında Alkol/İlaç Kullanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	187
Tablo 4.11.12. Fakülteler Bazında Alkol/İlaç Kullanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	187
Tablo 4.11.13. Fakülteler Bazında Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	188
Tablo 4.11.14. Fakülteler Bazında Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	188
Tablo 4.11.15. Fakülteler Bazında Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları	189
Tablo 4..12.1 Genel Grup Bazında Olumlu Dini Başa Çıkma Alt Boyutu İçin Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı Sonuçları	190
Tablo 4..12.2. Genel Grup Bazında Olumsuz Dini Başa Çıkma Alt Boyutu İçin Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı Sonuçları	191
Tablo 4.12.3. Başa çıkma Alt boyutları İçin Korelasyon Tablosu	193
Tablo 4.12.3. Rahatsızlık Ciddiyeti İçin Korelasyon Tablosu	196

ŞEKİLLER LİSTESİ

	s.
Şekil 1. Stres ve Hastalık İlişkisi ile İlgili Bir Model	18
Şekil 2: BaŐaŐıkma S¼reci	20

KISALTMALAR

AEF	Atatürk Eğitim Fakültesi
age	adı geçen eser
agm	adı geçen makale
agt	adı geçen tez
akt.	aktaran
APA	American Psychological Assosiation
ark.	arkadaşları
BÇÖ	Başaçıkma Ölçeği
bkz.	bakınız.
DBTÖ	Dini Başaçıkma Tarzları Ölçeği
Edt(s).	Editör(ler)
et al.	ve diğerleri/arkadaşları.
ibid	adı geçen eser, makale veya tez
İF	İlahiyat Fakültesi
İFAV	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
JSSR	Journal for the Scientific Study of Religion
krş.	karşılaştırınız.
KSE	Kısa Semptom Envanteri
MF	Mühendislik Fakültesi
p.	Page/sayfa
pp.	from page to page/ sayfadan sayfaya
RCOPE	Religious Coping Scale
s.	Sayfa
TPD	Türk Psikologlar Derneği
vd.	ve devamı

GİRİŞ

Son yıllarda yapılan araştırmalar, dinî ve manevi değerlerle ruh sağlığı arasında olumlu ilişkiler ortaya koymaktadır.¹ Bu bulgular kaçınılmaz olarak dikkatleri dinin insanların hayatlarındaki konumuna odaklandırmaktadır.

Gerçekten de, dinî inanç ve uygulamalar toplumlarda oldukça yaygındır. Ülkemizde yapılan pek çok çalışmada dinin insanların hayatındaki yeri açıkça ortaya konulmuştur. Bunlardan birkaçından bahsetmek yerinde olacaktır. 2200 genç üzerinde gerçekleştirilen ve bütün Türkiye'yi kapsayan bir araştırmada grubun %89,2 oranındaki çoğunluğu *Allah'a ve dine inandıklarını* bildirmişlerdir ve bu gençler arasında ibadetleri yerine getirme davranışı da oldukça yaygındır.² Seufert, yukarıda bahsedilen gençlik araştırması üzerinde yaptığı kapsamlı analizde dinin sadece inanç boyutunda kalmayıp gençlerin sosyal hayatlarında önemli işlevlere sahip olduğu sonucuna varmaktadır.³

İzmir kentinde yapılan bir başka çalışmada ise örneklemin %83,7'i kesin inanç sahibi olduğu görülürken, dine ilgisiz veya inançsız olduğunu ifade edenlerin oranı sadece %6'da kalmıştır. Bu oran yaklaşık tüm diğer inanç konularında da (melekler, kitaplar vb.) kendini korumaktadır. Dinin hayatı anlamlandırmada, yaşanan sıkıntılara göğüs germede, emniyet ve güven duygusuna temel oluştırmada önemli bir yere sahip olduğu bu araştırmanın diğer bulgularınca da teyit edilmektedir.⁴ Dindarlık ile anlam düzeyi arasındaki ilişkinin 583 yetişkin üzerinde araştırıldığı bir çalışmada yüksek

¹ Bu araştırmaların genel değerlendirmeleri için bkz. Schumaker. J. F., *Religion and Mental Health*, Oxford University Press, New York 1992; Pargament, K. I., *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*, The Guilford Press, New York 1997; Shafranske, E. P., *Religion and Clinical Practice of Psychology*, APA, Washington DC 1997.

² *Türk gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*, Konrad-Adenauer Vakfı, Ankara 1999, s. 72-73; Yakın zamanda ANAR tarafından yapılan bir kamuoyu araştırmasında da oruç tutanların oranı %80,8 olarak bulunmuştur; ANAR, *Türkiye Gündemi Araştırmaları: 2000*, Ankara 2001.

³ Seufert, G., "Türk Gençleri Arasında Din ve Milliyetçilik", *Türkiye'de ve Avrupa'da Gençlik* içinde, Türk Demokrasi Vakfı & Konrad Adenauer Vakfı, Ankara 2000, s. 74-78.

⁴ Köktaş, M. E., *Türkiye'de Dinî Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul 1993, s. 78, 130-132.

dindarlık ile umut, iyimserlik, sevgi sorumluluk gibi psikososyal motivasyonlar ve yüksek düzey anlamlılık arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur.⁵

Dinî değer ve inançlar özellikle hayatın trajik anlarında, yoğun gerilim yaşandığı durumlarda *gerçekliğin* algılanması ve yorumlanmasında pek çok insan için temel referans noktasıdır.⁶ Örneğin kaza sonucu felç olan kişilerin “*niçin ben*” sorusuna en sıklıkla getirdikleri açıklamalar dinî içeriklidir.⁷ Pargament ve Brant bunu dinle ilgili şu modeli önererek açıklamaktadırlar: Din, kişinin yöneltici sisteminin (*individual's orienting system*) önemli bir parçası olarak dünya ile alaka kurmada ve algılamada kullandığı genel bir yoldur ve değerler, alışkanlıklar ve genelleşmiş inançlar, ilişkiler ve kişiliği ihtiva etmektedir.⁸ Dolayısıyla dinî değer ve inançlar kişinin bu sisteminin bir anlamda “*ruhu*” olabilir.

Dinî inanç ve değerlerin işlevlerinden en önemlilerinden biri krizlerde çeşitli amaçları gerçekleştirmek için kullanılmalarıdır. Başka bir ifadeyle, hayat sürekli sorunlar üretmekte ve insanlar bu durumlarda sıklıkla inançlarına başvurumaktadırlar.⁹

“ *İnsanın gücünü aşan, acz ve çaresizlik içinde bırakan tehlikeler ve felaketler karşısında çoğu insanda tabiatüstü bir kurtarıcı ve ilahi yardıma başvurma eğiliminin kendiliğinden uyanması sık sık müşahede edilen bir durumdur.* ”¹⁰

Psikologların genelde dinin bu olağanüstü rolünü ihmal ettiğini söylemek abartılı olmaz.¹¹ Ruh sağlığı profesyonellerin bir kısmının kendilerine danışanların dinî

⁵ Bahadır, A., *Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 172, 188.

⁶ Canwallader, E. H., “Depression and Religion: Realities, Perspectives and Directions”, *Counseling & Values*, 35(2), 1991, p. 271.

⁷ Akt., Pargament, K. I., Ensing, D. S., Falgout, K. et al., “God Help Me (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events”, *American Journal of Community Psychology*, 18 (6), 1990, p. 794.

⁸ Pargament K. I. & Brant, C. R., “Religion and Coping”, In *Handbook of Religion and Mental Health* (Edt.: H. G. Koenig), Academic Press, San Diego 1998, p. 114.

⁹ Hood, R. W., Spilka, B., Hunsberger, B. & Gorsuch, R., *The Psychology of Religion: An Empirical Approach (2nd Edition)*, The Guilford Press, New York 1996, p. 377.

¹⁰ Hökelekli, H., *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları, Ankara 1998, s. 87.

¹¹ Pargament, K. I., “Religious Methods of Coping: Resources for the Conservation and Transformation of Significance”, in Shafranske, *ibid*, p. 215; ayrıca A.B.D’de yapılan pek çok araştırma ruh sağlığı

yönelimlerini danışma sürecinden tamamen bağımsız olarak gördükleri ve ruh sağlığına yıkıcı etki yapıcı olarak değerlendirdikleri söylenebilir.¹² Pargament ve Park, klinik ortamlarda ne zaman dinden bahsedilse pek çok terapistin kafasında danışanın psikolojik uyumu hakkında soru işareti oluştuğunu ve gerçeklikten kaçınma, inkar, geri durma, edilgenlik ve bağımlılık gibi olumsuz özelliklerin dine atfedilmesine literatürde sıkça rastlanmasının zor olmadığını söylemektedirler.¹³

Bütün bunlara rağmen son 20 yıl içinde hız kazanan günümüzde ve kendisini oldukça belirgin olarak ortaya çıkaran bir eğilimin varlığını da görüyoruz. Bu eğilim, psikoloji ve psikiyatri çevrelerinde dinî ve manevi konuların tabu olmaktan çıkmasıdır. Artık önemli psikoloji dergilerinde bu konularla ilgili makaleler yayınlanmakta, bilimsel toplantılarda bildiriler sunulmaktadır. Bergin, bu eğilimin nedenlerini şöyle izah etmektedir: 1- Genel olarak bilimin gerçekliğin tek otoritesi olduğu fikrinin zedelenmesi. Bilim ve teknolojinin ekolojik, toplumsal ve politik sonuçları onun sadece ilerleme anlamına geldiğini açıkça sorgulamaktadır. 2- Özelde psikolojinin sadece sınırlı etkili sonuçlar ortaya koyması ve kültürel değerlere yabancı olması. 3- Modern zamanlar anksiyete, şiddet, bencillik ve depresyon üretmekte ve insan ruhu bunları denetim altına alamamaktadır. Bundan dolayı, insanların verilenden daha fazlasını talep etmesi. 4- Psikologlar bu gelişen zamanın ruhu (=zeitgeist) 'ndan etkilenmekte ve onun bir parçası haline gelmeleri ve dolayısıyla mekanik psikoloji dışında gözlenemeyen gerçekliğin araştırıldığı bilinç ve biliş çalışmalarına rağbetin artması.¹⁴

Modernizm-postmodernizm tartışmaları da sosyolojide benzer argümanları gündeme getirmektedir. Bu argümanlara göre, toplumlar modernleştikçe sekülerleşeceği tezi bugün postmodern durumla sorgulanır olmuştur. Postmodern durum büyük

hizmeti verenlerin genel popülasyondan daha düşük geleneksel dini mensubiyet ve katılıma sahip olduklarını göstermektedir; örn., Bergin, A. E. & Jensen, J. P., "Religiosity of Psychotherapist: A National Survey", *Psychotherapy*, 27(1), 1990, p. 5; ülkemizde de dini karşı tutumun benzerlikler gösterdiği söylenebilir. Krş. Kağıtçıbaşı, Ç., *Kültürel Psikoloji*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 143 vd.

¹² Canwallader, *ibid*, p. 270.

¹³ Pargament, K. I. & Park, C., "Merely a Defense? The Variety of Religious Means and Ends", *Journal of Social Issues*, 51 (2), 1995, pp. 13-14.

¹⁴ Bergin, A. E., "Psychotherapy and Religious Values", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*,

anlatıları, ideolojileri ve mutlaklıkları sorgulamakta, insan yaşamında edebiyattan politikaya, mimariden dine kadar *muğlaklığı* ve *çeşitliliği* getirmekte ve insanları yeni yönelimlere ve kimlik yapılarına doğru yöneltmektedir. Tüm bunların sonucunda ise Batı düşüncesinin bilimsel rasyonel düşüncesine duyulan inancın yerini çeşitli yerel ve dinî kimlikler almaktadır. Çünkü bilim son tahlilde insanların etik sorunlarına cevaplar üretememektedir.¹⁵ Modernleşme (kentleşme, sanayileşme, ve teknolojik değişme) insanları başarıdan çok bir boşluk ve neticesinde arayış duygusuyla başbaşa bırakmaktadır. Tüm bu gelişmeler sonucunda toplumların sadece marjinal ve fakir kesimlerinde değil, zengin ve kentli kesimlerinde de yeni dinî arayışlar ve oluşumlar göze çarpmaktadır. Bunlar arasında fundamentalist dinî oluşumlardan tutun da 60 ve 70'lerde kurulan yeni dinî hareketlere (Moon tarikatı, transandantal meditasyon, church of Scientology vb.), sivil din diye adlandırılan yeni vatanseverliklere, örgütlere üyeliklere kadar birçok oluşumun adını zikretmek mümkündür.¹⁶

Bütün bunlar sosyo-kültürel değerlerin ve bu arada onların en önemli şekillendiricilerinden¹⁷ biri olan din üzerinde yapılan çalışmaların çoğalmasının sonucunu doğurmaktadır.¹⁸ Ayrıca çeşitli ruh sağlığı meslek kuruluşları da hizmet verilenlerin bu değerlerinin dikkate alınmasını prensipleri arasına aldıkları gözlenmektedir.¹⁹

Burada ifade edilenlerden dinî değer ve inançların insanlar üzerinde sadece

48, 1980. pp. 95-96.

¹⁵ Bu tür tartışmalar için bkz. Haynes, J., *Religion in Global Politics*, Longman, London 1988, pp. 210-214; Bauman, Z., "Postmodern Religion", In *Religion, Modernity and Postmodernity* (Edt.: P. Heelas), Blackwell, Massachusetts 1998, pp. 55-78.

¹⁶ Macionis, J. J. & Plummer, K., *Sociology: A Global Introduction*, Prentice Hall, New York 1997, pp. 520-523.

¹⁷ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Sezen Y., *Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, İFAV, İstanbul 1990, s. 223-228.

¹⁸ Bu konuyla ilgili tüm araştırmalarda bu eğilimden mutlaka bahsedilmektedir. Bkz. Thorensen, C. E., "Spirituality and Health: Is There a Relationship", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, pp. 292-293.

¹⁹ Amerika Psikologlar Derneği'nin (*American Psychological Association=APA*) yayınladığı etik prensiplerden birinde (*Standart 1.08*) hizmet sağlanırken psikologların özel bir itina gösterilmesi gereken bireysel farklılıkların birinin din olduğu belirtilmekte ve psikologların hizmet verirken bireysel farklılıklarla ilgili gerekli eğitim, tecrübe, konsültasyon ve süpervizyonu elde etmeleri istenmektedir. American Psychological Association, "Ethical Principles of Psychologist and Code of Conduct", *American Psychologist*, 47, 1992, p. 1601.

olumlu etkileri olduğu gibi bir sonuca varılmamalıdır.²⁰ Daha ziyade bu yönünün ihmal edildiği vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Dinî değerlerin insanların hayatlarında karşılaştığı zorluklarla mücadelesini nasıl etkilediği ile ilgili en önemli yaklaşımlardan biri Amerikalı Klinik Psikolog Kenneth I. Pargament tarafından önerilen “*dinî başa çıkma (religious coping)*”dır.²¹ Başa çıkma kişinin kaynaklarını aşan veya zorlayan olarak değerlendirilen belirli dışsal ve/veya içsel isteklerle mücadele etmek için sürekli değişen bilişsel ve davranışsal çabalar olarak tanımlanır.²² Dinî başa çıkma ise bu süreçte dinî referanslı bilişsel ve davranışsal tekniklerin kullanılmasıdır. Dinî başa çıkma ile ilgili yapılan çalışmalar, stresli durumların sonuçlarını açıklamada dindarlığın geleneksel genel ölçümlerinden (dua sıklığı, dinî merasime devam sıklığı vb.) daha iyi açıklayıcı olduğunu ortaya koymaktadır.²³

Yapılan çalışmalar dinî başa çıkma tarzlarının bir kısmının düşük depresyon düzeyi, daha iyi ruhsal denge, daha iyi fiziki sağlık ve ruhsal olgunluk gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.²⁴ Ayrıca, dinî başa çıkma tarzları, dinî olmayan başa çıkma tarzlarının etkilerinin ötesinde sağlık ve iyi oluşu açıklamaya özgün

²⁰ Dinî inançlarından dolayı çocuklarına tıbbi müdahalede bulunulmasını engelleyen ve bu yüzden onların hayatlarını kaybetmelerine yol açan bazı dini grupların değerlendirilmesi için bkz. Swan, R., “When Faith Fails Children: Religion Based Neglect”, *The Humanist*, November/December 2000, pp. 11-16; Yine kadınlarla ilgili geleneksel dini rollerin suçluluk, depresyon ve öz-yeterlilik algılarına etkileri için bkz. Propst, L.R., “Servanthood Redefined: Coping Mechanisms for Women within Protetan Christianity, in *Psychology of Religion: Personalities, Problems, Possibilities* (Edt.: H.N. Malony), Baker Book House, Michigan, 1991, pp. 536-537; İslami kültürde benzer problemler için krş., Şefkatli-Tuksal, H., *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Kitabiyat, Ankara 2000; tez ön çalışmalarım sırasında daha çok muhafazakar kesimle çalışan bir psikiyatri doçenti, kendisine eşlerinin dini inanç ve değerlerle meşrulaştırdıkları roller veya olumsuz davranışlar yüzünden depresyona girip başvuran kadınlardan bahsetmişti (Kişisel İletişim, Ocak 2000)

²¹ Pargament K. I., Kennell, J., Hathaway, W. et al., “Religion and the Problem Solving Process: Three Styles of Coping”, *JSSR*, 27 (1), 1988, pp. 90-104.

²² Lazarus, R. S. & Folkman, S., *Stress, Appraisal and Coping*, Springer Publishing, New York 1984, p. 141.

²³ Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G. & Perez, L., “Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors”, *JSSR*, 37 (4), 1998, pp. 710-711.

²⁴ Pargament K. I. & Park, C., “In Times of Stress: The Religion-Coping Connection” in *The Psychology of Religion: Theoretical Approaches* (Edts.: B. Spilka; D. N. McIntosh), Westview Press, Boulder 1996, pp. 43-53.

katkı sağlamaktadır.²⁵

Başalıkma kavramı her ne kadar zihinde olumlu bir izlenim bıraksa da etkili olabileceği gibi etkisiz de olabilir.²⁶ Bu kavram özünde bireyin herhangi bir stres kaynağına birincil değerlendirmeden (*primary appraisal*) sonra verebileceği tüm karşılıkları ifade eder. Bu karşılıklar etkili/etkisiz, problem odaklı/duygusal odaklı veya olgun/olgun olmayan başalıkma tarzları olarak iki kutuplu olarak sınıflandırılabilirler.²⁷ İşini kaybeden bir kişi yeni iş imkanları için çaba harcayabilir, ya da bunun tam tersi içki veya uyuşturucu kullanabilir. Her ikisi de teknik anlamda bir başalıkma tarzı olarak kabul edilir.

Başka bir ifadeyle, zor zamanlarda bizim için *önem, anlam ve değer* taşıyan şeyleri en üst noktaya çıkartma gayreti göstererek başalıkırız. *Önem veya anlam* psikolojik, sosyal, fiziki, maddi ya da manevi olabilir. Kişiden kişiye değişebilir ya da iyi veya kötü olabilir. *Önem veya anlam* nasıl tanımlanırsa tanımlansın stresli zamanlarda başalıkma, önemseydiğimiz şeyleri sürdürme veya dönüştürme çabalarını kapsamaktadır.²⁸

Din, başalıkmaya nasıl katkıda bulunuyor? diye baktığımızda karşımıza insanın yetersizliği çıkmaktadır. Ne kadar gücümüzü en üst noktaya getirmeye çalışırsak çalışalım, insan olarak sınırlı ve geçici olduğumuzun farkına varıyoruz. Herhangi bir anda mevcut kaynaklarımızın ötesine geçilebiliyor ve böylece tehlikeye açık hale geliyoruz. Din bu noktada bazı çözümler sunuyor gözükmektedir. Bu çözüm, diğer destek kaynaklarının eksikliğinde *manevi destek*, hiç bir açıklamanın ikna edici olmadığı zaman *açıklama*, hayat denetim dışında görüldüğünde *kutsal marifetiyle denetim duygusu*, eskilerin artık bir işe yaramadığında yeni *anlam ve önem* nesnelere

²⁵ Pargament, K. I., Cole, B., Vandecreek, L. et al., "The Vigil: Religion and the Search for Control in the Hospital Waiting Room", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, p. 337.

²⁶ Pargament, K. I., Koenig, H. G. & Perez, L., "The Many Methods of Religious Coping: Development and Initial Validation of the RCOPE", *Journal of Clinical Psychology*, 56 (4), 2000, p. 524.

²⁷ Şahin N. H. & Durak A., "Stresle Başalıkma Tarzları Ölçeği: Üniversite Öğrencileri İçin Uyarlanması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (34), 1995, s. 57.

²⁸ Pargament, *The Psychology of Religion...*, pp. 275-314.

sağlama biçiminde olabiliyor. Din, bizim kişisel güçlerimizin sınırlanmalarına karşılık vererek dinî olmayan başaşikmaları tamamlamaktadır.²⁹

Dinin bilinmeyi açıklaması, ritüelleri, sosyal işlevleri ve değerlerin tanımlanması rolü de onu kendine özgü kılmaktadır.³⁰ Dinî açıdan bakıldığında ise imtihan ve belalarla başetmede bir müslümana *tövbe, dua, Allah rızası, tezkiye, cihat, tevekkül, sabır, uhuvvet gibi* Kur'anî kavramlarla desteklenen anlayış, değer, uygulama ve mekanizmaların yardımcı olduğu düşünülebilir.³¹

Dinî başaşikmanın niçin etkili olduğu ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda ise hastalar sıklıkla dinin kendilerine denetleme duygusu, güçlü hissetme, hastalıkla baş etme, ait olma ve yakınlık hissi sağladığını belirtirken³² çocukları kaybeden anneler “dinî katılım” ve “dinin olayda anlam bulma fırsatı sağlamasını”dan bahsetmektedirler.³³ Dinî katılım sosyal destek yoluyla kendini gösterirken, anlam bulma dinî şemaların bilişsel süreçleri hızlandırmasından kaynaklanmaktadır.

Dinî başaşikma tarzları çok boyutludur. İnsanlar yaşadıkları olayları çok farklı dinî referanslarla anlamlandırabilirler. Yapılan faktör analizleri de çok boyutluluğu ortaya koymaktadır.³⁴ Ruh sağlığı parametreleri açısından bu çok boyutluluk tekrar değerlendirildiğinde, olumlu ve olumsuz etkileyen iki alt boyut birbirinden ayrıştırılmıştır.³⁵ Kanser olduğunu öğrenen bir kişi bunu “dünya hayatının bir imtihanı olarak” değerlendirebileceği gibi, “Allah'ın kendisine verdiği bir ceza” olarak da

²⁹ Pargament & Brant, *ibid*, p. 125.

³⁰ Bhurga, D., “Religion and Mental Health”, In *Psychiatry and Religion* (Edt.: D. Bhurga), Routledge, London 1996, p. 2.

³¹ Husain, S. A., “Religion and Mental Health from the Muslim Perspective”. In *Handbook of Religion and Mental Health* (Edt.: H. G. Koenig), Academic Press, San Diego 1998, p. 286.

³² Akt., Tix, A. P. & Frazier, P. A., “The Use of Religious Coping During Stressful Life Events: Main Effects, Moderation and Mediation”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56 (2), 1998, p. 412.

³³ McIntosh, D. N., Silver, R. C. & Wortman, C. B., “Religion's Role in Adjustment to a Negative Event: Coping with the Loss of a Child”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1993, 65 (4), p. 817.

³⁴ Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 529; Wong-McDonald, A. & Gorsuch, R., “Surrender to God: An Additional Coping Style”, *Journal of Psychology and Theology*, 28 (2), 2000, p. 154.

³⁵ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 721

görebilir.³⁶

Bütün bu nedenlerden dolayı, dinin hayatın zorluklarıyla mücadele sürecinde etkililiğinin - olumlu veya olumsuz- değerlendirilmesinde dinî başaçıkma iyi bir çıkış noktası sağlamaktadır.

Problem İfadesi

Bu çalışma başaçıkma teorisinin kabul ettiği model içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu model, stres kaynağı, değerlendirme, başaçıkma etkinlikleri ve sonuçları içermektedir. Bu çalışmada stres kaynağı olarak *önemli hayat olayları*, başaçıkma etkinlikleri olarak *dinî başaçıkma* ve *başaçıkma etkinlikleri*, sonuç olarak ise *ruhsal rahatsızlık belirtileri* kullanılmıştır. Bu çerçevede ana problem şu şekilde ifade edilebilir:

Üniversite öğrencileri arasında büyük ve önemli yaşam olayları karşısında dinî başaçıkma ve başaçıkma tarzlarının etkililiğinin sınanması. Araştırmada dinî başaçıkma tarzlarının stres kaynağının özelliklerine (=yaşanan olayın kategorisi, denetlenebilirliği ve algılanan etkisi) ve kişisel değişkenlere (=cinsiyet, anne ve babanın eğitim durumu algılanan gelir düzeyi ve eğitim görülen fakülte) göre farklılaşıp farklılaşmadığı da sınanacaktır. Ayrıca hangi tür dinî başaçıkmanın ruh sağlığını olumlu, hangi tür dinî başaçıkmanın ise olumsuz etkilediği de değerlendirilecektir. Bu amaçla bir dinî başaçıkma ölçeği (Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği) Türkiye koşullarına uyarlanıp ve ruh sağlığı parametreleri bu ölçekle karşılaştırılacaktır. Ayrıca başaçıkma tarzlarının dinî başaçıkma tarzları ve ruh sağlığı arasındaki ilişkilerine de bakılacaktır.

³⁶ Käppeli, S., "Between Suffering and Redemption: Religious Motives in Jewish and Christian Cancer Patients' Coping", *Scandinavian Journal of Caring Science*, 14, 2000, pp. 84-85; ayrıca olumsuz etkileri için bkz. Pargament, K. I., Zinnbauer, B. J., Scott, A. B. et al., "Red Flags and Religious Coping: Identifying Some Religious Warning Signs Among People in Crisis", *Journal of Clinical Psychology*, 54

Amaçlar

Bu araştırma birbirini tamamlayan iki farklı çalışmadan oluşmaktadır: Birinci çalışmanın amacı Türkiye koşullarına uygun dilsel eşdeğerliğe sahip, güvenilir bir dinî başaşikma ölçeğinin geliştirilmesi iken, ikincisi dinî başaşikma ve başaşikma tarzlarıyla ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.

1. Çalışma:

Bu çalışma çerçevesinde aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur:

- 1- Uyarlanan ölçek dilsel eşdeğerliğe sahip midir?
- 2- Uyarlanan ölçek güvenilir bir biçimde dinî başaşikma tarzlarını ölçmekte midir?
- 3- Uyarlanan ölçeğin faktör yapısı orijinali ile uyum göstermekte midir?

2. Çalışma:

Bu çalışmada ise öncelikle son iki yıl içinde kendilerini en fazla etkileyen hayat olaylarına karşı üç farklı fakültede öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin (Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi) dinî başaşikma tarzları, başaşikma tarzları ve ruh sağlıkları arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Ayrıca bir takım demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet, gelir durumu, anne ve babanın öğrenim durumu) ve olayla ilgili değişkenlerin (olayın türü, denetlenir olup olmaması, algılanan etkisi), yukarıdaki değişkenlerle olan ilişkilerine bakılmıştır.

İlgili literatür çerçevesinde aşağıdaki hipotezler test edilmiştir;

Hipotez 1a: Dinî başaşikma *cinsiyete* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 1b: Başaşikma *cinsiyete* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 1c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri *cinsiyete* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 2a: Dinî başaıkma sosyo ekonomik göstergelere (*baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve gelir durumu*) göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 2b: Başaıkma sosyo ekonomik göstergelere (*baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve gelir durumu*) göre farklılaşmamaktadır.

Hipotez 2c Psikolojik rahatsızlık belirtileri sosyo ekonomik göstergelere (*baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve gelir durumu*) göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 3a: Dinî başaıkma *stres kaynağının kategorisine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 3b: Başaıkma *stres kaynağının kategorisine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 3c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri *stres kaynağının kategorisine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 4a: Dinî başaıkma *stres kaynağının denetlenebilirliğine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 4b: Başaıkma *stres kaynağının denetlenebilirliğine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 4c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri *stres kaynağının denetlenebilirliğine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 5a: Dinî başaıkma *stres kaynağının algılanan etkisine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 5b: Başaçıkma *stres kaynağının algılanan etkisine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 5c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri *stres kaynağının algılanan etkisine* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 6a: Dinî başaçıkma *eğitim görülen fakülteye* göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 6b: Başaçıkma ve psikolojik rahatsızlık belirtileri *eğitim görülen fakülteye* göre farklılaşmamaktadır.

Hipotez 6c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri *eğitim görülen fakülteye* göre farklılaşmamaktadır.

Hipotez 7a: Olumlu dinî başaçıkma ile başaçıkma ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Hipotez 7b: Olumsuz dinî başaçıkma ile başaçıkma ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Hipotez 7c: Başaçıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Hipotez 7d: Psikolojik rahatsızlık belirtileriyle başaçıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Önem

Sonuç itibarıyla dinin psikoterapötik değeri hakkında önemli ipuçları verecek böyle bir çalışma hem din psikolojisine hem de psikolojik danışmaya katkıda bulunacaktır. Psikoterapötik süreçte dinî ve manevi değerlerin dikkate alınmamasının

önemli bir eksiklik olduğu ve olumsuz neticelere yol açabileceği açıktır.³⁷ Örneğin Almanya’da yaşayan ve İslam dininde “itikaf” ibadet biçimini bilinçsizce uygulayan bir Türk vatandaşı akut psikoz tanısı konularak bir Alman psikiyatri kliniğinde altı ay yatmış ve iki yıl boyunca da anti-psikotik ilaç kullanmak zorunda kalmıştır.³⁸ Doktorların kültürel bağlantıları ve onun en önemli belirleyicilerinden olan dinî ve manevi değerleri dikkate almaları kaçınılmazdır. Yapılan çalışmalar dindarlık (religiousness) ve maneviyat (spirituality) konusunda elde edilen bu bulguların insanlar için danışmada potansiyel değer taşıyan kaynaklar olduğunu da göstermektedir.³⁹

Ayrıca böyle ilişkiyel tarama türü bir çalışma İslam kültürünün hakim olduğu bir coğrafyada ilk kez yapıldığından kültürlerarası psikoloji açısından da önem taşıyacaktır.⁴⁰

Yine, uyarlanacak Dinî Başaçıkma Ölçeğinin çeşitli değişkenlerle (kişilik, dindarlık yönelimi vb.) ilişkisinin değerlendirmesi için diğer araştırmacılara bir kaynak olabilecektir.

Sayıtlar

1. Örneklemin, evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
2. Örnekleme oluşturan bireylerin ölçeklerdeki maddelere verecekleri cevapların ve düşüncelerinin güvenilir olduğu varsayılmaktadır.
3. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.
4. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin, kendilerine uygulanan Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği ve Kısa Semptom Envanterini yansız olarak

³⁷ Tix & Frazier, *ibid*, p.411.

³⁸ Türkçapar, H., Göka, E., Şirin, A. ve ark., “Bir Vaka: Kültürel Fenomenlerin Psikiyatrik Tanılara Etkisi”, *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 3(3), 1994, s. 274-275.

³⁹ Pargament, Koenig, & Perez, *ibid*, p.519; Koenig, H. G. & Pritchett, J., “Religion and Psychotherapy”, In *Handbook of Religion and Mental Health* (ed.: H. G.Koenig), Academic Press, San Diego 1998, pp. 329-331; bu konulardaki tartışmalar için bkz. Zinnbauer, B.J., Pargament, K. I. & Scott, A. B., “The Emerging Meaning of Religiousness and Spirituality: Problems and Prospects”, *Journal of Personality*, 67 (6), 1999, pp. 889-919.

yanıtlayacakları varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, 2000-2001 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın evreni, Marmara Üniversitesinde öğrenim görmekte olan Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakóltesi öğrencileri ile sınırlıdır.
3. Araştırmadan elde edilen bulgular, deneklerin ölçeklere verecekleri yanıtlar ile sınırlıdır.
4. Bu araştırma ile ölçölmek istenen dinî başaçıkma düzeyleri, *Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği*'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
5. Bu araştırma ile ölçölmek istenen başaçıkma düzeyleri, *Başaçıkma Ölçeği*'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
6. Araştırmada öğrencilerin ruh sağlıklarına ilişkin veriler *Kısa Semptom Envanteri*'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Başaçıkma: Bireyin belli stres durumlarında genellikle kullandığı ya da benzer durumlarda zaman içinde tekrarladığı bilişsel ya da davranışsal başaçıkma yöntemleridir. Bir kişinin stres yaratan durumlarla uğraşma sürecine başaçıkma denir.⁴¹

Başaçıkma tarzları probleme yönelik ve duygulara yönelik olmak üzere genellikle iki kategoride değerlendirilmektedir. Probleme yönelik yaklaşımlar; durumu değiştirmeye yönelik aktif, mantıklı, serinkanlı, bilinçli çabaları içerirken; duygulara yönelik yaklaşımlar genellikle uzaklaşma, kendini kontrol etme, kabullenme ve sosyal destek arama gibi yaklaşımları içermektedir.⁴²

⁴⁰ Böyle bir eksikliğin tespiti için bkz. Pargament & Brant, *ibid*, p.125.

⁴¹ Atkinson, R. L., Atkinson R. C. & Smith, E. E., Bem D. J. ve Nolen- Hoeksena, S., *Psikolojiye Giriş (12. Basımdan Çeviri)*, Arkadaş, İstanbul 1999, s. 509.

⁴² şahin, N. H. & Durak, A., "Kısa Semptom Envanteri: (Brief Symptom Inventory- BSI) Türk Geçliği

Dinî Başaçıkma: Dinî başaçıkma stresli hayat olaylarıyla karşı karşıya kalındığında kişinin din veya maneviyatından kaynaklanan bilişsel veya davranışsal teknikleri kullanması olarak tanımlanabilir.⁴³ Daha kısa bir tanım yaparsak, dinî kaynakların anlam arayışı sürecine katılması da diyebiliriz.⁴⁴

Ruh Sağlığı: Ruh sağlığının tanımlanması pek çok açıdan farklar içermesine⁴⁵ rağmen biz burada kullandığımız ölçme aracının varsayımından hareket edeceğiz. Buna göre ruh sağlığı, psikolojik rahatsızlık belirten semptomların olmayışıyla özdeştir. Klinik belirtilere göre yapılan bu tanımlama ruh sağlığını tersinden tanımlama anlamına da gelmektedir. Buna göre ruh sağlığı ruhsal rahatsızlık taşımama halidir.

İçin Uyarlanması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 1994, s. 57.

⁴³ Tix & Frazier, *ibid*, p.411

⁴⁴ Pargament, *The Psychology of Religion...*, p. 90.

⁴⁵ Bkz., Bölüm I

BÖLÜM I

TEORİK ÇERÇEVE VE YÖNTEM

A. BAŞAÇIKMA, DİNİ BAŞAÇIKMA VE RUH SAĞLIĞI

Bu bölümde araştırmanın temel kavramları olan başaçıkma, dinî başaçıkma ve ruh sağlığı ile bunların din ile ilişkisi daha geniş yer verilecektir. Son kısmın da ise bu konularda yapılmış araştırmalardan bahsedilecektir.

1. BAŞAÇIKMA:

Başaçıkmayı kapsamlı olarak irdelemeden önce yapılması gereken onunla yakından ilişkili *stres* olgusunu aydınlatmaktır. Stres nedir? stresin kaynakları ve sonuçları nelerdir? sorularının cevaplandırılması başaçıkmanın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

1.1. Stres

Stres, zorlanma ve uyum gösterme süreçlerinin içerisinde ortaya çıkan karmaşık, duygusal, davranışsal tepkiler ile bu tepkilerin fizyolojik bağlantılarına verilen addır.⁴⁶ Başka bir ifadeyle kişinin iyilik halini tehlikeye sokan, kapasitesini azaltıcı ve zorlayıcı olarak değerlendirilen kişi ve çevre arasındaki etkileşimdir.⁴⁷ Stresli durumlar insanların anlama, denetleme ve kendilerine güvenlerini tehdit eder. Bu durumlarda insanlar karar vermede zorlanırlar, olaya hakim olamaz veya olay karşısında kendilerini yetersiz hissederler.⁴⁸ Canlılar için stres kaçınılmaz bir durumdur, yapılması gereken ondan olumlu sonuçlar çıkartabilmektir. Stresi tanımak onun etkisini ve zararını azaltabilir.⁴⁹

⁴⁶ Baltaş, Z., *Sağlık Psikolojisi*, Remzi, İstanbul 2000, s. 133.

⁴⁷ Lazarus & Folkman, *ibid*, p. 141.

⁴⁸ Hood, Spilka, Hunsberger & Gorsuch, *ibid*, pp. 378-383.

⁴⁹ Baltaş, A. & Baltaş, Z., "Stresle Başaçıkma Program ve Tekniklerinin Uygulama Değerleri", *II. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları* içinde (Edt.: N. Öner, G. Yıldırım ve A. Baylan), Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara 1985, s. 182-183.

1.1.1. Stresin kaynakları:

Stresin kaynaklarını üç önemli başlık altında toplamak mümkündür: Deprem, sel, savaş gibi *travmatik olaylar*, ölüm, evlenme, suç işleme gibi *önemli hayat olayları*, tartışma, ödevi zamanında yetiştirme, zaman kısıtlılığı gibi *günlük sıkıntılar*.⁵⁰

A.B.D’de *Önemli hayat olaylarının* stres yüklerini araştıran bir çalışmada eşin ölümü en yüksek stres yükünü alırken bunu boşanma takip etmiştir. Hapse girme, yaralanma, emeklilik de üst düzey stres yükü taşıyan önemli hayat olayları arasında yer almışlardır.⁵¹ Türk kültüründe yapılan araştırmada ise listeye bazı yeni olaylar eklenmiş ve bazı olayların stres yükleri farklılaşmıştır. Çocuğun ölümü en yüksek stres yüklü hayat olayı olarak saptanırken, listeye 3. sırada eş tarafından aldatılma girmiştir.⁵²

Bir olayın stres kaynağı olarak değerlendirilmesi çeşitli unsurlara bağlıdır. Denetlenebilirlik, yenilik, belirsizlik, tahmin edilebilirlik, ve kişinin sınırlarını zorlayıp zorlamaması, yakınlık süresi⁵³ belirleyici faktörler olarak görülmektedir. Yapılan çalışmalar denetlenebilirlik azaldıkça olayın stres yapıcılığı çoğaldığını ortaya koymuştur. Sevilen birinin ölümü, işten çıkartılma ya da ağır bir hastalık denetim hissini azaltıp stres yükünü çoğaltır. Olayın sonuçlarının bilinip bilinmemesi de stres miktarını azaltıp çoğaltabilir. Örneğin kanserli hastaların tedavilerinin sonuçlarını tahmin edememeleri onların stres miktarını etkiler.⁵⁴

1.1.2. Stresin sonuçları:

Stres hem fizyolojik hem de psikolojik sonuçlar doğurur. Kronik stres koroner

⁵⁰ Atkinson, R. L., Atkinson R. C., Smith, E. E., Bem D. J. & Hilgard, E. R., *Introduction to Psychology(10th Edition)*, Harcourt Brave Jovanovich, San Diego 1990, pp. 565-570.

⁵¹ Atkinson et al, *ibid*, p. 567

⁵² Cüceloğlu, D., *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel kavramları (2. Basım)*, Remzi, İstanbul 1991, s. 323.

⁵³ Lazarus & Folkman, *ibid*, s. 82-116.

⁵⁴ Atkinson ve ark., *Psikolojiye Giriş*, s. 490 vd.

kalp rahatsızlıkları gibi fiziki hastalıklara katkıda bulunabilir ve vücudun bağışıklık sistemini zayıflatarak bulaşıcı hastalıklara açık hale gelme riskini artırabilir.⁵⁵ Yapılan çalışmalar *strese bağımlı insanlarda* kronik migren türü ağrıların gözüküğünü ortaya koymuştur.⁵⁶ Hayvan deneyleri ise tümörlerin gelişmesi ve seyirinde stresin rol oynadığını göstermektedir. Yine stresin tetiklediği düşünülen diğer rahatsızlıklar ülser ve astımdır.⁵⁷

Stresin uzun vadeli psikolojik sonuçları arasında ise akıl ve ruh sağlığının bozulması, kronik kaygı, ciddi depresyon dönemleri, uykusuzluk ve nevrozlar yer almaktadır.⁵⁸ Diğer bir kaynakta ise stresin duygusal ve psikolojik sonuçları arasında depresyon, ruhsal durumun hızlı ve sürekli değişimi, asabılık, gerginlik, özgüven azalması veya güvensizlik, aşırı hassasiyet veya kolay kırılabilirlik, öfke patlamaları, saldırganlık veya düşmanlık ile duygusal tükenmişliğe yer verilmiştir.⁵⁹

Stresle hastalık oluşumu arasındaki ilişki için şöyle bir model önerilmiştir: Stres kaynağı uygun başa çıkma yolları kullanılarak çözülyorsa hakimiyet (mastery), eğer başa çıkma yolları genel olarak uygun fakat derece olarak yetersiz ise tükenme (exhaustion) ortaya çıkar. İkinci durumda kişi ya yeni yollar dener ya da eski yolu kullanmaya devam eder. Bu süreç uzadıkça yorgunlukla beraber depresyon ve konsantrasyon güçlüğü vb. gibi sonuçları ortaya çıkarabilir.

Yetersiz başa çıkma tarzları ise başa çıkma tarzlarının düzenlenmesini engelleyen karışıklık (disorganization) meydana getirir. Bu durumda abartılmış savaş-kaç mekanizması merkezi uyum sisteminde "çökme" ve dolayısıyla organizmayı hastalıklara açık hale getirebilir.⁶⁰

⁵⁵ Atkinson et al., *ibid*, pp. 578-587.

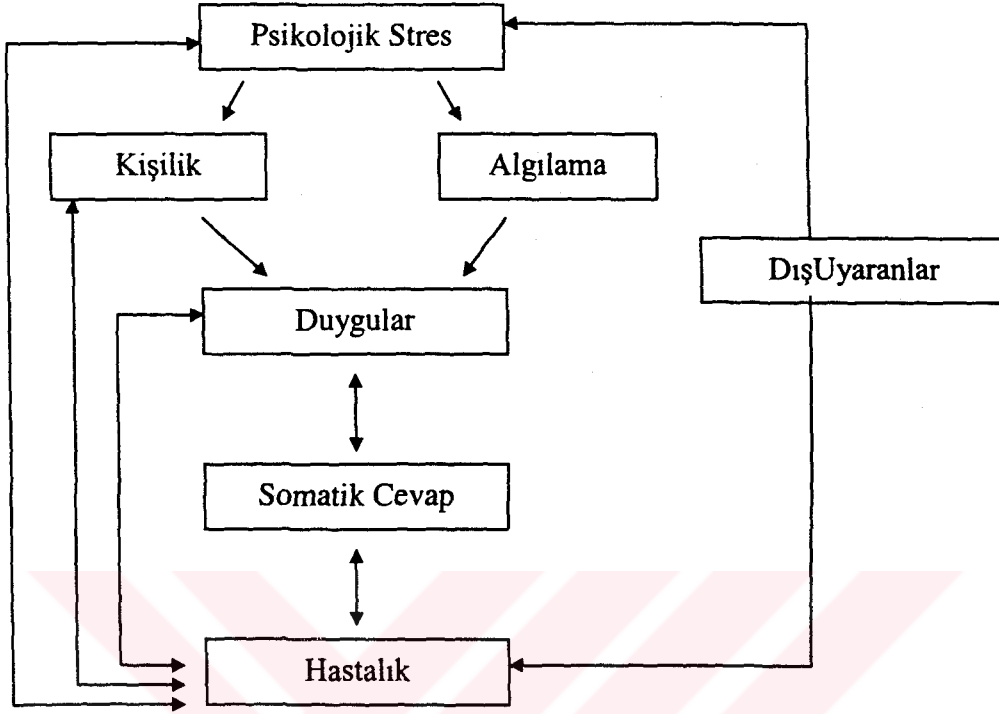
⁵⁶ Baltaş, A. & Baltaş, Z., *Stres ve Başa Çıkma Yolları(11. Basım)*, Remzi, İstanbul 1991, s. 154-162.

⁵⁷ Davison, G. C. & Neale, J. M., *Abnormal Psychology: An Experimental Clinical Approach*, John Wiley, New York 1986, pp. 167-168, 174-176, 186.

⁵⁸ Baltaş & Baltaş, *age*, s. 78.

⁵⁹ Braham, B. J., *Stres Yönetimi*, Hayat, İstanbul 1998, s. 52-53.

⁶⁰ Akt., Gök, Ş., *Anksiyete ve Depresyonda Stresle Başa Çıkma (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi)*, İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul 1995, s. 16-17; ayrıca bkz. Şekil 1; Stres sadece olumsuz neticelere yol açmaz. Günümüzde *pozitif psikoloji* diye adlandırılan yaklaşımın etkisinde stresin

Şekil 1. Stres ve Hastalık İlişkisi ile İlgili Bir Model

Önemli hayat değişiklikleri insanda çeşitli bedensel ve ruhsal rahatsızlıklara neden olur.⁶¹ Örneğin, Erzincan depremi üzerine yapılan bir çalışmada aradan 16 ay geçmiş olmasına rağmen grubun bazı ruh sağlığı değişkenleri açısından Ankara ilinden alınan bir kontrol grubundan farklı niteliklere sahip olduğu ve deprem tehdidini hala canlı olarak yaşadığı tespit edilmiştir.⁶²

Stresin bireyi etkileyişinde kültürün önemli rol oynadığı düşünülmektedir. İnsanların yaşama biçimlerini oluşturan kültür, onların değer yargılarını da oluşturur. Özellikle kayıp ve tehlikeye verilen anlam ve kabul edilebilir veya edilemez kızgınlık,

farklı etkilerini betimleyen kavramsallaştırmalar da mevcuttur. Bunlar arasında *strese bağlı gelişim (stress-related growth)*, *anlam-çıkarma (meaning-making)*, *olumlu kişisel değişim (positive personal changes)* ve *fayda bulma (benefit-finding)* ilk göze çarpanlarıdır. Somerfield, M. R. & McCrae, R. R., "Stress and Coping Research", *American Psychologist*, 55 (6), p. 622.

⁶¹ Baltaş & Baltaş, *age*, s. 70-72.

⁶² Karancı, A. N. & Rüstemli, A., "Erzincan Depremi Sonrası Stres Tepkileri", *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları* içinde, TPD Yayınları, Ankara 1996, s. 66.

utanç verici durumlar, ahlaki değerlerin oluşma sürecinde kültür etkin bir rol oynamaktadır.⁶³

Psikolojik stres ve başa çıkma karşılıklı etkileşimli bir modeldir. Bu modele göre kişi ve çevre dinamik, tam anlamıyla iki yönlü ve karşılıklı bir etkileşim modeli üzerine kuruludur.⁶⁴

1.2. Başa çıkma:

Bir kişinin stres yaratan durumlarla uğraşma sürecine başa çıkma denir. Kişinin kaynaklarını aşan veya zorlayan olarak değerlendirilen belirli dışsal ve/veya içsel isteklerle mücadele etmek için sürekli değişen bilişsel ve davranışsal çabaları olarak tanımlanabilir.⁶⁵ Psikoloji tarihine baktığımızda stresle başa çıkmaya beş farklı tarzda yaklaşıldığını görmekteyiz a- Freud'un psikanalitik kuramında önerdiği bilinçdışı savunma mekanizmaları b- Erikson'un "yaşam dönemleri" yaklaşımında sözünü ettiği özgüven, özyeterlilik ya da içsel kontrol gibi bireysel kaynaklar c- Evrim kuramı ve davranışçı akımdaki *problem çözme* çabaları, d- Cannon, Selye gibi araştırmacıların öne sürdüğü hem hayvanların hem insanların stres karşısında gösterdiği *genetik olarak programlanmış bir tepki*, e- organizmanın, kendi fizyo-psikolojik kaynaklarının zorlanıp tükenmesi karşısında gösterdiği, *uyum yapmaya yönelik, sürekli değişen, bilişsel ve davranışsal çabalar*.⁶⁶

1960'lardan sonra ise öncülüğünü Lazarus'un yaptığı bilişsel psikoloji temelli *başa çıkma* kavramı ile karşılaşırız. Daha önce de belirtildiği gibi karşılıklı etkileşimli bu model Şekil 2'de gösterilen şu unsurları içermektedir: Kişi ve olay etkileşimi, değerlendirme, başa çıkma etkinlikleri ve sonuçlar.⁶⁷

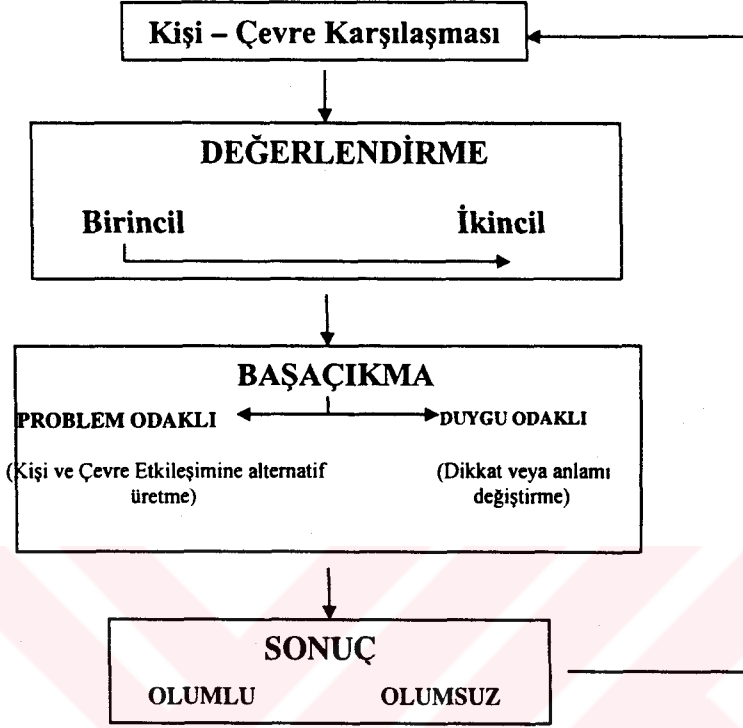
⁶³ Akt., Baltaş, *age*, s. 139.

⁶⁴ Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J. & DeLongis, A., "Appraisal, Coping, Health Status and Psychological Symptoms", *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (3), 1986, p. 572.

⁶⁵ Lazarus & Folkman, *ibid*, p. 141.

⁶⁶ Şahin & Durak, *Stresle Başa çıkma Tarzları...*, s. 57.

⁶⁷ Pargament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, p. 795.

Sekil 2: Başçıkma Süreci

Bunlar birbiriyle sıkı biçimde karşılıklı ilişki içindedirler ve birbirinden ayrı olarak düşünülemezler. Herbiri, birinde ortaya çıkabilecek bir değişikliğin bütün bir süreci etkileyeceği dinamik bir sürecin parçalarıdır. Ayrıca başçıkma süreci, kişinin kendi ve toplumsal kaynak ve sınırlılıklarından etkilenir. Bu kaynak ve sınırlılıklar, kişinin yeterlilik düzeyi, kişilik özellikleri, tutum ve inançları, mali durumu, fiziki sağlık durumu, ve toplumsal ağlarını içerir.⁶⁸

1.2.1. Kişi-Olay Etkileşimi:

Başka bir ifadeyle kişi çevre karşılığıması diye adlandırılabilen bu ilk aşamada hayat durumları çok farklı biçimlerde tezahür edebilir. Tekli ya da çoklu, olumlu ya da olumsuz, yeni veya aşına, tahmin edilebilir veya edilemez, kişisel ya da kişiler arası,

⁶⁸ Pargament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, p. 795.

büyük veya küçük.⁶⁹

1.2.2. Değerlendirme (Appraisal):

Bir olayı algılayışımız ve onunla başa çıkma becerilerimizi değerlendirmemiz o olayı stres verici olarak kabul edip etmememizle başlar. *Bu kişilerin olaylara verdiği anlam ve yeni değerlendirme biçimi* psikolojik ve fizyolojik tepki zincirlerinin ortaya çıkıp çıkmamasını birinci derecede belirler. Herhangi bir olayla karşılaşıldığında, öncelikle akla gelen “bu olay benim için ne anlama geliyor sorusudur. Bunu diğer süreçler takip eder ve bunlar bu soru ile yakından ilgilidir. Lazarus bu zihinsel psikoloji faktörlerini birincil ve ikincil değerlendirme sistemleri olarak ele almıştır.

Stres yaratıcı bir durum ile karşılaştığımızda değerlendirme (appraisal) süreçleri başlar ve bunlar başa çıkmayı yakından ilgilendirir. Değerlendirme ile, etki ve tepki arasında ortaya çıkan bilişsel değerlendirme kastedilmektedir. Birincil değerlendirmede etkinin yersiz, yararlı ya da stresli olup olmadığı konusunda bir karara varılır. Bu, yaşanan durumun algılanması ve kişi için ne anlama geldiğinin değerlendirilmesidir. Bu dönem yaşantının anlamını keşfetme dönemidir. Birinci aşamada kişi yaşantıyı stres verici olarak değerlendirmeyse stres oluşturu bir durum söz konusu değildir.⁷⁰

Eğer durum stresli olarak algılanırsa bu aşamada hangi başa çıkma seçeneklerinin mevcut olduğu, bunların etkili olup olmayacağı ya da kişinin bunları etkili bir şekilde uygulama kapasitesinin olup olmadığı değerlendirilir. Stresle başa çıkma teknikleri işte bu zamanda devreye girerler. Stresin ikincil değerlendirme döneminde duygu düşünce ve davranış düzeyine yansiyabilen belirtilerinin bazıları şöyledir: Önemli veya önemsiz daha önceden verilen kararları vermekte güçlük, değersizlik, yetersizlik, güvensizlik ve terk edilmişlik duyguları, uygun olmayan durumlarda ortaya çıkan öfke, düşmanlık ve kızgınlık dalgaları.⁷¹ İkincil değerlendirme birincil değerlendirme ile etkileşim

⁶⁹ Pergament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, p. 795.

⁷⁰ Lazarus & Folkman, *ibid*, pp. 22-38.

⁷¹ Baltas, *age*, s. 138-139.

halindedir. Yeniden değerlendirme ise genellikle kişinin kendisinin edindiği veya çevreden gelen yeni bilgilere dayalı olarak daha önceden yapılan değerlendirmedeki değişiklikleri ifade eder. Yeniden değerlendirme bilişsel başa çıkmanın bir sonucu da olabilir.⁷² Başka bir ifadeyle bütün bu süreç birbirinden bağımsız bir tarzda cereyan etmez. Daha ziyade, bir sürecin sonucu başka bir süreci harekete geçirebilir. Örneğin, bir tehdide uygun başa çıkma mekanizmasının hazır olması o tehdidin potansiyelini oldukça azaltır.⁷³

Değerlendirme süreçleri kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Depresyon tanısı konulan 15 ve normal popülasyondan 72 yetişkinin kullandığı değerlendirme süreçlerinin araştırıldığı bir çalışmada, depresif grubun *daha fazla bilgi ihtiyacı hissetme*, normal grubun ise *kabullenme* değerlendirmesini daha çok yaptığı bulunmuştur.⁷⁴

1.2.3. Başa çıkma Etkinlikleri/ Tarzları:

Bütün bu değerlendirmeler sonucunda kişinin durumla ilgili bilişsel ve/veya davranışsal çabaları anlamına gelen başa çıkma etkinlikleri devreye girer.

Baş çıkma etkinlikleri/tarzları daha önce de belirtildiği gibi çok farklı biçimde sınıflandırılabilirler. Bu sınıflandırmada en fazla rastlananlardan biri başa çıkmanın işlevlerini dikkate alarak yapılan problem odaklı/duygu odaklı başa çıkma tarzları ayrımıdır.⁷⁵

Kişi ortaya çıkan özgül sorun ya da durumla onu değiştirecek bir yol bulmaya çalışarak ilgilenebilir. Buna *problem odaklı başa çıkma* denir. Problem merkezli başa çıkma mekanizmaları problemin kaynağıyla ilgili alternatifler geliştirmeyi ya da bir

⁷² Lazarus & Folkman, *ibid*, p. 142.

⁷³ Carver C. S, Scheier M. F. & Weintraub J. K., "Assessing Coping Strategies: A Theoretically Based Approach", *Journal of Personality and Social Psychology*, 56 (2), 1989, p. 267.

⁷⁴ Coyne, C. J., Aldwin, C. & Lazarus, R. S., "Depression and Coping in Stressful Episodes", *Journal of Abnormal Psychology*, 90 (5), 1981, p. 443.

⁷⁵ Folkman, Lazarus, Gruen & Delongis, *ibid*, p. 572.

şeyler yapmayı hedefler. Planlama, aktif başa çıkma, diğer aktiviteleri bırakarak sorun üzerinde odaklanma problem odaklı başa çıkma tarzları arasında yer alır.

Kişi stres yaratan bir durumla birleşen duyguları, bu durum değiştirilemeyecek olsa bile hafif tutmak için de uğraşabilir. Buna *duygu odaklı başa çıkma* denir. İşlevi duygusal gerilimi azaltmak olan bu tarz başa çıkma tarzlarında, kaçınarak, tehdit oluşturan uyarılarla yüz yüze gelmeyecek, ondan uzaklaşarak sağlamayı amaçlamaktadır.⁷⁶ Olumlu tarzda yeniden yorumlama, kabullenme, duygusal sosyal destek arama duygusal odaklı başa çıkma tarzları arasında yer almaktadır. Duygu odaklı başa çıkma tarzları literatürün bir kısmında Freudyen savunma mekanizmaları ile özdeş tutulmuştur.⁷⁷ Şunu da unutmamak gerekir ki çoğu insan hem problem hem de duygu odaklı başa çıkma mekanizmalarını birlikte veya birbiri ardınca kullanır.⁷⁸

Bununla birlikte hangi durumlarda ne tür başa çıkma tarzları kullanıldığı ve bunların etkililiği üzerinde durulması gerekir. İnsanlar olumsuz duygularının egemenliği altına girmeye ve bu duyguların problem çözme eylemlerini etkilemesini önlemek için problem odaklı başa çıkmayı uygulamaya çalışırlar. Bir problem çözülemez hale geldiğinde de duygu odaklı başa çıkma kullanılır.⁷⁹

Bu farklılaşma insanların değişikliği mümkün görüp görmedikleri algısına göre de ortaya çıkmaktadır. Değişiklik mümkün ise problem odaklı, eğer durum kabul etmeyi gerektiriyorsa “gerilimi azaltma” şeklinde duygu odaklı başa çıkma tarzı kullanıldığı bulunmuştur.⁸⁰

⁷⁶ Pargament & Park, “Merely a Defence? ...”, p. 15; Lazarus & Folkman, *ibid*, pp. 150-151; Carver et al., *ibid*, p. 267; Baltaş, *age*, s. 152.

⁷⁷ Atkinson et al, *ibid*, pp. 574-577; bununla birlikte savunma mekanizmalarının bilinçdışı, kasıtsız, eğilimsel olmayan ve hiyerarşik olma özellikleri yüzünden başa çıkma tarzları içinde kabul etmeyen yaklaşımlarda mevcuttur. Krş., Cromer, P., “Defence Mechanisms in Psychology Today”, *American Psychologist*, 55 (6), 2000, p. 638.

⁷⁸ Örneğin, romatizmal eklem ağrısı çeken 75 kişinin uzun süreli takibi sonucunda iki tarzın sıklıkla birlikte kullanıldığı bulunmuştur. Tennen, H., Affleck, G., Armeli, S. et al., “A Daily Process Approach to Coping: Linking Theory, Research and Practice”, *American Psychologist*, 55 (6), 2000, pp. 631-632.

⁷⁹ Atkinson ve ark., s. 510.

⁸⁰ Coyne, Aldwin & Lazarus, *ibid*, p. 444.

Stres kaynağının türüne göre kullanılacak başaşikma tarzlarının farklılaşp farklılaşmadığını araştıran bir çalışmada öğrencilere üç farklı türü betimleyen altı kısa hikaye verilmiş ve bu durumlarda hangi tarz başaşikma tarzlarını kullanmayı planladıkları sorulmuştur. Bu üç tür, *tehdit* (can yeleği olmaksızın bir fırtınaya yakalanmak), *kayıp* (babasını bir cinayete kurban vermek) ve *meşdan okuma* (başarıya dayalı bir burs imkanı)'dır. Problem odaklı başaşikma tarzları meşdan okuyucu olaylarda kayıp ve tehditten daha fazla kullanılacağı ifade edilmiştir. Denetim olgusunun dışında araştırmacılar bir noktanın daha altını çizmektedirler. Kayıp içeren bir olayda *zarar* zaten ortaya çıkmış olduğundan kişide başaşikma seçeneklerinin sınırlandığı inancı oluşur. Bu inanç ya da değerlendirme kişinin repertuarında bulunan koruyucu (*problem odaklı*) stratejileri engellerken, kabul gibi daha rahatlatıcı tarzları (*duygusal odaklı*) artırabilir. Kayıp durumlarında duygusal sosyal desteğın daha çok kullanılacağıının söylenmesi de bu durumu desteklemektedir.⁸¹

Bir başka sınıflama biçimi başaşikma tarzlarının etkili ve etkisiz olarak ikiye ayrılmasıdır. Etkililikten kastedilen başaşikmanın kişinin yeniden uyumuna katkıda bulunup bulunmamasıdır. Etkisiz kabul edilen yöntemler aynı zamanda yanlış ve sağlıksız yöntemlerdir. Saldırganlık, olumlu ve yapıcı olmayan düşünceler üretme, inkar etme davranışı ve gerçeklerden kaçış gibi etkisiz yöntemlerdendir.⁸²

Başaşikma etkinlikleri duygularla da yakından ilişkilidir. Bir araştırmada *planlı problem çözme* daha sağlıklı duygusal tepkilerle ilişkili bulunurken *uzaklaşma* olayların daha kötüye gitmesine yol açmıştır.⁸³

Ülkemizde yakın zamanda 1382 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada ise pek çok psikolojik rahatsızlık için temel kabul edilen olumsuz otomatik düşünceler arttıkça duygusal odaklı başaşikma tarzlarının çoğaldığı, problem odaklı

⁸¹ Bjorck, J. P. & Cohen, L. H., "Coping with Threat, Losses and Challenges", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12(1), pp. 68-69.

⁸² Baltaş, *age*, s. 149.

⁸³ Folkman, S. & Lazarus, R. S., "Coping as a Mediator of Emotions", *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (3), 1988, pp. 474.

başalıkma tarzlarının azaldığı saptanmıştır.⁸⁴

Başalıkmada bireysel farklılıkları dikkate aldığımızda ise şu sorular karşımıza çıkmaktadır. İnsanların pek çok durumda nispeten sabit olarak kullandıkları kendilerine özgü başalıkma stratejileri var mıdır? Bu başalıkma tercihleri kişilik özellikleriyle sistematik tarzda ilişkili midir? Bu sorulardan hareketle insanların belirli durumlarda belirli stratejiler kullanacaklarıyla ilgili genel bir kabul mevcuttur.⁸⁵

Kişilerin verdikleri tepkiler yaş, statü, eğitim, ekonomik düzey ve benzeri değişkenlere göre değişebilir.⁸⁶ İyimserlik/kötümserlik, öz-güven, denetim odağı, katılık, A tipi davranış modeli, genel anksiyete kişilik boyutlarının başalıkma tarzlarıyla ilişkisine bakılan bir çalışmada iyimserliğin aktif başalıkma ve planlama ile ilişkili olduğu bulunmuştur.⁸⁷

1.2.4. Sonuçlar:

Başalıkma etkinlikleri sonucu ortaya çıkan sonuç kısa ve uzun vadeli, durumsal, psikolojik, fiziksel, olumlu, olumsuz veya karışık olabilir.⁸⁸ Örneğin kullanılan başalıkma tarzı depresyon gibi olumsuz bir sonuca şu şekilde yol açabilir. Kişinin kullandığı başalıkma tarzı sürekli etkisiz sonuçlar doğurursa başalıkma gayretleri azalır. Sonuç, demoralizasyon ve depresyondur. Aynı mekanizma stres kaynağının sürekli denetim dışı olması durumunda da işleyebilir.⁸⁹

Başalıkmanın sonuçlarını etkileyebilecek bir başka değişken de kişilik özellikleridir. Kişilik özelliklerinin (hakimiyet hissi, kendine güven ve kendini suçlama) iş, evlilik, ebeveynlik ve ev ekonomisi rollerinden kaynaklanan stresle başalıkmada

⁸⁴ Akbağ, M., *Stresle Başalıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, TA Ego Durumları ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2000, s. 214.

⁸⁵ Carver et al, *ibid*, p. 270.

⁸⁶ Baltaş, *age*, s. 139.

⁸⁷ Carver et al, *ibid*, p. 275.

⁸⁸ Lazarus & Folkman, *ibid*, p. 181-225.

⁸⁹ Folkman, Lazarus, Gruen & DeLongis, *ibid*, p. 571.

etkililiğinin (psikolojik iyi oluşa (=ruh sağlığı) göreceli katkılarının) ortaya konulduğu bir çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kişilik özellikleri iş gibi denetimin az olduğu ortamlarda daha çok katkıda bulunmuştur.⁹⁰

Pargament, başaçıkmanın etkililiğinin *araçlar ve sonuçlar (means and ends)* çerçevesinde ele alınabileceğini tartışmaktadır. İnsanlar hayatlarında diğerleriyle yakınlık, duygusal rahatlık, kişisel gelişim gibi çeşitli önemli sonuçları elde etme mücadelesi verirler. İnançlar, pratikler, ilişkiler hep bu sonuçlara ulaşmak için kullanılan yollardır. Stresli olaylar bu önemli anlam nesnelere tehdit ya da tahrip ederler. Daha da ötesinde, insanların mevcut anlamlandırma biçimlerini muhafaza ya da dönüştürmelerini engellerler. Başaçıkmanın etkililiği bu ikisi arasındaki dengede yatmaktadır.⁹¹

Başaçıkma ile ilgili aynı bilişsel çerçeveden yola çıkarak kısmi varoluşsal bir tat ekleyen bu yaklaşıma göre tüm bu süreç sekiz aşamalıdır: 1- İnsanlar anlam ararlar. 2- Olaylar anlamlarına göre yapılanmışlardır. 3- İnsanlar başaçıkma sürecinde yönelim sistemlerini ortaya çıkartırlar. 4- İnsanlar yönelim sistemlerini özel başaçıkma yöntemlerine dönüştürürler. 5- İnsanlar başaçıkma ya "muhafaza" ya da "dönüştürme" mekanizmalarını kullanarak anlam ararlar. 6- İnsanlar kendilerinin "mecbur" oldukları yollarla başaçıkırlar. 7- Başaçıkma kültürün içine yerleşmiştir. 8- "İyi" başaçıkma süreç ve sonuçlarla ilgilidir.⁹²

2. DİNİ BAŞAÇIKMA

İnsani çaresizlik ile ilahi yardıma başvurmaya doğru hareketin arasında bir bağın varlığı gözükmemektedir. Hayatın maddi şartları, türlü felaketler ve yıkıntılar içinde insanlar, Allah'ın umulmadık müdahalesine büyük önem vermektedirler. İnsanların hemen çoğunda *dua ve ibadet* yapmak için eğilim, savaş, deprem, hastalık, kaza gibi çok büyük maddi yıkıntılar içinde, ölümle yüz yüze bulduklarında ve özellikle kendi

⁹⁰ Akt., Folkman, Lazarus, Gruen & Delongis, *ibid*, p. 571.

⁹¹ Pargament, *The Psychology of Religion...*, pp. 110-114.

ölümleri karşısında kendini göstermektedir.⁹³

İnsanların pek çoğunun hayatlarında oldukça önemli yer tutan dinin bu tür durumlarda olumlu ya da olumsuz katkılarının ortaya konulması oldukça önemlidir. Bu çerçevede Pargament tarafından öncülüğü yapılan ve dinin çok boyutluluğunu da kapsamaya çalışan dinî başaşikma önemli bir çıkış noktası sağlamaktadır. Dinî başaşikma kişinin inanç hayatın ortaya çıkardığı problem ve stresle ilgili mücadele sürecindeki kullanma yolu olarak tarif edilebilir.⁹⁴

Dinî başaşikmanın literatürdeki gelişimine bakıldığında başlangıçta daha çok dindarlığın global göstergelerinin (dua sıklığı, kilise faaliyetlerine katılım vb.) kullanıldığı gözükmetedir.⁹⁵ Bu yöntemler etkili olsa bile dinin başaşikmadaki işlevsel rolü hakkındaki önemli bir soruyu cevapsız bırakmaktadır. Dinî faaliyetlere katılma ve bireysel dualar dinin işlevselliğinin ortaya koyulması için yeterli kabul edilemezler. Bundan dolayı dinî başaşikma ölçekleri stres kaynaklarıyla (*stressors*) uğraşırken veya onları anlarken bireyin dini *nasıl* kullandığını ortaya koymalıdır.⁹⁶

Problem çözme sürecindeki altı aşamayı merkeze alan Pargament ve arkadaşları mülakat ve literatür tarama ile ölçek geliştirme çalışmalarını başlatmışlardır. Bu altı aşama, *problemi tanımlama, alternatif çözümleri ortaya koyma, bir çözümü seçme, bir çözümü uygulama, problemi yeniden tanımlama ve duygusal açıdan hayatını sürdürmedir*. Geliştirdikleri ölçek üç farklı dinî başaşikma tarzının olduğunu ortaya koymuştur: İşbirlikçi (*collobarative*), erteleyici (*deferring*) ve kişisel yönelimli (*self-directing*).⁹⁷

Dinî başaşikma, stresli olaylarla karşılaştığımızda yararlı, zararlı veya ilgisiz

⁹² Pargament, *The Psychology of Religion...*, p. 91.

⁹³ Hökelekli, *age*, s. 90.

⁹⁴ Pargament, *The Psychology of Religion...*, p. 90; Wong-McDonald & Gorsuch, *ibid*, p. 149.

⁹⁵ Örn., Koenig, H. G., Weiner, D. K., Peterson, B. L. et al., "Religious Coping in the Nursing Home: A Biopsychosocial Model", *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 27 (4), 1997, pp. 367-369.

⁹⁶ Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 521

⁹⁷ Pargament, Kennell, Hathaway et al., *ibid*, pp. 90-104.

olabilir. Çünkü dinî başa çıkma çok amaçlıdır. Konfor sağlayıcı, kişisel gelişimi uyarıcı, Allah'a yakınlaşma hissini kuvvetlendirici, diğer insanlara yakın olmayı kolaylaştırıcı veya yaşam için amaç ve anlam sağlayıcı olabilir. Dinî başa çıkma çok biçimlidir. Edilgen olabilir (Allah'ın krizleri çözmesini beklemek gibi), aktif olabilir (insanları daha iyi bir dünyada yaşamak için motive etmek gibi), kişisel olabilir (Allah'ın sevgi ve ilgisini aramak gibi), kişiler arası olabilir (kilise ve cemaat üyelerinden destek istemek gibi) problem yönelimli olabilir (problem çözümüne destek olmak gibi), veya duygusal yönelimli olabilir (Allah'a duygusal sorunların çözümü için yönelmek gibi).⁹⁸ Dinin gücü çok fonksiyonlu doğasından kaynaklanmaktadır.⁹⁹

Etkisiz/zararlı dinî başa çıkma tarzlarının ortaya konulmasıyla ilgili yapılan bir çalışmada üç hipotetik yanlış tarz önerilmiştir: *Yanlış Yön (Wrong Direction)*, *Yanlış Yol (Wrong Road)* ve *Rüzgara Karşı (Against Wind)*. *Yanlış Yön* kişinin kendisinin ve ilgilerinin ötesinde hedefler ve değerler içeren dinî katılım anlamına gelmektedir. Belirli bir sonuca sıkı sıkıya bağlılık ve diğer değer verilerinin dışlanması sorunu yaratır.

Yanlış Yol önemli hayat olaylarının beklentilerini karşılamayan araçların kullanılmasıdır. *Rüzgara Karşı* ise kişinin dinî sisteminin Allah veya kendisiyle çatışmaya girmesi anlamına gelmektedir.¹⁰⁰ Bu hipotetik tarzlar yapılan çalışmada desteklenmiştir.

Din başa çıkma ile pek çok şekilde etkileşim halinde olabilir. Din başa çıkma süreçlerini (değerlendirme, başa çıkma aktiviteleri, sonuçlar vb.) etkileyebilir. Bazı olayların gerçekleşmesini engelleyerek başa çıkma sürecine katkıda bulunabilir. Sonuncu olarak da, dinî yüklemeler yoluyla başa çıkma sürecinin sonucu olabilir.¹⁰¹

⁹⁸ Pargament & Brant, *ibid*, p. 118.

⁹⁹ Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 525.

¹⁰⁰ Pargament, Zinnbauer, Scott et al., *ibid*, pp. 78-81.

¹⁰¹ Pargament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, p.794; bazen ne tür dini başa çıkmanın etkin olabileceği insanı şaşırtabilir. Bangladeşli müslümanların sel baskınları ile mücadelesinin ilk bakışta son derece edilgen, kadercı ve boyun eğici olarak algılanabileceğinden bahseden Schmuck daha yakından bakıldığında bunun insanlara yeni duruma uyum göstermede önemli imkanlar sağladığının görülebileceğini ifade etmektedir. Schmuck, H., "An Act of Allah: Religious Explanation for Floods in Bangladesh as Survival Strategy",

2.1. Dine Özgü Olan Nedir?

2.1.1. Psikolojik Perspektif

Dinin başa çıkma sürecindeki katkılarını psikolojik açıdan mercek altına alındığında dinin şu özellik ve işlevleri ön plana çıkmaktadır:

a- Anlam: Din anlam arayışında anahtar rol oynar. Acı veren ve hayrete düşüren hayat tecrübeleriyle karşılaştığında din bir anlamlandırma ve yorumlama çerçevesi sunar.

b- Denetim: Erik Fromm gibi diğer bazı teorisyenler ise dinin denetim arayışındaki rolü üzerine vurgu yapmaktadırlar. Kişi kendi kaynaklarının ötesinde olaylarla karşılaştığında din hakimiyet ve denetim duygularına ulaşılmasına yardım eder.

c- Manevi Rahatlık: Klasik Fruedyen yaklaşıma göre din her an bir felaketin çarpabileceği bu dünyada bireyin korku ve endişelerini azaltma işlevi görür. Bununla birlikte, rahatlık yönelimli dinî başa çıkma tarzlarını hakiki manevi işlevli metotlardan ayırt etmek zordur. Dinî bakış açısıyla, maneviyat ya da kişinin kendisinden öte bir güce bağlanma arzusu dinin en önemli fonksiyonlarından biridir.

d- Manevi Yakınlık: Durkheim gibi bazı sosyologlar genelde dinin sosyal bütünlük ile ilgili rolü üzerinde dururlar. Dinin sosyal dayanışma ve sosyal kimlik mekanizması olduğu söylenebilir.

e- Hayat Dönüşümü: Teorisyenler geleneksel olarak dini doğası gereği muhafazakar olarak algırlar. Fakat, din insanların büyük hayat dönüşümleri yapmalarına yardımcı olabilir. Eski değerler sistemini bırakarak yeni anlam kaynakları

buldurabilir.¹⁰²

f- Kendini Gerçekleştirme: Bazı kuramcılar dinin bireysel gelişim ve kendini gerçekleştirme arayışında kökenlerini bulmaktadırlar.¹⁰³

Dinî başaçıkma anlamın korunması ve dönüştürülmesi açısından da yaklaşılabılır. Bu açıdan bakıldığında dinin şu işlevleri dikkati çekmektedir:

1- Anlamın Korunumu Olarak Dinî Başaçıkma:

- a- *Dinî Koruma (Religious Prevention):* Anlamın korunmasının yollarından biri tehdit içeren olayı engellemek şeklinde gerçekleşir. Dinî kurumlar, inanç ve uygulama sistemleri sıklıkla bu işlevi yerine getirirler
- b- *Dinî Destek (Religious Support):* Her olay engelleyici doğada değildir. Olay vuku bulduğunda kişi anlamı yeniden ihdas için başta Allah olmak üzere manevi otoriteler ve onların kurumsallaşmış biçimlerinden destek bekler.
- c- *Dinî Arınma (Religious Purification):* Hemen hemen bütün dinî gelenekler müntesiplerine daha inançlı bir yola geri dönmelerini sağlayacak mekanizmalara sahiptirler. Bu tür dinî arınmalar sayesinde insanlar günahların oluşturduğu suçluluk duygularından kurtulduklarına inanırlar.
- d- *Dinî Yeniden Yorumlama (Religious Reframing):* Yine hemen hemen bütün dini gelenekler insanlara anlamsız, taşınamaz veya adil olmayan durumlarla karşılaştıklarında anlamı korumalarına yönelik bir bilişsel yeniden yorumlama sistemi sunarlar. Örneğin dini açıdan bir hastalık yepyeni bir anlam kazanabilir. Kişi bunun “Allah’ın yüce iradesinin bir sonucu olduğu ve kendisini imtihan ettiğini” düşünebilir.

2- Anlamı Dönüştürme Olarak Dinî Başaçıkma:

- a- *Dinî Geçiş Ayinleri (Religious Rites of Passage):* İnsan hayatı doğum, ergenliğe geçiş, evlenme ve ölüm gibi önemli dönüm noktalarına sahiptir.

¹⁰² Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 521.

¹⁰³ Pargament & Park, “Merely a Defence? ...”, p. 17.

Dinler bu tür yeni durumların getirdiği roller, beklentiler ve değerler için en önemli dönüşüm işlevlerini görmektedirler. Bunların içinde dinle en fazla iç içe olan ölümdür.

- b- *Dinî İhtida (Religious Conversion): Yeniden doğuş ve yeni bir hayat olarak tanımlanan ihtida, insanların kişisel güçleri ve mücadeleleri yetersiz kaldığında yeni bir anlam çerçevesi sunmaktadır.*¹⁰⁴

Başka çalışmalar ise su sonuçları ortaya koymaktadır:

HIV virüsü taşıyan insanlar arasında yapılan bir çalışmada üç temel maneviyatın ortaya çıktığı gözükmektedir: a- yeni manevi anlamlar b- hastalıklarıyla manevi benlik kavramlarını birleştirmek c- hayata manevi bir bakış.¹⁰⁵ Yine HIV virüsü taşıyan 1000'den fazla kişi ile yapılan bir araştırmada alternatif veya tamamlayıcı terapiler arasında dua (%56), meditasyon (%46), manevi etkinlikler (%33) ruh sağlığını olumlu etkileyen etkinlikler olarak saptanmıştır.¹⁰⁶

Bir başka araştırmada ise dinî başa çıkmanın üç farklı etkisinden bahsedilmektedir: a- olayın anlamını bilişsel olarak yeniden yapılandırmayı kolaylaştıran bir inanç çerçevesi sunma, b- dinî topluluklar tarafından sağlanan sosyal destek verme, c- stresli olaylar üzerinde denetim duygusu.¹⁰⁷

Dinî inanç ve sistemlerin insanlara rahatlık ve sıkıntılardan kurtulma sağlaması madalyonun bir yüzüdür. Madalyonun öbür yüzüne baktığımızda ise "öbür dünya" ile ilgili korkutucu dinî tasvirlerin bazı gruplarda daha yüksek kaygıya neden olduğunu görmekteyiz.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Pargament, "Religious Methods of Coping.....", pp. 218-231.

¹⁰⁵ Akt., Somlai A. N. & Hechman, T. G., "Correlates of Spirituality and Well-being in a Community Sample of People Living with HIV Disease", *Mental Health, Religion & Culture*, 3 (1), 2000, p. 58.

¹⁰⁶ Akt., Somlai & Hechman, *ibid*, p. 60.

¹⁰⁷ Tix & Frazier, *ibid*, p. 412.

¹⁰⁸ Bu konuda kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Pressman, P., Lyons, J. S., Larson, U. B. & Gartner, J., "Religion, Anxiety and Fear of Death", In *Religion and Mental Health* (Edt: J.F. Schumaker), Oxford University Press, New York, 1992, pp. 98-109.

2.2.2. Dinî Perspektif

Din psikolojisi sahasında yapılan herhangi bir çalışmada sadece psikolojik perspektifle olaya yaklaşmak aşkın olanı maddî olana indirgemek anlamına gelir. Bundan dolayı dinî- özelde de İslâmî temel kaynaklarda bu konuya nasıl yaklaşıldığının da ortaya konulup bu ikisi arasında karşılıklı ilişkilere bakılması da zaruridir.¹⁰⁹

Her din indiği kültürdeki kavramları yeniden anlamlandırır muhtevalarını değiştirir. Kendi bağlularına, onları kuşatan dünya hakkında bir anlayış ve bilinç kazandırmaya yönelik bu içerik dönüştürme ile yeni bir ontolojik çerçeve verilmiş olur. Fakat bu, “*metafizik soyut düşünce alanındaki filozofun telif ettiği kuru, sistematik bir ontoloji değil; somut, yaşayan dinamik bir ontolojidir*”;¹¹⁰ yeni oluşan ontolojik çerçeve tabii olarak tüm değerler sistemini etkileyip yeni bir değer sistemi oluşturur.¹¹¹

Bu bağlamda aşağıdaki açıklanan islamî kavramlar başaçıkma için bir çerçeve oluşturabilir.

Kur'an insanların imtihan ve belâlarla sınanmakta olduğunu belirtmektedir.¹¹² İnsanlar -günahkâr¹¹³ ya da değil- geçmişten bugüne ve bu günden yarına kendilerinden

¹⁰⁹ Bu metodolojik tartışmalar için bkz. Hökelekli, *age*, s.64-69.

¹¹⁰ Izutsu, T., *Kur'an'da Allah ve İnsan*, Kevser Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 15.

¹¹¹ Nitekim Izutsu, geliştirdiği tahlil sistemiyle değişik dini ve ahlâkî kavramları değişen değer sistemi çerçevesinde inceler. Bkz. Izutsu, *age*; Izutsu, T., *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, Pınar Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.

¹¹² Kur'an'da '*sınama*' (En'âm 6/53, Tevbe 9/126, İsrâ 17/60, Tâhâ 20/85, Tâhâ 20/131, Enbiyâ 21/111, Neml 27/47, Ankebût 29/2-3, Sâffât 37/63, Sâd 38/24, Duhân 44/17, Zâriyat 51/13-14) anlamına sahip olarak kullanılan '*fitne*' terimi '*ayırtma*' (A'râf 7/27, Nahl 16/110, İsrâ 17/73, Tâhâ 20/90, Sâffât 37/162, Hadîd 57/14); '*imtihan*' (En'âm 6/53, Tevbe 9/49, Furkân 25/20, Ankebût 29/2-3, Zâriyat 51/13-14); '*deneme*' (Tevbe 9/126, Tâhâ 20/40, Tâhâ 20/85, Ankebût 29/2-3, Sâd 38/34, Cinn 72/17); '*kişinin sınanıp denendiği bela*' (Bakara 2/102, Mâide 5/71, Enfâl 8/25, Hac 22/11, Hac 22/53, Nûr 24/63) gibi geniş bir kavramlar öbeğini kuşatır. Bu kavram dizisine eklenen diğer anlamların '*fesad, karışıklık*' (Bakara 2/191, Bakara 2/217, Âl-i 'İmrân 3/7, Enfâl 8/39, Enfâl 8/73, Ahzâb 33/14); '*ihtilaf, çekişme*' (Tevbe 9/47-48); '*zulüm, baskı*' (Bakara 2/191, Bakara 2/193, Bakara 2/217, Yûnus 10/83, Ankebût 29/10, Burûc 85/10); '*birbirine düşme, kargaşalık, kardeş kavgası*' (Bakara 2/217, Nisâ 4/91, Enfâl 8/39, Tevbe 9/48) olması da anlamlıdır. Kelimenin anlamları için bkz. Esed, M., *Kur'an Mesajı*, (çev. C. Koytak, A. Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul 2000, s. 325.

¹¹³ “Ve biz o[günahkâr]ları [sadece] sinayacağız.....” (Kalem 68/17).

öncekiler gibi sınanırlar.¹¹⁴

Kur'an'da insanların;

- birbirleri,¹¹⁵
- dünya hayatına mahsus göz alıcı parlaklık ve görkem,¹¹⁶
- sınırsızca yağdırılan nimetler,¹¹⁷
- mallar,¹¹⁸
- çocuklar,¹¹⁹
- hayır ve şer/iyi ve kötü,¹²⁰
- insanlardan gelecek sözlü ya da fiilî eziyetler,¹²¹
- korku,¹²²
- açlık,¹²³
- can kaybı,¹²⁴
- hayat ve ölüm,¹²⁵

¹¹⁴ “İnsanlar, ‘inandık’ demeleriyle bırakılacaklarını ve sınava çekilmeyeceklerini mi sanıyorlar? Evet, andolsun ki, Biz kendilerinden öncekileri de sınadık; o halde [bu gün yaşayanlar da sınanacak ve] elbette Allah, doğru davrananları ortaya çıkaracak....” (Ankebût 29/2-3).

¹¹⁵ “İşte bu şekilde insanları birbirleri aracılığıyla sınarız, ki sonunda, ‘acaba Allah bizim yerimize onlara mı lütufta bulundu?’ diye sorsunlar. Kimin şükrettiğini en iyi bilen Allah değil mi?” (En’âm 6/53); ayrıca Furkân 25/20, Muhammed 47/4.

¹¹⁶ “Ve sakın, pek çoklarına (sadece) onları sınamak için, avunsunlar diye verdiğimiz dünya hayatına mahsus şu ya da bu parlaklığa, görkeme gözünü dikme; çünkü Rabbinin [sana] sağladığı rızık, daha hayırlı ve kalıcıdır.” (Tâhâ 20/131).

¹¹⁷ “.....kendilerine sınırsız nimetler yağdıracağız.....” (Cinn 72/16-17).

¹¹⁸ “Ve bilin ki, mallarınız ve çocuklarınız sadece bir sınav ve ayartmadır ve (yine bilin ki) Allah’tır katında en büyük ecir bulunan!” (Enfâl 8/28); ayrıca Bakara 2/155, Âl-i ‘İmrân 3/186, Teğâbün 64/15

¹¹⁹ “Sizin malınız-mülkünüz ve çocuklarınız, sadece bir sınamaya ve bir ayartma aracıdır, halbuki Allah katında muhteşem bir ödül vardır.” (Teğâbün 64/15); ayrıca Enfâl 8/28.

¹²⁰ “Her can ölümü tadacaktır; ne var ki, [hayatın] iyi ve kötü [tezahürleriyle] karşı karşıya getirerek sınyoruz sizi; ve sonunda hepiniz Bize döneceksiniz” (Enbiyâ 21/35); ayrıca A’râf 7/168.

¹²¹ “İnsanlar arasında öyleleri var ki, ‘biz, Allah’a inanıyoruz!’ derler; ama Allah yolunda sıkıntıya düşünce insanlardan gelen eziyeti Allah’tan gelen ceza gibi görürler; Rabbinden bir yardım gelince de ‘aslında biz her zaman sizinle beraberiz!’ derler. Allah, bütün yaratılmışların kalplerinden geçenleri en iyi bilen değil midir?” (Ankebût 29/10); ayrıca Âl-i ‘İmrân 3/186.

¹²² “Muhakkak ki ölüm tehlikesi ve açlıkla, dünya malının, canın ve [alınteri] ürünlerinin kaybı ile sizi sınyayacağız....” (Bakara 2/155).

¹²³ Bakara 2/155.

¹²⁴ Bakara 2/155, Âl-i ‘İmrân 3/186.

¹²⁵ “O, hem ölümü, hem de hayatı yaratmıştır ki sizi sınamaya tâbi tutsun [ve böylece] davranış yönünden hanginiz daha iyidir [onu gösterebilir].....” (Mülk 67/2).

- alınteri ürünlerinin kaybı,¹²⁶
- yeryüzünde güzel olan ne varsa,¹²⁷
- Allah'ın indirdiği hükümler,¹²⁸
- insanların bir kısmının diğer kısmına üstün kılındığı güç, bilgi, servet, sosyal statü gibi şeyler,¹²⁹
- geçim vasıtalarının daraltılması,¹³⁰
- göğüslerde barındırılan her şey¹³¹

gibi yol ve konularla sınanacağı belirtilmektedir.

İmtihanın ve denenmenin nedenleri olarak; üstün gayret gösterip,¹³² zorluklara sabreden- göğüs gerenlerin,¹³³ şükredenlerle nankörlük edenlerin¹³⁴ kısacası eylem ve davranışça iyi olan¹³⁵ kimselerin diğerlerinden ayrıştırılması; ve tüm kesimlerin iddialarının doğruluğunun¹³⁶ ortaya çıkarılması zikredilir. Nitekim değişik Hadis'lerde, örneğin; “insanlardan en çok belaya uğrayanlar nebiler, sonra onlara yakın olanlar, sonra da onlara yakın olanlar”,¹³⁷ “Allah bir kavmi severse onları belalara uğratar”,¹³⁸ “Allah bir toplumu sevdiğinde onları imtihan eder; kim rıza gösterirse Allah da ona rıza

¹²⁶ Bakara 2/155.

¹²⁷ “Gerçek şu ki, yeryüzünde güzel olan ne Biz hepsini.....insanları sınamak için bir araç kıldık” (Kehf 18/7).

¹²⁸ “... Eğer Allah dileseydi, hepinizi bir tek topluluk yapardı: ama indirdikleri aracılığıyla sizi sınamak için [başka türlü diledi]...” (Mâide 5/48); ayrıca Bakara 2/124.

¹²⁹ “..... ve bazınızı diğerlerinize derecelerle üstün kılmıştır ki bahşettiği şeyler aracılığıyla sizi sınayabilsin...” (En’âm 6/165).

¹³⁰ “Ama geçim vasıtalarını daraltarak onu denediği zaman...” (Fecr 89/16).

¹³¹ “...Ve bu [başınıza gelenlerin tümü], Allah'ın göğüslerinizde barındırdığımız herşeyi sınaması ve kalplerinizin içini her türlü boş ve yararsız şeylerden arındırması içindir...” (Âl-i ‘İmrân 3/154).

¹³² “Ve hepinizi mutlaka sınayacağız ki [Bizim yolumuzda] üstün gayret gösterenleri ve sıkıntılara göğüs gerenleri ayırabilelim...” (Muhammed 47/31).

¹³³ “.....kiminizi kiminiz için bir imtihan vesilesi kıldık [ki,] sabredecek misiniz?....” (Furkân 25/20); ayrıca Muhammed 47/31.

¹³⁴ Neml 27/40.

¹³⁵ Hûd 11/7, Mülk 67/2.

¹³⁶ “..... çünkü biz, bütün iddialarınızı[n doğruluğunu] deneyeceğiz.” (Muhammed 47/31).

¹³⁷ Buhârî, *El-Câmiu's-Sahîh*, Merdâ ve't-Tıb 3; Tirmizî, *Sünen*, Zühd 57; İbn Mâce, *Sünen*, Fiten 23; Dârimî, *Sünen*, Rikâk 67; İbn Hanbel, *Müsned*, I/172, 185. El-'Aclûnî bu hadisin kritiğini yaparken meşhur altı hadis derlemesinin dışında kalan, hadis ilmi geleneğinin İbn Hibbân, Hâkim, Taberânî, Suyûtî gibi meşhur ve önemli temsilcilerinin eserlerinden hadisin farklı rivayetlerini zikreder ki; bu rivayetlerde ana fikir olarak “insanlardan sıkıntılara en çok muhatap kalanların din hususunda en hassas olanlar, en az sıkıntı çekenlerinse dini en zayıf olanlar olduğu ve sıkıntı-zorlukların kişinin yeryüzünde gittiği her yerde takipçisi olduğu” zikredilir. Bkz. El-'Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Baskı, Beyrut, 1988, C. 1, s. 130-131.

gösterir, kim de öfke gösterirse Allah da ona öfkelenir”¹³⁹ denilerek bu çerçevede müslüman bilinçlerin yaklaşımlarının nasıl olması gerektiğine dair ipuçları verilir. Bu genel çerçevenin müslüman insanların zihninde oluşturduğu tablo; bu sınavların bir süreklilik içinde tekrarlanıp duran bir nitelikte¹⁴⁰ olduğu, Ahiret’te de bu sınavın başka bir mekân ve yeni şartlar bağlamında tekerrür edeceği¹⁴¹ vurgusuyla iyice pekiştirilir.

Belirtilen türden herhangi bir olayla karşılaşan müslüman için dininin sağladığı değişik yorumlama (inanç çerçevesi), sosyal destek ve stresli olaylarda kontrol duygusu stratejileri bulunmaktadır. Bu bağlamda herşeyin geçici olduğu,¹⁴² dünya hayatının bir oyun ve eğlence, geçici ve aldatıcı bir zevk olduğu,¹⁴³ benzer olayları kendisinden önce yaşayanlar olduğu gibi sonrasında da yaşayanlar olacağı¹⁴⁴ referansları kişiye bir yorumlama-inanç çerçevesi sağlar. Ayetlerde geçen sabır, tevekkül, nimet, ihsan, razı olma ve yetinme gibi kavramlar da benzer işlevler görmektedirler.

Sabırla ilgili olarak sözlü ve fiilî eziyetler, mal ve canla imtihan gibi zikredilen sıkıntılara göğüs germenin güçlüğü ve inanan insanların bulundurması arzulanan bir nitelik olduğu¹⁴⁵ belirtilerek sabredilmesi emredilir.¹⁴⁶ Bir çok ithama ve eziyete karşı

¹³⁸ Tirmizî, Zühd 57; El-’Aclûnî, *age*, C. 1, s. 77.

¹³⁹ İbn Mâce, Fiten 23.

¹⁴⁰ “Peki, bunlar her yıl bir ya da bir iki kere denenip sınanıldıklarını bilmiyorlar mı ki tövbe edip Allah’ı anmıyorlar?” (9/Tevbe Sûresi 126).

¹⁴¹ “[O Gün,] onlar ateşle denenecekler, [ve o Gün,] ‘bu sınamayı yaşayın!’ [denilecek,] ‘o kadar ısrarla istediğiniz şey budur işte’” (Zâriyat 51/13-14).

¹⁴² “Göklerde ve yerde olan her şey yok olup gitmeye mahkumdur: ama kudret ve ihtişam sahibi olan rabbinizin Zâtı sonsuza dek kalıcıdır.” (Rahmân 55/26-27); ayrıca Kasas 28/88.

¹⁴³ “Bu dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir; ama ahiret hayatı Allah’a karşı sorumluluklarının bilincinde olanlar için çok daha güzeldir. Öyleyse aklınızı kullanmaz mısınız?” (En’âm 6/32); ayrıca Bakara 2/36, Âl-i ‘İmrân 3/14, Âl-i ‘İmrân 3/185, Âl-i ‘İmrân 3/197, Nisâ 4/77, A’râf 7/24, Tevbe 9/38, Yûnus 10/23, Yûnus 10/70, R’ad 13/26, Ankebût 29/64, Muhammed 47/36, Hadid 57/20, Cuma 62/11.

¹⁴⁴ “Eğer başınıza bir bela gelirse, [bilin ki,] benzer bir belaya [başka] insanlar da uğramıştır; zira böyle [iyi ve kötü] günleri insanlara sırayla paylaştırırız...” (Âl-i ‘İmrân 3/140).

¹⁴⁵ “Mallarınızla ve canlarınızla mutlaka sınanacaksınız: Ve doğrusu, hem sizden önce vahiy verilenlerden hem de Allah’tan başka varlıklara ilahlık yakıştıranlardan birçok incitici söz işiteceksiniz. Ama eğer zorluklara sabırla katlanır ve O’na karşı sorumluluğunuzun bilincinde olursanız; bilin ki bu, azimle sarılınacak bir iştir.” (Âl-i ‘İmrân 3/186); ayrıca Bakara 2/177, Rûm 30/12, Hac 22/35, Lokmân 25/20, Ahzâb 33/35, Sâd 38/17, Ğâfir 40/55, Ğâfir 40/77.

sabır örnekleri sıralanarak¹⁴⁷-azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin ve onların tâbilerinin örnek alınması gerektiği¹⁴⁸ belirtilir. Zikredilen örneklerde de mü'minlere katlanmak zorunda olacakları acıların, bedenî ızdıraplarla sınırlı olmayacağı; Kâfirlerin alayları, hor ve hakir görüşleri, suistimalleri şeklinde de tezahür edebileceğine işaret edilir. Dolayısıyla Allah'a beslenen hakikî inanışın ve imanın esaslı bir yönü olup, düşmanın tükenmek bilmez taarruzlarına karşı gerçek inançta sebat etme yolunda bükülmez-sarsılmaz bir kararlılığa atıfta bulunmaktadır.¹⁴⁹ Nitekim Hadislerde de "insanların arasında yaşayıp onların eziyetlerine karşı sabır gösteren mü'minin ödülü, insanlarla ilişkiye geçmeyip onların vereceği eziyetlere sabretmeyen müminden çok daha fazladır"¹⁵⁰ denilerek sabra özendirme yapılmakta, kişiye insanların tümünden bir takım eziyetlerin gelme ihtimaline değinilmektedir. Rablerinden kendilerine indirilene iman etmiş olanların Rablerinin teveccühünü umarak sebatkâr davranmalarının¹⁵¹ karşılığında Rablerinin daima sabredenlerin yanında olacağı,¹⁵² bu dünyada

¹⁴⁶ "Bunun içindir ki, [hakkı inkâr eden]ler ne derlerse desinler, *sabret*; ve güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbinin sınırsız kudret ve yüceliğini övgüyle an; ve gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün belli vakitlerinde yine Rabbinin kudret ve yüceliğini an ki hoşnutluğa, esenliğe erişesin" (Tâhâ 20/130); ayrıca Bakara 2/45, Bakara 2/153, Bakara 2/155, Âl-i 'İmrân 3/ 200, Nahl 16/127, Meryem 19/65, Tâhâ 20/132, Rûm 30/60, Lokmân 31/17, Muhammed 47/31, Kâf 50/39, Kamer 54/27, Me'âric 70/5, Müzzemmil 73/10, Müddessir 74/7, Beled 90/17, Asr 103/3.

¹⁴⁷ "Gerçek şu ki, *senden önce [de] peygamberler yalanlanmıştı; ama onlar, Bizden yardım gelinceye kadar bütün düzmece ithamlara ve kendilerine yapılan bütün eziyetlere sabırla katlandılar*: Çünkü hiçbir güç Allah'ın vaadlerini[n sonucunu] değiştiremez. Ve o peygamberlerin tarihleri hakkında şu anda sen de bilgi sahibisin." (En'âm 6/34); ayrıca Bakara 2/250, A'râf 7/126, Yûsuf 12/48, Yûsuf 12/83, İbrâhîm 14/5, Enbiyâ 21/85, Sâffât 37/102, Sâd 38/17, Sâd 38/44, Ahkâf 46/35, Kalem 68/48.

¹⁴⁸ "Öyleyse [*ey inananlar,*] kalpleri azim ve kararlılıkla doldurulmuş olan bütün peygamberler gibi sıkıntılara karşı sabırlı olun ve onlara sabırla katlanın. Ve [hakikati inkâr edip duran] bu kişilerin hemen azaba çarptırılmalarını istemeyin: kendilerine vaad edilen şeyin [gerçekleştiğini] gördükleri o Gün, [yeryüzünde] kaldıkları süre, onlara [dünyevî ölçülerle] ancak bir günün bir saati kadar [kısa görünecek]. Mesaj[ımız işte budur]. Öyleyse hiç sapkın bir halktan başkası yok edilir mi?" (Ahkâf 46/35); ayrıca Enfâl 8/65.

¹⁴⁹ Izutsu, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, s. 148-149.

¹⁵⁰ İbn Mâce, Fiten 23. Ayrıca bu hadisin yer aldığı bölümün başlığının "*Bâbu's-Sabr 'ale'l-Fiten* (sınamalara karşı sabır)" olması da hem '*sınama*' hem de '*sabır*' içermesi konunun kültürdeki yerleşmişliğini göstermesi açısından dikkat çekmektedir.

¹⁵¹ "Hem, sana Rabbinden her ne ki indirilmişse, hak olduğunu gören kimseyle (bunu göremeyecek kadar) kör olan kimse bir midir? Bu gerçeği yalnızca akıl ve sağduyu sahipleri hatırdan çıkarmazlar. Onlar ki Allah'la olan bağlantılarına sadakat gösterir, andlaşmalarını asla bozmazlar; ve onlar ki, Allah'ın sıkı tutulmasını buyurduğu bağları sıkı tutarlar; Rablerine karşı son derece saygılı ve duyarlı davranır, [O'nun çağrısına sağır kalanları bekleyen] o pek kötü hesaptan korkarlar; ve onlar ki, *Rablerinin teveccühünü umarak güçlülere göğüs gerip*, namazda kararlılık gösterirler; kendilerine rızık olarak verdiklerimizden gizli-açık başkaları için harcarlar, kötülüğü iyilikle savarlar. İşte, *ahirette erişilecek olan nihaî huzur böylelerine özgüdür*." (Ra'd 13/19-22).

¹⁵² "Ve yine bil ki, Rabbin, kötülüğün ayartısını gördükten sonra onun hüküm sürdüğü bölgeyi terk edenlerin ve o günden bu yana [Allah yolunda] *üstün çabalar gösterip güçlülere göğüs gerenlerin*

kendilerine vaat edilenlere kavuşacakları;¹⁵³ sonrasında da atalarından, eşlerinden ve çocuklarından doğru yolda olanlarla beraber ebedî mutluluğu yaşayacakları,¹⁵⁴ sabretme gücünü Allah'ın vereceği¹⁵⁵ hatırlatılarak sabrın imanla sıkı ilişkisi öğretilmektedir. Sabır sayesinde meydana gelen olayları insanların daha farklı değerlendireceği,¹⁵⁶ gündelik hayatta da zora başvurmaktan kaçınmanın sabrın bir erdemi olduğu¹⁵⁷ sabır ekseninde vurgulanan diğer hususlardır. Sabredilmediği takdirde kişinin kendisinden olmayanların bundan zaten memnunluk duyacağı¹⁵⁸ ifade edilirken; “*Ve (Süleyman Sebe*

yanındadır; işte böyle bir dönüşümden sonra çok acıyıp-esirgeyen gerçek bağışlayıcı elbette senin Rabbindir!” (Nahl 16/110); ayrıca Bakara 2/249, Âl-i ‘İmrân 3/13-18, Âl-i ‘İmrân 3/142, Âl-i ‘İmrân 3/146, Enfâl 8/46, Enfâl 8/66, Kasas 28/80, Zümer 39/10, Ğâfir 40/77.

¹⁵³ “[Vaktiyle] hor görülen / güçsüz bırakılan insanları ise kutlu kıldığımız ülkenin doğu ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Ve *Rabbimizin İsrailoğulları’na verdiği söz, onların darlıkta gösterdikleri sabrın bir karşılığı olarak (işte böylece) gerçekleşmiş oldu*; Firavun ve halkının özenle işlediklerini, yapıp yükselttiklerini ise, hepsini, hepsini yerle bir ettik.” (A’râf 7/137); ayrıca Hûd 11/49, Yûsuf 12/90.

¹⁵⁴ “[İnsanların çoğu böyledir; pek tabii] güçlülere göğüs geren, dürüst ve erdemli davranan kimseler bunun dışında; işte bu sonrakiler ki, onları günahlarından ötürü arınma, bağışlanma ve büyük bir mükafat beklemektedir.” (Hûd 11/11); “(Orada) onların, *atalarından, eşlerinden ve çocuklarından doğru yolu tutan kimselerle birlikte gireceği, huzurla dolup taşan ebedi has bahçeler vardır ki, her kapısından melekler onların yanına varıp ‘Size selam olsun! Çünkü siz (iyilikte) sebat ettiniz!’* [diyecekler]. (Hal) böyleyse, ahirette erişilecek olan bu mutlu son ne hoş ve ne güzel!” (R’ad 13/23-24); “İmdi, [benimsediği dinden ötürü] zulme uğradıktan sonra Allah yolunda zulüm diyarını terk edenlere gelince; Biz onları, şüphesiz, *bu dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz; ama onların ahirette hak ettikleri ödül daha da büyük olacaktır.* [Hakkı inkâr edenler böylece] bir anlayabilselerdi, güçlülere göğüs gerip, yalnızca Rablerine güven bağlayan kimseleri (bekleyen bu bahtiyarlığı)!...” (Nahl 16/41-42); “(Çünkü) sizin katınızdaki tükenir gider, ama Allah katındaki kalıcıdır. Ve kesin olan şu ki: *güçlülere göğüs gerenleri yaptıkları en iyi şey neyse ona göre ödüllendireceğiz.*” (Nahl 16/96); ayrıca Hûd 11/115, Mû’minûn 23/111, Furkân 25/75, Kasas 28/54, Ankebût 29/57-59, Fussilet 41/30-35, İnsân 76/12.

¹⁵⁵ “Öyleyse, [hakkı inkâr edenlerin söylediklerine karşı] sabır göster ve daima hatırla ki, *sana güçlülere göğüs germe gücünü veren yalnızca Allah’tır*; ve onlardan yana üzülmeye; hele onların o asılsız iddiaları seni hiç sıklasın. Çünkü, Allah elbette, Kendisine karşı sorumluluk bilinci taşıyanlarla beraberdir, yani iyi olan ve iyilikle devamlı olanlarla!” (Nahl 16/127-128).

¹⁵⁶ “Buna rağmen onlar, ‘Rabbimiz seyahat menzillerimiz arasındaki mesafeyi uzattı!’ dediler. Ve böylece kendi kendilerine zulmetmiş oldular. Biz de bunun üzerine onları [geçmişin] efsane[lerinden biri]si haline döndürdük ve darmadağın ettik. Kuşkusuz *bunda sıkıntılara göğüs geren ve [Allah’a] gönülden şükredenler için alınacak dersler vardır.*” (Sebe’ 34/19); “Görmez misin, gemiler Allah’ın lütfu ile denizlerde nasıl yol alıyorlar ve böylece Allah kendi varlığının bazı işaretlerini öntünüze nasıl koyuyor? *Kuşkusuz bunda, sıkıntılara sonuna kadar göğüs geren ve [Allah’a karşı] derin bir şükran duygusu taşıyanlar için mesajlar vardır.*” (Lokmân 31/31); “Dilerse rüzgârı dindirir, o zaman denizin üstünde hareketsiz kalıverirler; *bunda, şüphesiz, sıkıntılara göğüs geren ve [Allah’a] gönülden şükreden herkes için mesajlar vardır.*” (Şûrâ 42/33).

¹⁵⁷ “[Bütün insanlığı] hikmetle ve güzel öğütlerle Rabbinin yoluna çağır, ve onlarla en güzel, en inandırıcı yöntemlerle tartış; şüphesiz, O’nun yolundan kimin saptığını en iyi bilen senin Rabbindir; ve yine doğru yola erişenleri de en iyi bilen O’dur. Bunun içindir ki, [tartışmada] *zora başvurmanız gerekirse, ancak onların sizi zora koştıkları kadar zora başvurun. Fakat eğer kendinizi tutarsanız, bilin ki, güçlülere göğüs germesini bilen kimseler için daha iyi, daha hayırlıdır.*” (Nahl 16/125-126).

¹⁵⁸ “Eğer bir iyilikle karşılaşırsanız bu onları üzer; ve başınıza bir kötülük gelince de memnun olurlar. Ama eğer zorluklara karşı sabreder ve Allah’a karşı sorumluluklarınızın bilincinde olursanız, onların hileleri size hiçbir zarar veremez. Zira Allah, onların tüm yaptıklarını [Kudretiyle] kuşatır.” (Âl-i ‘İmrân 3/120).

*Melikesi'nin tahtını) gerçekten önünde görünce 'benim şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü göstereceğim konusunda beni denemek üzere Rabbimin bahşettiği bir lütuf bu'*¹⁵⁹ ayetiyle insanların hayırla da imtihan edileceği ve kişinin şükür mü, küfür mü göstereceğinin belirlenmesi için bunun yapılacağı hatırlatılır. Nitekim *şükür*, ni'metin bilinmesi ve açığa vurulması demektir; "açmak, meydana çıkarmak" anlamına gelen *keşr* kelimesinden türediği, "örtmek, gizlemek" anlamına gelen küfür kelimesinin şükür kelimesinin zıddı olduğu bilgileri de bu hususu aydınlatmaktadır.¹⁶⁰ Peygamberlerin bir çoğunun şükredicilikleri nedeniyle övülmesi¹⁶¹ ve insanların Allah'ın ihsanlarına karşı şükürsüzlükleri de bu çerçevede hatırlatılan hususlardır.¹⁶²

Hayatta karşılaşılan zorluklara karşı insanların sergiledikleri tavırlar¹⁶³ kapsamında zikredilen şu ayet bunun çok bilinen ve sık verilen bir örneğidir:

*"Görmez misin, gemiler Allah'ın lütfu ile denizlerde nasıl yol alıyorlar ve böylece Allah kendi varlığının bazı işaretlerini önünüze nasıl koyuyor? Kuşkusuz bunda, sıkıntılara sonuna kadar göğüs geren ve [Allah'a karşı] derin bir şükran duygusu taşıyanlar için mesajlar vardır. Nitekim, dalgalar onları [ölümün] gölgeleri gibi kuşattığında, [o anda] bütün içtenlikleriyle yalnız ve sadece Allah'a bağlanarak O'na sınırlar: Fakat Allah onları sağsalim kıyıya ulaştırdığında da bir kısmı yolun ortasında [inanmak ile inkar etmek arasında] kalıverirler. Ama hiç kimse, haince bir nankörlüğe kapılmadıkça mesajlarımızı bile bile reddetmez."*¹⁶⁴

¹⁵⁹ Neml 27/40. "Müminin kendine aşırı güvenden kaçınması, tersine daha mütevazı ve kendi zaaflarının daha fazla bilincinde olması"(Esed, *age*, s. 1318) çerçevesinde benzer bir hassasiyete çağrı örneği Nasr Sûresi'nde yapılmaktadır. Bkz. Nasr 110/1-3.

¹⁶⁰ Ragıb El-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, Beyrut, Tarihsiz, s. 265.

¹⁶¹ Nahl 16/120-121, İsrâ 17/3, Sebe' 34/13.

¹⁶² Bakara 2/243, Yûnus 10/60, Yûsuf 12/38, Neml 27/73, Secde 32/9...

¹⁶³ "İnsana gelince, ne zaman Rabbin onu cömertliğiyle ve hoşnut olacağı bir hayat bağışlamakla denese, 'Rabbim bana karşı [ne kadar] cömertmiş!' der; ama geçim vasıtalarını daraltarak onu denediği zaman ise, 'Rabbim beni küçük düşürdü!' di(ye sızlanır)." Fecr 89/15-16.

¹⁶⁴ Lokmân 31/31-32. Benzer anlamda bir başka pasaj da İsrâ 17/66-69'da geçer: "Rabbinizdir, bolluğundan, bereketinden (payınızı) arayasınız diye sizin için denizde gemileri yüzdüren; O'dur size gerçekten acıyan, sahip çıkan. Denizde bir tehlikeyle karşılaştığınız zaman, O'ndan başka bütün o yalvarıp yakardığınız şeyler sizi yüzüstü bırakır; ama ne zamanki sizi sağ salim karaya çıkarır, hemen yüz çevirip [unutuverirsiniz O'nu]; çünkü, insanoğlu gerçekten çok nankördür! Peki, O'nun sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden yahut üzerinize taşı toprağı kaldıran can alıcı bir rüzgar göndermeyeceğinden çok mu eminsiniz? (Hayır, o zaman) kendinize asla bir koruyucu bulamazsınız. Yahut, sizi tekrar denize döndürüp, üzerinize ortalığı kasıp kavuran bir fırtına göndermeyeceğinden ve böylece, nankörlüğünüzü

Benzer anlamdaki şu ayette ise hem dünyanın faniliğinin vurgulanması hem de nimetlere nankörlük içinde bulunanların ve inananların durumlarına atıfta bulunulması biraraya gelmiştir:

“Çünkü [akıllarını kullansalardı bilirlerdi ki] bu dünya hayatı geçici bir zevk ve eğlenceden başka bir şey değildir; oysa sonraki hayat, tek [gerçek] hayattır: keşke bunu bilselerdi! Bir gemiye bindikleri zaman [ve kendilerini tehlikede gördükleri sırada] [işte o anda] içten bir inançla yalnız Allah’a yalvarıp yakarurlar; sağ salim karaya çıkar çıkmaz da bazı hayali güçleri (tekrar) O’na ortak koş[maya başl]arlar: Böylece kendilerine bahsettiğimiz her türlü (nimete) karşı nankörlük yapar ve dünyadaki hayatlarından [ahmakça] zevk almaya devam ederler; fakat günü gelince [gerçeği] öğrenecekler. Görmezler mi ki çevrelerindeki insanlar [korku ve ümitsizlik içinde] paniğe kapılmışken [Bize inananlar için] güvenli bir sığınak oluşturmuşuz. Yoksa hâlâ geçersiz ve anlamsız şeylere inan[maya devam ed]ip Allah’ın nimetini inkar mı edecekler?”¹⁶⁵

Vekîl terimi; koruyucu,¹⁶⁶ destekleyen ve savunan,¹⁶⁷ her şeyi gözetim ve denetiminde tutan¹⁶⁸ anlamlarına gelir.¹⁶⁹ Bu anlamları kuşatacak şekilde “Allah’ı vekîl bilmek” demek olan *tevekkül*, Kur’an’ın, iman edenlerin davranış özelliklerinden birisi olarak üzerinde ısrarla vurgu yaptığı temel imânî kavramlardan biridir.¹⁷⁰ Bir iş

karşılık sizi boğmayacağından çok mu eminsiniz? (Hayır,) o zaman bizim karşımızda size arka çıkacak kimse bulamazsınız.”

¹⁶⁵ ‘Ankebût 29/64-67

¹⁶⁶ Âl-i ‘İmrân 3/173.

¹⁶⁷ Nisâ 4/109.

¹⁶⁸ En’âm 6/102, Hûd 11/12.

¹⁶⁹ Esed *vekîl* terimi ile ilgili olarak İsrâ 17/2. ayete ilişkin olarak yaptığı açıklamada şu bilgileri verir: “*Vekîl* terimi, [bir başkasına ait] iş ya da sorunların çözümü için emanet ya da havale edildiği kimseyi’ yahut, [bir başkasının] davranışından sorumlu olan kimse’yi ifade eder. Allah için kullanıldığı zaman, bazen ‘koruyucu’ (3/73’de olduğu gibi) yahut, ‘destekçi/savunucu’ (4/109’da olduğu gibi) ya da ‘*alâ külli şey’in*’ ifadesiyle birlikte, (6/102 ve 11/12’de olduğu gibi) ‘her şeyi gözetiminde tutan’ anlamında kullanılmaktadır. Yukarıdaki ayette (39/62’de olduğu gibi) terim belirgin bir biçimde, yarattığı varlıkların ve nesnelere *kaderlerinin belirlenmesi* konusunda münhasıran Allah’ın nüfuz ve kudret sahibi olduğunu ifade etmektedir.” Esed, *age*, s. 560.

¹⁷⁰ “Allah size yardım ederse, hiç kimse sizinle baş edemez; ama ya O sizi terkederse, kim size yardım edebilir? O halde müminler Allah’a güvensinler!” (Âl-i ‘İmrân 3/160); “...ve eğer gerçek mü’minler iseniz Allah’a güven duymalısınız.” (Mâide 5/23); ayrıca Mâide 5/11, Enfâl 8/2, Tevbe 9/51, Yûnus 10/84, Hûd 11/123, İbrâhîm 14/11, Furkân 25/58, Zümer 39/38, Teğâbün 64/13.

yapmaya karar vermenin nihai basamağı olan tevekkül;¹⁷¹ yapılan inkârlara, ikiyüzlülüklere ve gösterilen düşmanlıklara karşı¹⁷² Allah'ın yeteceğini bilmek ve itiraf etmek,¹⁷³ hayatının her anında “O'nun mutlaka doğru hüküm ve hikmetle edip-eyleyen” olduğunu¹⁷⁴ kabul ederek her konuda O'na yönelmek¹⁷⁵ anlamına gelmektedir. Çünkü “hiç kimse Allah kadar güvene layık olamaz.”¹⁷⁶ ve “O her şeyin gözeticisi-gözetleyicisidir”.¹⁷⁷ Tevekkül edenler için Allah katında daha iyi ve kalıcı ödüller vardır.¹⁷⁸ Allah'ın, bu dünyada da insanı rızıklandırmış¹⁷⁹ ve nimetlerini¹⁸⁰ bolca vermiş olduğunun hatırlatılması, emr ve hükm'ün Allah'ta olması, hem tevekkül mercii olarak Allah'a yönelmeyi ve hem de tevekkül gösterenlerin ödüllendirileceklerini teyid eden hususlardır.¹⁸¹ Emr ve hükm kavramları ile bağlantılı bir şekilde konu edilen İrade-i İlâhî (kaza-kader) ile ahiret inancı da olaylara dair kontrolün nihai noktasını işaret ederek¹⁸² müslüman kulun “teslimiyet” hali içinde olaylarla başa çıkmasının imkanlarını vermektedir. Zaten başa gelen her şey, mü'min için ancak güzel bir sınamanın tezahür ve tecellileridir.¹⁸³

¹⁷¹ “...bir hareket tarzına karar verince de Allah'a güven: Zira Allah, O'na güven duyanları sever” (Âl-i 'İmrân 3/159).

¹⁷² Âl-i 'İmrân 3/173, Nisâ 4/81, Mâide 5/11, Mâide 5/23, En'âm 6/66, Enfâl 8/61, Tevbe 9/50-51, Yûnus 10/84, İbrâhîm 14/12, Şu'arâ 26/217, Neml 27/79, Mümtehine 60/4, Mülk 67/27-30.

¹⁷³ “...Allah bana yeter! O'ndan başka tanrı yok. Hep O'na dayanmış, O'na güvenmişimdir ben; çünkü O'dur en yüce hükümrânlığın Rabbi” (Tevbe 9/129); ayrıca Âl-i 'İmrân 3/173.

¹⁷⁴ Enfâl 8/49.

¹⁷⁵ “...ben O'na güvenip dayanıyor ve her zaman, her konuda O'na yöneliyorum” (Hûd 11/88); ayrıca R'ad 13/30, Şûrâ 42/10, Mümtehine 60/4.

¹⁷⁶ Ahzâb 33/3.

¹⁷⁷ Hûd 11/12, Fecr 89/14.

¹⁷⁸ Şûrâ 42/36.

¹⁷⁹ Bakara 2/22, Tâhâ 20/131, Câsiye 45/5, Kâf 50/9-11, Zâriyât 51/58.

¹⁸⁰ “...Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız...” (İbrâhîm 14/34); ayrıca En'âm 6/142, Zuhruf 43/12.

¹⁸¹ *Emr*'in Allah'a aidiyetini vurgulayan “...Yaratma ve emr O'nundur...” (A'râf 7/54) ayetinde ve bir çok ayette geçen (örneğin; Bakara 2/117, Âl-i 'İmrân 3/154, Yûnus 10/3, Secde 32/5) *emr* kelimesi buyruk ve iş anlamlarına gelip İsfahânî tarafından her iki kelimeyi de kapsayan “ş'en” kelimesiyle karşılanmıştır. Bkz. Ragıb El-İsfahânî, *age*, s. 138.

¹⁸² “Bunun gibi, insana katımızdan bir rahmet tattırsak, sonra da onu kendisinden çekip alsak, hemen [önceki lütfümüzü] nankörce unutup umutsuzluğa düşer. Yine, başına gelen bir darlıktan, sıkıntıdan sonra bir bolluk, bir genişlik tattıracak olsak hemen “Musibetler yakamı bıraktı!” diyerek *kendinden bilir*, *kurumlu boş bir sevince kaptırır kendini*. [İnsanların çoğu böyledir; pek tabii] güçlülere göğüs geren, dürtüst ve erdemli davranan kimseler bunun dışında; işte bu sonrakiler ki, onları günahlarından ötürü arınma, bağışlanma ve büyük bir mükafat beklemektedir.” Hûd 11/9-11.

¹⁸³ “...Ve [O bütün bunları] kendi belirlediği güzel bir sınavla mü'minleri belirlemek için yaptı....” (8/Enfâl Süresi 17)

Rızık, nimet, Allah'ın lütfü, tevekkül, sabır, sabırda birbirini teşvik etme gibi kavramlarla irtibatlı olarak, *sosyal dayanışma* kapsamında ve *kardeşlik* mefhumu çerçevesinde geniş bir kavram dokusunun teşekkül ettiğini görmekteyiz. Bütün insanların kardeş olduğu,¹⁸⁴ mü'minin/müslümanın mü'mine/müslümana kardeş olduğu,¹⁸⁵ kardeşliğin gereğinin ise; müslümanın kardeşine zulmetmemesi, ihtiyacı ile başbaşa bırakmaması, kardeşinin sıkıntılarına çare araması,¹⁸⁶ kötü zan, tecessüs,¹⁸⁷ hased, kin ve düşmanlık beslememesi, ayıp ve hatalarını gidermesi-örtmesi, küs durmaması¹⁸⁸ tavsiye edilir/bildirilir. Bu hadislerde tavsiye ve emredilen hususlara kardeşlik hakkı başlığı altında zikredilen hususlar açısından bakıldığında açık bir "*sosyal dayanışma projesi*" çıkmaktadır. Örneğin; "zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et",¹⁸⁹ "Nebî bize yedi şeyi işlememizi emretti; yedi şeyden de nehyetti: Cenâze arkasından gitmeyi, davete icabet etmeyi, hastayı ziyaret etmeyi, mazluma yardımı, sözümüzü tutmayı, selama mukabele etmeyi, aksırana dua etmeyi emr; gümüş kap kullanmayı, altın yüzük takmayı, harir,diba, kasiy, istebrak denilen ipekli kumaşları giymeyi nehyetti"¹⁹⁰ hadisleri; kurban, zekât, sadaka ve infak ile ilgili uygulama ve teşvikler toplumsal ilişkiler içinde müslümanların sosyal dayanışmasının hatlarını belirlemektedir.

Bu ve benzeri kavram, değer ve uygulamalar islami bir başa çıkma perspektifinin altyapısını oluşturabilir.

¹⁸⁴ Namazlarından sonra okuduğu rivayet edilen dualarından birinde Hz. Peygamber "...Benim ve her şeyin rabbi olan Allah'ım, ben şahidim ki kulların hepsi kardeşir..." demektedir. Bkz. Ebû Dâvud, Vitr 25.

¹⁸⁵ "Bütün müminler kardeşir. O halde, [her ne zaman araları açılsa] iki kardeşinizin arasını düzeltin..." (Hucurât 49/10), Buhârî, Mezâlim ve'l-Gasb 3; Müslim, Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb 10; Tirmizî, Hudûd 3; Tirmizî, Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb 17, Tefsîri'l-Kur'ân 9; Ebu Davud, Edeb 38,49; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, C.2, s. 9, 68.

¹⁸⁶ Buhari, Mezâlim ve'l-Gasb 3; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, C.2, 68.

¹⁸⁷ Buhârî, Edeb 57.

¹⁸⁸ Buhârî, Edeb 57; Müslim Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb 23, 25, 26; Ebu Davud, Edeb 47; Tirmizî Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb 21, 74; Mâlik İbn Enes, *Muvatta*, Husnu'l-Hulk, 13, 14; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, C.2, s. 68.

¹⁸⁹ "mazlûma yardımı anlıyoruz, ancak zalime yardım nasıl ederiz' diye sorulduğunda Hz. Peygamber 'zulmüne mani olarak'" cevabını verir (Buhârî, *El-Câmiu's-Sahîh*, Kitâbun fi'l-Mezâlim ve'l-Gasb, Bâb 3; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, C. 2, s. 68.) ki bu cevapla aslında her hal ve durumda mü'minin diğer dindaşlarına duyarsız kalamayacağını altını çizmiş olur.

¹⁹⁰ Buhârî, Mezâlim ve'l-Gasb 5.

2.2. Dinî Başaçıkmanın Boyutları:

Dinî başaçıkma çok boyutludur ve insanlar tek bir metodu kullanmazlar. Bunların çeşitli kombinasyonlarını kullanırlar.¹⁹¹ Boudreaux ve arkadaşları içsel/kişisel ve dışsal/sosyal yönelimli başaçıkma tarzlarının kombinasyonunun kullanıldığını tespit etmişlerdir.¹⁹² Dinî başaçıkma hem problem yönelimli hem de duygusal yönelimli hususları ve bilişsel davranışsal, kişiler arası, manevi alanları kapsamaktadır.¹⁹³ İnsanların dinî inançlarına yönelmeleri bazen hem problemin kendisiyle hem de problemin oluşturduğu duygularla başaçıkma amacıyla da gerçekleşebilir.¹⁹⁴

2.3. Dinî Başaçıkma Ölçekleri:

İlk ölçek alışması Pargament ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiş ve üç farklı dinî başaçıkma tarzı ortaya konulmuştur. *Kişisel yönelimli* tarzda başaçıkma problemi çözümünde sorumluluk kişidedir. Kişi sorumlulukla yüzleşerek etkin problem çözme stratejilerini kullanır. Allah sürece doğrudan katılmasa da din karşıtı bir tarz değildir. Bu tarzda, Allah, kendi yaşamlarını yönetmeleri için insanlara kaynaklar ve özgürlük verici olarak görülür. (örn. “Bir zorlukla karşılaştığım zaman Allah’ın yardımını olmaksızın benim için ne anlama geldiğine karar veririm). *Erteleyici* tarzda problem çözmede sorumluluk Allah’a yüklenir. (örn. Allah, ben bir şey yapmadan problemlerimi çözer). İnsanlar aktif biçimde kendi sorunlarını çözme yerine Allah’ın etkin katılımıyla çözümün ortaya çıkmasını beklerler. *İşbirlikçi* tarzda problem çözme sürecinde sorumluluk hem Allah’a hem kişiye birlikte yüklenir. Ne kişi ne de Allah edilgen katılımcıdırlar. Kişi, hem kendisinin hem de Allah’ın problemin çözümüne etkin katıldığını kabul eder.(örn. Allah ve ben birlikte planlarımızı eyleme geçiririz.)

Pargament ve arkadaşları yaptıkları başka bir çalışmada ise altı farklı dinî

¹⁹¹ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 711.

¹⁹² Boudreaux E., Catz, S., Ryan L. et al., “The Ways of Religious Coping Scale: Reliability, Validity and Scale Development”, *Assessment*, 2, 1995, p. 236.

¹⁹³ Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 525.

¹⁹⁴ Hood, Spilka, Hunsberger & Gorsuch, *ibid*, p. 379.

başaçıkma tarzının olduğunu ortaya koymuşlardır. *Manevi Temelli Dinî Başaçıkma* (Spiritually Based) tarzı kişinin Allah ile olan sevgisi üzerine vurgu yapmaktadır. Bu tarzda bilişsel, duygusal ve davranışsal etkinlikler başaçıkma da kişi ve Allah arasında samimi bir ortaklıkla paylaşılır. *İyi Amellerde Bulunma* (Doing Good Deeds) tarzında ise kişi olumsuz olayla uğraşmaktan ziyade daha iyi ve dine daha entegre olmuş bir biçimde yaşar. *Dinî Memnuniyetsizlik* (Religious Discontent) tarzı ise Allah'tan ve kiliseden uzaklaşma veya Allah'a ve kiliseye kızma ile inançlarını sorgulamayı içerir. *Dinî Destek* (Religious Support) tarzı stres verici olay sırasında kişinin din görevlilerinden ve kilise üyelerinden destek yardım istemesidir. *Dinî Yalvarma* (Religious Pleading) tarzı mucize için Allah'a yalvarma, başına böyle bir şey geldiği için Allah'a kızmayı içerir. *Dinî Kaçınma* (Religious Avoidance) tarzında ise kişi İncil okuyarak veya ölümden sonrasına odaklanarak dikkatini problemden kaçırır.¹⁹⁵ Bu ölçek *Dinî Başaçıkma Etkinlikleri Ölçeği* (Religious Coping Activities Scale= RCAS) olarak adlandırılmıştır.

Boudreaux ve arkadaşları ise yaptıkları çalışma sonucunda iki boyutlu (içsel/kişisel-internal/private- ve dışsal/sosyal-external/social) ve *Dinî Başaçıkma Yolları* (Ways of Religious Coping) adını verdikleri bir ölçek geliştirmişlerdir.¹⁹⁶

Daha sonra Pargament ve arkadaşları, bu çalışmada da kullanılan detayları Yöntem kısmında izah edilen ve ruh sağlığını olumlu ve olumsuz etkileyen tarzları açığa çıkartan Kısa Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeğini (Brief RCOPE) geliştirmişlerdir.¹⁹⁷

Son olarak ise bu alanın iki öncüsü sayılabilecek Pargament ve Koenig'in birikimlerini birleştirdikleri ve en geniş kapsamlı dinî başaçıkma ölçeğini (*Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği - Religious Coping Scale- RCOPE*) geliştirme çabası içinde olduklarını görüyoruz. Bu ölçeğin oluşturulmasındaki temel rasyonelitelere ise, 1- Teorik

¹⁹⁵ Pargament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, p. 802.

¹⁹⁶ Boudreaux, Catz, Ryan et al., *ibid*.

¹⁹⁷ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*.

temelli ve işlev yönelimli, 2- Dinin hem olumlu, hem de olumsuz yönlerine açık, 3- Kapsamlı, 4- Ampirik temelli fakat klinik olarak geçerli ve anlamlı olması şeklinde belirtilmektedir. Dinî işlevler olarak gördükleri anlam arayışı, denetimi ele alma, huzur, diğerleriyle yakınlık ve hayat dönüşümünü merkeze alarak 21 alt boyutlu ve 105 maddeli bir ölçek geliştirmişlerdir.¹⁹⁸

2.4. Dinî Başaçıkmanda Kişisel Farklılıklar

Dinî başaçıkmanın bazı kişi ve gruplarca daha sıklıkla ve etkili biçimde kullanıldığını gösteren pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların sonuçları, kadınların¹⁹⁹ ve belirli bir dinî yönelime sahip olanların,²⁰⁰ içgüdümlü dindarların²⁰¹ ve siyahların²⁰² dinî başaçıkmayı daha çok kullandıkları ve/veya yarar gördüklerini ortaya koymaktadır.

Pargament ve Brant'a göre bunun nedeni onların kültürdeki seküler kaynak ve iktidarla daha az muhatap olmalarından ve dinin diğer şeylerden daha rahat ulaşılan alternatif bir kaynak olması olabilir.²⁰³

2.5. Dinî Başaçıkmanda Durumsal Farklılıklar

Her ne kadar dinî inanç ve ibadetler- pratikler kayıp ve acı zamanları için saklanmamışsa da, insanlar durumun stres yaratıcılığı artıkça dine yönelmeleri daha muhtemeldir.²⁰⁴ Stres yükleri farklı yaşam olaylarında hangi başaçıkma mekanizmalarını kullanacakları sorulan üniversite öğrencileri daha yüksek stres yüklü

¹⁹⁸ Pargament, Koenig & Perez, *ibid.*

¹⁹⁹ Ellison, C. G. & Taylor, R. J., "Turning to Prayer: Social and Situational Antecedents of Religious Coping Among African Americans", *Review of Religious Research*, 38 (2), 1996, p. 124.

²⁰⁰ Bjorck & Cohen, *ibid.*, p. 65.

²⁰¹ Pargament, K. I., Olsen, H., Reilly, B. et al., "God Help Me (II): The Relationship of Religious Orientation to Religious Coping with Negative Life Events", *JSSR*, 31 (4), 1992, pp. 509-511.

²⁰² Koenig, H. G., Cohen, H. J., Blazer, D. G. et al., "Religious Coping and Depression Among Elderly, Hospitalized Medically Ill Men", *American Journal of Psychiatry*, 149 (12), 1992, p. 1697; Ellison & Taylor, *ibid.*, p. 123.

²⁰³ Pargament & Brant, *ibid.*, p. 123.

²⁰⁴ Pargament & Brant, *ibid.*, p. 124.

olaylarda (tehdit edici veya kayıp içeren) stres yükü daha düşük olaylardan (meydan okuyucu) daha fazla dinî başa çıkma kullanacaklarını ifade etmişlerdir.²⁰⁵ 2107 Afrika kökenli Amerikalı üzerinde yapılan bir çalışmada daha ciddi tıbbi rahatsızlıklarda daha fazla dinî başa çıkmanın kullanıldığı bulunmuştur.²⁰⁶

3. RUH SAĞLIĞI VE DİN

3.1. Ruh Sağlığı

Ruh sağlığını tanımlamak normal ile anormal, hasta ile sağlıklı veya iyi ve kötü sağlık arasına kesin bir çizgi çizmek mümkün görülmediğinden zordur.²⁰⁷ Örneğin, normallik klinik belirtilerin, normatif, istatistiksel ve genel sistemler kuramı açısından olmak üzere farklı kategorilerde değerlendirilebilir.²⁰⁸ Bütün bunlar bizi farklı kriterlere ulaştırır. Başka bir zorluk ise, ruhsal bozukluğu sınıflandırma, farklı kültürler, belirsiz normlar, farklı disiplinlerdir.²⁰⁹

Bazı belirtilerin bulunması da ruhsal bozukluk olduğu anlamına gelmez. Bunların şiddeti, süresi, ortaya çıktığı çevre, toplum, kültür ortamı, kişilik gelişimi içindeki yeri, kişinin imkan ve yetenekleri, gerçekle bağlantısı, denge ve uyumu bozup bozmaması gibi pek çok değişkene göre bir değerlendirme yapılır.²¹⁰

Savaş, ruh sağlığı ve hastalıklarının yalnızca tıbbi değil aynı zamanda sosyolojik birer kategori olduğu tezini araştırdığı çalışmasında şu sonuçlara ulaşmıştır:

- 1- Psikiyatrik rahatsızlıklar farklı toplumlarda değişik klinik tezahürler göstermektedir.

²⁰⁵ Bjorck & Cohen, *ibid*, p. 68.

²⁰⁶ Ellison & Taylor, *ibid*, p. 123.

²⁰⁷ Holm, N. G., *Scandinavian Psychology of Religion*, Abo Academi, Abo 1987, p. 137; Baltaş, *age*, s. 191.

²⁰⁸ Baltaş, *age*, s. 192.

²⁰⁹ Baltaş, *age*, s. 193.

²¹⁰ Köknel, Ö., Özügürlü, K. & Ayfer-Bahadır, G., *Davranış Bilimleri*, İstanbul 1993, s. 219.

- 2- Psikiyatrik rahatsızlıklar bazen sadece bir yöreye özgü olarak ortaya çıkabilmektedir.
- 3- Kültür değişimine uğradıkça hastalıkların sıklığı ve şekli değişiklik gösterebilir.
- 4- Farklı kültürlerde psikiyatrik hastalıklara farklı anlamlar atfedilip farklı çare arama davranışları gözüküebilmektedir.²¹¹

Sorunun “normal” mitos ve doğa üstü güçlerle ilgili inançlarla, tartışmasız psikopatolojik kabul edilecek inançlar arasında var olan bölgenin belirlenmesindeki sıkıntılarda yatmakta olduğu söylenebilir.²¹²

Bütün bu tartışmaları dikkate alan Weinborn²¹³, ruh sağlığına ilişkin üç farklı yaklaşımın mevcudiyetinden bahsetmektedir. Birinci yaklaşım ruh sağlığını ölçme ve kavramlaştırmada *ruhsal rahatsızlık* veya olumsuz boyutları (depresyon ve anksiyete belirtileri gibi) ön plana çıkarmaktadır. İkinci yaklaşımda ise kişinin olumlu *duygu durumunun* (affect) olumsuz duygu durumuna baskın olması bir kriter olarak görülmektedir. Olumlu ruh hali durumundan kasıt (*positive mood state*) öznel iyi oluş ve hayattan tatmin sağlamadır. Üçüncü yaklaşımda ise *psikososyal yeterlilik* referans alınmaktadır. Yeterli oluştan kasıt, kişinin çevresiyle kolaylıkla etkileşim kurma yeteneğine sahip olması ve kendi davranış, duygu ve düşüncelerini düzenleyebilmesidir.

Ruh sağlığını tanımlamak için değişik bir yöntem kullanan Jenson ve Bergin A.B.D’de klinik psikologlar, klinik sosyal hizmet uzmanları, evlilik ve aile terapistlerinin hastalarına/danışanlarına kazandırmayı istedikleri *değerlerden* yola çıkmışlardır. Bu çalışmada *özgür bir birey olma, kimlik duygusuna sahip olma, kendini değerli hissetme, kişiler arası iletişim becerisine sahip olma, duyarlılık, öz-bakım ve güven becerilerine sahip olma, evlilik, aile gibi toplumsal bir ilişkiye katılma, kendini*

²¹¹ Savaş, H.A., *Kültür-Psikiyatri İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul 1999, s. 76-78; krş., Sayar, K., *Psikiyatri ve Kültür*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, s. 19-28.

²¹² Savaş, *agt.*, s. 44.

²¹³ Weinborn, M., *A Theoretical Approach to the Religion-Mental Health Connection: Initial Exploration of a Religious Orienting System* (Unpublished Doctoral Thesis), Bowling Green State University, 1999, pp. 4-5

yönlendiren değerler ve anlamlara sahip olma, özgün ve dürüst olma, kendini denetleme ve kişisel sorumluluğa sahip olma gibi değerler uzmanlarca belirtilmiştir.²¹⁴

Bütün bu tartışmalar etrafında en fazla kabul edilebilecek yaklaşım klinik belirtilerin esas olduğu yaklaşım olabilir. Çünkü daha objektif ve dolayısıyla daha kolay “ölçülebilir” bir tanım gibi gözükmektedir.

3.2. Ruh Sağlığı ve Din:

Din ve ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine tartışma din psikolojisinin en zor sahalarından biridir. Önceden din ve uygulayıcıları – papazlar, rahipleri şamanlar medyumlar vb- ruhsal rahatsızlıkların tanı ve tedavisinde önemli görevler alıyorlardı.²¹⁵ Günümüzde ise tartışmalar daha çok dinin ruh sağlığı, psikolojik iyi oluş, psiko-sosyal uyuma etkileri üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bazı araştırmalar ise dinin *fiziki sağlık* üzerindeki etkileri olduğundan bahsetmektedirler.²¹⁶

Peker, sıkıntı, bunalma, korku ve endişe durumlarında Allah’ın yardımcı bir güç olması şeklindeki inancın, herşeyin sonunda Allah’ın kudreti altında olduğu anlamına gelen kader inancının ve ölüm veya haksızlık karşısında direnci artıran ahiret inancının insanların ruh sağlığı üzerinde olumlu etkileri olduğunu ifade etmektedir.²¹⁷

Din ve ruh sağlığı arasındaki ilişkili literatürde farklı yaklaşımlara rastlanmaktadır. Bir kısım araştırmacılar olumlu ve koruyucu etkilerinden bahsederken, diğer bir kısmı olumsuz etkilerden bahsetmektedir.

²¹⁴ Jensen, J. P & Bergin, A. E., “Values of Professional Therapists: A National Interdisciplinary Survey”, *Professional Psychology: Research and Practice*, 19, 1998, p. 295.

²¹⁵ Holm, *ibid*, p. 134

²¹⁶ Örneğin boylamsal olarak gerçekleştirilen ve 3968 yaşının 6 yıl boyunca takip edildiği bir araştırmada demografik değişkenler, sağlık durumu, sosyal ilişkiler ve sağlık uygulamalarının etkileri denetim altına alındığında bile dini katılımın daha uzun süre yaşamaya ilgili olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar bu uzun yaşamının dinin sağladığı daha yüksek toplumsal destek, daha az depresyon, daha iyi sağlık uygulamalarından kaynaklandığını düşünmektedirler. Koenig, H. G., Hays, J. C., Larson, D. B. et al., “Does Religious Attendance Prolong Survival? A Six-Year Follow-up Study of 3968 Older Adults”, *The Journals of Gerontology*, 54 (7), 1999, p. 374.

²¹⁷ Peker, *age*, s. 244-251.

Yine bazı araştırmacıların altını çizdiği husus, dinin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini dinin çok boyutluluğunu dikkate alarak anlamının çok m¼mk¼n olmadığıdır. Başka bir ifadeyle doğru soru formu, kişinin dindar olup olmaması değil nasıl bir dindar olduğudur.²¹⁸ İçg¼d¼ml¼ ve dıřg¼d¼ml¼ dindarlık y¼neliminin, kaygı, depresyon, kişilik özellikleri, öz-denetim ve rasyonel olmayan d¼ř¼ncelerle ilişkisinin ortaya konulduğu bir çalışmada içg¼d¼ml¼ dindarlık daha d¼ř¼k, dıřg¼d¼ml¼ dindarlık daha y¼ksek anksiyete ile ilişkili bulunmuştur. “Dışsallaştırma” dışında her iki y¼nelimin rasyonel olmayan d¼ř¼ncelerle ilgisi bulunamamıştır.²¹⁹ Yine başka 60 üniversite öğrencisinin uzun s¼reli takipleri ile yapılan bir araştırma deseninde iç g¼d¼ml¼, s¼reklilik arz eden ve savunmacı olmayan dindarlık tarzlarının ruh sağlığı açısından daha işlevsel olduğu bulunmuştur.²²⁰

Dinlerin d¼nya g¼r¼řleri ve uygulamaları problemlerin önlenmesinde ve ruh sağlığının korunmasında olumlu katkıları bulunmaktadır.²²¹ Koruyucu sağlık davranışları arasında yer alan ve yapılan araştırmalarda hastalık şikayetleriyle d¼ř¼k korelasyon bulunan özelliklerden d¼zenli yemek yemek ve öđ¼n aralarında atıştırmamak, sigara içmemek, alkol¼ ılımlı bir ölç¼de kullanmak veya hiç kullanmamak, s¼rekli fizik egzersiz yapmak ve d¼zenli uyku uyumak²²² dindar insanların hayatlarında da etkin biçimde bulunmaktadır. Ayrıca dinin ruh sağlığını koruyucu etkisi olduğu pek çok araştırmaca doğrulanmıştır. Yapılan araştırmalarda d¼ř¼k gelirli Afrika k¼kenli Amerikalı genç kızlarda dinî katılımın depresyon, anksiyete ve sosyal geri çekilmeye karşı koruyucu işlev g¼rd¼đ¼²²³ ve çocukluk d¼nemi

²¹⁸ Payne, I. R., Bergin, A. E., Bieleme, K. A. & Jenkins, P. H., “Review of Religion and Mental Health: Prevention and the Enhancement of Psychosocial Functioning”, *Prevention in Human Services*, 9 (2), 1991, p. 11.

²¹⁹ Bergin, A. E., Masters, K. S. & Richards, P. S., “Religiousness and Mental Health Reconsidered: A Study of an Intrinsically Religious Sample”, *Journal of Counseling Psychology*, 35, 1987, pp. 199-202.

²²⁰ Bergin, A. E., Stinchfield, R. D., Gaskin, T. A. et al., “Religious Life-Styles and Mental Health: An Exploratory Study”, *Journal of Counseling Psychology*, 35 (1), 1988, p. 98.

²²¹ Pargament, K. I. & Maton, K. I., “Introduction”, *Prevention in Human Services*, 9 (2), 1991, p. 9.; ayrıca bkz., Hathaway, W. L. & Pargament, K. I., “The Religious Dimension of Coping: Implication for Prevention and Promotion”, *Prevention in Human Services*, 9 (2), 1991, pp. 65-92.

²²² Baltaş, *age*, s. 43-44.

²²³ Grant, K. E., Okoon, J. H., Davis, T. H. et al. “Protective Factors Affecting Low-Income Urban African American Exposed to Stres”, *Journal of Early Adolescence*, 20 (4), 2000, p. 409.

kanserinde dinin, hastalığın oluşturduğu krizle başa çıkarken aile desteği ve okul performansını hastalık öncesi dönemde tutulmasını sağlayarak yapıcı bir şekilde koruyucu-savunucu bir sistem olduğu bulunmuştur.²²⁴

Yine koroner arter bypass ameliyatı geçiren yaşları 40-80 arası 151 kişinin ameliyat sonrası takiplerinde dinî etkinliklerde bulunanların daha iyi duygusal sağlığa sahip oldukları saptanmıştır.²²⁵ Bir başka araştırma ise klinik olarak depresyon teşhis konmuş 88 hastadan elde edilen bulgular kiliseye devam ve duanın daha hızlı iyileştirdiğini ortaya koymaktadır.²²⁶

Bütün araştırmalar bu tarz olumlu ilişkiler ortaya koymamaktadır. Bedensel rahatsızlıkları olan hastalarında din ve sağlık sonuçları arasındaki ilişkiyi koruyucu ve teselli edici modellerle araştıran bir çalışmada 96 hasta, hastaneye giriş, çıkış ve dört ay sonra çeşitli ölçekleri doldurmuşlar. Dinî değişkenler olarak bireysel ve kurumsal dindarlıkları, kabul düzeyleri, olumlu ve olumsuz dinî başa çıkma tarzları ve manevi incinme, sonuç değişkenleri olarak ise günlük yaşam etkinlikleri, genel sağlık, depresyon ve hayat tatmini ölçülmüştür. Sonuçlar dinin daha iyi uyum veya iyileşmeyi desteklediği göstermezken teselli modeli kısmi destek görmüştür.²²⁷

Olaya dinî kurumlar düzeyinde bakıldığında ise dünyanın pek çok yerinde dinî kurumların toplumun özellikle sosyoekonomik seviyesi düşük kesimlere yardım organizasyonları yaptıkları görülecektir. Zekat, sadaka, kurban gibi ibadetler toplumsal dayanışmanın yanı sıra "devantajlılar" için imkanlar sağlamaktadır.

Bireysel veya kurumsal dindarlık yöneliminin önemli hayat olaylarının yarattığı strese karşı koruyucu etkisinin iki farklı Kibbutz grubunda araştırıldığı bir çalışmada ise

²²⁴ Spilka, B., Zwartjes, W. J. & Zwartjes, G. M., "The Role of Religion in Coping with Childhood Cancer", *Pastoral Psychology*, 39 (5), 1991, pp. 298-302.

²²⁵ Ai, A. L., Bolling, S. F. & Peterson, C., "The Use of Prayer by Coronary Artery Bypass Patients", *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (4), 2000, pp. 211-213.

²²⁶ Basky, G., "Does Religion Speed Recovery from Meltal Illness", *CMAJ*, 163 (11), 2000, p. 1479.

²²⁷ Fitchett, G., Rybarczyk, B. D., DeMarco, G. A. & Nicholas, J. J., "The Role of Religion in Medical Rehabilitation Outcomes: A Longitudinal Study", *Rehabilitation Psychology*, 44 (4), 1999, pp. 333-353.

kurumsal dindarlık daha etkili bulunmuştur. Bu durumun Yahudiliğin sosyal destek ağlarıyla açıklanabilecek olması bize dinlerin kendine özgü özelliklerinin farklı etkileri olabileceği sonucuna vardırabilir.²²⁸

Bütün bu bulgular, dinin sıklıkla a- sigara kullanma, alkol, uyuşturucu, seks vb. gibi sağlığı koruyucu davranışlar empoze etmesine, b- dostluk, toplumsal destek, katılım ve aidiyet duygusundan kaynaklanan önemli ve olumlu psikolojik etkilere sahip olmasına, c- barış, sükunet, amaç ve otonomi gibi olumlulukları fakat aynı zamanda güvensizlik, suçluluk, depresyon ve karşılıklı bağımlılık gibi olumsuzlukları destekleyebilen bir inanç (belief) sistemi içermesine, d- stresi azaltıcı, keder, tedhiş ve anksiyete katlanmayı kolaylaştırıcı veya kaçınma ya da sorumsuzluk sağlayan bir ayin sistemi içermesi, e- rahatlatma, kurtuluş veya iyileşme kaynağı işlevleri gören bir inanç (faith) sistemini içermesine ve f- hala hazırda bilinen bütün değişkenlerin açıklayamadığı değişimler de dahil olmak üzere sağlık durumunda değişikliklerde tabiatüstü güçlerin katkısı ihtimaline izin vermesiyle açıklanabilir.²²⁹

3.2.1. Çeşitli Psikoloji Kuramcılarının Yaklaşımları:

Freud, hem yaşanan hem de yaslandıkları felsefeler açısından dinleri *çocukça* ve *gerçeğe yabancı* olarak tanımlamakta ve pek çok insan tarafından paylaşılan *toplumsal bir saplantı* olarak görmektedir. Hayatın zorlukları ve düş kırıklıkları için koruyucu/hafifletici bir işlev gördüğünden bahsetmekte ve kökenleri *çocukluk çaresizliği duygusunda* bulunabilecek zayıflığı ortadan kaldırdığını söylemektedir.²³⁰ Bu olumsuz tutumun onun zamanında yaygın olan bilimselci yöntem ve dine önyargılı yaklaşımdan kaynaklandığı söylenebilir.²³¹

²²⁸ Anson, O., Carmel, S., Bonneh, A. Y. et. al., "Recent Life Events, Religiosity and Health: An Individual and Collective Effects", *Human Relations*, 43 (1), 1990, p. 1057.

²²⁹ Akt., Hill, P. C. & Butter, E. M., "The Role of Religion in Promoting Physical Health", *Journal of Psychology and Christianity*, 14 (2), 1995, pp. 146-147.

²³⁰ Freud, S., *Civilization and Its Discontents*, Norton, New York 1930/1961, pp. 23,36,32,19; Freud, S., *The Future of an Illusion*, Penguin Books, London 1927/1991, pp. 195-200.

²³¹ Köse, A., *Frued ve Din*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 167-171.

Son zamanlarda dinî konularda oldukça polemikçi bir üsluba sahip olan Ellis'e göre ise din ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. O'na göre dindarlık (ortodoks veya dogmatik dindarlık formu) anlamlı biçimde duygusal rahatsızlıkla (emotional disturbance) ilişkilidir. İnsanlar kesin doğrulara inanarak kendilerine zarar vermektedirler. Duygusal sağlıklılık, esneklik, açık fikirlilik, tolerans ve değişikliklere açık olmaya bağlıdır. Oysa, dindarlık genellikle bunların zıddı unsurlar taşımaktadır. Ancak kesin inançlılık ve dogmatiklik taşımayan bir nevi "liberal din" olumlu sonuçlar ortaya koyabilir. Ellis şu sonuca varmaktadır: "Dinin doğası düşünüldüğünde insanlar ne kadar az dindarlarsa o kadar çok ruh sağlıklarının yerinde olma ihtimali mevcuttur."²³²

Önemli diğer psikoloji kuramcılarının çoğu ise farklı dinî yönelimlerin farklı etkilerinden söz etmektedirler.

Amerikan psikolojisinin kurucularından sayılan William James bu yaklaşımı esas alanların başında gelir. Dinin ruh sağlığı ile ilişkisini tanımlamak için onun iki farklı biçiminin iki farklı kişilik yapısı ile ilişkisine bakılması gerektiği üzerinde durur. Psikopatolojiyle yakından alakalı din, *hasta-ruhlu (sick-souled)* kişilerin dinidir. Sağlıklı- Kafalı (*healty-minded*) kişilerin dini ise bu özellikleri taşımaz.²³³

Jung ise dini ruh sağlığı için gerekli görmektedir. Otuz beş yaşın üstünde hayatının ikinci yarısındaki hastaları arasında son başvuru kaynağı olarak hayatında dinî bir bakış bulunmayan kimseye rastlamadığından bahsetmektedir. Ayrıca insanların hayatlarına anlam verecek ve evrendeki yeri hususunda ikna edici bir açıklama ihtiyacını ancak dinin sağlayabileceğini de eklemektedir.²³⁴

Benzer şekilde Allport da dini, ruh sağlığına potansiyel katkı sağlayıcı olarak

²³² Ellis, A., *The Case against Religion: A Psychotherapist View and The Case against Religiosity*, American Atheist Press, Austin 1986, p. 42; Ellis, A., "Psychotherapy and Atheistic Values: A Response to the A. E. Bergin's Psychotherapy and Religious Values", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 1980, p. 639.

²³³ James, W., *The Varieties of Religious Experiences*, Longman, New York 1902.

²³⁴ Jung, C. G., *Modern Man in Search of a Soul*, Harcourt, New York, 1933.

görmekteydi. Dinin psikoterapinin sağlayamayacağı sevgi ve ilişki ihtiyacına katkıları olduğundan bahseder.²³⁵

Varoluşsal psikolojinin önemli temsilcilerinden May ise, sağlıklı dini nevrötik dinden ayıran üç temel özelliği şöyle ifade etmektedir: a-bireyi diğerlerinden bağımsızlığa özendirilmesi, b-cesaret aşılacağı olması, c-yaşamı zenginleştirilmesi.²³⁶

3.2.2. Ampirik Bulgular

Din ve ruh sağlığı üzerine yapılmış yüzlerce çalışma bulunmaktadır.²³⁷ Bundan dolayı, tek tek araştırma bulgularından ziyade bu konuda yapılan literatür tetkiklerine ve metaanalizlere aşağıda yer verilecektir.

Batson, Schoenrade ve Ventis dinin ruh sağlığı üzerine etkilerini değerlendirmek için ampirik veriler üzerine yaptıkları literatür çalışmasında ruh sağlığının değişik ortamlar ve psikolojik gelenekler dikkate alınarak yedi farklı biçimde kavramlaştırıldığını tespit etmişlerdir. Bunlar, *ruhsal rahatsızlığın olmayışı* (klinik yaklaşım), *uygun toplumsal davranış sergileme* (davranışçı ve sosyal öğrenme kuramı yaklaşımı), *suçluluk duyguları ve sıkıntı taşımama* (psikanalitik yaklaşım), *kişisel yeterlilik ve denetim* (motivasyon teorileri yaklaşımı), *kendini kabul ve kendini gerçekleştirme* (insancıl psikoloji yaklaşımı), *kişilik bütünlüğü ve organizasyonu* (Alportyen yaklaşım), *açık fikirlilik ve esneklik* (akılcı-duygusal yaklaşım).²³⁸

Yedi farklı yaklaşımı üç farklı dinî yönelim çerçevesinde değerlendiren yazarlar 61 araştırmadan elde edilen 197 veriyi Tablo 1.'deki gibi özetlemişlerdir.

²³⁵ Allport, G. W., *The Individual and His Religion*, Macmillan, New York 1950.

²³⁶ May, R., *The Art of Counseling*, Abingdon Press, Nashville 1939, p. 211.

²³⁷ Çok bilinen psikoloji veritabanlarından biri olan PsyLit'te din ve ruh sağlığı anahtar kelimeleri kullanılarak yapılacak bir literatür çalışması ile bu durum rahatlıkla test edilebilir.

²³⁸ Batson, C. D., Schoenrade, P. A. & Ventis, W. L., *Religion and the Individual: A Social-Psychological Perspective*, Oxford University Press, New York 1993, pp.235-239.

Tablo 1. Ruh Sağlığına Farklı Yaklaşımlarla Dinî Yönelimler Arasında Yapılan Araştırmaların Bulgularının Özet Gösterimi

Ruh Sağlığının Kavramsallaştırılması	Bireysel Dinin Boyutu								
	Dışgüdümlü/ araçsal			İçgüdümlü/ Sonuçsal			Sorgulayıcı		
	+	?	-	+	?	-	+	?	-
Hastalığın Olmayışı	1	7	11	11	7	1	0	2	1
Uygun toplumsal Davranış	0	1	4	5	0	1	Veri yok		
Suçluluk Duygusu Taşıyama	0	7	15	15	5	4	1	4	3
Kişisel Yeterlilik ve Denetim	0	4	9	1	4	3	2	2	0
Kendini Kabul ve Gerçekleştirme	0	5	3	1	8	3	2	3	0
Bütünleşme ve Organizasyon	0	3	0	1	8	3	2	3	0
Açık Fikirlilik ve Esneklik	0	4	6	5	0	0	Veri yok		
Toplam	1	31	48	49	30	14	8	12	4

+ olumlu ilişki, ? ilişkisizlik, - olumsuz ilişkiyi göstermektedir.²³⁹

Hem içgüdümlü/sonuçsal dindarlığın hem de sorgulayıcı tarzın genelde olumlu biçimde ilişkide olduğu gözükürken dışgüdümlü/araçsal dindarlık tersi bir görüntü ortaya koymaktadır. Ruh sağlığı yaklaşımına göre bulgular nispeten farklılaşsa da bu durum genel eğilimi değiştirmemektedir.²⁴⁰

A.B.D’de 34,129 gence ait bulguların dikkate alındığı bir literatür değerlendirmesinde ise dindarlık, toplum yararına olan davranışlarla olumlu, intihar eğilimi ve teşebbüsü, madde kötüye kullanımı, erken cinsel ilişki ve suçluluk ile olumsuz olmak üzere ilişkili bulunmuştur. Kendine güven ile dindarlık arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuçlar sosyo-demografik değişkenler denetim altında tutulduğunda bile geçerliliklerini korumuştur.²⁴¹

Psikopatoloji ya da onun bir boyutunu (anksiyete gibi) tanımlayan kavramlarla dinî yönelim arasındaki ilişkiyle ilgili 200 ampirik çalışmanın bulguları ile 6 tane tetkiki

²³⁹ Batson, Schoenrade & Ventis, *ibid*, p. 286.

²⁴⁰ Batson, Schoenrade & Ventis, *ibid*, pp. 286-290.

²⁴¹ Donahue, M. J. & Benson, P. L., “Religion and Well-Being of Adolescents”, *Journal of Social Issues*, 51 (2), 1995, pp. 145-160.

değerlendiren Gartner ise Tablo 2’de verilen sonuçlara ulaşmıştır.²⁴²

Tablo 2. Dinî Yönelim Tarzı ve Ruh Sağlığı

Dinin Ruh Sağlığıyla İlgili Olduğu Alanlar
<ul style="list-style-type: none"> • Fiziki Sağlık • Ölüm Oranı • İntihar • Uyuşturucu Kullanımı • Alkol Kötüye Kullanımı • Suç İşleme ve Suça Yönelik Davranışlar • Boşanma ve Evlilik Mutluluğu • İyi- Olma • Sonuç • Depresyon
Din ve Ruh Sağlığının Belirsiz veya Kompleks Biçimde İlişkili Olduğu Alanlar
<ul style="list-style-type: none"> • Anksiyete • Psikoz • Öz-Güven • Cinsel Rahatsızlıklar • Zeka/Eğitim • Önyargı
Dinin Psikopatolojiyle İlgili Olduğu Alanlar
<ul style="list-style-type: none"> • Otoriteryenlik • Dogmatizm, Farklılığa/Belirsizliğe Tahammül ve Katılık • Tesir Altında Kalma/ Bağımlılık • Kendini Gerçekleştirme • Temporal Lob Epilepsisi

Gartner önemli gördüğü iki önemli hususu ısrarla belirtmektedir. Bunlardan birincisi, dinle psikopatoloji arasında ilişki bulan çalışmaların genellikle kalem/kağıt kişilik testi diye adlandırılan “soft” değişkenlerden elde edilirken ruh sağlığı ile olumlu ilişki gösteren çalışmaların fiziksel sağlık, intihar, uyuşturucu kullanımı gibi “hard” veya “gerçek yaşam” değişkenlerinden elde edildiği, ikincisi ise, araştırmada kullanılan dinî yönelim ölçeğinin sonuçları etkilediğidir. Genelde gerçek dinî davranışlar (kilise toplantılarına katılım gibi) dindarlık ölçen tutum ölçeklerinden daha olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır.²⁴³

²⁴² Gartner, J., “Religious Commitment, Mental Health, and Prosocial Behavior: A Review of the Empirical Literature”, in *Religion and Clinical Practice of Psychology* (Edt.: E. P. Shafranske), APA, Washington DC 1997, p. 189.

²⁴³ Gartner, *ibid*, pp. 200-202.

Din ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi ruh sağlığına üç farklı yaklaşım çerçevesinde değerlendiren başka bir çalışmada şu sonuçlara varılmıştır. *Depresyon* ile dinî değişkenler arasında ters bir ilişki olduğu hemen hemen bütün araştırmalarca teyit edilirken, *anksiyete* ile ilişkinin belirsizliğini koruduğu saptanmıştır. *Olumlu duygu durumu* içgüdümlü dindarlıkla daha ilişkili bulunurken *psiko-sosyal yeterliliğin* iki kriteri *otonom olma* ve *çevresel hakimiyet* dinî yönelime göre farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. İçgüdümlü dindarlar daha çok *otonomi* ve *dürtüsel denetime* sahipken muhafazakar, dogmatik ve kesin inançlılık *rasyonalite* ile olumsuz korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir.²⁴⁴

Dinî katılım/yönelim ve depresif semptomlar/depresyon rahatsızlığı arasındaki ilişki ile ilgili literatürü tetkik eden McCulloough ve Larson şu sonuçlara varmışlardır:

1. Bazı dinî mensubiyetler daha yüksek oranda depresyon semptomları ve depresyon rahatsızlığı göstermektedir,
2. Genel olarak bir dine mensubiyetler hiç bir dine mensup olmamaktan daha az bu riskleri taşımaktadır,
3. Daha yüksek dinî katılımın, kurumsal dinî katılımın, belirgin dindarlığın, ve içgüdümlü dinî motivasyonun riski azaltmakta olduğu görülmektedir
4. Bireysel dinî etkinliklerin ve belirli dinî inançların depresyonla geçerli bir ilişkisi ortaya konulamamıştır,
5. Yüksek dış güdümlü motivasyon depresyon semptomları için yükseltici bir risk taşımaktadır.²⁴⁵

Araştırmacılar dinin o güne kadar yapılan araştırma modellerinden daha yüksek metodolojik standartlarla ölçülmesi gerektiğini düşünmektedirler.²⁴⁶

3.2.3. Sonuç

“Dinin insanlar ve toplumlar için iyi mi yoksa kötü mü olduğu” sorusunun tek

²⁴⁴ Weinborn, *ibid*, pp. 7-15.

²⁴⁵ McCullogh, M. E. & Larson, D. B., "Religion and Depression", *Twin Research*, 2, 1999, pp. 126-136.

²⁴⁶ McCullogh & Larson, *ibid*, 134.

cevabının olmamasının ötesinde, din ve ruh sağlığı ilişkisini ortaya koymada muğlak ve anlamsız bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Dinî inançlar ve kurumlar önyargıları destekleyebilir veya ortadan kaldırabilir, bütünlüğünü güçlendirebilir ya da bozabilir. Herhangi bir durumda dinin rolünü anlamak için hem din ve odaklanılan probleme son derece detaylandırılmış bir bakış açısı, hem de karşılıklı ilişkiler için tutarlı bir modele ihtiyaç vardır.²⁴⁷

4. DİNİ BAŞAÇIKMA VE RUH SAĞLIĞI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Psikolojinin kurucusu sayılan bütün psikologların dinî tecrübe ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır.²⁴⁸ Belirli bir sessizlik döneminden sonra son yirmi yıl içerisinde din ve psikoloji alanında yapılan çalışmaların tam bir patlama yaşadığı söylenebilir.²⁴⁹ Bir ölçme aracı kullanılarak yapılan dinî başaşikma ile ilgili araştırmaların mazisi ise daha yenidir.

İlk dinî başaşikma ölçeğinin geliştirildiğı araştırmaya 197 Presbiteryen ve Lutheryen kiliselerine mensup kişi katılmıştır. Erteleyici dinî başaşikma tarzı düşük kişisel denetim duygusu, daha düşük özgüven ile ilişkili bulunurken işbirlikçi ve kişisel yönelimli tarzları daha yüksek kişisel denetim ve daha yüksek özgüvenle ilişkili bulunmuştur.²⁵⁰

Olumsuz hayat olaylarıyla başaşikmada dinî yönelime sahip 586 kilise mensubu üzerine yapılan bir başka çalışmada katılımcılar geçen yıl yaşadıkları en önemli olayla dinî ve dinî olmayan başaşikma araçlarından hangileri kullandıkları üzerinde durulmuştur. Adil ve merhametli bir Allah'a inanma, Allah'ı başaşikmada destekleyici

²⁴⁷ Paloutzian & Kirkpatrick, *ibid*, p. 9.

²⁴⁸ bkz. Wulff, D. M., *The Psychology of Religio: Classic and Contemporary*(2nd Edition), John Wiley, New York 1997, pp. 21-48.

²⁴⁹ Örn., Dinin psikoterapi sürecindeki rolünü değerlendiren bir çalışma da aynı durumdan bahsedilmektedir. Bkz. Worthington, E. L., Kuruşu, T. A., McCullough, M. E. & Sandage, S. J., "Empirical Research on Religion and Psychotherapeutic Processes and Outcomes: A 10-Year Review and Research Prospectus", *Psychological Bulletin*, 119 (3), 1996, p. 448.

²⁵⁰ Pargament, Kennell, Hathaway et al., *ibid*, pp. 100-101.

bir yardımcı olarak görme, dinî pratiklere katılma ve din kanalıyla destek arayışının daha olumlu sonuçlara yol açtığı saptanmıştır.²⁵¹

Dinî başa çıkma tarzlarının dinî yönelimle ilişkisini araştıran bir çalışmaya 538 kilise mensubu katılmıştır. Yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonucunda içgüdümlü dindarlarla manevi temelli, dışgüdümlü dindarlıkla iyi amellerde bulunma ve dinî yalvarma, sorgulayıcı tarz ile ise yine iyi amellerde bulunma ve dinî memnuniyetsizlik tarzları ilişkili bulunmuştur.²⁵²

Araştırmacılar yaşlı hastalardaki dinî başa çıkmanın sıklığını, bu yöntemi kullanan kişilerin özelliklerini ve bu davranış ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Denekler, psikiyatrik bir tanı konmayan ve daha sonra da askeri tıp merkezlerinden birinin klinik ya da nöroloji servislerinden birine yerleştirilen 65 yaşın üzerinde 850 erkekten oluşmaktadır. Dinî başa çıkma üç maddeli bir indeksle ölçülmüştür. Depresif semptomlar öz-derecelendirme (Geriatrik Depresyon Ölçeği) ve gözleyici derecelendirmesi (Hamilton Depresyon Derecelendirme Skalası) ile ölçülmüştür. Her beş hastadan biri dinî düşünce ve/veya aktivitenin hastalıkları ile başa çıkmada en önemli strateji olduğunu belirtmişlerdir. Depresif semptomların dinî başa çıkma ile ters ilişkili olduğu ve bu ilişkinin diğer sosyodemografik ve sağlıkla ilgili değişkenler kontrol altında iken de böyle olduğu ortaya çıkmıştır. Deneklerden 202 tanesi ortalama 6 ay sonra hastaneye yeniden kabul edildiklerinde yapılan yeniden değerlendirmede, dinî başa çıkmanın sonraki dönemlerde tespit edilen düşük depresyon düzeylerinin açıklanmasında tek esas etken olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkılarak dinî başa çıkmanın, hastanede yatmakta olan ileri yaşlarda erkek hastaların depresyon düzeyleri ile ters orantılı ve sıkça başvurulmuş bir davranış biçimi olduğu anlaşılmıştır.²⁵³

Bu çalışmada, dinî başa çıkmada *durumsal ve kişisel farklılaşmaların*

²⁵¹ Pargament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, pp. 793-824.

²⁵² Pargament, Olsen, Reilly et al., *ibid*, pp. 509-511.

²⁵³ Koenig, Cohen, Blazer et al., *ibid*, pp. 1693-1700.

değerlendirilmesi için Pargament'in Kendi-Yönelimli, Erteleyici ve İşbirlikçi dinî başaçıkma yöntemleri ve durum belirleyici araçları kullanılmıştır. Durumların karşılaştırılmasında kısa hikayeler verilmiştir. Durum başaçıkma alt ölçeklerin onlara karşılık gelen kişilik özellikleriyle tam bir uyum içinde oldukları görülmüştür. Ayrıca, kısa hikayelerdeki endişe kaynaklarının (stres, önemlilik, meydan okuma, kaybetme ve tehdit) ileri derecede algılanmasının Allah'a atfedilen öncelikli rol ve bireye atfedilen daha da az aktif bir rol ile korelasyon içinde bulunduğu anlaşılmıştır.²⁵⁴

Dinî başaçıkma çalışmalarında sadece geriye dönük modeller kullanılmasının eksikliğini gidermek amacıyla 1990-91 Körfez Krizi sırasında üniversite öğrencilerinin psikolojik endişe durumuyla dinî ve dinî olmayan başaçıkmaları arasındaki ilişki, kesit alma ve boylamsal analiz yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Öğrenciler, öncelikle müttefik kuvvetlerin Kuveyt'e kara harekatı başlatmalarından iki gün önce ve ikinci olarak da harekatın askıya alınmasından bir hafta sonra dinî başaçıkma, dinî olmayan başaçıkma, spesifik (savaşla ilgili) endişe ve genel psikolojik endişe ölçeklerini doldurmuşlardır. Dinî başaçıkma aktiviteleri hem kesit alma ve hem de boylamsal analizlerde psikolojik endişenin önemli açıklayıcısı olmuştur. İleri derece endişede kaçınma türü dinî başaçıkma kullanılmıştır. Beklenmedik bir biçimde, mucize için yalvarma tarzı endişenin zamanla azalması mucizelerle açıklanmaya çalışılmıştır. Dinî ve dinî olmayan başaçıkma birbirleriyle bağlantılı oldukları halde bu fonksiyonel açıdan büyük bir önem taşımamaktadır; her bir başaçıkma yönteminin endişenin açıklanmasında kendilerine özgü katkılarının olduğu ortaya çıkmıştır. Kesit alma ve boylamsal analizlerin sonuçları arasındaki farklılıklar endişeli deneyimlerin dinî başaçıkma mekanizmasını harekete geçiren bir etken olduğunu ve/veya dinî başaçıkma yöntemlerinin verimlilik derecelerinin zaman içinde değişebileceğini ortaya koymaktadır. Sonuçlar, belirli yaşamsal durumlarda kullanılan spesifik dinî başaçıkma yöntemlerinin daha da iyi düzenlenmiş bir analizine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.²⁵⁵

²⁵⁴ Schaefer, C. A. & Gorsuch, R. L., "Situational and Personal Variation in Religious Coping", *JSSR*, 32 (2), 1993, pp. 136-147.

²⁵⁵ Pargement, K.I., Ishler, K., Dubow, E. F. et al, "Methods of Religious Coping Coping with the Gulf War: A Cross-Sectional and Longitudinal Analyses", *JSSR*, 33 (4), 1994, pp. 347-362.

Engelli çocuğa sahip 82 Ortodoks Yahudi ailenin dört yıl boyunca takip edildiği bu çalışmada ailenin etkisi ve uyum için kullandıkları çeşitli başaşikma teknikleri araştırılmıştır. Pek çok katılımcı, Allah'a inanç ve duayı başaşikma tekniği olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir. Aileler engelli bir çocuğu yetiştirmenin kendilerine Allah'ın verdiği bir görev olarak algılamakta oldukları da çalışmanın bir sonucudur.²⁵⁶

Kronik rahatsız ve bakım evlerinde kalan yaşlılarda dinî başaşikma ile psiko-sosyal ve fiziki sağlık değişkenleriyle ilişkiyi ortaya koymaya çalışan başka bir araştırmaya 245 kişi katılmıştır. Dinî başaşikma kişilerin dinî inanç ve uygulamalarının başaşikmalarına yardım etme derecesi olarak tanımlanırken, katılımcılar bir ay boyunca kapsamlı bir psikososyal ve sağlık değerlendirmesine tabii tutulmuşlardır. Bu bir ay boyunca, bilişsel işlevleri, fiziki işlevleri, hastalıklarının ciddiyeti, ağrıları, depresif semptomları, sosyal destekleri ve dinî başaşikmaları değerlendirilmiş ve sonuçta, grubun %60'ı dini, problemleriyle başaşikmada oldukça geniş biçimde kullandıkları, %34'ü onun başaşikmada kendileri için en önemli faktör olduğunu söylemiştir. Yine dinî başaşikmada kullananların daha iyi bilişsel işleve, daha güçlü sosyal desteğe sahip olduğu bulunmuştur.²⁵⁷ Araştırmacıların beklediği yönde olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı olmayan dinî başaşikma ve depresyon arasında ilişki ise hastaların bilişsel yetersizlikleriyle izah edilmiştir.²⁵⁸

Böbrek transplantasyonu yapılan hastalar ve onlar için en fazla önem taşıyan kişilerde dinî başaşikmanın psikolojik uyuma etkileri boylamsal olarak ortaya konulan araştırmada nakilden üç ay sonraki ilk çalışmaya 232 hasta, 171 önemli kişi, 12 ay sonra gerçekleştirilen ikinci çalışmaya 174 hasta 123 önemli kişi katılmıştır. 1. çalışmada 10-maddelik bir dinî başaşikma ölçeği, Bilişsel Yeniden yapılanma Ölçeği, Sosyal Destek Ölçeği, Kontrol ölçeği, 2. çalışmada ise psikolojik rahatsızlık (depresyon, anksiyete ve düşmanlık) ve hayattan memnuniyet ölçekleri verilmiştir. Sonuç olarak dinî başaşikmanın kullanılmasının hem halihazırda hem de zaman boyunca hasta ve onlar

²⁵⁶ Leyser, Y., "Stress and Adaptation in Orthodox Jewish Families with a Disabled Child", *American Journal of Orthopsychiatry*, 64 (3), 1994, pp. 376-385.

²⁵⁷ Koenig, Weiner, Peterson et al, *ibid*, pp. 367-368, 369.

²⁵⁸ Koenig, Weiner, Peterson et al., *ibid*, p. 372.

için önemli kişiler için daha iyi psikolojik sonuçlara yol açtığı ortaya konulmuştur. Araştırmanın önemli bulgularından biride dinî başa çıkmanın Protestanlarda Katoliklerden daha etkili olmasıdır.²⁵⁹

Stres kaynağının denetlenebilir olup olmamasını merkeze alan bir başka araştırma deseninde ise Presbiteryen kiliseleri mensup 245 yetişkin, Algılanan Stres Ölçeği, Dinî Başa çıkma Tarzları Ölçeği ve Beck Depresyon Envanterini cevapladılar. Üç farklı dinî başa çıkma tarzının depresif duygu durumu ile ilişkisi şöyle bulunmuştur: *Kişisel Yönelimli* tarzın kullanımı denetlenebilirliğin az olduğu ortamda depresyonu artırırken. *İşbirlikçi* tarz tam tersi bir etki ortaya koymuştur. *Erteleyici* tarzda ise bir ilişkiye rastlanmamıştır.²⁶⁰ Kişinin hayatındaki problemleri çözmede sadece kendini sorumlu tutması anlamına gelen kişisel yönelimli tarzın denetimin mümkün olmadığı durumlarda kullanılmasının zararlı sonuçlara yol açacağı araştırmacılar tarafından da öngörülmüştü.²⁶¹

Bakım evlerinde kalan yaşlılara hizmet veren 127 bakıcının iş koşullarından kaynaklanan stresle başa çıkmada kullanılan dinî/manevi yöntemlerin onların depresyon ve bu role bağlı olumsuz neticelerle ilişkisi araştırılmıştır. Dinî başa çıkmanın "*dinim veya manevi inançlarım bir bütün olarak bu yaşantıyla uğraşmama yardımcı oluyor*" maddesiyle ölçüldüğü bu çalışmada bakım işinde dinî veya manevi inançlarını kullananların daha düşük depresyon ve iş rolü bunalımı ile karşılaştıkları bulunmuştur.²⁶²

Başka bir çalışmada ise, kısa bir süre önce göğüs kanseri tanısı konmuş olan alt sosyo-ekonomik sınıftan 49 İspanyol kökenli kadından oluşan bir örnekleme dinî katılım, dinî başa çıkma ve endişeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Dinî başa çıkma ve duygusal endişe ameliyat öncesinde, ameliyat sonrasında ve izleyen dönemde 3, 6 ve 12

²⁵⁹ Tix & Frazier, *ibid*, pp. 411-422.

²⁶⁰ Bickel, C. O., Ciarrocchi, J. W., Sheers, N. J. et al., "Perceived Stress, Religious Coping Styles, and Depressive Affect", *Journal of Psychology and Christianity*, 17 (1), 1998, pp. 35-36, 40.

²⁶¹ Bickel et al., *ibid*, p. 35.

²⁶² Chang, B., Noonan, A. E. & Tennstedt, S. L., "The Role of Religion/Spirituality in Coping with Caregiving for Disabled Elders", *The Gerontologist*, 38 (4), pp. 463-470.

aylık aralıklarla ölçülmüştür. Katolik kadınlarda ileri derece dindarlığın yıl boyunca daha yüksek derecede endişeye yol açtığı; Evanjelist kadınlarda ise, tam tersine, ileri derece dindarlığın yıl boyunca daha düşük derecede endişeye yol açtığı gözlenmiştir. Bu korelasyonların iki ölçüm arasındaki değerlerinde büyük farklılıklar bulunmuştur. Benzer şekilde, dinî başaşikmanın iki grupta değişik etkileri olduğu anlaşılmıştır. Katolikler arasında ilk 6 aydaki kiliseye gitme alışkanlığının 12 ay sonunda daha da yüksek düzeyde endişeye yol açtığı; Evanjelistlerde ise ilk 6 ayda kilise görevlilerinin duygusal desteklerinin 12 ay sonunda daha düşük düzeyde endişeye yol açtığı gözlenmiştir. Araştırmacılar bu tür pek çok farklılığın, iki dinî grubun ideolojilerindeki farklılıklar bağlamında açıklanabileceğini ifade etmektedirler.²⁶³

Endişe ve incinebilirlik duyguları uyandıran durumlarda kişisel denetim mekanizması oluşturmada dinin nasıl kullanıldığını incelendiği bir çalışmada yakınları koroner damar bypass ameliyatı geçirmekteyken hastane bekleme odasında beklemekte olan yüz elli aile, başaşikma, olaya bağlı sonuçlar ve uyum (depresyon ve anksiyete) ile ilgili bir soru formunu doldurmuşlardır. Öngörüldüğü gibi, denetim amaçlı dinî başaşikma yöntemleri, dinî olmayan başaşikma yöntemlerinin ve geleneksel genel dindarlık ölçütlerinin çok daha ötesinde sonuçlar ve uyum üretmiştir. Bireyin başaşikma sorumluluğunu Tanrı ile paylaştığı işbirlikçi bir yaklaşım daha da iyi sonuçların elde edilmesinde özellikle başarılı olmuştur. Fakat aynı zamanda, dinî başaşikma yöntemlerinin daha da yüksek düzeyde kişinin kendi beyanına dayanan depresyona ve anksiyeteye yol açtığı da gözlenmiştir. Yapılan analizler, anksiyete ve depresyonun kendi içlerinde de birer endişe kaynağı olduklarını ve dinî başaşikma tepkisine yol açtıklarını, bunun da daha sonra spesifik sonuçlar doğurduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bulgular, denetlenemeyen hayat stres kaynaklarına karşı başaşikma sürecinde dinin rolünün uygulama ve ampirik değer açısından daha yakın ve detaylı bir analize tabi tutulması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.²⁶⁴

²⁶³ Alferi, S. M., Culver, J. L., Carver, C. et al., "Religiosity, Religious Coping and Distress: A Prospective Study of Catholic and Evangelical Hispanic Women in Treatment for Early-stage Breast Cancer", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, pp. 343-356.

²⁶⁴ Pargament, Cole, Vandecreek et al., *ibid*, pp. 327-341.

Etnik kimliğin 75 Yahudi ergen üzerinde hem bir stres kaynağı hem de bir başa çıkma kaynağı olarak incelendiği araştırmada katılımcılar son bir yıl içinde karşılaştıkları etnik kimlik ile ilgili stres kaynaklarını (Sept günü yüzünden bazı etkinliklerden mahrum kalma vb.) belirttiler. Bu çalışmada üç farklı etnik ve dinî başa çıkma mekanizması tanımlanmıştır: *Allah'ın Destek/Yönlendirmesine Başvurma, Kültürel/Sosyal Destek Arama ve Manevi Mücadele*. Sonuçlar, yüksek düzey etnik kimlik ergenlerin etnik kökenli streslere karşı duyarlılığını artırdığını gösterse de aynı zamanda etnik kimliğin bu tarz stres kaynakları için bir başa çıkma mekanizması olabileceğini ortaya koymaktadır.²⁶⁵

Ülkemizde dinî başa çıkma ile ilgili mülakat yöntemi kullanılarak depremedelerle yapılmış iki araştırma mevcuttur. Bunlardan birincisinde 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerini yaşamış 200 kişiyle mülakat yapılmış ve ifadeler bir takım işlemlere tabii tutulmuştur. “*Deprem esnasında ne yaptınız, mevcut durumla nasıl başettiniz?*” sorusuna verilen cevaplardan örneklemin %76’lık bir oranda dinî başa çıkma yöntemlerini kullandığı anlaşılmıştır. Bu yöntemler, Allah’a dua etmek (%58), Kelime-i Şahadet, salavat ve tekbir getirerek manevi destek ve güç elde etmek (%29), Kur’an okuma ve namaz kılma (%14), ölümü ve Ahirete düşünerek rahatlamaya çalışmak (%28), Allah'a kızma ve öfkelenme (%0,9) ve Allah’ın bu olayı ceza olarak verdiğini düşünmek (%63) şeklinde olmuştur. Kişiler Allah’ın cezalandırmasını kendi eylemlerinden ziyade başkalarınınkilere atfetmeleri araştırmanın önemli bulgularından biridir.²⁶⁶

Diğer çalışma ise Marmara Depreminden etkilenmiş 76 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Gerek depremi algılama, açıklama ve anlamlandırmada gerekse etkileriyle başa çıkmada dinî kavram ve motiflerin sıklıkla kullanıldığı bulunmuştur.²⁶⁷

²⁶⁵ Dubow, E. F., Pargament, K. I., Boxer, P. & Tarakeshwar, N., “Initial Investigation of Early Adolescents’ Ethnic Identity, Stress and Coping”, *Journal of Early Adolescence*, 20 (4), 2000, pp. 418-414.

²⁶⁶ Kula, *age*, s. 9-10, 15.

²⁶⁷ Küçükcan, T. & Köse A., *Doğal Afetler ve Din: Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.

B. YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla, araştırmanın modeli, verilerin elde edildiği evren, örneklem, veri toplamada kullanılacak araçlar, veri toplama işlemi ve verilerin çözümlenmesinde uygulanacak istatistiksel tekniklere ilişkin gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Araştırma Modeli

Araştırma, ilişkisel tarama modeline uygun bir şekilde öğrencilerin dinî başa çıkma tarzları, başa çıkma tarzları ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Bu modelde esas amaç, varolan durumu olduğu gibi betimleyebilmektir.

Tarama modelleri; araştırmaya konu olan olay, birey veya nesneyi kendi koşulları içinde, herhangi bir değiştirme ve etkileme yapmaksızın olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. İlişkisel tarama modelleri ise, “iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir”. İlişkisel tarama modellerinde değişkenler arası ilişkiler korelasyon türü ve karşılaştırma türü olmak üzere iki şekilde elde edilebilmektedir. Korelasyon türü ilişkisel taramalarda, değişkenlerin birlikte değişip değişmedikleri birlikte değişim söz konusu ise bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılırken; karşılaştırma türü ilişkisel tarama modellerinde en az iki değişken bulunup bunlardan birine (sınanmak istenen bağımsız değişkene) göre gruplar oluşturularak öteki değişkene (bağımlı değişkene) göre aralarında bir farklılaşma

olup olmadığı incelenir).²⁶⁸

Bu araştırma sözü edilen iki ilişkiel tarama modeline de uygundur. Araştırmada dinî başaıkma tarzları, başaıkma tarzları ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiel korelasyon türü tarama modelinde incelenmiştir. Araştırmada ayrıca cinsiyet, öğrenim görülen fakülte, gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi, olay, olayın algılanan etkisi, olayın meydana geldiği zaman bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin dinî başaıkma tarzları, başaıkma tarzları ve ruh sağlığı açısından farklılaşp farklılaşmadığı da karşılaştırma türü ilişkiel tarama modeli çerçevesinde incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

1. Çalışma (Dinî Başaıkma Tarzları Ölçeğinin Uyarlanması)

Uyarlama ile ilgili geniş bilgi araştırmada kullanılan ölçekler kısmında verilmiştir. (Bak. s. 67 vd.)

2. Çalışma

Ana çalışma olarak kabul edebileceğimiz bu çalışmanın evrenini 2000-2001 öğretim yılında Marmara Üniversitesi'nin üç farklı fakültesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmuştur. Örneklem, fakültelerin kendi içinde her bölümlerinden oranlı küme örnekleme yoluyla seçilen öğrencilerden oluşmuştur. Örneklem seçiminin oranlı küme örnekleme yoluyla yapılmasının nedeni, her fakültenin kendi evrenini en iyi şekilde temsil edilebilmesini sağlamaktır.

Araştırmada kullanılan istatistiklerin varsayımları (assumptions) gereği örneklem sayısının geniş tutulması kararlaştırılmıştır. Marmara Üniversitesi'nin bu

²⁶⁸ Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel, Ankara, 1999, s. 81-82

üç fakültesindeki öğrenci sayıları temin edildikten sonra her fakülteden istatistiksel analize yetecek alt sayıyı belirlemek için aşağıda belirtilen işlemler gerçekleştirilmiştir:

h: hata payı ($z=1.96$ ise 0.05, $z=2.58$ ise 0.01)

k: tutumölçerdeki madde sayısı

max=herbir maddeden alınabilecek maksimum puan

min=herbir maddeden alınabilecek minimum puan

$$\varepsilon = h \times (k \times (\max - \min)) \quad \varepsilon = 0,05 \times (44 \times 1) \quad \varepsilon = 7$$

ve

$$s = \frac{k \times (\max - \min)}{6} \quad s = \frac{44 \times (4 - 1)}{6} \quad s = \frac{44.3}{6} \cong 22$$

olarak alındığında

$$n_m = \frac{s^2 \times z^2}{\varepsilon^2} \quad n_m = \frac{22^2 \times 1,96^2}{7^2} \quad n_m = \frac{1859,3344}{49} \quad n_m \cong 37,9456$$

olarak bulunan her bir hücre için istatistik işlemlere girmesi gereken minimum örneklem büyüklüğünden hareketle olası geri-dönüş kayıpları da dikkate alınarak toplam örneklem büyüklüğü $38 \times 4 = 152$ olarak uygulanmıştır.

Bu bağlamda her bir alt grup (her fakülte) için minimum örneklem büyüklüğü 152 olarak belirlenmiştir. Araştırmada toplam 845 öğrenciye ulaşılmıştır.

Araştırmanın evren ve örnekleme ilişkin sayısal değerler Tablo 3.1' de verilmiştir.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Bölümler ve Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeleri

FAK	BÖLÜMLER	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
			Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
ATA. EĞT. FAK.	Eğitim Bilimleri	F	16			16
		Fakülte İçi %	4,3			1,9
	O.Ö Fen-Mat. Alanları	F	72			72
		Fakülte İçi %	19,4			8,5
	Ortaöğretim Sosyal	F	53			53
		Fakülte İçi %	14,2			6,3
	Türkçe Öğretmenliği	F	16			16
		Fakülte İçi %	4,3			1,9
	Yabancı Diller	F	66			66
		Fakülte İçi %	17,7			7,8
	Güzel Sanatlar	F	22			22
		Fakülte İçi %	5,9			2,6
	İlköğretim Bölümü	F	127			127
		Fakülte İçi %	34,1			15,0
İL.H.F AK.	İlahiyat Bölümü	F		239		239
		Fakülte İçi %		74,9		28,3
DKAB	F		80		80	
	Fakülte İçi %		25,1		9,5	
MÜH.FAK.	Endüstri M.	F			77	77
		Fakülte İçi %			50,0	9,1
	Makine M.	F			22	22
		Fakülte İçi %			14,3	2,6
	Bilgisayar M.	F			40	40
		Fakülte İçi %			26,0	4,7
	Çevre M.	F			15	15
		Fakülte İçi %			9,7	1,8
Toplam	F	372	319	154	845	
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin bazı kişisel özelliklerini belirleyebilmek için araştırmacı tarafından hazırlanan altı soruluk bir “Kişisel Bilgi Formu”; öğrencilerin yaşadıkları olay ve etkilerini değerlendirmek için 3 soruluk bir anket, dinî başaçıkma tarzlarını belirlemek için Türkçe’ye bu araştırma çerçevesinde uyarlanan “**Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği (DBTÖ)**”; başaçıkma tarzlarını saptamak üzere “**Başaçıkma Ölçeği (BÇÖ)**”; ruh sağlığı düzeylerini tespit etmeye yönelik olarak “**Kısa Semptom Envanteri (KSE)**” kullanılmıştır.

1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın örneklemini oluşturan bireylerin, araştırmanın temel değişkenleri ile ilişkili olduğu düşünülen bazı değişkenlere dair bilgilerin elde edilmesi için

geliştirilecek bir formdur. Cinsiyet, eğitim görülen fakülte, bölüm, sınıf, ailenin gelir durumu anne babanın eğitim durumuna kapsamaktadır. Ayrıca yaşanan olayla ilgili olarak olayın kategorisi, algılanan etkisi ve olayın meydana geldiği zamanı içeren anket soruları da eklenmiştir (Kişisel bilgi Formunun bir örneği için bkz. Ek. II).

2. Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği (DBTÖ)

2.1. Orijinal Form

Öncelikle, Pargament ve arkadaşları²⁶⁹ tarafından geliştirilen Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği (Religious Coping Scale-RCOPE) 'nin kısa formunun geliştirilme ve güvenilirlik çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

Ölçek, üç farklı grubun farklı yaşam olayları ile başaçıkma, dinî başaçıkma ve bir dizi psikolojik verileri arasındaki ilişkiyle bağlantılı olarak geliştirilmiştir.

Birinci grubu Oklahoma kentinde onlarca kişinin ölümüne yol açan bombalama eyleminden etkilenen yaş ortalaması 59,3, %63 kadın 296 kişi oluşturmaktaydı. Bu grup 34 maddelik Dinî Başaçıkma Ölçeği, ve travma sonrası stres bozukluğunu değerlendiren bir ölçek, stres sonucu meydana gelen gelişimi değerlendiren bir ölçek ve travmanın etkilerini değerlendiren ölçekleri doldurdular.²⁷⁰

İkinci grubu ise son üç yıl içerisinde önemli olumsuz bir olay yaşamış, yaş ortalaması 19,0, %69'u kadın ve çoğunluğu (%70) birinci sınıf öğrencisi 540 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Bu grup ise yeni geliştirilen dinî başaçıkma tarzları ölçeğinin tam formu ile bedensel sağlık, psikosomatik belirtiler, duygusal stres gibi değişkenleri değerlendiren ölçekleri cevaplandırdılar.²⁷¹

²⁶⁹ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid.*, pp. 710-724.

²⁷⁰ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid.*, pp. 712-713.

²⁷¹ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid.* p. 715.

Üçüncü grup bir hastane örnekleimidir ve asistanlar tarafından bedensel sağlığı orta ve üzeri ciddi olarak değerlendirilen yaş ortalaması 68,4 ve %52'i erkek olan 551 kişilik bir gruptur. Bu grup da bir dinî başaçıkma tarzları ölçeği ile aktif teşhislerin sayısı, hastalığın ciddiyeti, hastanın işlevsel pozisyonu, depresyon, hayat kalitesi vb. gibi ölçekleri cevaplandırdılar.

Bu üç gruptan elde edilen veriler sonucunda 2 boyutlu (olumlu ve olumsuz) 14 maddelik (7 olumlu- 7 olumsuz) işlevsel bir dinî başaçıkma tarzları ölçeği elde edilmiştir. Buradaki maddeler çeşitli istatistiksel işlemlere tabii tutulmuş olumlu ve olumsuz ruh sağlığı kriterleri ile en yüksek korelasyona (olumlu yada olumsuz) sahip maddeler tespit edilmiştir. Yapılan istatistiksel işlemler kısaca şöyledir:

Öncelikle “Oklahoma” grubunda faktör analizi yapılmış olumlu ve olumsuz dinî başaçıkma modeline uygun iki faktörlü bir yapının makul olduğu ve bunun varyansın %33'ünü açıkladığı gözükmiştir. Olumlu dinî başaçıkma alt boyutunun içtutarlılık katsayısı (cronbach alfa) 0,87 olumsuz dinî başaçıkma alt boyutunun ki ise 0,78 olarak bulunmuştur.²⁷² Bu cesaretlendirici sonuç aynı işlemi üniversite grubunda da uygulanması sonucunu doğurmuş ve bu grupta da yapılan faktör analizi iki boyutlu ve varyansın %38'ini açıklayan bir sonuç ortaya koymuştur.²⁷³ Bu gruptaki alfa katsayıları ise sırayla 0,90 ve 0,81 olarak bulunmuştur. Hastane grubu da benzer sonuçlar ortaya koymuş benzer maddeler benzer alt boyutlara yerleşmiştir. Daha sonra ise bu iki faktördeki maddelerden “ en fazla madde yüküne sahip olma”, “açıkça sadece bir faktörün içinde olma”, “bir çok diğer alt boyutta olma” “hastane grubunda da bulunma ve “ ekonomik olma “ kriterleri kullanılarak 14 maddelik kısa Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği oluşturulmuştur.

Özetlersek DBTÖ'nin olumlu ve olumsuz boyutları birbirinden oldukça iyi biçimde ayırdığı, iç tutarlılığa sahip geçerli bir ölçek olduğu ortaya konulmuştur.

²⁷² Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 715.

²⁷³ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 716.

Kısa olması nedeniyle rahatlıkla büyük sosyal bilimler ve sağlık araştırmalarında kullanılabilir. Pargament ve arkadaşları bu ölçeği özellikle stres, başaçıkma ve sağlık modellerine etkin, teorik temelli bir dini boyut katmak isteyenlere önermektedirler.²⁷⁴ Ölçek dörtlü Likert tipi bir ölçektir ve düşük puanlar o dinî başaçıkma tarzının az, yüksek puanlar ise fazla kullanıldığı göstermektedir.

Bu ölçeğin maddeleri Ek I'de verilmiştir.

2.2. Türkiye Koşullarına Uyarlama Çalışması:

Bu çalışma Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği'nin Dilsel Eşdeğerlik, güvenilirlik ve faktör yapısını içerdiğinden çalışmaların veri toplama işlemleri farklı gruplar üzerinde yapılmıştır.

Öncelikle, ölçeği geliştiren Kenneth Pargament ile iletişime geçilmiş kendisinden uyarlama için gerekli izin alınmıştır (bkz. Ek VI) . Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği'nin dilsel eşdeğerlik çalışması için 1999-2000 öğretim yılı II. dönemine M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği programı son sınıfında okuyan ve İngilizce'yi iyi düzeyde bilen 35 kişi seçilmiştir. Güvenirlik ve madde analizi çalışması aynı dönemde, Fatih Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile M.Ü. İlahiyat Fakültesinin çeşitli bölüm ve sınıflarında okuyan 115 kişilik bir öğrenci grubunda gerçeleştirilmiştir.

Ölçeğin Türkçe dilsel eşdeğerlilik ve güvenilirliği yapılırken aşağıdaki işlemler takip edilmiştir:

2.2.1. Dilsel Eşdeğerlik Çalışması:

Dilsel eşdeğerlik çalışmasının amacı her test maddesinin Türkçe'ye çevrilme işleminde bir hata olup olmadığını hem de her test maddesinin ifade ettiği anlamı ne

²⁷⁴ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 721.

derece yansıttığını değerlendirmek amacıyla yapılmaktadır. Dilsel eşdeğerlik çalışmasında sırayla aşağıdaki işlemler yapılmıştır.

- a. **Çeviri süreci:** Öncelikle orijinal form her iki dili çok iyi düzeyde bilen, alanda uzman iki psikiyatriste, biri dinî konulara aşina tıp doktoru, biri psikoloji alanında doçent unvanına sahip dört kişiye tercüme ettirilmiştir. Bu tercümelemler incelenerek geçici bir Türkçe form oluşturulmuştur. Türkçe form bir dil bilimci tarafından geri çeviri yöntemiyle tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir.
- b. **Çevirinin değerlendirilmesi:** Bu formlar üzerinde yapılan çalışmalarla sorunlu görülen maddeler tekrar ele alınıp değerlendirilmiş ve nihai Türkçe forma ulaşılmıştır. (Bkz. Ek II)
- c. **Eşdeğerlilik ve güvenilirlik çalışması:** Bu iki form İngilizce'yi çok iyi bildiği düşünülen Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü 4. sınıf öğrencilerinden 35 kişilik bir gruba üç hafta ara ile uygulanmıştır.²⁷⁵

Bu iki uygulama arasında hem maddeler hem de alt ölçekler bazında korelasyon katsayılarına ve ilişkili grup t testi sonuçlarına bakılmıştır. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayılarının anlamlı, ilişkili grup t testi sonuçlarının ise anlamlı olmaması beklenmektedir.

2.2.2. Madde Analizi

Madde analizleri, her hangi bir ölçme aracının bütününde yada alt ölçeklerinde bulunan maddelerin bütünde veya alt ölçeklerde anlamlı olarak yer alıp almadıkları amacıyla yapılmaktadır.

²⁷⁵Ölçek uyarlaması için bkz. Savaşır, I., "Ölçek Uyarlamasındaki Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri", *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (33), 1994, s. 27-32.

Burada üç farklı yöntemle maddelerin bu özelliğe sahip olup olmadıkları test edilmiştir.

- a- **Madde Toplam (Item Total):** Testten elde edilen puanlarla her bir maddenin arasındaki ilişkiyi gösterir.
- b- **Madde Kalan (Item Remainder):** Testteki her madde ile toplamdan bu maddenin çıkarılması ile elde edilen sonuç arasındaki ilişkiyi gösterir. Hem madde-toplam hem de madde kalanda sonuçlar .05. düzeyinde olması beklenmektedir.
- c- **Ayırt edicilik (Discrimininity):** Testin alt ve üst çeyreklerindeki (%27'lik) kişilerin aldıkları puanların birbiriyle ilişkisiz grup t testi ile karşılaştırılması ile elde edilen puanlardır. Buradaki amaç, o maddeye verilen cevabın alt ve üst gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığı ve dolayısıyla ayırt etme gücünü ortaya koymaktır.²⁷⁶

Burada da her maddenin en az, 05 düzeyinde anlamlı olması beklenmektedir.

Bütün bu işlemlerin sonucunda ise, her bir maddenin veya alt ölçeğin en az dilsel eşdeğerlik ve madde analizlerinden birinde beklentileri karşılama ölççeğ girmesi için yeterli gözükmektedir.

2.2.3. Güvenirlilik

Güvenirlilik bir test veya bir test veya ölçme aracının ölçtüğü şeyi ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir.²⁷⁷ Likert tipi ölçeklerin güvenirliliği ölçmek için kullanılan cronbach alfa katsayısı uyarlanan ölçeğin alt ölçekleri ve ölçek için hesaplanmıştır. Bu katsayı maddelerin iç tutarlılığını ve homojenliği hakkında bilgi verir.²⁷⁸ Güvenirlilik katsayılarının, 60'ın üstünde olması yeterli gözükmektedir.

²⁷⁶ Ergin, D. E., "Ölçeklerde Geçerlik ve Güvenirlilik", *M.Ü. A.E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 1995, s. 130.

²⁷⁷ Tekin, H., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Yargı, Ankara 1993, s. 55.

²⁷⁸ Tezbaşaran, A. A., *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, TPD Yayınları, Ankara 1996, s. 45-46.

2.2.4. Faktör Analizi

Faktör analizi çalışmaları 115 kişilik gruptan elde edilen verilerin üzerinde yapılmıştır. Faktör analizinde temel bileşenler analizi ve varimax rotasyon yöntemi ile yapılmıştır. Ölçeğin kuramsal yapısı kabul edildiğinden faktör yapısının değişmemesi beklenmektedir.²⁷⁹

3. Başaçıkma Ölçeği (BÇÖ)

Carver ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçek zor ve stresli durumlarda karşılaşıldığı zaman, kişilerin verdikleri yanıtları ve başaçıkma yollarını inceleyen, her biri dörder madde içeren ve ayrı ayrı puanlanan 15 alt ölçekten oluşmaktadır.

Alt Ölçekler:

1. *Aktif Başaçıkma*: Stres yaratan olayın üstesinden gelmek ya da onun yarattığı etkileri hafifletmek için aktif adım atma sürecidir. Doğrudan harekete geçmek, gösterilen çabayı artırmak ve başaçıkma girişimini kademeli olarak gerçekleştirmeye çalışmak bu süreçte yer almaktadır.
2. *Planlama*: Stres yaratan olayla nasıl başaçıkılacağına düşünülmesidir. Harekete geçmek için planlar yapmayı, hangi adımların atılacağını ve sorunun nasıl ele alınacağını düşünmeyi içerir.
3. *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*: Diğer aktiviteleri bir kenara bırakarak ve diğer olayları zihinden uzak tutarak, tamamen stres yaratan olayın üzerine yoğunlaşmaktır.
4. *Uygun Zamanı Bekleme*: Uygun koşullar oluşuncaya kadar beklemek, zamansız harekete geçmemek için kendini geri tutmaktır.
5. *Sosyal Destek Arama(Enstrümental)*: Öğüt, bilgi, yardım almayı içerir.
6. *Sosyal Destek Arama(Duygusal)*: Moral destek, sempati ve anlayış arayışı

²⁷⁹ Farklı kültürlerden geliştirilen ölçeklerin uyarlanmasında faktör yapılarıyla ilgili tartışmalar için bkz. Ergin, *agm*, s. 130.

içinde olmaktadır.

7. *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma*: Stres yaratan olay karşısında duyguların farkında olma ve bu duyguları ortaya koyma eğilimidir.
8. *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*: Kişinin çaba göstermeyi azaltması ve veya bırakmasıdır.
9. *Zihinsel Olarak İlgiyi Kesme*: Kişinin stres yaratan sorunu zihninden uzaklaştırmak için başka aktiviteler içinde olmasıdır. Hayal kurma, normalden fazla uyuma gibi yollar bu grup içinde yer alır.
10. *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama*: Stres yaratan olayı daha olumlu bir açıdan görmektir.
11. *Yadsıma*: Stres yaratan olayın varlığına inanmayı reddetmek, sanki bu olay gerçek değilmiş gibi davranmaktır.
12. *Kabullenme*: Stres yaratan olayın gerçekliğini kabul etmektir.
13. *Dine Yönelme*: Stres yaratan olay karşısında dinî aktiviteleri artırmaktır.
14. *Alkol/İlaç Kullanımı*: Stres yaratan olaydan uzaklaşmak için alkol veya ilaç kullanımına yönelmektir.
15. *Mizahi Yaklaşım*: Stres yaratan olaya şaka ve esprilerle yaklaşmaktır.

Yanıtlayan kişilerden, ölçekteki her maddeyi ayrı ayrı okuyup değerlendirmeleri ve “hiçbir zaman yapmam”, “arada sırada yaparım”, “orta derecede yaparım”, “sıklıkla yaparım” şeklinde 1’den 4’e kadar numaralandırmaları istenmektedir.²⁸⁰

Gök tarafından yapılan çalışma ile Türkçe’ye uyarlanan bu testin örneklem grubunu toplam 482 kişi oluşturmuştur. Pearson çarpım momentler çarpımı korelasyon yoluyla hesaplanan test-tekrar test güvenilirliğinde, en yüksek güvenilirlik katsayısı “dine yönelme ($r=.96$) ve “alkol / ilaç kullanımı” ($r=.92$), en düşük güvenilirlik katsayıları ise “uygun zamanı ekleme” ($r=.52$) ve “zihinsel olarak ilgiyi kesme ($r=.57$) alt ölçeklerinden elde edilmiştir.

²⁸⁰ Gök, *agt*, s. 39-42.

Testin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla her alt ölçek için ayrı ayrı olmak üzere Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısına bakılmıştır. En yüksek iç tutarlılık katsayıları, “dine yönelme” ve “alkol / ilaç kullanımı” alt ölçeklerinde ($\alpha=.90$), en düşük iç tutarlılık katsayıları ise “uygun zamanı bekleme” ($\alpha=.33$) ve “zihinsel olarak ilgiyi kesme” ($\alpha=.30$) alt ölçeklerinden elde edilmiştir.

Orijinal ölçekte yer alan ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları ve test-tekrar test güvenilirliği görece düşük bulunan “zihinsel olarak ilgiyi kesme” ve “uygun zamanı bekleme” alt ölçekleri çıkartılarak “Başalıkma Ölçeği”, 13 alt ölçeği kapsayacak şekilde yeniden oluşturulmuştur. Anksiyete bozukluğu, depresif bozukluk ve kontrol gruplarından elde edilen verilerin değerlendirilmesi, 13 alt ölçeğe ait toplam 52 maddeye verilen cevaplar üzerinden yapılmıştır.

Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının düşük bulunması nedeniyle ölçekten çıkarılan “zihinsel olarak ilgiyi kesme” ve “uygun zamanı bekleme” alt ölçekleri dışında kalan 13 alt ölçeğe ait 52 maddeye verilen yanıtlara, Temel Bileşenler analizi uygulanmış ve Kaiser Normalleştirme Ölçütüne göre özdeğeri 1’i aşan 11 faktör elde edilmiştir. Ölçekte yer alan dokuz alt ölçek tek faktörden kaynak alırken “aktif başalıkma” ile “planlama”, “sosyal destek arama (enstrümental)” ile de “sosyal destek arama (duygusal) aynı faktörden kaynak almışlardır.²⁸¹

Başalıkma ölçeği, araştırmacının ihtiyacı veya isteği dikkate alınarak hem kişinin genel eğilimini hem de belirli bir duruma bağımlı iki ayrı form biçiminde geliştirilmiştir.²⁸² Zaman sınırlı veya duruma bağlı kullanıldığında kişilere geçmişte yaşadıkları en stresli olayı hatırlamaları ve olaya müdahalede etmede kullandıkları başalıkma stratejileri ölçekte işaretlemeleri istenmektedir.²⁸³

Ölçeğin dine yönelme alt ölçeği bu araştırmanın ana amaçlarından birinin

²⁸¹ Gök, *agt*, s. 42-44.

²⁸² Carver et al., *ibid*, pp. 270-271.

²⁸³ Carver et al., *ibid*, p. 277.

Türkiye koşullarına uygun bir dinî başaçıkma tarzları ölçeği uyarlamak olduğundan kullanılmamıştır. Ölçekteki dine yönelme alt ölçeği orijinal formu geliştirenlerce de tek boyutlu ve sadece duygusal odaklı başaçıkma tarzı olarak değerlendirilmiştir.²⁸⁴

Ayrıca, mizahi yaklaşım alt ölçeği de araştırmanın önemli hayat olaylarını üzerine olması nedeniyle uygun olmayacağından alınmamıştır. Sonuç olarak, araştırmada Başaçıkma Ölçeği'nin 11 alt ölçeği kullanılmıştır.

Ölçeğin bir örneği Ek III'te ve hem bu ölçeğin hem de DBTÖ'nin alt boyutları ve maddeleri ise Tablo 3.2.'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Başaçıkma ve Dinî Başaçıkma Alt Ölçekleri ve Maddeleri										
ölçek		Alt Ölçek	Maddeler							Ranj
Basaçıkma Alt Ölçekleri	1	Aktif Basaçıkma	5	24	45	56				4-16
	2	Planlama	18	31	39	53				4-16
	3	Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	14	33	41	52				4-16
	4	Sosyal Destek Arama -Enstrümental-	4	13	30	43				4-16
	5	Sosyal Destek Arama -Duygusal-	9	21	34	49				4-16
	6	Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	2	16	28	44				4-16
	7	Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	8	22	37	48				4-16
	8	Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	1	29	38	57				4-16
	9	Yadsıma	6	26	47	55				4-16
	10	Kabullenme	12	20	42	51				4-16
	11	Alkol/İlaç Kullanma	11	25	35	50				4-16
DBTÖ	1	Olumlu Dinî Basaçıkma	3	10	17	23	32	46	58	7-28
	2	Olumsuz Dinî Basaçıkma	7	15	19	27	36	40	54	7-28

4. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Çeşitli psikolojik belirtileri taramak için kişinin kendi beyanın dayalı 53 maddelik likert tipi bir ölçektir. Kişi her maddede o belirtinin bugün dahil son bir hafta içinde kendisinde ne kadar bulunduğunu *hiç yoktan- çok fazla var* seçenekleri arasında işaretlemektedir. KSE orijinal formu SCL-90'nın daha kısa formu olarak L.R. Derogotis tarafından geliştirilmiş ve Şahin ve Durak tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.²⁸⁵

²⁸⁴ Carver et al., *ibid*, p. 270.

²⁸⁵ Şahin & Durak, *Kısa Semptom Envanteri...*, s. 45.

Kısa Semptom Ölçeği 9 alt ölçek ek maddeler ve üç global indeksten oluşur. Alt ölçekler şunlardır: Somatizasyon, Obsesif-kompulsif bozukluk, Kişiler Arası Duyarlılık, Depresyon, Anksiyete bozukluğu, Hostilite, Fobik Anksiyete, Paranoid Düşünceler, Psicotizm. Global indeksler ise şunlardır: Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi, Semptom Rahatsızlık indeksi, Belirti Toplamı İndeksi.

Orijinal formun iç tutarlılık güvenirlik katsayısı hesaplamalarında dokuz alt ölçek için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları 0,71 ile 0,85 arasında değiştiği bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirliği ise alt ölçekler için 0,68 ile 0,91 arasında değişmektedir. Ölçüt bağıntılı geçerlilikte ise SCL-90 ve MMPI klinik ölçekleriyle uyumluluk sağlanmıştır.

Türkçe uyarlamada ise Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları 0.95 ile 0.96 arasında, test-tekrar test güvenirliği ise alt ölçekler için 0.55 ile 0.86 arasında bulunmuştur.

KSE kısa oluşu sebebiyle, belli kuramların araştırılması yada üniversite öğrencilerinin *psikolojik sorunlarını* güvenilir ve geçerli bir biçimde ölçtüğünün altı uyarlayıcılar tarafından özellikle çizilmektedir.²⁸⁶

Bu çalışmada öğrencilerin ruh sağlığı bir bütün olarak değerlendirileceğinden sadece *rahatsızlık ciddiyeti* global indeksi puanlarıyla ilgili istatistiksel işlemlere yer verilecektir. Rahatsızlık Ciddiyeti alt ölçeklerden alınan puanın toplam madde sayısına (53) bölünmesi yoluyla hesaplanır ve 0 ile 4 arası değer alır. Düşük değerler psikolojik sorunların azlığını yüksek puanlar ise çokluğunu gösterir.²⁸⁷

Envanterin bir örneği Ek V'te verilmiştir.

²⁸⁶ Şahin & Durak, *Kısa Semptom Envanteri...*, s. 52.

²⁸⁷ Ölçeğin daha detaylı tanıtımı için bkz., Şahin, N. H. & Durak A., *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Çok Kullanılan Ölçekler*, TPD Yayınları Ankara 1995, s. 115-122.

Verilerin Toplanma Süreci:

Ölçek uyarlanması ile ilgili verileri 1999-2000 Öğretim Yılı II. döneminde, 2. çalışmanın verileri ise 2000-2001 Öğretim yılı I. döneminde bizzat araştırmacının yaptığı uygulamalar neticesinde toplanmıştır. Veri toplama işlemine başlamadan önce, örnekleme giren fakültelerde uygulama yapabilmek için gerekli görüşmeler yapılmıştır. Ardından ilgili kişilerle yapılan ön görüşmeler sonucunda uygulamaların yeri ve zamanı belirlenmiştir. Uygulamalar belirlenen gün, saat ve sınıflarda grup halinde ve tek oturumda gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin veri toplama araçlarını cevaplamaları ortalama 25 dakika kadar sürmüştür. Uygulama başından sonuna kadar araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Uygulamaların yapıldığı her sınıfta araştırmacının genel olarak amacı ve veri toplama araçlarının cevaplanmasına ilişkin kısa açıklamalar yapılmış ve öğrencilerin uygulamayla ilgili sorduğu sorular yanıtlanmıştır. Öğrencilerin kendi gerçek durumlarını olduğu gibi yansıtmaları için kimlik bilgisine gerek olmadığı, sonuçların bireysel değil toplu olarak değerlendirileceği özellikle vurgulanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeklerin puanlama işlemine geçilmiş, eksik, hatalı ve özensiz doldurulan ölçekler puanlama işlemine dahil edilmemiştir.

Puanlama işlemi tamamlandıktan sonra elde edilen ham veriler SPSS for WINDOWS 10.0 istatistik paket programına girilmiş ve istatistiksel çözümler bu program yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

İstatistiksel çözümlelerde öncelikle öğrencilerin *Kişisel Bilgi Formu*'ndaki

sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda grubun genel yapısını tanıtıcı frekans ve yüzde dağılımları çıkartılmış, ayrıca tüm öğrencilerin kullanılan üç ölçme aracından aldıkları puanların ortalama (\bar{x}) ve standart sapma (ss) değerleri hesaplanmıştır. Örneklem grubunu araştırmada ele alınan değişkenler açısından tanımlamak üzere yapılan bu betimsel istatistik işlemlerini araştırmanın amaçlarına ve değişkenlerine uygun olarak gerçekleştirilen şu ilişkisel çözümler izlemiştir:

1. İki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesinin saptanmak istendiği durumlarda Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı hesaplanmaktadır.²⁸⁸ Bu araştırmada da Başaçıkma, Dinî Başaçıkma Tarzları ve Belirke Toplamı birer sürekli değişken olup aralarındaki ilişkileri test etmek amacıyla Pearson Momentler Çarpım Korelasyon tekniğinden yararlanılmıştır.

2. F testi; bağımlı değişkenin sürekli, bağımsız değişkenin üç veya daha fazla düzeyde olduğu durumlarda ortalamalar arasındaki farkların anlamlılığını belirlemek için kullanılmaktadır Varyans analizi sonucunda F değerinin anlamlı çıkması, en azından bir grup ortalamasının diğerinden anlamlı olarak farklı olduğunu ifade eder.²⁸⁹ İki'den fazla grup ortalaması söz konusu olduğunda hangi grup ortalamaları arasında anlamlı farklar olduğunu saptamak üzere "çoklu karşılaştırma" adı verilen özel tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bu teknikler; Fisher'in en küçük önemli fark testi, Scheffé testi, Tukey HSD (Honestly Significant Difference - Gerçek anlamlı farklılık) testi, Duncan testi, Student-Newman Keuls testi ve Tukey-Kramer testi olarak sıralanmaktadır.²⁹⁰ Diğer tekniklerden farklı olarak Scheffé testi, ikili karşılaştırmalar için en muhafazakar test olup anlamlılık için grup ortalamaları arasındaki farkların çok daha büyük olmasını istemektedir.²⁹¹ Scheffé testi aynı zamanda eşit olmayan örneklem gruplarında da kullanılma özelliğine sahiptir.²⁹²

²⁸⁸ Arseven A., *Alan Araştırma Yöntemi*, Gül Yayınevi, Ankara 1993, s. 143 ; Kaptan, S., *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikler*, Rehber yayınları, Ankara 1993, s. 230.

²⁸⁹ Kaptan, *age*, s. 259; Hovardaoğlu, S., *Davranış Bilimleri İçin İstatistik*, Hatipoğlu Yayınları, Ankara 1994, s. 217.

²⁹⁰ Hovardaoğlu, *age*, s. 127-128; Ergün, M., *SPSS for Windows*, Ocak Yayınları, Ankara 1995, s.176-180.

²⁹¹ Ergün, *age*, s. 177.

²⁹² Hovardaoğlu, *age*, s.128.

Tüm bu özelliklerinden dolayı söz konusu ilişki araştırılırken F testi sonrası bir çoklu karşılaştırma tekniği olarak Scheffé testi eğer kategori sayısı çok fazla ise Multiple Range Testi Duncan tercih edilmiştir. Araştırmada gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi, olayın algılanan etkisi gibi bağımsız değişkenlere göre öğrencilerin stresle başa çıkma tarzları, dinî başa çıkma tarzları ve rahatsızlık ciddiyeti puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmek istenmiş; söz konusu bağımsız değişkenlerin düzeyleri ikiden fazla olduğundan ortalamalar arasındaki farkların anlamlılığını sınamak için F testi kullanılmıştır. F değerinin anlamlı çıktığı durumlarda ise farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi yapılmıştır. Yine kategori sayısının çok fazla olduğu stres kaynağında hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit için Multiple Range Testi Duncan testi kullanılmıştır.

3. İki ayrı örneklem grubundan elde edilen iki ortalama arasındaki farkın anlamlılığını sınamak için “bağımsız grup t-testi” yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.²⁹³ Bu araştırmada, cinsiyet, stres kaynağının denetlenebilir olup olmaması ile öğrencilerin Başa çıkma, Dinî Başa çıkma Tarzları ve Rahatsızlık Ciddiyeti puan ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımsız grup t- testinden yararlanılmıştır.

4. Varyans analizi için yeterli frekans sağlanamadığı kategoriler bulunduğu ise Non-Parametrik Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.²⁹⁴ Bu test sadece kategoriler arasında fark olup olmadığını göstermektedir. Bundan dolayı uygun bir post hoc testi yoktur. Araştırmamızda İlahiyat Fakültesi bazında annenin eğitiminin ve fakülteler bazında stres kaynağı olayın türünün başa çıkma, dinî başa çıkma ve ruh sağlığına göre ve farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak için Non-Parametrik Kruskal Wallis testi uygulanmıştır

²⁹³ Arseven, *age*, s. 140; Ergün, *age*, s. 171.

²⁹⁴ Yaffee, R. A., “A Basic Guide to Statistical Research and Discovery”, In *The Psychology Research Handbook* (Edts.: F. T. L. Leong & J. T. Austin), Sage Publication, Thousands Oaks 1996, p. 201.

Elde edilen istatistiklerin anlamlılığı .05 düzeyinde ve çift yönlü olarak sınıanmış; bulgular araştırmanın amaçlarının verilış sırasına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM II

BULGULAR VE YORUMLAR

A. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın iki çalışmasında belirtilen ana amaç ve alt amaçlar ve hipotezler çerçevesinde elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilecektir.

A.1. DBTÖ'nin Türkçe'ye Uyarlanması İle İlgili Bulgular

Aşağıda sırayla dilsel eşdeğerlik, madde analizi, faktör analizi ve güvenilirlikle ilgili bulgulara yer verilmiştir.

1.1. Dilsel Eşdeğerlik:

İngilizce ve Türkçe formlardan aynı gruba uygulanmasından elde edilen korelasyon katsayıları ve ilişkili grup t Testi sonuçları sırayla Tablo 4.1.1. ve Tablo 4.1.2. verilmiştir:

Tablo 4.1.1. Dilsel Eşdeğerlik Korelasyon Katsayılar

m	Ölçek, Alt Ölçekler ve Maddeler (n: 35, sd:34)	Alt Ölçek	r	p
-	DBTÖ (Dini Başarıma)	-	,930	,000**
-	ODB (Olumlu Dini Başarıma t)	-	,944	,000**
-	OZDB (Olumsuz Dini Başarıma)	-	,729	,000**
1	Allah ile daha sıkı bir bağ kurmaya çalıştım.	ODBT	,829	,000**
2	Böyle bir olayla Allah'ın bana nasıl güç vereceğini görmeye çalıştım.	ODBT	,761	,000**
3	İyi bir kul olmadığım için cezalandırıldığımı hissettim.	OZDBT	,768	,000**
4	Bu işe şeytanın sebep olduğuna karar verdim.	OZDBT	,222	,200
5	Allah'ın gücünden / kudretinden şüpheye düştüm.	OZDBT	-,124	,480
6	Allah'tan sevgi ve şefkat diledim.	ODBT	,856	,000**
7	Allah'ın beni sevip sevmediğinden şüpheye kapıldım.	OZDBT	,342	,045*
8	Öfkemi gidermesi için Allah'tan yardım diledim.	ODBT	,613	,000**
9	Günahlarımın affedilmesi diledim.	ODBT	,845	,000**
10	Allah'ın beni yalnız bıraktığından endişelendim.	OZDBT	,368	,030*
11	Planlarımı Allah'ın yardımıyla hayata geçirmeye çalıştım.	ODBT	,695	,000**
12	Dindar kardeşlerimin/ dini kurumların beni terk etmesinden endişelendim.	OZDBT	,587	,000**
13	Sorunlarımı dert edinmeyi bırakmak için kendimi dine verdim.	ODBT	,720	,000**
14	Allah tarafından cezalandırmayı hak edecek ne yaptığımı düşündüm.	OZDBT	,826	,000**

* p < .05

** p < .01

Tablo 4.1.1.'den anlaşılacağı üzere dilsel eşdeğerlik çalışması sonucu elde edilen korelasyon katsayılarında iki maddenin (madde 4 ve madde 5) Türkçe ve İngilizce ifadelendirmelerinin grup tarafından farklı algılandığı gözlemlenmiştir.

Tablo 4.1.2. Dilsel Eşdeğerlik Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları

		(n=35)		Karşılaştırma (sd:34)	
m		μ	ss	t	p
DBTÖ/ RCOPE		24,91	9,18	1,68	,103
		25,91	9,61		
ODB/ PRCOPE		15,22	6,77	1,11	,276
		15,65	6,95		
OZBC/ NRCOPE		9,68	3,23	1,36	,183
		10,25	3,52		
1T 1I		2,14	1,02	3,64	,001**
		2,54	1,14		
2T 2I		2,37	1,28	1,54	,133
		2,60	1,36		
3T 3I		1,57	,85	,30	,768
		1,54	,81		
4T 4I		1,25	,50	,90	,37
		1,17	,38		
5T 5I		1,22	,64	1,68	,103
		1,57	,94		
6T 6I		2,42	1,21	,94	,353
		2,31	1,38		

		(n=35)		Karşılaştırma (sd:34)	
m		μ	ss	t	p
71T 7I		1,37	,68	1,61	,115
		1,65	1,05		
8T 8I		2,31	1,23	,16	,875
		2,28	1,20		
9T 9I		2,11	1,20	,26	,800
		2,08	1,17		
10T 10I		1,25	,50	1,53	,136
		1,42	,65		
11T 11I		2,25	1,01	,59	,556
		2,17	1,15		
12T 12I		1,17	,45	-,37	,711
		1,20	,53		
13T 13I		1,60	,94	-,50	,624
		1,65	,87		
14T 14I		1,82	,95	1,54	,134
		1,68	,90		

* p<.05
** p<.01

Tablo 4.1.2.'den anlaşılacağı üzere ilişkili grup t Testi sonuçlarına göre sadece bir maddenin (maddel) P <.01 düzeyinde Türkçe ve İngilizce ifadeleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

1.2.Madde Analizi

1.2.1. Madde-toplam- Madde Kalan

Madde-toplam ve madde-kalan için hesaplanan korelasyon katsayıları Tablo 4.1.3.'de verilmiştir.

Tablo 4.1.3. İç Tutarlılık İçin Madde-Toplam, Madde-Kalan Sonuçları

	Madde	Madde Toplam (sd:114)		Madde-Kalan (sd:114)	
		r	p	r	p
Olumlu Dini Başaçıkma	1	,68	,000**	,55	,000**
	2	,62	,000**	,40	,000**
	6	,66	,000**	,51	,000**
	8	,70	,000**	,53	,000**
	9	,59	,000**	,40	,000**
	11	,53	,000**	,35	,000**
	13	,55	,000**	,35	,000**
Olumsuz Dini Başaçıkma	3	,64	,000**	,40	,000**
	4	,53	,000**	,30	,000**
	5	,30	,000**	,21	,000**
	7	,67	,000**	,47	,000**
	10	,62	,000**	,41	,000**
	12	,44	,000**	,22	,000**
	14	,66	,000**	,43	,000**

* p < .05 ** p < .01 sd:113

Tablo 4.1.3.'den anlaşılacağı üzere her alt ölçek için gerçekleştirilen analizlerde bütün maddelerin 0,01 düzeyinde ölçekle ilişkili olduğu bulunmuştur.

1.2.2. Ayırt edicilik

Grubun alt ve üst çeyreklerini karşılaştırmak için yapılan bağımsız grup t Testi sonuçları Tablo 4.1.4.'de verilmiştir.

Tablo 4.1.4. Alt Üst Grup Değişkenine Göre Ayırt Edicilik İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

	m	x	ss	x	ss	t	p
		Alt Çeyrek (n=31)	Üst Çeyrek (n=31)	Karşılaştırma (sd=60)			
Olumlu Dini Başaçıkma	1	2.71	1.01	3.97	0.18	-6.85	,000**
	2	2.13	,99	3.74	,44	-6.27	,000**
	6	2.68	1.19	3.97	,18	-5.95	,000**
	8	2.10	,91	3.87	,34	10.19	,000**
	9	2.55	1.23	3.97	,18	-6.34	,000**
	11	2.68	,94	3.84	,45	-6.17	,000**
	13	1.87	,81	3.19	,79	-6.52	,000**
Olumsuz Dini Başaçıkma	3	1.23	,50	3.00	1.00	8.85	,000**
	4	1.10	,30	2.45	1.09	6.70	,000**
	5	1.03	,18	1.19	,48	7.76	0.83
	7	1.23	,62	2.58	1.12	5.90	,000**
	10	1.10	,30	2.35	1.17	5.80	,000**
	12	1.13	,34	1.97	1.05	4.23	,000**
	14	1.45	,72	3.32	,79	9.72	,000**

* p < .05

** p < .01

Tablo 4.1.4.'den anlaşılacağı üzere bir madde dışında (madde 5) bütün maddelerin P < .01 düzeyinde ayırt edicilik özelliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

1.2.3. Faktör Analizi:

Temel bileşenler analizi ve Kaiser Normalleştirme Varimax Rotasyonu işlemleri ile yapılan analizde her maddenin madde yükleri Tablo 4.1.5.'de verilmiştir.

Tablo 4.1.5. Temel Bileşenler Analizi Ve Varimax Rotasyonu İle Elde Edilen Faktör Yükleri

m	İfadeler	Alt Boyut	Yükü
1	Allah ile daha sıkı bir bağ kurmaya çalıştım.	ODBT	,68
2	Böyle bir olayla Allah'ın bana nasıl güç vereceğini görmeye çalıştım.	ODBT	,56
3	İyi bir kul olmadığım için cezalandırıldığımı hissettim.	OZDBT	,53
4	Bu işe şeytanın sebep olduğuna karar verdim.	OZDBT	,44
5	Allah'ın gücünden / kudretinden şüpheye düştüm.	OZDBT	,46
6	Allah'tan sevgi ve şefkat diledim.	ODBT	,65
7	Allah'ın beni sevip sevmediğinden şüpheye kapıldım.	OZDBT	,75
8	Öfkemi gidermesi için Allah'tan yardım diledim.	ODBT	,67
9	Günahlarımın affedilmesi diledim.	ODBT	,60
10	Allah'ın beni yalnız bıraktığından endişelendim.	OZDBT	,74
11	Planlarımı Allah'ın yardımıyla hayata geçirmeye çalıştım.	ODBT	,50
12	Dindar kardeşlerimin/ dini kurumların beni terk etmesinden endişelendim.	OZDBT	,34
13	Sorunlarımı dert edinmeyi bırakmak için kendimi dine verdim.	ODBT	,51
14	Allah tarafından cezalandırılmayı hak edecek ne yaptığımı düşündüm.	OZDBT	,61

Tablo 4.1.5.'den anlaşılacağı üzere maddeler orijinal formdaki alt ölçeklerle aynı faktörlerde yer aldıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca, ODBT alt ölçeğinin varyansın %21,48'ini, OZDBT alt ölçeğinin varyansın %16,11'ini açıkladığı bulunmuştur.

1.3. Güvenirlilik

İç tutarlığın önemli göstergelerinden olan cronbach α katsayısı ölçeğin tamamı için 0,69 iken ODBT için 0,64, OZDBT için =,63 olarak hesaplanmıştır.

1.4. Uyarılama Bulgularının Toplu Gösterimi:

Uyarılama ile ilgili yapılan tüm istatistiksel işlemler toplu olarak Tablo 4.1.6.'da verilmiştir.

Tablo 4.1.6. Uyarlama Sonuçlarına Ait Bulguların Toplu Gösterimi

M	Alt Boyut	DİLSEL EŞDEĞERLİK		MADDE TOPLAM	MADDE KALAN	AYIRT EDİCİLİK	FAKTÖR ANALİZİ
		r	t				
1	ODBT	+	-	+	+	+	+
2	ODBT	+	+	+	+	+	+
3	OZDBT	+	+	+	+	+	+
4	OZDBT	-	+	+	+	+	+
5	OZDBT	-	+	+	+	-	+
6	ODBT	+	+	+	+	+	+
7	OZDBT	+	+	+	+	+	+
8	ODBT	+	+	+	+	+	+
9	ODBT	+	+	+	+	+	+
10	OZDBT	+	+	+	+	+	+
11	ODBT	+	+	+	+	+	+
12	OZDBT	+	+	+	+	+	+
13	ODBT	+	+	+	+	+	+
14	OZDBT	+	+	+	+	+	+

Tablo 4.1.6.'dan anlaşılacağı üzere maddelerin sadece biri (madde 5) iki analizde, ikisi (madde1, Madde 4) bir analizde olumsuz çıkmıştır. Diğer maddelerin tamamı tüm analizlerden olumlu sonuçla çıkmışlardır.

A. 2. Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki ile İlgili Bulgular

1.1. Grubun Sosyo-Demografik Yapısına İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.1. Cinsiyet Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Çapraz Frekans ve Yüzdeler

Cinsiyet	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Erkek	F	124	179	123	426
	Fakülte İçi %	33,3	56,3	79,9	50,5
Kız	F	248	139	31	418
	Fakülte İçi %	66,7	43,7	20,1	49,5
Toplam	F	372	318	154	844
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.2.1.'de görüldüğü üzere örneklem grubunun %50,5'i erkek öğrencilerden, %49,5'i kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu oran Atatürk Eğitim Fakültesi için erkeklerde %33,3 kızlarda %66,7; İlahiyat Fakültesi için erkeklerde %56,3, kızlarda %43,7; mühendislik fakültesinde de erkeklerde %79,9, kızlarda %20,1'dir.

Tablo 4.2.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeyi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Sınıf Düzeyi	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik fakültesi	
1. Sınıf	F	49	96	-	145
	Fakülte İçi %	13,2	30,1	-	17,2
2. Sınıf	F	167	28	70	265
	Fakülte İçi %	44,9	8,8	45,5	31,4
3. Sınıf	F	87	108	51	246
	Fakülte İçi %	23,4	33,9	33,1	29,1
4. Sınıf	F	69	87	33	189
	Fakülte İçi %	18,5	27,3	21,4	22,4
Toplam	F	372	319	154	845
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.2.2.'de görüleceği üzere, genel grubun %17,2'si 1.sınıf düzeyinde, %31,4'ü 2.sınıf düzeyinde, %29,1'i ikinci sınıf düzeyinde, %22,4'ü de 4.sınıf düzeyinde öğrenim görmektedirler. Bu oranlar Atatürk Eğitim Fakültesinde 1.sınıf düzeyi için %13,2, 2. sınıf düzeyi için %44,9, 3. sınıf düzeyi için %23,4, 4. sınıf düzeyi için %18,5; İlahiyat Fakültesinde 1.sınıf düzeyi için % 30,1, 2. sınıf düzeyi için %8,8, 3. sınıf düzeyi için %33,9, 4. sınıf düzeyi için %27,3; Mühendislik Fakültesinde 2. sınıf düzeyi için %45,5, 3. sınıf düzeyi için %33,1, 4. sınıf düzeyi için %21,4 şeklindedir.

Tablo 4.2.3A. Öğrencilerin Yaşı Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Yaş	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik fakültesi	
16	F		3		3
	Fakülte İçi %		1,0		,4
17	F	5	17		22
	Fakülte İçi %	1,3	5,4		2,6
18	F	48	35	2	85
	Fakülte İçi %	12,9	11,1	1,3	10,1
19	F	78	41	16	135
	Fakülte İçi %	21,0	13,1	10,4	16,1
20	F	116	48	60	224
	Fakülte İçi %	31,2	15,3	39,0	26,7
21	F	61	56	48	165
	Fakülte İçi %	16,4	17,8	31,2	19,6
	Fakülte İçi %	,5	2,9		1,3

Tablo 4.2.3A.'da görüleceği üzere, genel grubun %0,4'ü 16 yaş grubunda, %2,6'sı 17 yaş grubunda, %10,1'i 18 yaş grubunda, %16,1'i 19 yaş grubunda, %26,7'si 20 yaş grubunda, bulunmaktadır.

Tablo 4.2.3B. Öğrencilerin Yaşı Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Yaş	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
22	F	38	40	18	96
	Fakülte İçi %	10,2	12,7	11,7	11,4
23	F	11	30	10	51
	Fakülte İçi %	3,0	9,6	6,5	6,1
24	F	5	17		22
	Fakülte İçi %	1,3	5,4		2,6
25	F	2	9		11
	Fakülte İçi %	,5	2,9		1,3
26	F	2	6		8
	Fakülte İçi %	,5	1,9		1,0
27	F		2		2
	Fakülte İçi %		,6		,2
29	F	3	2		5
	Fakülte İçi %	,8	,6		,6
30	F	1	2		3
	Fakülte İçi %	,3	,6		,4
31	F	1			1
	Fakülte İçi %	,3			,1
32	F		2		2
	Fakülte İçi %		,6		,2
33	F		2		2
	Fakülte İçi %		,6		,2
35	F		1		1
	Fakülte İçi %		,3		,1
36	F	1			1
	Fakülte İçi %	,3			,1
39	F		1		1
	Fakülte İçi %		,3		,1
Toplam	F	372	314	154	840
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Yaş Ortalamaları		23,23	21,07	20,61	20,62

Tablo 4.2.3B.'de görüldüğü üzere genel grubun %19,6'sı 21 yaş grubunda, %11,4'ü 22 yaş grubunda, %6,1'i 23 yaş grubunda, %2,6'sı 24 yaş grubunda, %1,3'ü 25 yaş grubunda %1'i 26 yaş grubunda, %0,2'si 27 yaş grubunda, %0,6'sı 29 yaş grubunda, %0,4'ü 30 yaş grubunda, %0,1'i 31 yaş grubunda, %0,2'si 32 yaş grubunda, %0,2'si 33 yaş grubunda, %0,1'i 35 yaş grubunda, %0,1'i 36 yaş grubunda, %0,1'i de 39 yaş grubunda bulunmaktadır. Ayrıca, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin yaş ortalaması 23,23, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin yaş ortalaması 21,07, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin yaş ortalaması 20,61 olarak gerçekleşmiştir. Genel grubun yaş ortalaması ise 20,62'dir.

Tablo 4.2.4 Algılanan Gelir Durumu Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Algılanan Gelir Durumu	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Ortanın Altı veya Düşük	F	61	84	19	164
	Fakülte İçi %	16,4	26,4	12,3	19,4
Orta	F	238	212	99	549
	Fakülte İçi %	64,0	66,7	64,3	65,0
Ortanın Üstü veya Yüksek	F	73	22	36	131
	Fakülte İçi %	19,6	6,9	23,4	15,5
Toplam	F	372	318	154	844
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.2.4.'de görüldüğü gibi, genel grubun %19,4'ü kendilerini ortanın altı veya düşük gelir grubunda; %65'i orta düzey gelir grubunda; %15,5'i de ortanın üstü veya yüksek gelir düzeyinde algılamaktadır. Fakülte içi yüzdelerle bakıldığında öğrencilerin Atatürk Eğitim Fakültesinde %16,4'ü kendilerini ortanın altı veya düşük gelir grubunda; %64'ü orta düzey gelir grubunda; %19,6'sı ortanın üstü veya yüksek gelir düzeyinde; İlahiyat Fakültesinde %26,4'ü kendilerini ortanın altı veya düşük gelir grubunda; %66,7'si orta düzey gelir grubunda; %6,9'u ortanın üstü veya yüksek gelir düzeyinde; Mühendislik Fakültesinde %12,3'ü ortanın altı veya düşük gelir grubunda; %64,3'ü orta düzey gelir grubunda; %23,4'ü ortanın üstü veya yüksek gelir düzeyinde algılamaktadırlar.

Tablo 4.2.5. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Babanın Eğitim Düzeyi	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Okur-yazar Değil	F	3	12	1	16
	Fakülte İçi %	,8	3,8	,7	1,9
Okur Yazar	F	23	39	5	67
	Fakülte İçi %	6,2	12,3	3,3	8,0
İlkokul	F	125	130	23	278
	Fakülte İçi %	33,6	41,0	15,0	33,0
Ortaokul	F	50	25	12	87
	Fakülte İçi %	13,4	7,9	7,8	10,3
Lise	F	73	48	28	149
	Fakülte İçi %	19,6	15,1	18,3	17,7
Yük.okul/Üniversite	F	98	63	84	245
	Fakülte İçi %	26,3	19,9	54,9	29,1
Toplam	F	372	317	153	842
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.2.5.'den anlaşılacağı gibi, genel grubun babalarının %1,9'u okur-yazar değil, %8,0'ı okur yazar, %33'ü ilkokul, %10,3'ü ortaokul, %17,7'si lise, %29,1'i yüksek okul veya üniversite mezunlardır. Babanın eğitim düzeyi değişkenine fakülteler bazında bakıldığında, Atatürk Eğitim Fakültesi için %0,8'i okur-yazar değil, %6,2'si okur yazar, %33,6'sı ilkokul, %13,4'ü ortaokul, %19,6'sı lise, %26,3'ü yüksek okul veya üniversite

mezonu; İlahiyat Fakültesinde %3,8'si okur-yazar değil, %12,3'ü okur yazar, %41'i ilkokul, %7,9'u ortaokul, %15,1'i lise, %19,9'u yüksek okul veya üniversite mezunu; Mühendislik Fakültesinde %0,7'si okur-yazar değil, %3,3'ü okur yazar, %15'i ilkokul, %7,8'i ortaokul, %18,3'ü lise, %54,9'u yüksek okul veya üniversite mezunudurlar.

Tablo 4.2.6. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Annenin Eğitim Düzeyi	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik fakültesi	
Okur-yazar Değil	F	45	93	7	145
	Fakülte İçi %	12,1	29,3	4,6	17,2
Okur Yazar	F	30	53	6	89
	Fakülte İçi %	8,1	16,7	3,9	10,6
İlkokul	F	165	136	55	356
	Fakülte İçi %	44,4	42,9	35,9	42,3
Ortaokul	F	34	13	10	57
	Fakülte İçi %	9,1	4,1	6,5	6,8
Lise	F	56	17	43	116
	Fakülte İçi %	15,1	5,4	28,1	13,8
Yük.okul/Üniversite	F	42	5	32	79
	Fakülte İçi %	11,3	1,6	20,9	9,4
Toplam	F	372	317	153	842
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.2.6.'dan anlaşılacağı üzere, genel grubun annelerinin %17,2'si okur-yazar değil, %10,6'sı okur yazar, %42,3'ü ilkokul, %6,8'i ortaokul, %13,8'i lise, %9,4'ü yüksek okul veya üniversite mezunudurlar. Annenin eğitim düzeyi değişkenine fakülteler bazında bakıldığında, Atatürk Eğitim Fakültesi için %12,1'i okur-yazar değil, %8,1'i okur yazar, %44,4'ü ilkokul, %9,1'i ortaokul, %15,1'i lise, %11,3'ü yüksek okul veya üniversite mezunu; İlahiyat Fakültesinde % 29,3'ü okur-yazar değil, %16,7'si okur yazar, %42,9'u ilkokul, %4,1'i ortaokul, %5,4'ü lise, %1,6'sı yüksek okul veya üniversite mezunu; Mühendislik Fakültesinde %4,6'sı okur-yazar değil, %3,9'u okur yazar, %35,9'u ilkokul, %6,5'i ortaokul, %28,1'i lise, %20,9'u yüksek okul veya üniversite mezunudurlar.

1.2. Stres Kaynağı ve İlgili Değişkenler ile Başa çıkma, Dini Başa çıkma ve Ruh Sağlığına Ait Bulgular

Tablo 4.3.1. Stres Kaynağı Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Stres Kaynağı	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Aile Fertlerinden ya da Önemli Birinin Ölümü	F	27	14	9	50
	Fakülte İçi %	7,3	4,4	5,8	5,9
Duygusal Sorunlar	F	144	84	55	283
	Fakülte İçi %	38,7	26,3	35,7	33,5
Yaralanma ya da Hastalık	F	38	24	12	74
	Fakülte İçi %	10,2	7,5	7,8	8,8
Aile içi Sorunlar	F	68	45	23	136
	Fakülte İçi %	18,3	14,1	14,9	16,1
Deprem ile İlgili Sorunlar	F	30	22	10	62
	Fakülte İçi %	8,1	6,9	6,5	7,3
Akademik Sorunlar	F	39	77	35	151
	Fakülte İçi %	10,5	24,1	22,7	17,9
Sosyal ve Siyasal Sorunlar	F	14	41	-	55
	Fakülte İçi %	3,8	12,9	-	6,5
Belirtilmemiş veya Diğer	F	12	12	10	34
	Fakülte İçi %	3,2	3,8	6,5	4,0
Toplam	F	372	319	154	845
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.3.1'de görüldüğü üzere, genel grubun %5,9'unun Stres Kaynağı aile fertlerinden birinin ya da önemli birinin ölümü, %33,5'inin duygusal sorunlar, %8,8'inin yaralanma ya da hastalık, %16,1'inin aile içi sorunlar, %7,3'ünün depremle ilgili sorunlar, %17,9'unun akademik sorunlar, %6,5'inin sosyal ve siyasal sorunlardır. Genel grubun %3,2'i herhangi bir problem alanını belirtmemiş ya da "diğer" seçeneğini işaretlemişlerdir. Stres Kaynağı değişkenine fakülteler açısından bakıldığında Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin %7,3'ünün Stres Kaynağı aile fertlerinden birinin ya da önemli birinin ölümü, %38,7'sinin duygusal sorunlar, %10,2'sinin yaralanma ya da hastalık, %18,3'ünün aile içi sorunlar, %8,1'inin depremle ilgili sorunlar, %10,5'inin akademik sorunlar, %3,8'inin sosyal ve siyasal sorunlar; İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %4,4'ünün Stres Kaynağı aile fertlerinden birinin ya da önemli birinin ölümü, %26,3'ünün duygusal sorunlar, %7,5'inin yaralanma ya da hastalık, %14,1'inin aile içi sorunlar, %6,9'unun depremle ilgili sorunlar, %24,1'inin akademik sorunlar, %12,9'unun sosyal ve siyasal sorunlar; Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin %5,8'inin Stres Kaynağı aile fertlerinden birinin ya da önemli birinin ölümü, %35,7'sinin duygusal sorunlar, %7,8'inin yaralanma ya da hastalık, %14,9'unun aile içi sorunlar, %6,5'inin depremle ilgili sorunlar, %22,7'sinin akademik sorunlardır. Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin %3,2'si; İlahiyat Fakültesi

öğrencilerinin %3,8'i ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin %6,5'i herhangi bir Stres Kaynağı belirtmemiş ya da "diğer" seçeneğini işaretlemişlerdir.

Kişinin kullandığı başaçıkma, dini başaçıkma tarzlarının etkililiğini (=sonuçlarını) belirleyen önemli değişkenlerden biri stres kaynağının değerlendirilebilirliğidir. Bu bağlamda "aile fertlerinden ya da önemli birinin ölümü, yaralanma ya da hastalık ve depreme ilgili sorunlar"denetlenemez nitelikte iken; "duygusal sorunlar, aile içi sorunlar, akademik sorunlar" denetlenebilir niteliktedirler. Bazı stres kaynakları ise bu tasnife uygun görülmediği için değerlendirmeye alınmamıştır. Bu Stres kaynaklarının denetlenebilirlik açısından dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.3.2. Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Denetlenebilirlik	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Denetlenebilir	F	251	206	113	570
	Fakülte İçi %	72,5	77,4	78,5	75,4
Denetlenemez	F	95	60	31	186
	Fakülte İçi %	27,5	22,6	21,5	24,6
Toplam	F	346	266	144	756
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.3.2.'de görüldüğü gibi, genel grubun ifade ettiği stres kaynaklarının %75,4'ü denetlenebilir, %24,6'sı denetlenemez niteliktedir. Fakülteler bazında ise dağılım Atatürk Eğitim Fakültesi için %72,5'i denetlenebilir, %27,5'i denetlenemez; İlahiyat Fakültesi bazında %77,4'ü denetlenebilir, %22,6'sı denetlenemez; Mühendislik Fakültesi bazında da %78,5'i denetlenebilir, %24,6'sı denetlenemez niteliktedir.

Tablo 4.3.3. Stres Kaynağı Olan Olayın Etkisi Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Olayın Etkisi	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Oldukça Olumsuz	F	163	150	56	369
	Fakülte İçi %	43,8	47,0	36,4	43,7
Orta Derecede Olumsuz	F	143	117	69	329
	Fakülte İçi %	38,4	36,7	44,8	38,9
Biraz Olumsuz	F	66	52	29	147
	Fakülte İçi %	17,7	16,3	18,8	17,4
Toplam	F	372	319	154	845
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.3.3'te görüleceği üzere, genel grubun %43,7'si yaşadıkları olaydan oldukça olumsuz etkilenmiş, %38,9'u orta derecede olumsuz şekilde etkilenmiş, %17,4'ü de biraz olumsuz şekilde etkilenmişlerdir. Stres Kaynağı olan olayın etkisi değişkenine fakülteler

bazında bakıldığında Atatürk Eğitim Fakültesi için grubun %43,8'i oldukça olumsuz, %38,4'ü orta derecede olumsuz, %17,7'si biraz olumsuz şekilde; İlahiyat Fakültesi bazında %47'si oldukça olumsuz, %36,7'si orta derecede olumsuz, %16,3'ü biraz olumsuz şekilde; Mühendislik Fakültesi içinse %36,4'ü oldukça olumsuz, 44,8'i orta derecede olumsuz, %18,8'i de biraz olumsuz şekilde etkilenmişlerdir.

Tablo 4.3.4. Stres Kaynağı Olan Olayın Gerçekleştiği Zaman Değişkeni İçin Fakülteler Bazında Frekans ve Yüzdeler

Olayın Gerçekleştiği Zaman	Fakülte İçi f ve %	Fakülteler			Toplam
		Atatürk Eğitim Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	Mühendislik Fakültesi	
Son altı ay içinde	F	93	71	35	199
	Fakülte İçi %	25,0	22,3	22,7	23,6
6 ay- 1 yıl içinde	F	86	53	25	164
	Fakülte İçi %	23,1	16,6	16,2	19,4
1-2 yıl içinde	F	193	195	94	482
	Fakülte İçi %	51,9	61,1	61,0	57,0
Toplam	F	372	319	154	845
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4.3.4'te görüleceği üzere, genel grup için Stres yaratan olayın %23,6'sı son altı ay içinde, %19,4'ü 6 ay-1 yıl içinde, %57'si de 1-2 yıl içinde yaşandığını ifade etmişlerdir. Stres kaynağı olan olayın gerçekleştiği zaman değişkenini fakülteler bazında incelediğimizde Atatürk Eğitim Fakültesi için grubun %25'i son altı ay içinde, %23,1'i 6 ay-1 yıl içinde, %51,9'u 1-2 yıl içinde; İlahiyat Fakültesi bazında %22,3'ünün son altı ay içinde, %16,6'sının 6 ay -1 yıl içinde, %61,1'inin 1-2 içinde; Mühendislik Fakültesi bazında ise %22,7'sinin son altı ay içinde, %16,2'sinin 6 ay- 1 yıl içinde, %61'inin 1-2 yıl içinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 4.3.5. Atatürk Eğitim Fakültesi Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Boyutlar	n	x	ss	Ranj
Aktif Başa Çıkma	372	10,09	2,91	(4-16)
Planlama	372	11,04	3,11	(4-16)
Diğer Akt. Bırak. Sorun Üz. Odaklanma	372	7,70	2,63	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	372	10,02	3,41	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	372	9,78	2,97	(4-16)
Duy. Odakl. Ve Duyg. Ortaya Koyma	372	11,15	2,92	(4-16)
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	372	6,61	2,50	(4-16)
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	372	11,67	2,79	(4-16)
Yadsıma	372	6,26	2,48	(4-16)
Kabullenme	372	11,74	3,17	(4-16)
Alkol/İlaç Kullanma	372	4,99	2,27	(4-16)
Olumlu Dini Başa Çıkma	372	16,31	5,41	(7-28)
Olumsuz Dini Başa Çıkma	372	9,56	2,94	(7-28)
Rahatsızlık Ciddiyeti	372	1,0629	,5724	(0-4)

Tablo 4.3.5'te görüleceği gibi, Atatürk Eğitim Fakültesi'nden 372 öğrenci araştırmaya katılmışlardır. Bu öğrencilerin her bir alt boyut için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri; *Aktif Başaçıkma* için $x=10,09$ $ss=2,91$ *Planlama* için $x=11,04$ $ss=3,11$ *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* için $x=7,70$ $ss=2,63$ *Sosyal Destek Arama(Enstrümental)* için $x=10,02$ $ss=3,41$ *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* için $x=9,78$ $ss=2,97$ *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* için $x=11,15$ $ss=2,92$ *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* için $x=6,61$ $ss=2,50$ *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* için $x=11,67$ $ss=2,79$ *Yadsıma* için $x=6,26$ $ss=2,48$ *Kabullenme* için $x=11,74$ $ss=3,17$ *Alkol/İlaç Kullanma* için $x=4,99$ $ss=2,27$ *Olumlu Dini Başaçıkma* için $x=16,31$ $ss=5,41$ *Olumsuz Dini Başaçıkma* için $x=9,56$ $ss=2,94$ ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* için $x=1,06$ $ss=0,57$ için $x=1,76$ $ss=0,53$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.3.6. İlahiyat Fakültesi Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Boyutlar	n	x	ss	Ranj
Aktif Başa Çıkma	319	10,22	2,99	(4-16)
Planlama	319	11,47	3,07	(4-16)
Diğer Akt. Bırak. Sorun Üz. Odaklanma	319	8,40	2,88	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	319	9,75	3,64	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	319	9,23	2,93	(4-16)
Duy. Odakl. Ve Duyg. Ortaya Koyma	319	10,47	2,87	(4-16)
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	319	6,50	2,36	(4-16)
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	319	11,50	2,84	(4-16)
Yadsıma	319	5,84	2,15	(4-16)
Kabullenme	319	11,19	2,97	(4-16)
Alkol/İlaç Kullanma	319	4,35	1,41	(4-16)
Olumlu Dini Başa Çıkma	319	20,88	4,06	(7-28)
Olumsuz Dini Başa Çıkma	319	10,99	3,62	(7-28)
Rahatsızlık Ciddiyeti	319	,9879	,5125	(0-4)

Tablo 4.3.6'da görüleceği gibi, İlahiyat Fakültesi'nden 319 öğrenci araştırmaya katılmışlardır. Bu öğrencilerin her bir alt boyut için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri; *Aktif Başaçıkma* için $x=10,22$ $ss=2,99$ *Planlama* için $x=11,47$ $ss=3,07$ *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* için $x=8,40$ $ss=2,88$ *Sosyal Destek Arama(Enstrümental)* için $x=9,75$ $ss=3,64$ *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* için $x=9,23$ $ss=2,93$ *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* için $x=10,47$ $ss=2,87$ *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* için $x=6,50$ $ss=2,36$ *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* için $x=11,50$ $ss=2,84$ *Yadsıma* için $x=5,84$ $ss=2,15$ *Kabullenme* için $x=11,19$ $ss=2,97$ *Alkol/İlaç Kullanma* için $x=4,35$ $ss=1,41$ *Olumlu Dini Başaçıkma* için $x=20,88$ $ss=4,06$

Olumsuz Dini Başa Çıkma için $x=10,99$ $ss=3,62$ ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* için $x=0,99$ $ss=0,51$ için $x=1,74$ $ss=0,49$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.3.7. Mühendislik Fakültesi Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Boyutlar	n	x	ss	Ranj
Aktif Başa Çıkma	154	9,27	2,88	(4-16)
Planlama	154	9,88	3,23	(4-16)
Diğer Akt. Bırak. Sorun Üz. Odaklanma	154	7,61	2,63	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	154	8,35	3,20	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	154	8,11	2,76	(4-16)
Duy. Odakl. Ve Duyg. Ortaya Koyma	154	9,75	2,55	(4-16)
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	154	6,34	2,57	(4-16)
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	154	10,39	2,68	(4-16)
Yadsıma	154	5,42	1,99	(4-16)
Kabullenme	154	10,53	3,31	(4-16)
Alkol/İlaç Kullanma	154	5,37	2,80	(4-16)
Olumlu Dini Başa Çıkma	154	13,10	5,39	(7-28)
Olumsuz Dini Başa Çıkma	154	8,53	2,79	(7-28)
Rahatsızlık Ciddiyeti	154	,8248	,5246	(0-4)

Tablo 4.3.7’te görüleceği gibi, Mühendislik Fakültesi’nden 154 öğrenci araştırmaya katılmışlardır. Bu öğrencilerin her bir alt boyut için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri; *Aktif Başa Çıkma* için $x=9,27$ $ss=2,88$ *Planlama* için $x=9,88$ $ss=3,23$ *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* için $x=7,61$ $ss=2,63$ *Sosyal Destek Arama(Enstrümental)* için $x=8,35$ $ss=3,20$ *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* için $x=8,11$ $ss=2,76$ *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* için $x=9,75$ $ss=2,55$ *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* için $x=6,34$ $ss=2,57$ *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* için $x=10,39$ $ss=2,68$ *Yadsıma* için $x=5,42$ $ss=1,99$ *Kabullenme* için $x=10,53$ $ss=3,31$ *Alkol/İlaç Kullanma* için $x=5,37$ $ss=2,80$ *Olumlu Dini Başa Çıkma* için $x=13,10$ $ss=5,39$ *Olumsuz Dini Başa Çıkma* için $x=8,53$ $ss=2,79$ ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* için $x=0,82$ $ss=0,52$ için $x=1,64$ $ss=0,51$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.3.8. Genel Grup Bazında Tüm Alt Boyutlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Boyutlar	n	x	ss	Ranj
Aktif Başa Çıkma	845	9,99	2,95	(4-16)
Planlama	845	10,99	3,17	(4-16)
Diğer Akt. Bırak. Sorun Üz. Odaklanma	845	7,95	2,74	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	845	9,61	3,51	(4-16)
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	845	9,27	2,97	(4-16)
Duy. Odakl. Ve Duyg. Ortaya Koyma	845	10,64	2,88	(4-16)
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	845	6,52	2,46	(4-16)
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	845	11,38	2,83	(4-16)
Yadsıma	845	5,95	2,29	(4-16)
Kabullenme	845	11,31	3,15	(4-16)
Alkol/İlaç Kullanma	845	4,82	2,14	(4-16)
Olumlu Dini Başa Çıkma	845	17,45	5,73	(7-28)
Olumsuz Dini Başa Çıkma	845	9,91	3,31	(7-28)
Rahatsızlık Ciddiyeti	845	,9912	,5479	(0-4)

Tablo 4.3.8'te görüleceği gibi, araştırmaya toplam 845 öğrenci katılmışlardır. Bu öğrencilerin her bir alt boyut için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri; *Aktif Başa Çıkma* için $x=9,99$ $ss=2,95$ *Planlama* için $x=10,99$ $ss=3,17$ *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* için $x=7,95$ $ss=2,74$ *Sosyal Destek Arama(Enstrümental)* için $x=9,61$ $ss=3,51$ *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* için $x=9,27$ $ss=2,97$ *Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma* için $x=10,64$ $ss=2,88$ *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* için $x=6,52$ $ss=2,46$ *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* için $x=11,38$ $ss=2,83$ *Yadsıma* için $x=5,95$ $ss=2,29$ *Kabullenme* için $x=11,31$ $ss=3,15$ *Alkol/İlaç Kullanma* için $x=4,82$ $ss=2,14$ *Olumlu Dini Başa Çıkma* için $x=17,45$ $ss=5,73$ *Olumsuz Dini Başa Çıkma* için $x=9,91$ $ss=3,31$ ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* için $x=0,99$ $ss=0,57$ olarak belirlenmiştir.

2.1. Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Bulgular

2.1.1. Cinsiyet Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.4.1. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Aktif Başaçıkma	AEF	Erkek	124	9,81	2,58	370	-1,314
		Bayan	248	10,23	3,05		
	İF	Erkek	179	10,29	2,76	316	,582
		Bayan	139	10,09	3,27		
	MF	Erkek	123	9,02	2,86	152	-2,101*
		Bayan	31	10,23	2,79		
	GEN	Erkek	426	9,79	2,78	842	-1,975*
		Bayan	418	10,19	3,10		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.1.'den anlaşılacağı üzere görüldüğü üzere yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin ve genel grubun *Aktif Başaçıkma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Her iki grup için de kız öğrencilerin *Aktif Başaçıkma* puanlarının erkeklerin puanlarından p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.2. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Planlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Planlama	AEF	Erkek	124	10,81	2,79	370	-,977
		Bayan	248	11,15	3,26		
	İF	Erkek	179	11,55	2,87	316	,582
		Bayan	139	11,35	3,32		
	MF	Erkek	123	9,52	3,13	152	-2,838**
		Bayan	31	11,32	3,27		
	GEN	Erkek	426	10,75	3,04	842	-2,202*
		Bayan	418	11,23	3,27		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.2.'de görüldüğü gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin ve genel grubun *Planlama* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi için kız öğrencilerin *Planlama* puanlarının erkeklerin puanlarından p<.01 düzeyinde, genel grupta ise p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.3. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	Erkek	124	8,01	2,46	370	1,608
		Bayan	248	7,54	2,70		
	İF	Erkek	179	8,63	2,96	316	1,549
		Bayan	139	8,12	2,76		
	MF	Erkek	123	7,41	2,52	152	-1,858
		Bayan	31	8,39	2,94		
	GEN	Erkek	426	8,10	2,74	842	1,574
		Bayan	418	7,80	2,75		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.3.'te görüleceği gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.4.4. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	AEF	Erkek	124	9,85	3,26	370	-,654
		Bayan	248	10,10	3,49		
	İF	Erkek	179	9,79	3,49	316	,373
		Bayan	139	9,64	3,80		
	MF	Erkek	123	8,11	3,04	152	-1,907
		Bayan	31	9,32	3,68		
	GEN	Erkek	426	9,32	3,38	842	-2,351*
		Bayan	418	9,89	3,61		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.4.'de görüldüğü gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda genel grubun *Sosyal Destek Arama(Enstrümental)* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Genel grup için kız öğrencilerin *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının erkeklerin puanlarından p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.5. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	Erkek	124	8,95	2,69	370	-3,858**
		Bayan	248	10,19	3,02		
	İF	Erkek	179	8,80	2,82	316	-2,848**
		Bayan	139	9,73	2,97		
	MF	Erkek	123	7,79	2,48	152	-2,954**
		Bayan	31	9,39	3,41		
	GEN	Erkek	426	8,55	2,73	842	-7,167**
		Bayan	418	9,98	3,04		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.5.'te görüldüğü gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda bütün grupların *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Tüm gruplar için kız öğrencilerin *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının erkeklerin puanlarından p<.01 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.6. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	AEF	Erkek	124	10,10	2,82	370	-5,016**
		Bayan	248	11,67	2,84		
	İF	Erkek	179	9,90	2,80	316	-4,020**
		Bayan	139	11,17	2,80		
	MF	Erkek	123	9,45	2,51	152	-3,040**
		Bayan	31	10,97	2,42		
	GEN	Erkek	426	9,83	2,73	842	-8,514**
		Bayan	418	11,45	2,80		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.6.'da görüldüğü gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda bütün grupların *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Tüm gruplar için kız öğrencilerin *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının erkeklerin puanlarından p<.01 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.7. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	AEF	Erkek	124	6,91	2,32	370	1,662
		Bayan	248	6,46	2,57		
	İF	Erkek	179	6,30	2,23	316	-1,735
		Bayan	139	6,76	2,50		
	MF	Erkek	123	6,29	2,45	152	-,432
		Bayan	31	6,52	3,02		
	GEN	Erkek	426	6,48	2,33	842	-,506
		Bayan	418	6,56	2,58		

* p<.05
** p<.01

Tablo 4.4.7.'de görüleceği gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.4.8. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	Erkek	124	11,19	2,86	370	-2,407*
		Bayan	248	11,92	2,73		
	İF	Erkek	179	11,55	2,73	316	,315
		Bayan	139	11,45	3,00		
	MF	Erkek	123	10,17	2,57	152	-2,036*
		Bayan	31	11,26	2,99		
	GEN	Erkek	426	11,04	2,78	842	-3,453**
		Bayan	418	11,71	2,85		

* p<.05
** p<.01

Tablo 4.4.8.'de görüldüğü gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve genel grup için *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi (p<.05), Mühendislik Fakültesi (p<.05) ve genel grup için (p<.01) kız öğrencilerin *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının erkeklerin puanlarından anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.9. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Yadsıma	AEF	Erkek	124	6,33	2,47	370	,414
		Bayan	248	6,22	2,48		
	İF	Erkek	179	5,93	2,19	316	,950
		Bayan	139	5,70	2,07		
	MF	Erkek	123	5,34	1,95	152	-1,000
		Bayan	31	5,74	2,16		
	GEN	Erkek	426	5,88	2,24	842	-850
		Bayan	418	6,01	2,34		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.9.'da görüleceği gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda *Yadsıma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.4.10. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Kabullenme	AEF	Erkek	124	11,11	2,95	370	-2,739**
		Bayan	248	12,06	3,24		
	İF	Erkek	179	10,58	2,84	316	-4,290**
		Bayan	139	11,98	2,96		
	MF	Erkek	123	10,22	3,31	152	-2,324*
		Bayan	31	11,74	3,03		
	GEN	Erkek	426	10,63	3,03	842	-6,516**
		Bayan	418	12,01	3,13		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.10.'da görüleceği gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda tüm gruplar için *Kabullenme* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi için p<.05 düzeyinde, ve diğer gruplar içinse p<.01 düzeyinde kız öğrencilerin *Kabullenme* puanlarının erkeklerin puanlarından anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.11. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Alkol/İlaç kullanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Alkol/İlaç kullanma	AEF	Erkek	124	5,44	2,73	370	2,698**
		Bayan	248	4,77	1,98		
	İF	Erkek	179	4,25	1,09	316	-1,494
		Bayan	139	4,49	1,73		
	MF	Erkek	123	5,50	2,93	152	1,183
		Bayan	31	4,84	2,19		
	GEN	Erkek	426	4,96	2,34	842	1,888
		Bayan	418	4,68	1,92		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.4.11.'de görüleceği gibi yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi erkek öğrencilerinin *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının kızların puanlarından $p < .01$ düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.12. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Olumlu Dini Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Olumlu Dini Başaçıkma	AEF	Erkek	124	16,61	5,65	370	,765
		Bayan	248	16,16	5,30		
	İF	Erkek	179	20,55	4,34	316	-1,652
		Bayan	139	21,31	3,64		
	MF	Erkek	123	13,05	5,41	152	-,252
		Bayan	31	13,32	5,36		
	GEN	Erkek	426	17,24	5,95	842	-1,067
		Bayan	418	17,66	5,50		

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.4.12.'de görüleceği gibi yapılan bağımsız grup t testi sonucunda *Olumlu Dini Başaçıkma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.4.13. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Olumsuz Dini Başaçıkma	AEF	Erkek	124	10,40	3,14	370	4,000**
		Bayan	248	9,14	2,74		
	İF	Erkek	179	11,61	3,71	316	3,496**
		Bayan	139	10,21	3,35		
	MF	Erkek	123	8,44	2,67	152	-,769
		Bayan	31	8,87	3,25		
	GEN	Erkek	426	10,35	3,52	842	3,850**
		Bayan	418	9,47	3,03		

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.4.13'de görüleceği üzere, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Olumsuz Dini Başaçıkma* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi öğrencileri ve genel grup için erkeklerin

Olumsuz Dini Başaçıkma puanlarının kızların puanlarından $p<.01$ düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.4.14. Fakülteler Bazında Cinsiyet Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte	Cinsiyet	n	x	ss	t Testi	
						Sd	t
Rahatsızlık Ciddiyeti	AEF	Erkek	124	1,0743	,5735	370	,270
		Bayan	248	1,0572	,5728		
	İF	Erkek	179	,9811	,5196	316	-,250
		Bayan	139	,9957	,5067		
	MF	Erkek	123	,7707	,4902	152	-2,598*
		Bayan	31	1,0396	,6054		
	GEN	Erkek	426	,9475	,5399	842	-2,337*
		Bayan	418	1,0354	,5536		

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.4.14'den anlaşılacağı üzere, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi ve genel grup için kız öğrencilerin *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının erkeklerin puanlarından $p<.05$ düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

2.1.2. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.5.1. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Aktif Başaçıkma	AEF	İÖ-A	151	10,38	2,97	G.Arası	20,553	2	10,276	1,219
		OO-L	123	9,88	2,73	G. İçi	3111,154	369	8,431	
		YO-Ü	98	9,93	3,01	Toplam	3131,707	371		
		TOP	372	10,09	2,91					
	İF	İÖ-A	181	10,38	2,89	G.Arası	39,448	2	19,724	2,224
		OO-L	73	9,56	2,95	G. İçi	2784,224	314	8,867	
		YO-Ü	63	10,44	3,25	Toplam	2823,672	316		
		TOP	317	10,21	2,99					
	MF	İÖ-A	29	8,52	2,31	G.Arası	20,866	2	10,433	1,258
		OO-L	40	9,38	2,28	G. İçi	1243,604	150	8,291	
		YO-Ü	84	9,49	3,28	Toplam	1264,471	152		
		TOP	153	9,27	2,88					
	TOP	İÖ-A	361	10,23	2,92	G.Arası	42,881	2	21,441	2,473
		OO-L	236	9,69	2,73	G. İçi	7273,975	839	8,670	
		YO-Ü	245	9,91	3,17	Toplam	7316,856	841		
		TOP	842	9,99	2,95					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.5.1'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Aktif Başaçıkma* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.2. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Planlama	AEF	İÖ-A	151	11,27	3,22	G.Arası	25,338	2	12,669	1,309
		OO-L	123	10,67	2,93	G. İçi	3570,135	369	9,675	
		YO-Ü	98	11,13	3,16	Toplam	3595,473	371		
		TOP	372	11,04	3,11					
	İF	İÖ-A	181	11,59	3,02	G.Arası	37,093	2	18,546	1,977
		OO-L	73	10,85	3,15	G. İçi	2945,583	314	9,381	
		YO-Ü	63	11,79	3,09	Toplam	2982,675	316		
		TOP	317	11,46	3,07					
	MF	İÖ-A	29	8,83	2,30	G.Arası	39,686	2	19,843	1,912
		OO-L	40	10,20	3,06	G. İçi	1556,955	150	10,380	
		YO-Ü	84	10,08	3,55	Toplam	1596,641	152		
		TOP	153	9,88	3,24					
	TOP	İÖ-A	361	11,23	3,13	G.Arası	49,336	2	24,668	2,468
		OO-L	236	10,65	3,01	G. İçi	8385,464	839	9,995	
		YO-Ü	245	10,94	3,34	Toplam	8434,799	841		
		TOP	842	10,98	3,17					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.2'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Planlama* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.3. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	İÖ-A	151	8,13	2,79	G.Arası	49,105	2	24,553	3,608*
		OO-L	123	7,33	2,52	G. İçi	2511,174	369	6,805	
		YO-Ü	98	7,49	2,42	Toplam	2560,280	371		
		TOP	372	7,70	2,63					
	İF	İÖ-A	181	8,52	2,83	G.Arası	24,245	2	12,123	1,474
		OO-L	73	7,90	2,75	G. İçi	2582,070	314	8,223	
		YO-Ü	63	8,63	3,11	Toplam	2606,315	316		
		TOP	317	8,40	2,87					
	MF	İÖ-A	29	7,55	2,41	G.Arası	,795	2	,398	,057
		OO-L	40	7,75	2,19	G. İçi	1040,708	150	6,938	
		YO-Ü	84	7,61	2,88	Toplam	1041,503	152		
		TOP	153	7,63	2,62					
	TOP	İÖ-A	361	8,28	2,79	G.Arası	75,996	2	37,998	5,112**
		OO-L	236	7,58	2,55	G. İçi	6236,103	839	7,433	
		YO-Ü	245	7,82	2,80	Toplam	6312,100	841		
		TOP	842	7,95	2,74					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.3'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda babanın eğitim düzeyi değişkenine göre *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinde p<.05 düzeyinde, genel grupta ise p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.5.15 ve Tablo 4.5.16'da sunulmuştur.

Tablo 4.5.4. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	AEF	İÖ-A	151	10,01	3,53	G.Arası	29,025	2	14,512	1,247
		OO-L	123	9,70	3,17	G. İçi	4295,843	369	11,642	
		YO-Ü	98	10,43	3,52	Toplam	4324,868	371		
		TOP	372	10,02	3,41					
	İF	İÖ-A	181	9,89	3,49	G.Arası	10,968	2	5,484	,415
		OO-L	73	9,53	3,78	G. İçi	4151,700	314	13,222	
		YO-Ü	63	9,49	3,88	Toplam	4162,669	316		
		TOP	317	9,73	3,63					
	MF	İÖ-A	29	8,24	3,20	G.Arası	17,091	2	8,546	,832
		OO-L	40	7,88	2,76	G. İçi	1540,673	150	10,271	
		YO-Ü	84	8,65	3,40	Toplam	1557,765	152		
		TOP	153	8,37	3,20					
	TOP	İÖ-A	361	9,81	3,51	G.Arası	31,837	2	15,919	1,295
		OO-L	236	9,34	3,36	G. İçi	10314,391	839	12,294	
		YO-Ü	245	9,58	3,64	Toplam	10346,228	841		
		TOP	842	9,61	3,51					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.4'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.5. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	İÖ-A	151	9,52	3,01	G.Arası	42,664	2	21,332	2,434
		OO-L	123	9,64	2,89	G. İçi	3233,817	369	8,764	
		YO-Ü	98	10,34	2,97	Toplam	3276,481	371		
		TOP	372	9,78	2,97					
	İF	İÖ-A	181	9,22	2,92	G.Arası	,619	2	,310	,036
		OO-L	73	9,14	2,94	G. İçi	2705,640	314	8,617	
		YO-Ü	63	9,27	2,97	Toplam	2706,259	316		
		TOP	317	9,21	2,93					
	MF	İÖ-A	29	7,72	2,20	G.Arası	8,258	2	4,129	,540
		OO-L	40	8,43	2,92	G. İçi	1147,128	150	7,648	
		YO-Ü	84	8,13	2,86	Toplam	1155,386	152		
		TOP	153	8,13	2,76					
	TOP	İÖ-A	361	9,22	2,94	G.Arası	1,059	2	,530	,060
		OO-L	236	9,28	2,93	G. İçi	7432,409	839	8,859	
		YO-Ü	245	9,31	3,07	Toplam	7433,468	841		
		TOP	842	9,26	2,97					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.5'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.6. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	AEF	İÖ-A	151	11,01	2,85	G.Arası	19,780	2	9,890	1,161
		OO-L	123	11,00	3,03	G. İçi	3142,382	369	8,516	
		YO-Ü	98	11,53	2,88	Toplam	3162,161	371		
		TOP	372	11,15	2,92					
	İF	İÖ-A	181	10,34	2,76	G.Arası	7,610	2	3,805	,463
		OO-L	73	10,45	2,64	G. İçi	2580,781	314	8,219	
		YO-Ü	63	10,75	3,37	Toplam	2588,391	316		
		TOP	317	10,45	2,86					
	MF	İÖ-A	29	10,28	2,66	G.Arası	11,559	2	5,780	,878
		OO-L	40	9,80	2,48	G. İçi	987,003	150	6,580	
		YO-Ü	84	9,55	2,57	Toplam	998,562	152		
		TOP	153	9,75	2,56					
	TOP	İÖ-A	361	10,62	2,80	G.Arası	,144	2	7,216E-02	,009
		OO-L	236	10,63	2,85	G. İçi	6976,245	839	8,315	
		YO-Ü	245	10,65	3,03	Toplam	6976,390	841		
		TOP	842	10,63	2,88					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.6'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Duygulara Odaklanma Ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.7. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	AEF	İÖ-A	151	6,62	2,46	G.Arası	314	2	,157	,025
		OO-L	123	6,57	2,46	G. İçi	2316,384	369	6,277	
		YO-Ü	98	6,64	2,64	Toplam	2316,699	371		
		TOP	372	6,61	2,50					
	İF	İÖ-A	181	6,81	2,51	G.Arası	41,397	2	20,698	3,792
		OO-L	73	6,14	1,90	G. İçi	1713,846	314	5,458	
		YO-Ü	63	6,02	2,26	Toplam	1755,243	316		
		TOP	317	6,50	2,36					
	MF	İÖ-A	29	6,41	2,47	G.Arası	1,393	2	,696	,104
		OO-L	40	6,48	2,51	G. İçi	1005,248	150	6,702	
		YO-Ü	84	6,26	2,66	Toplam	1006,641	152		
		TOP	153	6,35	2,57					
	TOP	İÖ-A	361	6,70	2,48	G.Arası	20,468	2	10,234	1,695
		OO-L	236	6,42	2,31	G. İçi	5065,765	839	6,038	
		YO-Ü	245	6,35	2,56	Toplam	5086,233	841		
		TOP	842	6,52	2,46					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.7'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının babanın düzeyi değişkenine

göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.8. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	İÖ-A	151	11,79	2,86	G.Arası	7,651	2	3,826	,490
		OO-L	123	11,47	2,72	G. İçi	2879,991	369	7,805	
		YO-Ü	98	11,76	2,77	Toplam	2887,642	371		
		TOP	372	11,67	2,79					
	İF	İÖ-A	181	11,60	2,61	G.Arası	3,754	2	1,877	,232
		OO-L	73	11,33	3,16	G. İçi	2535,318	314	8,074	
		YO-Ü	63	11,54	3,09	Toplam	2539,073	316		
		TOP	317	11,52	2,83					
	MF	İÖ-A	29	9,90	3,15	G.Arası	12,249	2	6,125	,843
		OO-L	40	10,25	2,63	G. İçi	1089,999	150	7,267	
		YO-Ü	84	10,62	2,55	Toplam	1102,248	152		
		TOP	153	10,39	2,69					
	TOP	İÖ-A	361	11,54	2,80	G.Arası	16,459	2	8,230	1,030
		OO-L	236	11,22	2,87	G. İçi	6702,634	839	7,989	
		YO-Ü	245	11,31	2,82	Toplam	6719,094	841		
		TOP	842	11,38	2,83					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.8'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.9. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Yadsıma	AEF	İÖ-A	151	6,28	2,62	G.Arası	,893	2	,446	,072
		OO-L	123	6,28	2,43	G. İçi	2275,847	369	6,168	
		YO-Ü	98	6,17	2,32	Toplam	2276,739	371		
		TOP	372	6,26	2,48					
	İF	İÖ-A	181	5,99	2,20	G.Arası	9,288	2	4,644	,996
		OO-L	73	5,70	2,02	G. İçi	1463,444	314	4,661	
		YO-Ü	63	5,60	2,18	Toplam	1472,732	316		
		TOP	317	5,85	2,16					
	MF	İÖ-A	29	4,79	1,45	G.Arası	15,566	2	7,783	1,973
		OO-L	40	5,43	1,72	G. İçi	591,819	150	3,945	
		YO-Ü	84	5,64	2,24	Toplam	607,386	152		
		TOP	153	5,42	2,00					
	TOP	İÖ-A	361	6,02	2,37	G.Arası	4,457	2	2,228	,422
		OO-L	236	5,96	2,22	G. İçi	4432,547	839	5,283	
		YO-Ü	245	5,84	2,26	Toplam	4437,004	841		
		TOP	842	5,95	2,30					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.9'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Yadsıma* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.10. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Kabullenme	AEF	İÖ-A	151	11,55	3,16	G.Arası	89,458	2	44,729	4,528*
		OO-L	123	11,34	3,25	G. İçi	3645,281	369	9,879	
		YO-Ü	98	12,55	2,97	Toplam	3734,739	371		
		TOP	372	11,74	3,17					
	İF	İÖ-A	181	11,27	2,85	G.Arası	16,288	2	8,144	,924
		OO-L	73	10,77	3,14	G. İçi	2767,169	314	8,813	
		YO-Ü	63	11,38	3,09	Toplam	2783,457	316		
		TOP	317	11,17	2,97					
	MF	İÖ-A	29	9,97	2,57	G.Arası	12,195	2	6,098	,555
		OO-L	40	10,70	3,52	G. İçi	1647,687	150	10,985	
		YO-Ü	84	10,68	3,44	Toplam	1659,882	152		
		TOP	153	10,55	3,30					
	TOP	İÖ-A	361	11,28	2,99	G.Arası	37,442	2	18,721	1,891
		OO-L	236	11,06	3,27	G. İçi	8305,410	839	9,899	
		YO-Ü	245	11,61	3,26	Toplam	8342,852	841		
		TOP	842	11,31	3,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.10'da görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda babanın eğitim düzeyi değişkenine göre *Kabullenme* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinde p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.5.15'da sunulmuştur.

Tablo 4.5.11. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Alkol/İlaç Kullanma	AEF	İÖ-A	151	5,02	2,52	G.Arası	1,381	2	,691	,133
		OO-L	123	5,03	2,25	G. İçi	1918,576	369	5,199	
		YO-Ü	98	4,89	1,89	Toplam	1919,957	371		
		TOP	372	4,99	2,27					
	İF	İÖ-A	181	4,43	1,64	G.Arası	4,133	2	2,066	1,036
		OO-L	73	4,15	,76	G. İçi	626,586	314	1,995	
		YO-Ü	63	4,38	1,29	Toplam	630,719	316		
		TOP	317	4,36	1,41					
	MF	İÖ-A	29	5,66	3,24	G.Arası	20,749	2	10,375	1,318
		OO-L	40	4,75	1,66	G. İçi	1180,754	150	7,872	
		YO-Ü	84	5,56	3,06	Toplam	1201,503	152		
		TOP	153	5,37	2,81					
	TOP	İÖ-A	361	4,78	2,23	G.Arası	10,365	2	5,183	1,125
		OO-L	236	4,71	1,85	G. İçi	3866,196	839	4,608	
		YO-Ü	245	4,99	2,29	Toplam	3876,561	841		
		TOP	842	4,82	2,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.11'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının babanın düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.12. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Dini Başa Çıkma	AEF	İÖ-A	151	16,77	5,46	G.Arası	103,991	2	51,995	1,781
		OO-L	123	15,57	5,43	G. İçi	10771,458	369	29,191	
		YO-Ü	98	16,53	5,27	Toplam	10875,449	371		
		TOP	372	16,31	5,41					
	İF	İÖ-A	181	21,01	3,87	G.Arası	78,483	2	39,242	2,408
		OO-L	73	20,07	4,34	G. İçi	5116,286	314	16,294	
		YO-Ü	63	21,54	4,15	Toplam	5194,770	316		
		TOP	317	20,90	4,05					
	MF	İÖ-A	29	13,00	5,64	G.Arası	2,205	2	1,102	,037
		OO-L	40	12,98	5,18	G. İçi	4433,677	150	29,558	
		YO-Ü	84	13,23	5,48	Toplam	4435,882	152		
		TOP	153	13,12	5,40					
	TOP	İÖ-A	361	18,59	5,41	G.Arası	818,125	2	409,063	12,799**
		OO-L	236	16,52	5,66	G. İçi	26814,835	839	31,960	
		YO-Ü	245	16,69	5,99	Toplam	27632,961	841		
		TOP	842	17,46	5,73					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.12'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda babanın eğitim düzeyi değişkenine göre *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanlarının genel grup için p.<01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için

yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.5.16'da sunulmuştur.

Tablo 4.5.13. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumsuz Dini Başa Çıkma	AEF	İÖ-A	151	9,92	3,22	G.Arası	38,246	2	19,123	2,233
		OO-L	123	9,45	2,92	G. İçi	3159,453	369	8,562	
		YO-Ü	98	9,14	2,42	Toplam	3197,699	371		
		TOP	372	9,56	2,94					
	İF	İÖ-A	181	11,40	3,77	G.Arası	80,563	2	40,281	3,107
		OO-L	73	10,58	3,42	G. İçi	4070,283	314	12,963	
		YO-Ü	63	10,22	3,29	Toplam	4150,845	316		
		TOP	317	10,98	3,62					
	MF	İÖ-A	29	8,45	2,75	G.Arası	,113	2	5,643E-02	,007
		OO-L	40	8,53	2,41	G. İçi	1180,136	150	7,868	
		YO-Ü	84	8,51	2,99	Toplam	1180,248	152		
		TOP	153	8,50	2,79					
	TOP	İÖ-A	361	10,55	3,59	G.Arası	285,141	2	142,570	13,359**
		OO-L	236	9,64	3,08	G. İçi	8953,677	839	10,672	
		YO-Ü	245	9,20	2,93	Toplam	9238,818	841		
		TOP	842	9,90	3,31					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.13'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda babanın eğitim düzeyi değişkenine göre *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanlarının genel grup için p.<01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.5.16'da sunulmuştur.

Tablo 4.5.14. Fakülteler Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Rahatsızlık Ciddiyeti	AEF	İÖ-A	151	1,1073	,5683	G.Arası	,618	2	,309	,942
		OO-L	123	1,0121	,5977	G. İçi	120,918	369	,328	
		YO-Ü	98	1,0581	,5457	Toplam	121,535	371		
		TOP	372	1,0629	,5724					
	İF	İÖ-A	181	1,0303	,5268	G.Arası	1,153	2	,576	2,238
		OO-L	73	,9530	,4600	G. İçi	80,863	314	,258	
		YO-Ü	63	,8790	,5029	Toplam	82,016	316		
		TOP	317	,9824	,5095					
	MF	İÖ-A	29	,7716	,4353	G.Arası	7,132E-02	2	3,566E-02	,134
		OO-L	40	,8170	,5165	G. İçi	39,776	150	,265	
		YO-Ü	84	,8291	,5384	Toplam	39,847	152		
		TOP	153	,8150	,5120					
	TOP	İÖ-A	361	1,0418	,5439	G.Arası	1,945	2	,973	3,289
		OO-L	236	,9607	,5473	G. İçi	248,127	839	,296	
		YO-Ü	245	,9335	,5404	Toplam	250,072	841		
		TOP	842	,9876	,5453					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.5.14’de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda babanın eğitim düzeyi değişkenine göre *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının tüm gruplar için anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizlerde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.5.15. AEF Öğrencileri Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Aktif Başa Çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Planlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	İÖ-A		.05	
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama enstrümental	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama Duygusal	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Duy. odaklanma ve duyguları ortaya koyma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Davr. olarak ilgiyi kesme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Yadsıma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Kabullenme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü		.05	
Alkol/ilaç kullanma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu dini başa çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumsuz dini başa çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Rahatsızlık ciddiyeti	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			

Tablo 4.5.15’de görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinden babaları ilkök ve altı düzeyde eğitime sahip olanlarla, ortaokul lise düzeyinde eğitime sahip olanların *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanları açısından ilkök ve altı düzeyde eğitime sahip olanların lehine $p < .05$ düzeyinde; *Kabullenme* puanı açısından da yüksekokul üniversite olanlarla ortaokul ve lise düzeyinde olanlar arasında da yüksekokul üniversite olanlar lehine yine $p < .05$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Tablo 4.5.16. Genel Grup Bazında Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Aktif Başa Çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Planlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	İÖ-A		.01	
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama (enstrümental)	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama Duygusal	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Davr.olarak ilgiyi kesme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Yadsıma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Kabullenme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Alkol/ilaç kullanma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu dini başa çıkma	İÖ-A		.01	.01
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumsuz dini başa çıkma	İÖ-A		.01	.01
	OO-L			
	YO-Ü			
Rahatsızlık ciddiyeti	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			

Tablo 4.5.16’da görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda, genel grup için babaları ilkök ve altı düzeyde eğitime sahip olanlarla, ortaokul lise düzeyinde eğitime sahip olanların *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanları açısından $p < .01$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca, babaları ilkök ve altı düzeyde eğitime sahip olanlarla ortaokul//lise ve yüksekokul/üniversite mezunu olanlar arasında babaları ilkök ve altı düzeyde eğitime sahip olanlar lehine *Olumlu Dini Başa Çıkma* ve *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanları açısından $p < .01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

2.1.3. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.6.1. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Aktif Başaçıkma	AEF	İÖ-A	240	10,00	2,91	G.Arası	21,588	2	10,794	1,281
		OO-L	90	10,50	2,85	G. İçi	3110,119	369	8,429	
		YO-Ü	42	9,76	2,99	Toplam	3131,707	371		
		TOP	372	10,09	2,91					
	MF	İÖ-A	68	8,96	2,63	G.Arası	46,460	2	23,230	2,861
		OO-L	53	9,04	3,11	G. İçi	1218,011	150	8,120	
		YO-Ü	32	10,34	2,85	Toplam	1264,471	152		
		TOP	153	9,27	2,88					
	TOP	İÖ-A	590	9,96	2,93	G.Arası	1,936	2	,968	,111
		OO-L	173	10,08	3,02	G. İçi	7314,920	839	8,719	
		YO-Ü	79	9,97	3,01	Toplam	7316,856	841		
		TOP	842	9,99	2,95					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.1.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Aktif Başaçıkma* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.2. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Planlama	AEF	İÖ-A	240	10,93	3,15	G.Arası	12,668	2	6,334	,652
		OO-L	90	11,12	3,05	G. İçi	3582,806	369	9,710	
		YO-Ü	42	11,50	3,07	Toplam	3595,473	371		
		TOP	372	11,04	3,11					
	MF	İÖ-A	68	9,44	2,95	G.Arası	39,086	2	19,543	1,882
		OO-L	53	9,89	3,55	G. İçi	1557,554	150	10,384	
		YO-Ü	32	10,78	3,21	Toplam	1596,641	152		
		TOP	153	9,88	3,24					
	TOP	İÖ-A	590	11,02	3,17	G.Arası	10,698	2	5,349	,533
		OO-L	173	10,79	3,18	G. İçi	8424,101	839	10,041	
		YO-Ü	79	11,19	3,15	Toplam	8434,799	841		
		TOP	842	10,98	3,17					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.2.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Planlama* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.3. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	İÖ-A	240	7,86	2,70	G.Arası	23,855	2	11,927	1,735
		OO-L	90	7,26	2,58	G. İçi	2536,425	369	6,874	
		YO-Ü	42	7,74	2,21	Toplam	2560,280	371		
		TOP	372	7,70	2,63					
	MF	İÖ-A	68	7,65	2,35	G.Arası	9,910	2	4,955	,721
		OO-L	53	7,36	2,69	G. İçi	1031,593	150	6,877	
		YO-Ü	32	8,06	3,03	Toplam	1041,503	152		
		TOP	153	7,63	2,62					
	TOP	İÖ-A	590	8,07	2,74	G.Arası	30,976	2	15,488	2,069
		OO-L	173	7,59	2,81	G. İçi	6281,124	839	7,486	
		YO-Ü	79	7,89	2,54	Toplam	6312,100	841		
		TOP	842	7,95	2,74					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.3.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.4. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	AEF	İÖ-A	240	9,90	3,36	G.Arası	9,575	2	4,787	,409
		OO-L	90	10,24	3,60	G. İçi	4315,294	369	11,695	
		YO-Ü	42	10,21	3,38	Toplam	4324,868	371		
		TOP	372	10,02	3,41					
	MF	İÖ-A	68	8,22	3,17	G.Arası	27,500	2	13,750	1,348
		OO-L	53	8,08	3,07	G. İçi	1530,264	150	10,202	
		YO-Ü	32	9,19	3,45	Toplam	1557,765	152		
		TOP	153	8,37	3,20					
	TOP	İÖ-A	590	9,61	3,50	G.Arası	,115	2	5,734E-02	,005
		OO-L	173	9,60	3,60	G. İçi	10346,113	839	12,331	
		YO-Ü	79	9,65	3,40	Toplam	10346,228	841		
		TOP	842	9,61	3,51					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.4.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.5. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	İÖ-A	240	9,61	2,95	G.Arası	41,922	2	20,961	2,391
		OO-L	90	9,80	2,90	G. İçi	3234,560	369	8,766	
		YO-Ü	42	10,69	3,17	Toplam	3276,481	371		
		TOP	372	9,78	2,97					
	MF	İÖ-A	68	8,25	2,70	G.Arası	1,917	2	,958	,125
		OO-L	53	8,00	2,88	G. İçi	1153,469	150	7,690	
		YO-Ü	32	8,09	2,75	Toplam	1155,386	152		
		TOP	153	8,13	2,76					
	TOP	İÖ-A	590	9,22	2,92	G.Arası	7,197	2	3,598	,407
		OO-L	173	9,30	3,03	G. İçi	7426,271	839	8,851	
		YO-Ü	79	9,53	3,22	Toplam	7433,468	841		
		TOP	842	9,26	2,97					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.5.'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların Sosyal Destek Arama (Duygusal) puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.6. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Duygulara Odaklanma ve Duyguları ortaya Koyma	AEF	İÖ-A	240	10,98	2,96	G.Arası	48,768	2	24,384	2,890
		OO-L	90	11,13	2,81	G. İçi	3113,393	369	8,437	
		YO-Ü	42	12,14	2,77	Toplam	3162,161	371		
		TOP	372	11,15	2,92					
	MF	İÖ-A	68	9,87	2,63	G.Arası	1,648	2	,824	,124
		OO-L	53	9,66	2,71	G. İçi	996,914	150	6,646	
		YO-Ü	32	9,66	2,22	Toplam	998,562	152		
		TOP	153	9,75	2,56					
	TOP	İÖ-A	590	10,54	2,87	G.Arası	22,106	2	11,053	1,334
		OO-L	173	10,71	2,92	G. İçi	6954,283	839	8,289	
		YO-Ü	79	11,09	2,87	Toplam	6976,390	841		
		TOP	842	10,63	2,88					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.6.'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların duygulara odaklanma ve duyguları ortaya koyma puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tablo 4.6.7. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	AEF	İÖ-A	240	6,62	2,45	G.Arası	43,280	2	21,640	3,512*
		OO-L	90	6,20	2,31	G. İçi	2273,419	369	6,161	
		YO-Ü	42	7,43	2,97	Toplam	2316,699	371		
		TOP	372	6,61	2,50					
	MF	İÖ-A	68	6,91	2,75	G.Arası	40,701	2	20,351	3,160
		OO-L	53	6,00	2,47	G. İçi	965,939	150	6,440	
		YO-Ü	32	5,72	2,14	Toplam	1006,641	152		
		TOP	153	6,35	2,57					
	TOP	İÖ-A	590	6,58	2,45	G.Arası	27,458	2	13,729	2,277
		OO-L	173	6,18	2,33	G. İçi	5058,774	839	6,030	
		YO-Ü	79	6,77	2,75	Toplam	5086,233	841		
		TOP	842	6,52	2,46					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.7.'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.6.16.' da sunulmuştur.

Tablo 4.6.8. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	İÖ-A	240	11,68	2,81	G.Arası	3,032	2	1,516	,194
		OO-L	90	11,78	2,83	G. İçi	2884,610	369	7,817	
		YO-Ü	42	11,45	2,62	Toplam	2887,642	371		
		TOP	372	11,67	2,79					
	MF	İÖ-A	68	10,19	2,60	G.Arası	4,897	2	2,448	,335
		OO-L	53	10,58	2,85	G. İçi	1097,351	150	7,316	
		YO-Ü	32	10,47	2,68	Toplam	1102,248	152		
		TOP	153	10,39	2,69					
	TOP	İÖ-A	590	11,43	2,84	G.Arası	7,452	2	3,726	,466
		OO-L	173	11,34	2,87	G. İçi	6711,641	839	8,000	
		YO-Ü	79	11,11	2,67	Toplam	6719,094	841		
		TOP	842	11,38	2,83					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.8.'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.9. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Yadsıma	AEF	İÖ-A	240	6,31	2,52	G.Arası	2,872	2	1,436	,233
		OO-L	90	6,20	2,52	G. İçi	2273,867	369	6,162	
		YO-Ü	42	6,05	2,16	Toplam	2276,739	371		
		TOP	372	6,26	2,48					
	MF	İÖ-A	68	5,43	2,05	G.Arası	6,690	2	3,345	,835
		OO-L	53	5,64	2,15	G. İçi	600,696	150	4,005	
		YO-Ü	32	5,06	1,61	Toplam	607,386	152		
		TOP	153	5,42	2,00					
	TOP	İÖ-A	590	5,99	2,33	G.Arası	9,133	2	4,566	,865
		OO-L	173	5,95	2,32	G. İçi	4427,871	839	5,278	
		YO-Ü	79	5,63	2,01	Toplam	4437,004	841		
		TOP	842	5,95	2,30					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.9.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Yadsıma* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.10. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Kabullenme	AEF	İÖ-A	240	11,37	3,23	G.Arası	100,208	2	50,104	5,087**
		OO-L	90	12,54	3,01	G. İçi	3634,532	369	9,850	
		YO-Ü	42	12,19	2,87	Toplam	3734,739	371		
		TOP	372	11,74	3,17					
	MF	İÖ-A	68	10,46	3,21	G.Arası	21,203	2	10,602	,970
		OO-L	53	10,25	3,42	G. İçi	1638,679	150	10,925	
		YO-Ü	32	11,25	3,31	Toplam	1659,882	152		
		TOP	153	10,55	3,30					
	TOP	İÖ-A	590	11,17	3,08	G.Arası	38,862	2	19,431	1,963
		OO-L	173	11,58	3,34	G. İçi	8303,990	839	9,897	
		YO-Ü	79	11,75	3,16	Toplam	8342,852	841		
		TOP	842	11,31	3,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.10.'de anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre *Kabullenme* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.6.16.'de sunulmuştur.

Tablo 4.6.11. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Alkol/İlaç Kullanma	AEF	İÖ-A	240	4,93	2,34	G.Arası	5,974	2	2,987	,576
		OO-L	90	5,00	2,17	G. İçi	1913,983	369	5,187	
		YO-Ü	42	5,33	2,11	Toplam	1919,957	371		
		TOP	372	4,99	2,27					
	MF	İÖ-A	68	5,10	2,68	G.Arası	13,941	2	6,970	,880
		OO-L	53	5,77	2,89	G. İçi	1187,562	150	7,917	
		YO-Ü	32	5,25	2,97	Toplam	1201,503	152		
		TOP	153	5,37	2,81					
	TOP	İÖ-A	590	4,67	2,03	G.Arası	43,781	2	21,891	4,792**
		OO-L	173	5,14	2,35	G. İçi	3832,779	839	4,568	
		YO-Ü	79	5,23	2,44	Toplam	3876,561	841		
		TOP	842	4,82	2,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.11.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının genel grup için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.6.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4.6.12. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Dini Başa Çıkma	AEF	İÖ-A	240	16,81	5,33	G.Arası	169,467	2	84,734	2,920
		OO-L	90	15,34	5,27	G. İçi	10705,982	369	29,014	
		YO-Ü	42	15,52	5,93	Toplam	10875,449	371		
		TOP	372	16,31	5,41					
	MF	İÖ-A	68	14,51	6,14	G.Arası	240,150	2	120,075	4,293*
		OO-L	53	11,91	4,03	G. İçi	4195,732	150	27,972	
		YO-Ü	32	12,16	5,18	Toplam	4435,882	152		
		TOP	153	13,12	5,40					
	TOP	İÖ-A	590	18,47	5,39	G.Arası	2068,004	2	1034,002	33,934**
		OO-L	173	15,33	5,67	G. İçi	25564,957	839	30,471	
		YO-Ü	79	14,53	6,12	Toplam	27632,961	841		
		TOP	842	17,46	5,73					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.12.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanlarının Mühendislik Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde, genel grup içinse p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan

kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.6.17. ve Tablo 4.16.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4.6.13. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumsuz Dini Başa çıkma	AEF	İÖ-A	240	9,82	3,13	G.Arası	54,474	2	27,237	3,198*
		OO-L	90	8,92	2,44	G. İçi	3143,225	369	8,518	
		YO-Ü	42	9,40	2,60	Toplam	3197,699	371		
		TOP	372	9,56	2,94					
	MF	İÖ-A	68	8,81	3,04	G.Arası	20,859	2	10,429	1,349
		OO-L	53	8,00	2,09	G. İçi	1159,390	150	7,729	
		YO-Ü	32	8,69	3,17	Toplam	1180,248	152		
		TOP	153	8,50	2,79					
	TOP	İÖ-A	590	10,29	3,44	G.Arası	305,288	2	152,644	14,336**
		OO-L	173	8,89	2,73	G. İçi	8933,530	839	10,648	
		YO-Ü	79	9,20	2,96	Toplam	9238,818	841		
		TOP	842	9,90	3,31					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.13.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre *Olumsuz Dini Başa çıkma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde, genel grup içinse p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.6.16. ve Tablo 4.6.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4.6.14. Fakülteler Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	EĞT.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Rahatsızlık Ciddiyeti	AEF	İÖ-A	240	1,1108	,5779	G.Arası	2,862	2	1,431	4,449*
		OO-L	90	,9078	,5102	G. İçi	118,674	369	,322	
		YO-Ü	42	1,1217	,6186	Toplam	121,535	371		
		TOP	372	1,0629	,5724					
	MF	İÖ-A	68	,7908	,4958	G.Arası	,257	2	,128	,487
		OO-L	53	,7981	,5030	G. İçi	39,590	150	,264	
		YO-Ü	32	,8945	,5668	Toplam	39,847	152		
		TOP	153	,8150	,5120					
	TOP	İÖ-A	590	1,0178	,5503	G.Arası	2,518	2	1,259	4,267*
		OO-L	173	,8808	,4918	G. İçi	247,555	839	,295	
		YO-Ü	79	,9952	,5945	Toplam	250,072	841		
		TOP	842	,9876	,5453					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.6.14.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ve genel grup için $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.6.16 ve Tablo 4.6.18.'de da sunulmuştur.

Tablo 4.6.15A. İlahiyat Fakültesi Bazında Annenin Eğitim Düzeylerine Göre Tüm Boyutlar İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	EĞİTİM D.	N	Mean Rank	χ^2	sd	p
Aktif Başa Çıkma	İlköğretim-Altı	282	158,09	,951	2	,622
	Ortaokul-Lise	30	171,58			
	Y.Okul-Üniv.	5	134,80			
	Toplam	317				
Planlama	İlköğretim-Altı	282	159,58	,105	2	,949
	Ortaokul-Lise	30	154,47			
	Y.Okul-Üniv.	5	153,30			
	Toplam	317				
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	İlköğretim-Altı	282	157,37	1,167	2	,558
	Ortaokul-Lise	30	175,83			
	Y.Okul-Üniv.	5	149,70			
	Toplam	317				
Sosyal destek arama (enstrümental)	İlköğretim-Altı	282	158,16	2,260	2	,323
	Ortaokul-Lise	30	174,78			
	Y.Okul-Üniv.	5	111,70			
	Toplam	317				
Sosyal destek arama (Duygusal)	İlköğretim-Altı	282	156,09	3,509	2	,173
	Ortaokul-Lise	30	188,43			
	Y.Okul-Üniv.	5	146,30			
	Toplam	317				
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	İlköğretim-Altı	282	155,62	3,526	2	,172
	Ortaokul-Lise	30	186,17			
	Y.Okul-Üniv.	5	186,90			
	Toplam	317				
Davır.olarak ilgiyi kesme	İlköğretim-Altı	282	157,88	2,271	2	,321
	Ortaokul-Lise	30	159,52			
	Y.Okul-Üniv.	5	219,30			
	Toplam	317				

Tablo 4.6.15A.'da görüleceği gibi, İlahiyat Fakültesinde yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda tüm grupların *Aktif Başa Çıkma*, *Planlama*, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* ve *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.6.15B. İlahiyat Fakültesi Bazında Annenin Eğitim Düzeylerine Göre Tüm Boyutlar İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	EĞİTİM D.	N	Mean Rank	χ^2	sd	p
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	İlköğretim-Altı	282	159,14	,587	2	,746
	Ortaokul-Lise	30	153,07			
	Y.Okul-Üniv.	5	186,60			
	Toplam	317				
Yadsıma	İlköğretim-Altı	282	159,39	,055	2	,973
	Ortaokul-Lise	30	156,30			
	Y.Okul-Üniv.	5	153,10			
	Toplam	317				
Kabullenme	İlköğretim-Altı	282	159,15	,179	2	,914
	Ortaokul-Lise	30	155,20			
	Y.Okul-Üniv.	5	173,50			
	Toplam	317				
Alkol/ilaç kullanma	İlköğretim-Altı	282	158,56	,599	2	,741
	Ortaokul-Lise	30	160,62			
	Y.Okul-Üniv.	5	174,00			
	Toplam	317				
Olumlu dini başa çıkma	İlköğretim-Altı	282	157,39	,818	2	,664
	Ortaokul-Lise	30	170,98			
	Y.Okul-Üniv.	5	177,90			
	Toplam	317				
Olumsuz dini başa çıkma	İlköğretim-Altı	282	161,33	1,730	2	,421
	Ortaokul-Lise	30	138,77			
	Y.Okul-Üniv.	5	148,90			
	Toplam	317				
Rahatsızlık ciddiyeti	İlköğretim-Altı	282	160,78	4,671	2	,097
	Ortaokul-Lise	30	156,83			
	Y.Okul-Üniv.	5	71,60			
	Toplam	317				

Tablo 4.6.15B.'de görüleceği gibi, İlahiyat Fakültesinde yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda tüm grupların *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama*, *Yadsıma*, *Kabullenme*, *Alkol/İlaç Kullanma*, *Olumlu Dini Başa Çıkma*, *Olumsuz Dini Başa Çıkma* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.6.16. AEF Öğrencileri Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü	BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Aktif Başa Çıkma	İÖ-A				Yadsıma	İÖ-A			
	OO-L					OO-L			
	YO-Ü					YO-Ü			
Planlama	İÖ-A				Kabullenme	İÖ-A			
	OO-L					OO-L	.01		
	YO-Ü					YO-Ü			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	İÖ-A				Alkol/ilâç kullanma	İÖ-A			
	OO-L					OO-L			
	YO-Ü					YO-Ü			
Sosyal destek arama enstrümental	İÖ-A				Olumlu dini başa çıkma	İÖ-A			
	OO-L					OO-L			
	YO-Ü					YO-Ü			
Sosyal destek arama Duygusal	İÖ-A				Olumsuz dini başa çıkma	İÖ-A		.05	
	OO-L					OO-L			
	YO-Ü					YO-Ü			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	İÖ-A				Rahatsızlık ciddiyeti	İÖ-A		.01	
	OO-L					OO-L			
	YO-Ü					YO-Ü			
Davır.olarak ilgiyi kesme	İÖ-A								
	OO-L								
	YO-Ü		.05						
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	İÖ-A								
	OO-L								
	YO-Ü								

Tablo 4.6.16.'de görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinden *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanları açısından, anneleri yüksekokul/üniversite mezunu olanlarla ortaokul/lise mezunu olan öğrenciler arasında yüksekokul/üniversite mezunu olanlar lehine $p<.05$; *Kabullenme* puanları açısından ise anneleri ortaokul/lise mezunu olanlarla ilkököl ve altı eğitim durumuna sahip olanlar arasında ortaokul/lise mezunu olanlar lehine $p<.01$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca, *Olumsuz Dini Başa Çıkma* bazında $p<.05$, ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* bazında $p<.01$ düzeyinde anneleri ilkököl ve altı eğitime sahip olanlarla ortaokul/lise mezunu olanlar arasında ilkököl ve altı eğitime sahip olanlar lehine $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.6.17. MF Öğrencileri Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Aktif Başa Çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Planlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama enstrümental	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama Duygusal	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Davır.olarak ilgiyi kesme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Yadsıma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Kabullenme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Alkol/ilâç kullanma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu dini başa çıkma	İÖ-A		.05	
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumsuz dini başa çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Rahatsızlık ciddiyeti	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			

Tablo 4.6.17.'de görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinden, *Olumlu Dini Başa Çıkma* açısından anneleri ilkökul ve altı düzeyde eğitime sahip olanlarla, ortaokul/lise mezunu olanlar arasında ilkökul ve altı grubun lehine $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4.6.18.Genel Grup Bazında Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Aktif Başa Çıkma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Planlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama enstrümental	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Sosyal destek arama Duygusal	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Davır.olarak ilgiyi kesme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			

BOYUTLAR	EĞT.	İÖ-A	OO-L	YO-Ü
Yadsıma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Kabullenme	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü			
Alkol/ilâç kullanma	İÖ-A			
	OO-L			
	YO-Ü	.01		
Olumlu dini başa çıkma	İÖ-A		.01	.01
	OO-L			
	YO-Ü			
Olumsuz dini başa çıkma	İÖ-A		.01	.01
	OO-L			
	YO-Ü			
Rahatsızlık ciddiyeti	İÖ-A		.05	
	OO-L			
	YO-Ü			

Tablo 4.6.18.'de görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda genel grup için, anneleri yüksekokul/üniversite mezunu olanlarla ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip olanlar arasında anneleri yüksekokul/üniversite mezunu olanlar lehine *Alkol/İlaç Kullanma* $p<.05$ düzeyinde anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Ayrıca, *Olumlu Dini Başaçıkma* ve *Olumsuz Dini Başaçıkma* bazında, anneleri ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip öğrenciler ile anneleri yüksekokul/üniversite ve ortaokul/lise mezunu olanlar arasında anneleri ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip öğrenciler lehine $p<.01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanları arasında ise $p<.05$ düzeyinde anneleri ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip öğrenciler ile anneleri ortaokul/lise mezunu olanlar arasında anneleri ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

2.1.4. Algılanan Gelir Düzeyi Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.7.1. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Aktif Başa Çıkma	AEF	OAD	61	9.41	2.84	G.Arası	40.179	2	20,090	2,398
		ORT	238	10.15	2.92	G. İçi	3091.528	369	8,378	
		OÜY	73	10.48	2.85	Toplam	3131.707	371		
		TOP	372	10.09	2.91					
	İF	OAD	84	10.26	3.23	G.Arası	27,876	2	13,938	1,558
		ORT	212	10.09	2.89	G. İçi	2818.715	315	8,948	
		OÜY	22	11.27	3.06	Toplam	2846,591	317		
		TOP	318	10.22	3.00					
	MF	OAD	19	10.37	1.92	G.Arası	32.732	2	16,366	2,004
		ORT	99	9.24	3.01	G. İçi	1233,353	151	8,168	
		OÜY	36	8.75	2.81	Toplam	1266.084	153		
		TOP	154	9.27	2.88					
	TOP	OAD	164	9.96	2.98	G.Arası	3,354	2	1,677	.192
		ORT	549	9.97	2.94	G. İçi	7342,570	841	8,731	
		OÜY	131	10.14	2.99	Toplam	7345,924	843		
		TOP	844	9.99	2.95					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.7.1.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Aktif Başaçıkma* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.2. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Planlama	AEF	OAD	61	10,44	3,07	G.Arası	27,719	2	13,860	1,433
		ORT	238	11,20	3,15	G. İçi	3567,754	369	9,669	
		OÜY	73	11,01	3,00	Toplam	3595,473	371		
		TOP	372	11,04	3,11					
	İF	OAD	84	11,33	3,02	G.Arası	29,963	2	14,982	1,587
		ORT	212	11,41	3,09	G. İçi	2973,282	315	9,439	
		OÜY	22	12,59	3,11	Toplam	3003,245	317		
		TOP	318	11,47	3,08					
	MF	OAD	19	10,79	2,78	G.Arası	17,829	2	8,915	,852
		ORT	99	9,75	3,24	G. İçi	1580,067	151	10,464	
		OÜY	36	9,78	3,42	Toplam	1597,896	153		
		TOP	154	9,88	3,23					
	TOP	OAD	164	10,94	3,02	G.Arası	1,205	2	,602	,060
		ORT	549	11,02	3,20	G. İçi	8458,720	841	10,058	
		OÜY	131	10,94	3,25	Toplam	8459,924	843		
		TOP	844	10,99	3,17					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.2.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Planlama* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.3. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	OAD	61	7,56	2,46	G.Arası	9,392	2	4,696	,679
		ORT	238	7,82	2,81	G. İçi	2550,887	369	6,913	
		OÜY	73	7,44	2,11	Toplam	2560,280	371		
		TOP	372	7,70	2,63					
	İF	OAD	84	8,92	2,86	G.Arası	29,120	2	14,560	1,771
		ORT	212	8,22	2,90	G. İçi	2590,088	315	8,223	
		OÜY	22	8,36	2,54	Toplam	2619,208	317		
		TOP	318	8,42	2,87					
	MF	OAD	19	7,68	1,80	G.Arası	10,556	2	5,278	,763
		ORT	99	7,77	2,70	G. İçi	1044,067	151	6,914	
		OÜY	36	7,14	2,78	Toplam	1054,623	153		
		TOP	154	7,61	2,63					
	TOP	OAD	164	8,27	2,68	G.Arası	41,905	2	20,952	2,796
		ORT	549	7,96	2,83	G. İçi	6302,199	841	7,494	
		OÜY	131	7,51	2,40	Toplam	6344,104	843		
		TOP	844	7,95	2,74					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.3.'ten anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının

algılanan gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.4. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	AEF	OAD	61	9,62	3,56	G.Arası	32,076	2	16,038	1,379
		ORT	238	9,95	3,37	G. İçi	4292,792	369	11,634	
		OÜY	73	10,56	3,40	Toplam	4324,868	371		
		TOP	372	10,02	3,41					
	İF	OAD	84	9,71	3,42	G.Arası	1,046	2	,523	,039
		ORT	212	9,74	3,72	G. İçi	4200,829	315	13,336	
		OÜY	22	9,95	3,86	Toplam	4201,874	317		
		TOP	318	9,75	3,64					
	MF	OAD	19	8,68	3,76	G.Arası	4,303	2	2,152	,208
		ORT	99	8,23	3,28	G. İçi	1564,762	151	10,363	
		OÜY	36	8,50	2,72	Toplam	1569,065	153		
		TOP	154	8,35	3,20					
	TOP	OAD	164	9,56	3,50	G.Arası	12,207	2	6,103	,494
		ORT	549	9,56	3,54	G. İçi	10396,100	841	12,362	
		OÜY	131	9,89	3,41	Toplam	10408,307	843		
		TOP	844	9,61	3,51					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.4.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.5. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	OAD	61	8,90	2,86	G.Arası	65,164	2	32,582	3,744*
		ORT	238	9,85	3,04	G. İçi	3211,318	369	8,703	
		OÜY	73	10,26	2,71	Toplam	3276,481	371		
		TOP	372	9,78	2,97					
	İF	OAD	84	9,27	2,86	G.Arası	5,946	2	2,973	,345
		ORT	212	9,15	2,91	G. İçi	2714,645	315	8,618	
		OÜY	22	9,68	3,41	Toplam	2720,591	317		
		TOP	318	9,22	2,93					
	MF	OAD	19	8,11	2,77	G.Arası	,607	2	,303	,039
		ORT	99	8,15	2,80	G. İçi	1164,517	151	7,712	
		OÜY	36	8,00	2,72	Toplam	1165,123	153		
		TOP	154	8,11	2,76					
	TOP	OAD	164	9,00	2,86	G.Arası	21,619	2	10,810	1,221
		ORT	549	9,28	3,01	G. İçi	7443,987	841	8,851	
		OÜY	131	9,54	2,98	Toplam	7465,607	843		
		TOP	844	9,26	2,98					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.5.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.15.'te sunulmuştur.

Tablo 4.7.6. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	AEF	OAD	61	10,62	2,93	G.Arası	56,027	2	28,013	3,328*
		ORT	238	11,06	2,91	G. İçi	3106,134	369	8,418	
		OÜY	73	11,86	2,86	Toplam	3162,161	371		
		TOP	372	11,15	2,92					
	İF	OAD	84	9,93	2,89	G.Arası	33,905	2	16,952	2,066
		ORT	212	10,68	2,85	G. İçi	2585,215	315	8,207	
		OÜY	22	10,45	2,92	Toplam	2619,119	317		
		TOP	318	10,47	2,87					
	MF	OAD	19	9,63	2,89	G.Arası	,382	2	,191	,029
		ORT	99	9,76	2,47	G. İçi	998,242	151	6,611	
		OÜY	36	9,81	2,66	Toplam	998,623	153		
		TOP	154	9,75	2,55					
	TOP	OAD	164	10,15	2,92	G.Arası	62,967	2	31,483	3,814*
		ORT	549	10,68	2,84	G. İçi	6942,635	841	8,255	
		OÜY	131	11,06	2,95	Toplam	7005,602	843		
		TOP	844	10,64	2,88					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.7.6.'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.15. ve Tablo 4.7.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.7.7. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	AEF	OAD	61	6,90	2,59	G.Arası	7,717	2	3,859	,617
		ORT	238	6,51	2,44	G. İçi	2308,982	369	6,257	
		OÜY	73	6,67	2,61	Toplam	2316,699	371		
		TOP	372	6,61	2,50					
	İF	OAD	84	6,55	2,36	G.Arası	19,001	2	9,501	1,718
		ORT	212	6,56	2,40	G. İçi	1742,448	315	5,532	
		OÜY	22	5,59	1,71	Toplam	1761,450	317		
		TOP	318	6,49	2,36					
	MF	OAD	19	6,00	2,24	G.Arası	22,277	2	11,139	1,706
		ORT	99	6,62	2,65	G. İçi	986,164	151	6,531	
		OÜY	36	5,75	2,43	Toplam	1008,442	153		
		TOP	154	6,34	2,57					
	TOP	OAD	164	6,62	2,44	G.Arası	12,423	2	6,211	1,028
		ORT	549	6,55	2,46	G. İçi	5082,434	841	6,043	
		OÜY	131	6,24	2,47	Toplam	5094,857	843		
		TOP	844	6,51	2,46					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.7.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.8. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	OAD	61	11,38	2,85	G.Arası	10,238	2	5,119	,656
		ORT	238	11,79	2,72	G. İçi	2877,404	369	7,798	
		OÜY	73	11,53	2,96	Toplam	2887,642	371		
		TOP	372	11,67	2,79					
	İF	OAD	84	11,17	2,61	G.Arası	16,673	2	8,336	1,041
		ORT	212	11,62	2,92	G. İçi	2522,673	315	8,008	
		OÜY	22	11,95	2,72	Toplam	2539,346	317		
		TOP	318	11,52	2,83					
	MF	OAD	19	10,63	3,42	G.Arası	13,271	2	6,635	,920
		ORT	99	10,54	2,68	G. İçi	1089,353	151	7,214	
		OÜY	36	9,86	2,23	Toplam	1102,623	153		
		TOP	154	10,39	2,68					
	TOP	OAD	164	11,18	2,79	G.Arası	21,381	2	10,691	1,342
		ORT	549	11,50	2,83	G. İçi	6698,006	841	7,964	
		OÜY	131	11,15	2,84	Toplam	6719,387	843		
		TOP	844	11,38	2,82					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.8.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının algılanan gelir düzeyi

değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.9. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Yadsıma	AEF	OAD	61	6,90	3,07	G.Arası	43,150	2	21,575	3,564*
		ORT	238	6,02	2,23	G. İçi	2233,589	369	6,053	
		OÜY	73	6,49	2,62	Toplam	2276,739	371		
		TOP	372	6,26	2,48					
	İF	OAD	84	5,93	2,37	G.Arası	,972	2	,486	,104
		ORT	212	5,83	2,08	G. İçi	1472,478	315	4,675	
		OÜY	22	5,73	2,10	Toplam	1473,450	317		
		TOP	318	5,85	2,16					
	MF	OAD	19	5,00	1,91	G.Arası	3,929	2	1,964	,491
		ORT	99	5,49	2,09	G. İçi	603,636	151	3,998	
		OÜY	36	5,44	1,78	Toplam	607,565	153		
		TOP	154	5,42	1,99					
	TOP	OAD	164	6,18	2,67	G.Arası	16,609	2	8,304	1,579
		ORT	549	5,85	2,15	G. İçi	4422,201	841	5,258	
		OÜY	131	6,08	2,37	Toplam	4438,809	843		
		TOP	844	5,95	2,29					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.9.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin *Yadsıma* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.15.'te sunulmuştur.

Tablo 4.7.10. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Kabullenme	AEF	OAD	61	10,77	2,84	G.Arası	75,237	2	37,618	3,793*
		ORT	238	12,01	3,16	G. İçi	3659,502	369	9,917	
		OÜY	73	11,68	3,36	Toplam	3734,739	371		
		TOP	372	11,74	3,17					
	İF	OAD	84	10,61	3,01	G.Arası	47,310	2	23,655	2,723
		ORT	212	11,45	2,93	G. İçi	2736,829	315	8,688	
		OÜY	22	10,73	2,85	Toplam	2784,138	317		
		TOP	318	11,18	2,96					
	MF	OAD	19	9,95	3,76	G.Arası	9,762	2	4,881	,443
		ORT	99	10,53	3,16	G. İçi	1662,634	151	11,011	
		OÜY	36	10,83	3,51	Toplam	1672,396	153		
		TOP	154	10,53	3,31					
	TOP	OAD	164	10,59	3,03	G.Arası	110,433	2	55,217	5,628**
		ORT	549	11,53	3,11	G. İçi	8251,472	841	9,812	
		OÜY	131	11,29	3,33	Toplam	8361,905	843		
		TOP	844	11,31	3,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.10.'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda algılanan gelir düzeyi değişkenine göre *Kabullenme* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinde p<.05 düzeyinde, genel grupta ise p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.15. ve Tablo 4.7.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.7.11. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Alkol/İlaç Kullanma	AEF	OAD	61	5,33	2,68	G.Arası	9,409	2	4,705	,909
		ORT	238	4,89	2,12	G. İçi	1910,547	369	5,178	
		OÜY	73	5,03	2,40	Toplam	1919,957	371		
		TOP	372	4,99	2,27					
	İF	OAD	84	4,24	1,29	G.Arası	3,533	2	1,767	,887
		ORT	212	4,37	1,41	G. İçi	627,313	315	1,991	
		OÜY	22	4,68	1,84	Toplam	630,846	317		
		TOP	318	4,36	1,41					
	MF	OAD	19	5,11	2,33	G.Arası	1,941	2	,971	,122
		ORT	99	5,37	2,94	G. İçi	1199,961	151	7,947	
		OÜY	36	5,50	2,70	Toplam	1201,903	153		
		TOP	154	5,37	2,80					
	TOP	OAD	164	4,74	2,09	G.Arası	12,229	2	6,115	1,330
		ORT	549	4,78	2,09	G. İçi	3866,396	841	4,597	
		OÜY	131	5,10	2,40	Toplam	3878,626	843		
		TOP	844	4,82	2,14					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.11.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının algılanan gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.7.12. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Dini Başa Çıkma	AEF	OAD	61	16,28	5,54	G.Arası	5,865	2	2,933	,100
		ORT	238	16,24	5,27	G. İçi	10869,584	369	29,457	
		OÜY	73	16,56	5,82	Toplam	10875,449	371		
		TOP	372	16,31	5,41					
	İF	OAD	84	20,08	4,47	G.Arası	84,198	2	42,099	2,595
		ORT	212	21,13	3,83	G. İçi	5110,582	315	16,224	
		OÜY	22	21,77	4,15	Toplam	5194,780	317		
		TOP	318	20,90	4,05					
	MF	OAD	19	13,21	5,28	G.Arası	151,543	2	75,772	2,668
		ORT	99	13,73	5,69	G. İçi	4288,794	151	28,403	
		OÜY	36	11,33	4,20	Toplam	4440,338	153		
		TOP	154	13,10	5,39					
	TOP	OAD	164	17,87	5,53	G.Arası	332,599	2	166,300	5,113**
		ORT	549	17,68	5,64	G. İçi	27354,599	841	32,526	
		OÜY	131	16,00	6,17	Toplam	27687,198	843		
		TOP	844	17,45	5,73					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.12.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda algılanan gelir düzeyi değişkenine göre *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanlarının genel grup için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.7.13. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumsuz Dini Başa Çıkma	AEF	OAD	61	10,26	3,07	G.Arası	36,104	2	18,052	2,107
		ORT	238	9,42	2,89	G. İçi	3161,595	369	8,568	
		OÜY	73	9,44	2,91	Toplam	3197,699	371		
		TOP	372	9,56	2,94					
	İF	OAD	84	11,32	3,45	G.Arası	44,345	2	22,172	1,700
		ORT	212	10,97	3,73	G. İçi	4107,454	315	13,040	
		OÜY	22	9,73	2,99	Toplam	4151,799	317		
		TOP	318	10,97	3,62					
	MF	OAD	19	8,37	2,52	G.Arası	13,831	2	6,916	,886
		ORT	99	8,74	3,12	G. İçi	1178,565	151	7,805	
		OÜY	36	8,03	1,78	Toplam	1192,396	153		
		TOP	154	8,53	2,79					
	TOP	OAD	164	10,59	3,33	G.Arası	161,052	2	80,526	7,457**
		ORT	549	9,89	3,39	G. İçi	9082,174	841	10,799	
		OÜY	131	9,10	2,73	Toplam	9243,226	843		
		TOP	844	9,90	3,31					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.13.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda algılanan gelir düzeyi değişkenine göre *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanlarının genel grup için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.7.14. Fakülteler Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	G.D.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Rahatsızlık Ciddiyeti	AEF	OAD	61	1,3071	,6638	G.Arası	4,997	2	2,499	7,912**
		ORT	238	1,0402	,5351	G. İçi	116,538	369	,316	
		OÜY	73	,9328	,5558	Toplam	121,535	371		
		TOP	372	1,0629	,5724					
	İF	OAD	84	,9901	,5844	G.Arası	7,667E-02	2	3,834E-02	,146
		ORT	212	,9887	,4871	G. İçi	82,534	315	,262	
		OÜY	22	,9280	,4437	Toplam	82,610	317		
		TOP	318	,9849	,5105					
	MF	OAD	19	,8203	,4838	G.Arası	6,830E-02	2	3,415E-02	,123
		ORT	99	,8390	,5632	G. İçi	42,031	151	,278	
		OÜY	36	,7883	,4387	Toplam	42,099	153		
		TOP	154	,8248	,5246					
	TOP	OAD	164	1,0884	,6271	G.Arası	2,858	2	1,429	4,815**
		ORT	549	,9840	,5264	G. İçi	249,576	841	,297	
		OÜY	131	,8923	,5088	Toplam	252,433	843		
		TOP	844	,9901	,5472					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.7.14.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda algılanan gelir düzeyi değişkenine göre *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ve genel grup için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.7.15. ve Tablo 4.7.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.7.15. AEF Öğrencileri Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	GD	OAD	ORT	OÜY	BOYUTLAR	GD	OAD	ORT	OÜY
Aktif Başa Çıkma	OAD				Yadsıma	OAD		.05	
	ORT					ORT			
	OÜY					OÜY			
Planlama	OAD				Kabullenme	OAD		.05	
	ORT					ORT			
	OÜY					OÜY			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	OAD				Alkol/ilâç kullanma	OAD			
	ORT					ORT			
	OÜY					OÜY			
Sosyal destek arama (enstrümental)	OAD				Olumlu dini başa çıkma	OAD			
	ORT					ORT			
	OÜY					OÜY			
Sosyal destek arama (Duygusal)	OAD				Olumsuz dini başa çıkma	OAD			
	ORT					ORT			
	OÜY	.05				OÜY			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	OAD				Rahatsızlık ciddiyeti	OAD		.01	.01
	ORT					ORT			
	OÜY	.05				OÜY			
Davir.olarak ilgiyi kesme	OAD								
	ORT								
	OÜY								
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	OAD								
	ORT								
	OÜY								

Tablo 4.7.15.'de görüleceği gibi, yapılan Scheffe testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinden ortanın üstü-yüksek gelir beyan edenlerle ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenler arasında ortanın üstü-yüksek gelir beyan edenler lehine *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($p < .05$) ve *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* ($p < .05$) puanları bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenlerle orta düzey gelir beyan edenler arasında ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenler lehine *Yadsıma* ($p < .05$) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca, orta düzey gelir beyan edenlerle ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenler arasında orta düzey gelir beyan edenler lehine *Kabullenme* ($p < .05$) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık

bulunmuştur. Yine, gelir düzeyi ortanın altı-düşük olarak beyan eden öğrencilerle orta düzey ve ortanın üstü- yüksek beyan edenler arasında ortanın altı-düşük olarak beyan edenler lehine *Rahatsızlık Ciddiyeti* ($p<.01$) puanları bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.7.16. Genel Grup Bazında Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	GD	ORT	OÜY
Aktif Başa Çıkma	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Planlama	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Sosyal destek arama enstrümental	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Sosyal destek arama Duygusal	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	OAD		
	ORT		
	OÜY	.05	
Davır.olarak ilgiyi kesme	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	OAD		
	ORT		
	OÜY		

BOYUTLAR	GD	ORT	OÜY
Yadsıma	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Kabullenme	OAD		
	ORT	.01	
	OÜY		
Alkol/ilacı kullanma	OAD		
	ORT		
	OÜY		
Olumlu dini başa çıkma	OAD		.01
	ORT		.01
	OÜY		
Olumsuz dini başa çıkma	OAD		.01
	ORT		
	OÜY		
Rahatsızlık ciddiyeti	OAD		.01
	ORT		
	OÜY		

Tablo 4.7.16.'da görüleceği gibi, yapılan Scheffe testi sonucunda genel grup için ortanın üstü-yüksek gelir beyan edenlerle, ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenler arasında ortanın üstü-yüksek gelir beyan edenler lehine *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* ($p<.05$) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca, ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenlerle orta beyan eden öğrenciler arasında ortanın altı-düşük düzeyde gelir beyan edenler lehine *Kabullenme* ($p<.01$) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. *Olumlu Dini Başa Çıkma* ($p<.01$), *Olumsuz Dini Başa Çıkma* ($p<.01$), ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* ($p<.01$) puanları bakımından ortanın altı- düşük beyan edenlerle ortanın üstü-yüksek beyan edenler arasında ortanın altı- düşük beyan edenler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Yine, gelir düzeyini orta beyan eden öğrencilerle ortanın üstü-yüksek beyan edenler arasında orta beyan eden öğrenciler lehine *Olumlu Dini Başa Çıkma* ($p<.01$) puanları bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

2.2. Stres Kaynağı ve İlgili Değişkenlerle İlgili Bulgular

2.2.1. Stres Kaynağı Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.8.1. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Aktif Başa Çıkma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	166,37	14,823*	7
		Duygu. Sorun.	144	193,45		
		Yaralan.-hast.	38	165,86		
		Aile içi Sorun.	68	188,09		
		Depremle ilg.s.	30	137,12		
		Akademik Sor.	39	217,33		
		Beltm-diger	12	232,13		
		Sosyal-Siyasal	14	182,93		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	119,36	13,239	7
		Duygu. Sorun.	84	152,32		
		Yaralan.-hast.	24	185,38		
		Aile içi Sorun.	45	154,47		
		Depremle ilg.s.	22	122,23		
		Akademik Sor.	77	180,25		
		Beltm-diger	12	147,63		
		Sosyal-Siyasal	41	166,68		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	36,89	15,397*	6
		Duygu. Sorun.	55	85,78		
		Yaralan.-hast.	12	85,67		
Aile içi Sorun.		23	66,96			
Depremle ilg.s.		10	59,10			
Akademik Sor.		35	87,63			
Beltm-diger		10	65,90			
Sosyal-Siyasal		-	-			
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.1.'de görüleceği gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin *Aktif Başaçıkma* puanlarının Stres kaynağı değişkenine göre p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.2. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Planlama Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Planlama	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	142,19	24,719**	7
		Duygu Sorun.	144	195,43		
		Yaralan.-hast.	38	166,55		
		Aile içi Sorun.	68	188,89		
		Depremle ilg.s.	30	127,62		
		Akademik Sor.	39	225,68		
		Beltilm-diger	12	243,63		
		Sosyal-Siyasal	14	190,75		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	128,54	10,442	7
		Duygu Sorun.	84	153,80		
		Yaralan.-hast.	24	186,04		
		Aile içi Sorun.	45	169,24		
		Depremle ilg.s.	22	117,77		
		Akademik Sor.	77	170,56		
		Beltilm-diger	12	147,04		
		Sosyal-Siyasal	41	164,67		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	39,50	13,909*	6
		Duygu Sorun.	55	88,00		
		Yaralan.-hast.	12	71,25		
		Aile içi Sorun.	23	70,85		
		Depremle ilg.s.	10	54,40		
		Akademik Sor.	35	84,13		
Beltilm-diger		10	76,65			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.2.'den anlaşılacağı gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Planlama* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için p<.01, Mühendislik Fakültesi öğrencileri içinse p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.3. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	149,11	13,658	7
		Duygu. Sorun.	144	194,95		
		Yaralan.-hast.	38	202,05		
		Aile içi Sorun.	68	180,18		
		Depremle ilg.s.	30	138,07		
		Akademik Sor.	39	205,06		
		Beltm-diğer	12	218,08		
		Sosyal-Siyasal	14	185,18		
		Toplam	372			
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	149,00	9,050	7
		Duygu. Sorun.	84	166,45		
		Yaralan.-hast.	24	147,25		
		Aile içi Sorun.	45	142,59		
		Depremle ilg.s.	22	131,41		
		Akademik Sor.	77	180,95		
		Beltm-diğer	12	154,04		
		Sosyal-Siyasal	41	154,85		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	47,89	15,409*	6
		Duygu. Sorun.	55	87,62		
		Yaralan.-hast.	12	79,13		
		Aile içi Sorun.	23	79,24		
		Depremle ilg.s.	10	42,20		
		Akademik Sor.	35	82,70		
Beltm-diğer		10	59,65			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.3.'den anlaşılacağı gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının Mühendislik Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.4. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	148,00	8,057	7
		Duygu. Sorun.	144	196,85		
		Yaralan.-hast.	38	191,03		
		Aile içi Sorun.	68	181,37		
		Depremle ilg.s.	30	171,23		
		Akademik Sor.	39	204,26		
		Beltm-diger	12	182,38		
		Sosyal-Siyasal	14	153,75		
		Toplam	372			
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	110,57	17,545*	7
		Duygu. Sorun.	84	142,71		
		Yaralan.-hast.	24	186,31		
		Aile içi Sorun.	45	149,64		
		Depremle ilg.s.	22	137,41		
		Akademik Sor.	77	183,56		
		Beltm-diger	12	154,13		
		Sosyal-Siyasal	41	177,85		
		Toplam	319			
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	33,22	15,245*	6
		Duygu. Sorun.	55	81,64		
		Yaralan.-hast.	12	101,13		
		Aile içi Sorun.	23	81,30		
		Depremle ilg.s.	10	89,70		
		Akademik Sor.	35	72,19		
		Beltm-diger	10	63,90		
		Sosyal-Siyasal	-			
	Toplam	154				

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.1.'den anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının İlahiyat Fakültesi öğrencileri ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.5. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	161,83	10,114	7
		Duygu. Sorun.	144	201,07		
		Yaralan.-hast.	38	153,42		
		Aile içi Sorun.	68	199,54		
		Depremle ilg.s.	30	181,28		
		Akademik Sor.	39	168,82		
		Beltm-diger	12	184,38		
		Sosyal-Siyasal	14	172,89		
	Toplam	372	161,83			
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	145,00	3,403	7
		Duygu. Sorun.	84	160,10		
		Yaralan.-hast.	24	171,85		
		Aile içi Sorun.	45	149,28		
		Depremle ilg.s.	22	149,36		
		Akademik Sor.	77	170,10		
		Beltm-diger	12	137,25		
		Sosyal-Siyasal	41	163,15		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	48,33	11,223	6
		Duygu. Sorun.	55	87,70		
		Yaralan.-hast.	12	78,29		
		Aile içi Sorun.	23	82,83		
		Depremle ilg.s.	10	84,40		
		Akademik Sor.	35	69,91		
Beltm-diger		10	54,10			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.5.'den anlaşılacağı gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının tüm gruplar için anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.6. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	186,19	4,027	7
		Duygu. Sorun.	144	193,61		
		Yaralan.-hast.	38	171,26		
		Aile içi Sorun.	68	199,46		
		Depremle ilg.s.	30	172,32		
		Akademik Sor.	39	173,44		
		Beltem-diger	12	168,33		
		Sosyal-Siyasal	14	174,79		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	191,75	5,330	7
		Duygu. Sorun.	84	163,93		
		Yaralan.-hast.	24	162,71		
		Aile içi Sorun.	45	143,04		
		Depremle ilg.s.	22	164,48		
		Akademik Sor.	77	165,22		
		Beltem-diger	12	127,21		
		Sosyal-Siyasal	41	155,51		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	85,17	11,279	6
		Duygu. Sorun.	55	85,10		
		Yaralan.-hast.	12	78,29		
		Aile içi Sorun.	23	80,39		
		Depremle ilg.s.	10	99,00		
		Akademik Sor.	35	60,86		
Beltem-diger		10	57,95			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.6.'da görüleceği gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının tüm gruplar için anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.7. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgili Kesme Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Davranışsal Olarak İlgili Kesme	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	148,61	20,597**	7
		Duygu. Sorun.	144	215,90		
		Yaralan.-hast.	38	174,59		
		Aile içi Sorun.	68	163,59		
		Depremle ilg.s.	30	177,28		
		Akademik Sor.	39	181,41		
		Beltm-diger	12	170,58		
		Sosyal-Siyasal	14	148,39		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	136,75	6,058	7
		Duygu. Sorun.	84	178,32		
		Yaralan.-hast.	24	139,77		
		Aile içi Sorun.	45	151,56		
		Depremle ilg.s.	22	160,86		
		Akademik Sor.	77	156,01		
		Beltm-diger	12	159,38		
		Sosyal-Siyasal	41	158,73		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	55,56	12,382	6
		Duygu. Sorun.	55	93,10		
		Yaralan.-hast.	12	69,25		
		Aile içi Sorun.	23	74,07		
		Depremle ilg.s.	10	64,15		
		Akademik Sor.	35	68,61		
Beltm-diger		10	73,70			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.7.'de anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Davranışsal Olarak İlgili Kesme* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.8. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	x ²	sd
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	161,63	9,214	7
		Duygu. Sorun.	144	204,36		
		Yaralan.-hast.	38	177,46		
		Aile içi Sorun.	68	184,03		
		Depremle ilg.s.	30	153,58		
		Akademik Sor.	39	179,56		
		Beltm-diger	12	195,13		
		Sosyal-Siyasal	14	169,75		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	176,43	4,352	7
		Duygu. Sorun.	84	160,92		
		Yaralan.-hast.	24	155,85		
		Aile içi Sorun.	45	177,36		
		Depremle ilg.s.	22	145,57		
		Akademik Sor.	77	149,25		
		Beltm-diger	12	145,29		
		Sosyal-Siyasal	41	168,11		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	71,89	9,034	6
		Duygu. Sorun.	55	89,85		
		Yaralan.-hast.	12	60,17		
		Aile içi Sorun.	23	81,43		
		Depremle ilg.s.	10	63,00		
		Akademik Sor.	35	69,37		
Beltm-diger		10	69,30			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.8.'de görüleceği gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının tüm gruplar için anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.9. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Yadsıma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Yadsıma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	238,74	13,645	7
		Duygu. Sorun.	144	191,04		
		Yaralan.-hast.	38	194,41		
		Aile içi Sorun.	68	185,13		
		Depremle ilg.s.	30	171,90		
		Akademik Sor.	39	153,37		
		Beltm-diger	12	187,75		
		Sosyal-Siyasal	14	146,75		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	159,93	13,101	7
		Duygu. Sorun.	84	173,57		
		Yaralan.-hast.	24	199,73		
		Aile içi Sorun.	45	159,67		
		Depremle ilg.s.	22	129,93		
		Akademik Sor.	77	149,45		
		Beltm-diger	12	180,38		
		Sosyal-Siyasal	41	139,32		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	60,78	18,425*	6
		Duygu. Sorun.	55	94,59		
		Yaralan.-hast.	12	68,08		
		Aile içi Sorun.	23	73,28		
		Depremle ilg.s.	10	50,50		
		Akademik Sor.	35	67,17		
		Beltm-diger	10	82,70		
		Sosyal-Siyasal	-			
	Toplam	154				

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.9.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Yadsıma* puanlarının Mühendislik Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.10. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Kabullenme Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Kabullenme	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	216,78	5,418	7
		Duygu. Sorun.	144	181,77		
		Yaralan.-hast.	38	199,68		
		Aile içi Sorun.	68	185,29		
		Depremle ilg.s.	30	201,82		
		Akademik Sor.	39	174,78		
		Beltm-diger	12	176,58		
		Sosyal-Siyasal	14	155,18		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	226,00	21,995**	7
		Duygu. Sorun.	84	155,41		
		Yaralan.-hast.	24	171,79		
		Aile içi Sorun.	45	160,50		
		Depremle ilg.s.	22	204,86		
		Akademik Sor.	77	145,38		
		Beltm-diger	12	90,50		
		Sosyal-Siyasal	41	163,13		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	97,72	16,665**	6
		Duygu. Sorun.	55	76,97		
		Yaralan.-hast.	12	72,54		
		Aile içi Sorun.	23	72,54		
		Depremle ilg.s.	10	124,45		
		Akademik Sor.	35	64,14		
		Beltm-diger	10	79,35		
		Sosyal-Siyasal	-			
	Toplam	154				

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.10.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Yadsıma* puanlarının İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.11. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Alkol/İlaç Kullanma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	189,57	4,530	7
		Duygu. Sorun.	144	194,86		
		Yaralan.-hast.	38	180,96		
		Aile içi Sorun.	68	186,44		
		Depremle ilg.s.	30	171,93		
		Akademik Sor.	39	171,33		
		Belgm-diger	12	190,08		
		Sosyal-Siyasal	14	180,25		
		Toplam	372			
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	156,11	13,470	7
		Duygu. Sorun.	84	168,59		
		Yaralan.-hast.	24	180,04		
		Aile içi Sorun.	45	148,80		
		Depremle ilg.s.	22	166,77		
		Akademik Sor.	77	151,66		
		Belgm-diger	12	157,88		
		Sosyal-Siyasal	41	156,94		
		Toplam	319			
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	73,28	14,948*	6
		Duygu. Sorun.	55	90,20		
		Yaralan.-hast.	12	76,54		
		Aile içi Sorun.	23	79,22		
		Depremle ilg.s.	10	68,70		
		Akademik Sor.	35	62,07		
		Belgm-diger	10	71,45		
		Sosyal-Siyasal	-			
		Toplam	154			

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.11.'den anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının Mühendislik Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.12. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Olumlu Dini Başa Çıkma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	184,59	2,515	7
		Duygu. Sorun.	144	183,84		
		Yaralan.-hast.	38	192,62		
		Aile içi Sorun.	68	186,31		
		Depremle ilg.s.	30	187,43		
		Akademik Sor.	39	195,01		
		Beltem-diger	12	148,96		
		Sosyal-Siyasal	14	208,32		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	177,21	6,885	7
		Duygu. Sorun.	84	145,71		
		Yaralan.-hast.	24	191,38		
		Aile içi Sorun.	45	160,41		
		Depremle ilg.s.	22	172,82		
		Akademik Sor.	77	157,88		
		Beltem-diger	12	185,63		
		Sosyal-Siyasal	41	154,20		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	76,72	7,006	6
		Duygu. Sorun.	55	77,20		
		Yaralan.-hast.	12	107,67		
		Aile içi Sorun.	23	75,17		
		Depremle ilg.s.	10	82,05		
		Akademik Sor.	35	69,79		
Beltem-diger		10	71,45			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.12.'de görüleceği gibi, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanlarının tüm gruplar için anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.13. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Olumsuz Dini Başa Çıkma	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	188,26	9,975	7
		Duygu. Sorun.	144	196,07		
		Yaralan.-hast.	38	203,72		
		Aile içi Sorun.	68	166,66		
		Depremle ilg.s.	30	157,15		
		Akademik Sor.	39	171,40		
		Beltm-diger	12	224,25		
		Sosyal-Siyasal	14	206,93		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	105,29	14,429*	7
		Duygu. Sorun.	84	160,78		
		Yaralan.-hast.	24	153,02		
		Aile içi Sorun.	45	155,89		
		Depremle ilg.s.	22	156,41		
		Akademik Sor.	77	158,69		
		Beltm-diger	12	238,92		
		Sosyal-Siyasal	41	166,98		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	52,61	7,891	6
		Duygu. Sorun.	55	79,49		
		Yaralan.-hast.	12	99,38		
		Aile içi Sorun.	23	78,20		
		Depremle ilg.s.	10	67,60		
		Akademik Sor.	35	75,91		
Beltm-diger		10	76,55			
Sosyal-Siyasal		-				
Toplam	154					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.13.'den anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanlarının İlahiyat Fakültesi öğrencileri için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.14. Fakülteler Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Boyutu İçin Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BOYUT	FAKÜLTE	KAYNAK	N	Mean Rank	χ^2	sd
Rahatsızlık Ciddiyeti	Atatürk Eğitim Fakültesi	Ölüm	27	167,98	11,190	7
		Duygu. Sorun.	144	194,93		
		Yaralan.-hast.	38	175,71		
		Aile içi Sorun.	68	200,77		
		Depremle ilg.s.	30	149,75		
		Akademik Sor.	39	176,47		
		Beltm-diger	12	149,83		
		Sosyal-Siyasal	14	233,57		
	Toplam	372				
	İlahiyat Fakültesi	Ölüm	14	117,61	17,594*	7
		Duygu. Sorun.	84	178,35		
		Yaralan.-hast.	24	123,06		
		Aile içi Sorun.	45	157,76		
		Depremle ilg.s.	22	122,25		
		Akademik Sor.	77	177,94		
		Beltm-diger	12	162,08		
		Sosyal-Siyasal	41	146,91		
	Toplam	319				
	Mühendislik Fakültesi	Ölüm	9	63,00	11,135	6
		Duygu. Sorun.	55	90,90		
		Yaralan.-hast.	12	76,38		
		Aile içi Sorun.	23	81,20		
		Depremle ilg.s.	10	75,35		
		Akademik Sor.	35	61,29		
		Beltm-diger	10	68,60		
		Sosyal-Siyasal	-			
	Toplam	154				

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.14.'den anlaşılacağı üzere, yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testi sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının İlahiyat Fakültesi öğrencileri için $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.15. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Aktif Başa Çıkma	TOP	Ölüm	50	8,80	3,08	G.Arası	267,802	7	38,257	4,523**
		Duyg	283	10,08	2,84					
		Y-has.	74	10,07	2,90					
		Aile	136	9,85	2,93					
		Depr.	62	8,66	2,91	G. İçi	7079,102	837	8,458	
		Akad.	151	10,70	2,83					
		B-dig.	34	10,09	3,10					
		Sos-Si	55	10,33	3,14	Toplam	7346,904	844		
		TOP	845	9,99	2,95					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.15.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Aktif Başaçıkma* puanlarının genel grup için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.8.16. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Aktif Başa Çıkma	Ölüm								
	Duyg	.01				.01			
	Y-has.	.01				.01			
	Aile	.01				.01			
	Depr.								
	Akad.	.01			.01	.01			
	B-dig.					.01			
	Sos-Si	.01				.01			

Tablo 4.8.16.'da görüleceği üzere, yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Aktif Başaçıkma* puanları Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle, ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında duygusal olanların lehine; Stres kaynağı yaralanma ve hastalık olan öğrencilerle ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında yaralanma ve hastalık olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı ailevi problemler olan öğrencilerle ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında ailevi olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı akademik olan öğrencilerle ölüm, ailevi ve deprem olan öğrenciler arasında akademik olan öğrenciler lehine; Stres kaynağını belirtilmeyen veya "diğer" şeklinde ifade eden öğrencilerle deprem olan öğrenciler arasında kaynağını belirtilmeyen veya "diğer" şeklinde ifade eden öğrenciler lehine; gerilim kaynağı sosyal-siyasal olan öğrencilerle ölüm ve deprem olan

öğrenciler arasında sosyal-siyasal olan öğrenciler lehine $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4.8.17. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Planlama	TOP	Ölüm	50	9,28	3,66	G. Arası	423,718	7	60,531	6,304**
		Duyg	283	11,20	2,90					
		Y-has.	74	10,95	3,01					
		Aile	136	11,01	3,28					
		Depr.	62	9,26	3,56	G. İçi	8037,224	837	9,602	
		Akad.	151	11,60	3,04					
		B-dig.	34	11,29	3,18					
		Sos-Si	55	11,58	2,72	Toplam	8460,942	844		
		TOP	845	10,99	3,17					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.8.17.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Planlama* puanlarının genel grup için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.18. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Planlama Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Planlama	Ölüm								
	Duyg	.01				.01			
	Y-has.	.01				.01			
	Aile	.01				.01			
	Depr.								
	Akad.	.01				.01			
	B-dig.	.01				.01			
	Sos-Si	.01				.01			

Tablo 4.8.18.'de görüleceği üzere, yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Planlama* puanları Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle, ölüm ve depresyon olan öğrenciler arasında duygusal olanların lehine; Stres kaynağı yaralanma ve hastalık olan öğrencilerle ölüm ve depresyon olan öğrenciler arasında yaralanma ve hastalık olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı ailevi problemler olan öğrencilerle ölüm ve depresyon olan öğrenciler arasında ailevi olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı akademik olan öğrencilerle ölüm, ailevi ve depresyon olan öğrenciler arasında akademik olan öğrenciler lehine; Stres kaynağını belirtilmeyen veya "diğer" şeklinde ifade eden öğrencilerle ölüm ve

deprem olan öğrenciler arasında kaynağını belirtilmeyen veya “diğer” şeklinde ifade eden öğrenciler lehine; gerilim kaynağı sosyal-siyasal olan öğrencilerle ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında sosyal-siyasal olan öğrenciler lehine $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4.8.19. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	TOP	Ölüm	50	7,02	2,79	G. Arası	248,710	7	35,530	4,872**
		Duyg	283	8,19	2,79					
		Y-has.	74	7,89	2,42					
		Aile	136	7,60	2,37	G. İçi	6104,102	837	7,293	
		Depr.	62	6,68	2,08					
		Akad.	151	8,62	2,99					
		B-dig.	34	7,82	2,89	Toplam	6352,812	844		
		Sos-Si	55	8,18	2,91					
TOP	845	7,95	2,74							

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.8.19.'da görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının genel grup için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.20.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.20. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	Ölüm								
	Duyg	.01				.01			
	Y-has.					.01			
	Aile					.01			
	Depr.								
	Akad.	.01			.01	.01			
	B-dig.								
	Sos-Si	.01				.01			

Tablo 4.8.20.'de görüleceği üzere, yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanları, Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle, ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında duygusal olanların lehine; Stres kaynağı yaralanma ve hastalık olan öğrencilerle deprem olan öğrenciler arasında yaralanma ve hastalık olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı ailevi problemler olan öğrencilerle deprem olan öğrenciler arasında ailevi olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı

akademik olan öğrencilerle ölüm, ailevi ve deprem olan öğrenciler arasında akademik olan öğrenciler lehine; Stres kaynağı sosyal-siyasal olan öğrencilerle ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında sosyal-siyasal olan öğrenciler lehine $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4.8.21. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal destek arama (enstrümental)	TOP	Ölüm	50	7,98	3,20	G. Arası	236,670	7	33,810	2,782**
		Duyg	283	9,60	3,42					
		Y-has.	74	10,34	3,49					
		Aile	136	9,51	3,68	G. İçi	10172,012	837	12,153	
		Depr.	62	9,16	3,05					
		Akad.	151	10,05	3,66					
		B-dig.	34	9,09	3,93	Toplam	10408,682	844		
		Sos-Si	55	10,07	3,24					
		TOP	845	9,61	3,51					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.8.21.'de görüleceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının genel grup için $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.22.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.22. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	Ölüm								
	Duyg	.01							
	Y-has.	.01							
	Aile	.01							
	Depr.								
	Akad.	.01							
	B-dig.								
	Sos-Si	.01							

Tablo 4.8.22.'de görüleceği üzere, yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanları, Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle, ölüm olan öğrenciler arasında duygusal olanların lehine; Stres kaynağı yaralanma ve hastalık olan öğrencilerle ölüm olan öğrenciler arasında yaralanma ve hastalık olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı ailevi problemler olan öğrencilerle ölüm olan öğrenciler arasında ailevi olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı akademik olan öğrencilerle ölüm

olan öğrenciler arasında akademik olan öğrenciler lehine; Stres kaynağı sosyal-siyasal olan öğrencilerle olan öğrenciler arasında sosyal-siyasal olan öğrenciler lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4.8.23. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal destek arama (Duygusal)	TOP	Ölüm	50	8,48	2,70	G. Arası	118,131	7	16,876	1,922*
		Duyg	283	9,64	2,99					
		Y-has.	74	8,95	2,63					
		Aile	136	9,45	3,06					
		Depr.	62	9,13	2,66	G. İçi	7350,489	837	8,782	
		Akad.	151	8,99	3,21					
		B-dig.	34	8,47	2,99					
		Sos-Si	55	9,40	2,84	Toplam	7468,620	844		
		TOP	845	9,27	2,97					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.8.23.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının genel grup için $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.24.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.24. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	Ölüm								
	Duyg								
	Y-has.								
	Aile								
	Depr.	.05							
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.24.'de görüleceği üzere, yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanları, Stres kaynağı deprem olan öğrencilerle ölüm olan öğrenciler arasında, deprem olan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8.25. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	TOP	Ölüm	50	11,02	2,85	G. Arası	74,522	7	10,646	1,286
		Duyg	283	10,85	2,80					
		Y-has.	74	10,55	2,90					
		Aile	136	10,70	2,81					
		Depr.	62	10,73	3,18	G. İçi	6931,213	837	8,281	
		Akad.	151	10,32	3,09					
		B-dig.	34	9,59	2,40					
		Sos-Si	55	10,56	2,70					
TOP	845	10,64	2,88	Toplam	7005,735	844				

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.25.'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının Stres kaynağı değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.8.26. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Davranışsal olarak ilgiyi kesme	TOP	Ölüm	50	5,76	2,21	G. Arası	221,663	7	31,666	5,432**
		Duyg	283	7,21	2,69					
		Y-has.	74	6,04	2,08					
		Aile	136	6,11	2,16					
		Depr.	62	6,29	2,30	G. İçi	4879,372	837	5,830	
		Akad.	151	6,32	2,46					
		B-dig.	34	6,12	1,92					
		Sos-Si	55	6,29	2,37					
TOP	845	6,52	2,46	Toplam	5101,034	844				

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.26.'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının genel grup için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.27.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.27. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Davranışsal olarak ilgiyi kesme	Ölüm								
	Duyg	.01		.01	.01	.01	.01	.01	.01
	Y-has.								
	Aile								
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.27.'de görüleceği üzere yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanları, Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle, ölüm, yaralanma ya da hastalık, ailevi, depresyon, akademik, belirtilmemiş ya da "diğer" şeklinde ifade edilen sorunlar ve sosyal-siyasal sorunlar olan öğrenciler arasında, duygusal olan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8.28. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	TOP	Ölüm	50	11,00	3,47	G. Arası	131,985	7	18,855	2,385*
		Duyg	283	11,80	2,61					
		Y-has.	74	11,03	2,96					
		Aile	136	11,63	2,64					
		Depr.	62	10,77	2,64	G. İçi	6616,342	837	7,905	
		Akad.	151	10,93	2,93					
		B-dig.	34	11,06	3,01					
		Sos-Si	55	11,51	3,10	Toplam	6748,327	844		
TOP	845	11,38	2,83							

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.28.'de anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının genel grup için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.29.'da sunulmuştur.

Tablo 4.8.29. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	Ölüm								
	Duyg					.05	.05		
	Y-has.								
	Aile								
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.29.'da görüleceği üzere yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanları, Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle, deprem ve akademik sorunları ifade eden öğrenciler arasında, Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8.30. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Yadsıma	TOP	Ölüm	50	6,76	3,17	G. Arası	196,360	7	28,051	5,533**
		Duyg	283	6,33	2,52					
		Y-has.	74	6,41	2,60					
		Aile	136	5,86	2,07	G. İçi	4243,348	837	5,070	
		Depr.	62	5,32	1,83					
		Akad.	151	5,34	1,72					
		B-dig.	34	5,88	1,93					
		Sos-Si	55	5,25	1,53	Toplam	4439,709	844		
TOP	845	5,95	2,29							

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.30.'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Yadsıma* puanlarının genel grup için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.31.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.31. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Yadsıma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Yadsıma	Ölüm				.01	.01	.01		.01
	Duyg					.01	.01		.01
	Y-has.					.01	.01		.01
	Aile								
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.31.'de görüleceği üzere yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Yadsıma* puanları, Stres kaynağı ölüm olan öğrencilerle, ailevi, deprem, akademik ve sosyal-siyasal sorunları ifade eden öğrenciler arasında, Stres kaynağı ölüm olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle deprem, akademik ve sosyal-siyasal sorunları ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerle deprem, akademik ve sosyal-

siyasal sorunları ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerin lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır

Tablo 4.8.32. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Kabullenme	TOP	Ölüm	50	12,50	3,79	G. Arası	279,618	7	39,945	4,130**
		Duyg	283	11,24	3,07					
		Y-has.	74	11,61	3,01					
		Aile	136	11,29	3,19					
		Depr.	62	12,60	3,09	G. İçi	8095,901	837	9,673	
		Akad.	151	10,61	3,20					
		B-dig.	34	10,47	2,83					
		Sos-Si	55	11,25	2,39	Toplam	8375,520	844		
		TOP	845	11,31	3,15					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.8.32.'de anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Kabullenme* puanlarının genel grup için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.33.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.33. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Kabullenme Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Kabullenme	Ölüm		.01		.01		.01	.01	
	Duyg						.01		
	Y-has.						.01		
	Aile								
	Depr.		.01		.01		.01	.01	.01
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.33.'den anlaşılacağı gibi yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Kabullenme* puanları, Stres kaynağı ölüm olan öğrencilerle, ailevi, akademik ve kaynağını belirtmeyen ya da "diğer" şeklinde ifade eden öğrenciler arasında, Stres kaynağı ölüm olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle akademik sorunları ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerle akademik sorunları ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı deprem olan öğrencilerle, duygusal, ailevi, akademik, kaynağını belirtmeyen ya da "diğer" şeklinde

ifade eden öğrenciler ve sosyal/siyasal sorunlarını ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı deprem olan öğrencilerin lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8.34. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Alkol/İlaç Kullanma	TOP	Ölüm	50	5,04	2,86	G. Arası	147,643	7	21,092	4,731**
		Duyg	283	5,28	2,61					
		Y-has.	74	5,12	2,67					
		Aile	136	4,69	1,80	G. İçi	3731,654	837	4,458	
		Depr.	62	4,35	,91					
		Akad.	151	4,28	1,34					
		B-dig.	34	4,62	1,67	Toplam	3879,297	844		
		Sos-Si	55	4,25	,91					
		TOP	845	4,82	2,14					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.8.34.'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının genel grup için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.35.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.35. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Alkol/İlaç Kullanma	Ölüm						.01		
	Duyg				.01	.01	.01		.01
	Y-has.						.01		.01
	Aile								
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.35.'den anlaşılacağı gibi yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Alkol/İlaç Kullanma* puanları, Stres kaynağı ölüm olan öğrencilerle, akademik şeklinde ifade eden öğrenciler arasında, Stres kaynağı ölüm olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle ailevi, deprem, akademik ve sosyal/siyasal sorunları ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerle akademik ve sosyal/siyasal sorunları ifade eden

öğrenciler arasında Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerin lehine; $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8.36. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu dini başa çıkma	TOP	Ölüm	50	17,20	6,16	G. Arası	616,982	7	88,140	2,725**
		Duyg	283	16,75	5,67					
		Y-has.	74	18,42	5,28					
		Aile	136	17,21	5,82					
		Depr.	62	17,69	5,57	G. İçi	27076,230	837	32,349	
		Akad.	151	17,79	5,75					
		B-dig.	34	16,53	6,75	Toplam	27693,212	844		
		Sos-Si	55	19,96	4,66					
TOP	845	17,45	5,73							

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.8.36.'dan anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanlarının genel grup için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.37.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.37. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Olumlu Dini Başa Çıkma	Ölüm								
	Duyg								
	Y-has.		.01						
	Aile								
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si	.01	.01		.01	.01	.01	.01	

Tablo 4.8.37.'den anlaşılacağı gibi yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanları, Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerle duygusal sorunları ifade eden öğrenciler arasında Stres kaynağı yaralanma/hastalık olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı sosyal/siyasal sorunlar olan öğrencilerle, ölüm, duygusal, ailevi, depresyon, akademik ve kaynağını belirtmeyen ya da "diğer" şeklinde ifade eden öğrenciler arasında Stres sosyal/siyasal olan öğrencilerin lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8.38. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumsuz Dini Başa Çıkma	TOP	Ölüm	50	9,06	2,83	G. Arası	179,926	7	25,704	2,367*
		Duyg	283	10,00	3,46					
		Y-has.	74	10,28	3,77					
		Aile	136	9,55	3,04					
		Depr.	62	9,21	2,66	G. İçi	9089,239	837	10,859	
		Akad.	151	9,88	3,28					
		B-dig.	34	10,85	3,39					
		Sos-Si	55	10,89	3,33	Toplam	9269,164	844		
		TOP	845	9,91	3,31					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.38.'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanlarının genel grup için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.39.'da sunulmuştur.

Tablo 4.8.39. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Olumsuz Dini Başa Çıkma	Ölüm								
	Duyg								
	Y-has.								
	Aile								
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.	.05				.05			
	Sos-Si	.05				.05	.05		

Tablo 4.8.39.'dan anlaşılacağı gibi yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanları, Stres kaynağını belirtmeyen ya da "diğer" şeklinde ifade eden öğrencilerle ölüm ve deprem olan öğrenciler arasında Stres kaynağını belirtmeyen ya da "diğer" şeklinde ifade eden öğrencilerin lehine; Stres kaynağı sosyal siyasal olan öğrencilerle, ölüm, ailevi ve deprem olan öğrenciler arasında Stres kaynağı sosyal siyasal olan öğrenciler lehine p<.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.8.40. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	PRB	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Rahatsızlık ciddiyeti	TOP	Ölüm	50	,8464	,4948	G. Arası	6,576	7	,939	3,186**
		Duyg	283	1,0823	,5659					
		Y-has.	74	,8965	,5455					
		Aile	136	1,0276	,5541					
		Depr.	62	,8095	,4147	G. İçi	246,765	837	,295	
		Akad.	151	,9744	,5587					
		B-dig.	34	,9062	,5775					
		Sos-Si	55	,9949	,4904	Toplam	253,341	844		
		TOP	845	,9912	,5479					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.8.40.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda Stres kaynağı değişkenine göre *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının genel grup için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Duncan's Multiple Range testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.8.41.'de sunulmuştur.

Tablo 4.8.41. Genel Grup Bazında Stres Kaynağı Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Boyutu İçin Duncan's Multiple Range Testi Sonuçları

BOYUTLAR	PRB	Ölüm	Duyg	Y-has.	Aile	Depr.	Akad.	B-dig.	Sos-Si
Rahatsızlık Ciddiyeti	Ölüm								
	Duyg	.01		.01		.01			
	Y-has.								
	Aile					.01			
	Depr.								
	Akad.								
	B-dig.								
	Sos-Si								

Tablo 4.8.41.'den anlaşılacağı gibi yapılan Duncan's Multiple Range testi sonucunda, *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanları, Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerle ölüm, yaralanma/hastalık ve depresyon olan öğrenciler arasında Stres kaynağı duygusal olan öğrencilerin lehine; Stres kaynağı ailevi olan öğrencilerle, depresyon olan öğrenciler arasında Stres kaynağı ailevi olan öğrenciler lehine p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

2.2.2. Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.9.1. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Aktif Başaçıkma	AEF	Denetlenebilir	251	10,36	2,80	344	3,190**
		Denetlenemez	95	9,25	3,12		
	İF	Denetlenebilir	206	10,31	2,96	264	1,202
		Denetlenemez	60	9,78	2,98		
	MF	Denetlenebilir	113	9,59	2,83	142	2,386*
		Denetlenemez	31	8,26	2,49		
	GEN	Denetlenebilir	570	10,19	2,87	754	3,796**
		Denetlenemez	186	9,26	3,01		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.1.'den anlaşılacağı gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Aktif Başaçıkma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve genel grup için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Aktif Başaçıkma* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından $p<.01$, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinde ise $p<.05$ düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.2. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Planlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Planlama	AEF	Denetlenebilir	251	11,41	2,95	344	4,300**
		Denetlenemez	95	9,82	3,37		
	İF	Denetlenebilir	206	11,60	2,99	264	1,427
		Denetlenemez	60	10,95	3,52		
	MF	Denetlenebilir	113	10,31	3,14	142	3,141**
		Denetlenemez	31	8,32	3,04		
	GEN	Denetlenebilir	570	11,26	3,03	754	4,993**
		Denetlenemez	186	9,94	3,46		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.2.'den anlaşılacağı gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Planlama* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve genel grup için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Planlama* puanlarının stres kaynağı denetlenemez

olan öğrencilerin puanlarından $p < .01$ düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.3. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	Denetlenebilir	251	7,89	2,78	344	2,285*
		Denetlenemez	95	7,16	2,28		
	İF	Denetlenebilir	206	8,58	2,83	264	1,856
		Denetlenemez	60	7,82	2,76		
	MF	Denetlenebilir	113	8,00	2,57	142	3,048**
		Denetlenemez	31	6,45	2,25		
	GEN	Denetlenebilir	570	8,16	2,77	754	3,984**
		Denetlenemez	186	7,25	2,47		

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.9.3.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi ve genel grup için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından $p < .01$ düzeyinde, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinde ise $p < .05$ düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır

Tablo 4.9.4. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Sosyal Destek Arama- (Enstrümental)	AEF	Denetlenebilir	251	10,24	3,45	344	1,585
		Denetlenemez	95	9,59	3,35		
	İF	Denetlenebilir	206	9,72	3,70	264	,633
		Denetlenemez	60	9,38	3,53		
	MF	Denetlenebilir	113	8,43	3,17	142	,173
		Denetlenemez	31	8,32	3,15		
	GEN	Denetlenebilir	570	9,70	3,55	754	1,298
		Denetlenemez	186	9,31	3,39		

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.9.4.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.9.5. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	Denetlenebilir	251	10,04	3,06	344	2,524*
		Denetlenemez	95	9,14	2,68		
	İF	Denetlenebilir	206	9,27	3,08	264	,346
		Denetlenemez	60	9,12	2,52		
	MF	Denetlenebilir	113	8,35	2,77	142	1,277
		Denetlenemez	31	7,65	2,61		
	GEN	Denetlenebilir	570	9,42	3,07	754	2,161*
		Denetlenemez	186	8,88	2,66		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.5.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve genel grup için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.6. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	AEF	Denetlenebilir	251	11,30	2,93	344	1,310
		Denetlenemez	95	10,83	3,05		
	İF	Denetlenebilir	206	10,43	2,82	264	-,946
		Denetlenemez	60	10,83	3,14		
	MF	Denetlenebilir	113	9,72	2,62	142	-1,039
		Denetlenemez	31	10,26	2,38		
	GEN	Denetlenebilir	570	10,67	2,89	754	-,263
		Denetlenemez	186	10,74	2,97		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.6.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda tüm grupların *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.9.7. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	AEF	Denetlenebilir	251	6,86	2,63	344	2,401*
		Denetlenemez	95	6,14	2,19		
	İF	Denetlenebilir	206	6,58	2,34	264	1,008
		Denetlenemez	60	6,23	2,42		
	MF	Denetlenebilir	113	6,62	2,77	142	2,313*
		Denetlenemez	31	5,42	1,57		
	GEN	Denetlenebilir	570	6,71	2,56	754	3,190**
		Denetlenemez	186	6,05	2,19		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.7.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesinde stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından p<.05 düzeyinde, genel grup içinse p<.01 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.8. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	Denetlenebilir	251	11,91	2,64	344	2,455*
		Denetlenemez	95	11,09	3,07		
	İF	Denetlenebilir	206	11,52	2,81	264	,260
		Denetlenemez	60	11,42	2,84		
	MF	Denetlenebilir	113	10,67	2,57	142	2,200*
		Denetlenemez	31	9,52	2,68		
	GEN	Denetlenebilir	570	11,53	2,72	754	2,506*
		Denetlenemez	186	10,94	2,99		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.8.'den anlaşılacağı gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesinde ve genel grup için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.9. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Yadsıma	AEF	Denetlenebilir	251	6,20	2,47	344	-1,366
		Denetlenemez	95	6,61	2,67		
	İF	Denetlenebilir	206	5,85	2,07	264	-,857
		Denetlenemez	60	6,13	2,67		
	MF	Denetlenebilir	113	5,61	2,05	142	2,255*
		Denetlenemez	31	4,71	1,62		
	GEN	Denetlenebilir	570	5,96	2,26	754	-,926*
		Denetlenemez	186	6,14	2,60		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.9.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Yadsıma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesinde ve genel grup için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Yadsıma* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.10. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Kabullenme	AEF	Denetlenebilir	251	11,63	3,06	344	-1,357
		Denetlenemez	95	12,16	3,58		
	İF	Denetlenebilir	206	10,95	2,99	264	-3,094**
		Denetlenemez	60	12,32	3,07		
	MF	Denetlenebilir	113	10,12	3,37	142	-2,819**
		Denetlenemez	31	11,97	2,73		
	GEN	Denetlenebilir	570	11,09	3,14	754	-4,068**
		Denetlenemez	186	12,18	3,28		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.10.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Kabullenme* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesinde ve genel grup için stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin *Kabullenme* puanlarının stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin puanlarından p<.01 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4..9.11. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Alkol/İlaç kullanma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Alkol/İlaç kullanma	AEF	Denetlenebilir	251	5,09	2,42	344	,964
		Denetlenemez	95	4,82	2,08		
	İF	Denetlenebilir	206	4,32	1,32	264	-1,520
		Denetlenemez	60	4,65	2,00		
	MF	Denetlenebilir	113	5,42	2,67	142	,234
		Denetlenemez	31	5,29	3,39		
	GEN	Denetlenebilir	570	4,88	2,19	754	,176
		Denetlenemez	186	4,84	2,32		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.11.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda tüm grupların *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4..9.12. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Olumlu Dini Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Olumlu Dini Başaçıkma	AEF	Denetlenebilir	251	16,28	5,41	344	-,132
		Denetlenemez	95	16,37	5,26		
	İF	Denetlenebilir	206	20,57	4,11	264	-2,250*
		Denetlenemez	60	21,90	3,79		
	MF	Denetlenebilir	113	12,76	5,34	142	-1,651
		Denetlenemez	31	14,55	5,35		
	GEN	Denetlenebilir	570	17,13	5,74	754	-1,486
		Denetlenemez	186	17,85	5,62		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.12.'den anlaşılacağı üzere, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin *Olumlu Dini Başaçıkma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi için stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin *Olumlu Dini Başaçıkma* puanlarının stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin puanlarından p<.05 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.9.13. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başaçıkma Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Olumsuz Dini Başaçıkma	AEF	Denetlenebilir	251	9,54	3,00	344	,374
		Denetlenemez	95	9,41	2,70		
	İF	Denetlenebilir	206	10,94	3,58	264	,759
		Denetlenemez	60	10,53	3,95		
	MF	Denetlenebilir	113	8,60	2,91	142	,426
		Denetlenemez	31	8,35	2,68		
	GEN	Denetlenebilir	570	9,86	3,32	754	,951
		Denetlenemez	186	9,60	3,22		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.13.'de görüleceği gibi, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda tüm grupların *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4.9.14. Fakülteler Bazında Stres Kaynağının Denetlenebilirliği Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanı İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

BOYUT	Fakülte		n	x	ss	T Testi	
						Sd	t
Rahatsızlık Ciddiyeti	AEF	Denetlenebilir	251	1,10	,59	344	2,184*
		Denetlenemez	95	,95	,54		
	İF	Denetlenebilir	206	1,06	,52	264	3,765**
		Denetlenemez	60	,78	,45		
	MF	Denetlenebilir	113	,8574	,54	142	1,679
		Denetlenemez	31	,69	,29		
	GEN	Denetlenebilir	570	1,04	,56	754	4,053**
		Denetlenemez	186	,85	,49		

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.9.14.'ten anlaşılacağı üzere, yapılan bağımsız grup t Testi sonucunda Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ve genel grubun *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Atatürk Eğitim Fakültesi için stres kaynağı denetlenebilir olan öğrencilerin *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının stres kaynağı denetlenemez olan öğrencilerin puanlarından p<.05 düzeyinde, İlahiyat Fakültesi ve genel grup içinse p<.01 düzeyinde anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

2.2.3. Stres Kaynağının Etkisi Değişkeni ile Başaçıkma, Dini Başaçıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4..10.1. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Aktif Başaçıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Aktif Başa Çıkma	AEF	O-OLS	163	10,22	2,82	G.Arası	65,271	2	32,635	3,927*
		ORT-O	143	9,63	2,81	G. İçi	3066,436	369	8,310	
		BRZ-O	66	10,79	3,17	Toplam	3131,707	371		
		TOP	372	10,09	2,91					
	İF	O-OLS	150	10,31	2,95	G.Arası	9,984	2	4,992	,556
		ORT-O	117	9,99	2,98	G. İçi	2838,092	316	8,981	
		BRZ-O	52	10,44	3,17	Toplam	2848,075	318		
		TOP	319	10,22	2,99					
	MF	O-OLS	56	9,46	3,03	G.Arası	4,900	2	2,450	,293
		ORT-O	69	9,23	2,98	G. İçi	1261,184	151	8,352	
		BRZ-O	29	8,97	2,34	Toplam	1266,084	153		
		TOP	154	9,27	2,88					
	TOP	O-OLS	369	10,14	2,91	G.Arası	56,092	2	28,046	3,239
		ORT-O	329	9,67	2,91	G. İçi	7290,813	842	8,659	
		BRZ-O	147	10,31	3,08	Toplam	7346,904	844		
		TOP	845	9,99	2,95					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.1.'den anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Aktif Başaçıkma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinde p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.15'de sunulmuştur.

Tablo 4..10.2.Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Planlama	AEF	O-OLS	163	11,31	3,12	G.Arası	44,211	2	22,106	2,297
		ORT-O	143	10,60	3,08	G. İçi	3551,262	369	9,624	
		BRZ-O	66	11,30	3,10	Toplam	3595,473	371		
		TOP	372	11,04	3,11					
	İF	O-OLS	150	11,59	3,18	G.Arası	36,042	2	18,021	1,919
		ORT-O	117	11,08	2,91	G. İçi	2967,482	316	9,391	
		BRZ-O	52	12,02	3,06	Toplam	3003,524	318		
		TOP	319	11,47	3,07					
	MF	O-OLS	56	9,98	3,29	G.Arası	5,731	2	2,865	,272
		ORT-O	69	9,97	3,17	G. İçi	1592,166	151	10,544	
		BRZ-O	29	9,48	3,33	Toplam	1597,896	153		
		TOP	154	9,88	3,23					
	TOP	O-OLS	369	11,22	3,21	G.Arası	67,375	2	33,688	3,379
		ORT-O	329	10,64	3,06	G. İçi	8393,567	842	9,969	
		BRZ-O	147	11,20	3,24	Toplam	8460,942	844		
		TOP	845	10,99	3,17					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.2.'de anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Planlama* puanlarının tüm gruplar için anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizlerde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4..10.3. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	O-OLS	163	7,77	2,56	G.Arası	20,439	2	10,220	1,485
		ORT-O	143	7,44	2,69	G. İçi	2539,840	369	6,883	
		BRZ-O	66	8,09	2,65	Toplam	2560,280	371		
		TOP	372	7,70	2,63					
	İF	O-OLS	150	8,85	3,01	G.Arası	55,457	2	27,728	3,402
		ORT-O	117	8,03	2,71	G. İçi	2575,377	316	8,150	
		BRZ-O	52	7,98	2,68	Toplam	2630,834	318		
		TOP	319	8,40	2,88					
	MF	O-OLS	56	8,20	2,72	G.Arası	31,010	2	15,505	2,287
		ORT-O	69	7,22	2,50	G. İçi	1023,613	151	6,779	
		BRZ-O	29	7,41	2,63	Toplam	1054,623	153		
		TOP	154	7,61	2,63					
	TOP	O-OLS	369	8,27	2,81	G.Arası	78,053	2	39,026	5,237*
		ORT-O	329	7,60	2,67	G. İçi	6274,759	842	7,452	
		BRZ-O	147	7,92	2,65	Toplam	6352,812	844		
		TOP	845	7,95	2,74					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.3.'de anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Diğer Aktiviteleri*

Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma puanlarının genel grup için $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.16. ve Tablo 4.10.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4..10.4. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	AEF	O-OLS	163	10,00	3,63	G.Arası	1,446	2	,723	,062
		ORT-O	143	9,98	3,14	G. İçi	4323,422	369	11,717	
		BRZ-O	66	10,15	3,48	Toplam	4324,868	371		
		TOP	372	10,02	3,41					
	İF	O-OLS	150	10,01	3,62	G.Arası	47,852	2	23,926	1,820
		ORT-O	117	9,24	3,40	G. İçi	4154,580	316	13,147	
		BRZ-O	52	10,12	4,11	Toplam	4202,433	318		
		TOP	319	9,75	3,64					
	MF	O-OLS	56	8,63	3,39	G.Arası	43,992	2	21,996	2,178
		ORT-O	69	8,59	3,15	G. İçi	1525,073	151	10,100	
		BRZ-O	29	7,24	2,79	Toplam	1569,065	153		
		TOP	154	8,35	3,20					
	TOP	O-OLS	369	9,80	3,62	G.Arası	24,364	2	12,182	,988
		ORT-O	329	9,43	3,27	G. İçi	10384,318	842	12,333	
		BRZ-O	147	9,56	3,76	Toplam	10408,682	844		
		TOP	845	9,61	3,51					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.10.4.'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4..10.5. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	O-OLS	163	9,74	3,08	G.Arası	7,952	2	3,976	,449
		ORT-O	143	9,94	2,81	G. İçi	3268,529	369	8,858	
		BRZ-O	66	9,53	3,06	Toplam	3276,481	371		
		TOP	372	9,78	2,97					
	İF	O-OLS	150	9,55	2,96	G.Arası	32,576	2	16,288	1,913
		ORT-O	117	8,85	2,71	G. İçi	2691,173	316	8,516	
		BRZ-O	52	9,15	3,24	Toplam	2723,749	318		
		TOP	319	9,23	2,93					
	MF	O-OLS	56	8,43	2,92	G.Arası	21,335	2	10,668	1,408
		ORT-O	69	8,16	2,50	G. İçi	1143,788	151	7,575	
		BRZ-O	29	7,38	2,98	Toplam	1165,123	153		
		TOP	154	8,11	2,76					
	TOP	O-OLS	369	9,46	3,03	G.Arası	29,274	2	14,637	1,657
		ORT-O	329	9,18	2,80	G. İçi	7439,346	842	8,835	
		BRZ-O	147	8,97	3,19	Toplam	7468,620	844		
		TOP	845	9,27	2,97					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.5.'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4..10.6. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	AEF	O-OLS	163	11,64	2,94	G.Arası	102,388	2	51,194	6,174**
		ORT-O	143	11,01	2,77	G. İçi	3059,773	369	8,292	
		BRZ-O	66	10,20	2,96	Toplam	3162,161	371		
		TOP	372	11,15	2,92					
	İF	O-OLS	150	11,33	2,91	G.Arası	215,138	2	107,569	14,138**
		ORT-O	117	9,83	2,66	G. İçi	2404,267	316	7,608	
		BRZ-O	52	9,42	2,51	Toplam	2619,404	318		
		TOP	319	10,47	2,87					
	MF	O-OLS	56	10,75	2,67	G.Arası	98,934	2	49,467	8,302**
		ORT-O	69	9,41	2,27	G. İçi	899,689	151	5,958	
		BRZ-O	29	8,66	2,36	Toplam	998,623	153		
		TOP	154	9,75	2,55					
	TOP	O-OLS	369	11,38	2,90	G.Arası	403,632	2	201,816	25,739**
		ORT-O	329	10,26	2,71	G. İçi	6602,103	842	7,841	
		BRZ-O	147	9,62	2,74	Toplam	7005,735	844		
		TOP	845	10,64	2,88					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.6.'dan anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Duygulara Odaklanma ve*

Duyguları Ortaya Koyma puanlarının tüm gruplar ve genel grup için için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.15., Tablo 4.10.16., Tablo 4.10.17.ve Tablo 4.10.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4..10.7. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	AEF	O-OLS	163	6,85	2,48	G.Arası	20,208	2	10,104	1,624
		ORT-O	143	6,51	2,58	G. İçi	2296,491	369	6,224	
		BRZ-O	66	6,23	2,35	Toplam	2316,699	371		
		TOP	372	6,61	2,50					
	İF	O-OLS	150	6,79	2,53	G.Arası	25,400	2	12,700	2,303
		ORT-O	117	6,26	2,08	G. İçi	1742,343	316	5,514	
		BRZ-O	52	6,17	2,37	Toplam	1767,743	318		
		TOP	319	6,50	2,36					
	MF	O-OLS	56	6,43	2,73	G.Arası	4,090	2	2,045	,307
		ORT-O	69	6,41	2,53	G. İçi	1004,352	151	6,651	
		BRZ-O	29	6,00	2,39	Toplam	1008,442	153		
		TOP	154	6,34	2,57					
	TOP	O-OLS	369	6,76	2,54	G.Arası	45,100	2	22,550	3,755*
		ORT-O	329	6,40	2,40	G. İçi	5055,934	842	6,005	
		BRZ-O	147	6,16	2,35	Toplam	5101,034	844		
		TOP	845	6,52	2,46					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.10.7.'de anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* puanlarının genel grup için $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4..10.8. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	O-OLS	163	11,42	2,94	G.Arast	35,641	2	17,821	2,306
		ORT-O	143	11,69	2,62	G. İçi	2852,001	369	7,729	
		BRZ-O	66	12,29	2,71	Toplam	2887,642	371		
		TOP	372	11,67	2,79					
	İF	O-OLS	150	11,17	2,94	G.Arast	47,711	2	23,856	2,989
		ORT-O	117	11,59	2,67	G. İçi	2522,032	316	7,981	
		BRZ-O	52	12,27	2,83	Toplam	2569,743	318		
		TOP	319	11,50	2,84					
	MF	O-OLS	56	10,57	2,95	G.Arast	3,585	2	1,792	,246
		ORT-O	69	10,23	2,51	G. İçi	1099,039	151	7,278	
		BRZ-O	29	10,41	2,61	Toplam	1102,623	153		
		TOP	154	10,39	2,68					
	TOP	O-OLS	369	6,76	2,54	G.Arast	55,257	2	27,628	3,476*
		ORT-O	329	6,40	2,40	G. İçi	6693,070	842	7,949	
		BRZ-O	147	6,16	2,35	Toplam	6748,327	844		
		TOP	845	6,52	2,46					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.8.'de anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının genel grup için p<.05 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4..10.9. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Yadsıma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Yadsıma	AEF	O-OLS	163	6,53	2,58	G.Arast	22,622	2	11,311	1,852
		ORT-O	143	6,06	2,40	G. İçi	2254,117	369	6,109	
		BRZ-O	66	6,00	2,37	Toplam	2276,739	371		
		TOP	372	6,26	2,48					
	İF	O-OLS	150	5,93	2,30	G.Arast	14,909	2	7,454	1,614
		ORT-O	117	5,58	1,63	G. İçi	1459,254	316	4,618	
		BRZ-O	52	6,17	2,67	Toplam	1474,163	318		
		TOP	319	5,84	2,15					
	MF	O-OLS	56	5,32	1,85	G.Arast	7,836	2	3,918	,987
		ORT-O	69	5,65	2,19	G. İçi	599,729	151	3,972	
		BRZ-O	29	5,07	1,75	Toplam	607,565	153		
		TOP	154	5,42	1,99					
	TOP	O-OLS	369	6,11	2,40	G.Arast	16,877	2	8,438	1,606
		ORT-O	329	5,80	2,11	G. İçi	4422,832	842	5,253	
		BRZ-O	147	5,88	2,40	Toplam	4439,709	844		
		TOP	845	5,95	2,29					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.9.'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Yadsıma* puanlarının stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4..10.10. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Kabullenme Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Kabullenme	AEF	O-OLS	163	12,05	3,18	G.Arası	26,898	2	13,449	1,338
		ORT-O	143	11,51	3,16	G. İçi	3707,842	369	10,048	
		BRZ-O	66	11,50	3,17	Toplam	3734,739	371		
		TOP	372	11,74	3,17					
	İF	O-OLS	150	11,41	2,96	G.Arası	17,735	2	8,868	1,008
		ORT-O	117	10,89	3,08	G. İçi	2780,980	316	8,801	
		BRZ-O	52	11,23	2,72	Toplam	2798,715	318		
		TOP	319	11,19	2,97					
	MF	O-OLS	56	10,59	3,30	G.Arası	2,895	2	1,447	,131
		ORT-O	69	10,59	3,36	G. İçi	1669,502	151	11,056	
		BRZ-O	29	10,24	3,29	Toplam	1672,396	153		
		TOP	154	10,53	3,31					
	TOP	O-OLS	369	11,57	3,14	G.Arası	42,607	2	21,304	2,153
		ORT-O	329	11,10	3,19	G. İçi	8332,912	842	9,897	
		BRZ-O	147	11,16	3,06	Toplam	8375,520	844		
		TOP	845	11,31	3,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.10.'da görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda tüm grupların *Kabullenme* puanlarının stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4..10.11. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Alkol/İlaç Kullanma Puanı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Alkol/İlaç Kullanma	AEF	O-OLS	163	5,44	2,82	G.Arası	68,255	2	34,127	6,801**
		ORT-O	143	4,78	1,86	G. İçi	1851,702	369	5,018	
		BRZ-O	66	4,33	1,04	Toplam	1919,957	371		
		TOP	372	4,99	2,27					
	İF	O-OLS	150	4,53	1,81	G.Arası	10,134	2	5,067	2,579
		ORT-O	117	4,25	1,05	G. İçi	620,838	316	1,965	
		BRZ-O	52	4,08	,33	Toplam	630,972	318		
		TOP	319	4,35	1,41					
	MF	O-OLS	56	5,57	3,01	G.Arası	20,143	2	10,072	1,287
		ORT-O	69	5,52	3,01	G. İçi	1181,759	151	7,826	
		BRZ-O	29	4,62	1,54	Toplam	1201,903	153		
		TOP	154	5,37	2,80					
	TOP	O-OLS	369	5,09	2,53	G.Arası	69,047	2	34,523	7,629**
		ORT-O	329	4,74	2,00	G. İçi	3810,250	842	4,525	
		BRZ-O	147	4,30	1,01	Toplam	3879,297	844		
		TOP	845	4,82	2,14					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.11.'de anlaşılacağı üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Alkol İlaç Kullanma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ve genel grup için p<.01 düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.15 .ve Tablo 4.10.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4..10.12. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Olumlu Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Dini Başa Çıkma	AEF	O-OLS	163	16,34	5,47	G.Arası	224,595	2	112,297	3,891*
		ORT-O	143	16,99	5,22	G. İçi	10650,854	369	28,864	
		BRZ-O	66	14,76	5,45	Toplam	10875,449	371		
		TOP	372	16,31	5,41					
	İF	O-OLS	150	20,93	4,25	G.Arası	85,564	2	42,782	2,628
		ORT-O	117	20,37	3,75	G. İçi	5143,909	316	16,278	
		BRZ-O	52	21,90	4,01	Toplam	5229,473	318		
		TOP	319	20,88	4,06					
	MF	O-OLS	56	13,04	5,45	G.Arası	87,391	2	43,695	1,516
		ORT-O	69	13,75	5,30	G. İçi	4352,947	151	28,827	
		BRZ-O	29	11,69	5,37	Toplam	4440,338	153		
		TOP	154	13,10	5,39					
	TOP	O-OLS	369	17,70	5,77	G.Arası	112,224	2	56,112	1,713
		ORT-O	329	17,51	5,35	G. İçi	27580,988	842	32,757	
		BRZ-O	147	16,68	6,38	Toplam	27693,212	844		
		TOP	845	17,45	5,73					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.12.'de görüleceği üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Olumlu Dini Başaçıkma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer gruplar için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.15.'de sunulmuştur.

Tablo 4.10.13. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumsuz Dini Başa Çıkma	AEF	O-OLS	163	9,94	3,13	G.Arası	57,183	2	28,592	3,359*
		ORT-O	143	9,45	2,76	G.İçi	3140,516	369	8,511	
		BRZ-O	66	8,86	2,68	Toplam	3197,699	371		
		TOP	372	9,56	2,94					
	İF	O-OLS	150	11,65	3,96	G.Arası	123,465	2	61,732	4,823**
		ORT-O	117	10,44	3,22	G.İçi	4044,485	316	12,799	
		BRZ-O	52	10,33	3,15	Toplam	4167,950	318		
		TOP	319	10,99	3,62					
	MF	O-OLS	56	8,63	2,58	G.Arası	25,905	2	12,952	1,677
		ORT-O	69	8,80	3,37	G.İçi	1166,491	151	7,725	
		BRZ-O	29	7,69	1,04	Toplam	1192,396	153		
		TOP	154	8,53	2,79					
	TOP	O-OLS	369	10,43	3,59	G.Arası	206,284	2	103,142	9,583**
		ORT-O	329	9,66	3,12	G.İçi	9062,881	842	10,764	
		BRZ-O	147	9,15	2,80	Toplam	9269,164	844		
		TOP	845	9,91	3,31					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.10.13.'den anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Olumsuz Dini Başaçıkma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri için $p<.05$; İlahiyat Fakültesi ve genel grup için ise $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Mühendislik Fakültesi için yapılan analizlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.15., Tablo 4.10.16. ve Tablo 4.10.18.'de sunulmuştur.

Tablo 4.10.14. Fakülteler Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Puanlar İçin f, x ve ss Değerleri						ANOVA				
BOYUTLAR	FAK.	ETK.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Rahatsızlık ciddiyeti	AEF	O-OLS	163	1,1779	,6209	G.Arası	6,113	2	3,057	9,772**
		ORT-O	143	1,0441	,5323	G. İçi	115,422	369	,313	
		BRZ-O	66	,8196	,4426	Toplam	121,535	371		
		TOP	372	1,0629	,5724					
	İF	O-OLS	150	1,1682	,5431	G.Arası	10,304	2	5,152	22,235**
		ORT-O	117	,8816	,4429	G. İçi	73,222	316	,232	
		BRZ-O	52	,7068	,3578	Toplam	83,526	318		
		TOP	319	,9879	,5125					
	MF	O-OLS	56	,9683	,6039	G.Arası	1,816	2	,908	3,404*
		ORT-O	69	,7465	,4607	G. İçi	40,283	151	,267	
		BRZ-O	29	,7339	,4549	Toplam	42,099	153		
		TOP	154	,8248	,5246					
	TOP	O-OLS	369	1,1421	,5908	G.Arası	17,566	2	8,783	31,367**
		ORT-O	329	,9239	,4996	G. İçi	235,774	842	,280	
		BRZ-O	147	,7628	,4175	Toplam	253,341	844		
		TOP	845	,9912	,5479					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.10.14.'de Anlaşılacağı gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının Mühendislik Fakültesi öğrencileri için $p<.05$; Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve genel grup için ise $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.10.15, Tablo 4.10.16., Tablo 4.10.17. ve Tablo 4.10.18.'de' sunulmuştur.

Tablo 4.10.15. AEF Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Aktif Başa Çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O		.05	
Planlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama enstrümental	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama Duygusal	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	O-OLS			.05
	ORT-O			
	BRZ-O			
Davır.olarak ilgiyi kesme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Yadsıma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Kabullenme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Alkol/ilaç kullanma	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu dini başa çıkma	O-OLS			
	ORT-O			.05
	BRZ-O			
Olumsuz dini başa çıkma	O-OLS			.05
	ORT-O			
	BRZ-O			
Rahatsızlık ciddiyeti	O-OLS			.01
	ORT-O			.01
	BRZ-O			

Tablo 4.10.15.'de görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda, stres yaratan olayın etkisi değişkenine göre Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinden biraz olumsuz etkilendiklerini belirtenlerle, orta derecede olumsuz şekilde etkilendiğini belirtenler arasında *Aktif Başa Çıkma* puanları açısından biraz olumsuz etkilendiklerini belirtenler lehine $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Oldukça olumsuz etkilendiklerini belirtenler ile biraz olumsuz etkilendiklerini belirtenler arasında duygulara *Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* açısından $p < .05$, *Alkol/İlaç Kullanma* açısından $p < .01$, *Olumsuz Dini Başa Çıkma* açısından $p < .05$ anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ayrıca, oldukça olumsuz etkilendiklerini belirtenlerle orta derecede olumsuz etkilendiklerini beyan edenler arasında, *Alkol/İlaç Kullanma* $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ek olarak, orta derecede olumsuz şekilde etkilendiklerini beyan edenlerle biraz olumsuz etkilendiklerini beyan edenler arasında orta derecece etkilendiklerini ifade edenler lehine *Olumlu Dini Başa Çıkma* bazında $p < .05$, rahatsızlık ciddiyeti bazında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Tablo 4.10.16. İF Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Aktif Başa Çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Planlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama enstrümental	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama Duygusal	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Davır.olarak ilgiyi kesme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Yadsıma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Kabullenme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Alkol/ilaç kullanma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu dini başa çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumsuz dini başa çıkma	O-OLS			.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Rahatsızlık ciddiyeti	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			
	BRZ-O			

Tablo 4.10.16.'de görüldüğü üzere, yapılan Scheffe testi sonucunda, stres yaratan olayın etkisi değişkenine göre İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden oldukça olumsuz etkilendiklerini belirtenlerle, orta derecede olumsuz şekilde etkilendiğini belirtenler arasında, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma*, ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanları bazında oldukça olumsuz etkilendiklerini belirtenler lehine $p < .01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Ayrıca, oldukça olumsuz etkilendiklerini beyan edenlerle biraz olumsuz etkilendiklerini beyan edenler arasında, *Olumsuz Dini Başa Çıkma* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* bazında oldukça olumsuz etkilendiklerini beyan edenlerin lehine $p < .01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4..10.17. MF Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scedge Testi Sonuçları

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Aktif Başa Çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Planlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama enstrümental	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama Duygusal	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Davr.olarak ilgiyi kesme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Yadsıma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Kabullenme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Alkol/ilaç kullanma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu dini başa çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumsuz dini başa çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Rahatsızlık ciddiyeti	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			

Tablo 4.10.17.'de görüldüğü gibi, yapılan Scheffe testi sonucunda, Mühendislik Fakültesi öğrencileri için, yaşadıkları olayın etkisi değişkenine göre, oldukça olumsuz etkilendiklerini beyan edenlerle, orta derecede olumsuz ve biraz olumsuz etkilendiklerini beyan eden öğrenciler arasında, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanları açısından oldukça olumsuz etkilendiklerini beyan edenler lehine $p < .01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 4.10.18. Genel Grup Bazında Olayın Etkisi Değişkenine Göre Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Aktif Başa Çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Planlama	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	O-OLS		.01	
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama enstrümental	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Sosyal destek arama Duygusal	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Davır.olarak ilgiyi kesme	O-OLS			.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	O-OLS			.01
	ORT-O			
	BRZ-O			

BOYUTLAR	FAK.	O-OLS	ORT-O	BRZ-O
Yadsıma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Kabullenme	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Alkol/ilâç kullanma	O-OLS			.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumlu dini başa çıkma	O-OLS			
	ORT-O			
	BRZ-O			
Olumsuz dini başa çıkma	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			
	BRZ-O			
Rahatsızlık ciddiyeti	O-OLS		.01	.01
	ORT-O			.01
	BRZ-O			

Tablo 4.10.18.'de görüldüğü gibi, yapılan Scheffe testi sonucunda, genel grup için, stres yaratan olayın algılanan etkisi değişkenine göre, oldukça olumsuz etkilendiklerini beyan edenlerle, orta derecede olumsuz etkilendiklerini beyan eden öğrenciler arasında, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma*, *Olumsuz Dini Başa Çıkma* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanları bazında, oldukça olumsuz etkilendiklerini beyan eden öğrencilerin lehine $p < .01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Ayrıca, oldukça olumsuz derecede etkilendiklerini beyan eden öğrencilerle biraz olumsuz etkilendiklerini beyan eden öğrenciler arasında *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama*, *Alkol/İlaç Kullanma Olumsuz Dini Başa Çıkma* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanları bazında $p < .01$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

2.2.4. Fakülte Değişkeni ile Başarı Puanları, Dini Başarı Puanları ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.11.1. Fakülteler Bazında Aktif Başarı Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Aktif Başarı Puanları	AEF	372	10,09	2,91	G.Arası	101,038	2	50,519	5,870**
	İF	319	10,22	2,99	G. İçi	7245,867	842	8,606	
	MF	154	9,27	2,88	Toplam	7346,904	844		
	TOP.	845	9,99	2,95					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.1’de görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Aktif Başarı Puanları* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15’te sunulmuştur.

Tablo 4.11.2. Fakülteler Bazında Planlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Planlama	AEF	372	11,04	3,11	G.Arası	264,049	2	132,025	13,562**
	İF	319	11,47	3,07	G. İçi	8196,893	842	9,735	
	MF	154	9,88	3,23	Toplam	8460,942	844		
	TOP.	845	10,99	3,17					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.2’de görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Planlama* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15’te sunulmuştur.

Tablo 4.11.3. Fakülteler Bazında Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	AEF	372	7.70	2.63	G.Arası	107,075	2	53,538	7,217**
	İF	319	8.40	2.88	G.İçi	6245,737	842	7,418	
	MF	154	7.61	2.63	Toplam	6352,812	844		
	TOP.	845	7.95	2.74					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.3'te görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.4. Fakülteler Bazında Sosyal Destek Arama (Enstrümental) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Enstrümental)	AEF	372	10.02	3.41	G.Arası	312,316	2	156,158	13,023**
	İF	319	9.75	3.64	G.İçi	10096,366	842	11,991	
	MF	154	8.35	3.20	Toplam	10408,682	844		
	TOP.	845	9.61	3.51					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.4'te Görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.5. Fakülteler Bazında Sosyal Destek Arama (Duygusal) Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Sosyal Destek Arama (Duygusal)	AEF	372	9.78	2.97	G.Arası	303,266	2	151,633	17,818**
	İF	319	9.23	2.93	G.İçi	7165,354	842	8,510	
	MF	154	8.11	2.76	Toplam	7468,620	844		
	TOP.	845	9.27	2.97					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.5'te örüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.6. Fakülteler Bazında Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	AEF	372	11,15	2,92	G.Arası	225,546	2	112,773	14,005**
	İF	319	10,47	2,87	G. İçi	6780,189	842	8,052	
	MF	154	9,75	2,55	Toplam	7005,735	844		
	TOP.	845	10,64	2,88					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.11.6'da görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.7. Fakülteler Bazında Davranışsal Olarak İlgili Kesme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Davranışsal Olarak İlgili Kesme	AEF	372	6,61	2,50	G.Arası	8,151	2	4,075	,674
	İF	319	6,50	2,36	G. İçi	5092,883	842	6,049	
	MF	154	6,34	2,57	Toplam	5101,034	844		
	TOP.	845	6,52	2,46					

* $p<.05$

** $p<.01$

Tablo 4.11.7'de Görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Davranışsal Olarak İlgili Kesme* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.11.8. Fakülteler Bazında Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	AEF	372	11,67	2,79	G.Arası	188,318	2	94,159	12,086**
	İF	319	11,50	2,84	G. İçi	6560,009	842	7,791	
	MF	372	10,39	2,68	Toplam	6748,327	844		
	TOP.	319	11,38	2,83					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.8’de görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15’te sunulmuştur.

Tablo 4.11.9. Fakülteler Bazında Yadsıma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Yadsıma	AEF	154	6,26	2,48	G.Arası	81,242	2	40,621	7,847**
	İF	845	5,84	2,15	G. İçi	4358,467	842	5,176	
	MF	154	5,42	1,99	Toplam	4439,709	844		
	TOP.	845	5,95	2,29					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.9’da örüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Yadsıma* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15’te sunulmuştur.

Tablo 4.11.10. Fakülteler Bazında Kabullenme Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Kabullenme	AEF	372	11,74	3,17	G.Arası	169,669	2	84,835	8,705**
	İF	319	11,19	2,97	G. İçi	8205,850	842	9,746	
	MF	154	10,53	3,31	Toplam	8375,520	844		
	TOP.	845	11,31	3,15					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.10'da görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Kabullenme* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.11. Fakülteler Bazında Alkol/İlaç Kullanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Alkol/İlaç Kullanma	AEF	372	4,99	2,27	G.Arası	126,466	2	63,233	14,187**
	İF	319	4,35	1,41	G. İçi	3752,831	842	4,457	
	MF	154	5,37	2,80	Toplam	3879,297	844		
	TOP.	845	4,82	2,14					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.11.11'de Görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Alkol/İlaç Kullanma* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.12. Fakülteler Bazında Alkol/İlaç Kullanma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumlu Dini Başa Çıkma	AEF	372	16,31	5,41	G.Arası	7147,952	2	3573,976	146,471**
	İF	319	20,88	4,06	G. İçi	20545,260	842	24,401	
	MF	154	13,10	5,39	Toplam	27693,212	844		
	TOP.	845	17,45	5,73					

* $p < .05$

** $p < .01$

Tablo 4.11.12'de Görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.13. Fakülteler Bazında Olumsuz Dini Başa Çıkma Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Olumsuz Dini Başa Çıkma	AEF	372	9,56	2,94	G.Arası	711,120	2	355,560	34,982**
	İF	319	10,99	3,62	G. İçi	8558,045	842	10,164	
	MF	154	8,53	2,79	Toplam	9269,164	844		
	TOP.	845	9,91	3,31					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.13'te görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.14. Fakülteler Bazında Rahatsızlık Ciddiyeti Puanları İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tüm Gruplar İçin f, x ve ss Değerleri					ANOVA				
BOYUT	Fak.	N	x	ss	Var. Kay.	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f
Rahatsızlık Ciddiyeti	AEF	372	1,0629	,5724	G.Arası	6,180	2	3,090	10,526**
	İF	319	,9879	,5125	G. İçi	247,161	842	,294	
	MF	154	,8248	,5246	Toplam	253,341	844		
	TOP.	845	,9912	,5479					

* p<.05

** p<.01

Tablo 4.11.14'de Görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrasında *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel açıdan p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış sonuçlar Tablo 4.11.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.11.15. Fakülteler Bazında Tüm Boyutlar İçin Scheffe Testi Sonuçları

BOYUTLAR	Fak.	AEF	İF	MF	BOYUTLAR	Fak.	AEF	İF	MF
Aktif Başa Çıkma	AEF			.01	Yadsıma	AEF			.01
	İF			.01		İF			
	MF					MF			
Planlama	AEF			.01	Kabullenme	AEF			.01
	İF			.01		İF			
	MF					MF			
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	AEF				Alkol/ilaç kullanma	AEF		.01	
	İF	.01		.01		İF			
	MF					MF		.01	
Sosyal destek arama enstrümental	AEF			.01	Olumlu dini başa çıkma	AEF			.01
	İF			.01		İF	.01		.01
	MF					MF			
Sosyal destek arama Duygusal	AEF		.01	.01	Olumsuz dini başa çıkma	AEF			.01
	İF			.01		İF	.01		.01
	MF					MF			
Duy.odaklanma ve duyguları ortaya koyma	AEF		.01	.01	Rahatsızlık ciddiyeti	AEF			.01
	İF			.01		İF			.01
	MF					MF			
Dav.olarak ilgiyi kesme	AEF								
	İF								
	MF								
Olumlu Tarzda yeniden yorumlama	AEF			.01					
	İF			.01					
	MF								

Tablo 4.11.15'te görüldüğü gibi, yapılan Scheffe testi sonucunda *Aktif Başa Çıkma*, *Planlama*, *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine; İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerine lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde farklılaşmaktadır. Ayrıca, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ve *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanlarının Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine; İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerine lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde farklılaşmaktadır. *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* puanları açısından ise, İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde bir farklılık saptanmıştır. *Yadsıma* ve *Kabullenme* puanları için Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine

$p < .01$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde farklılık bulunmuştur. *Alkol/İlaç Kullanma* puanları ise Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ile İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine; Mühendislik Fakültesi öğrencileri ile İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde farklılaşmaktadır. Son olarak, *Olumlu Dini Başa Çıkma* ve *Olumsuz Dini Başa Çıkma* puanları açısından, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine, İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencileri arasında İlahiyat Fakültesi öğrencileri lehine $p < .01$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

2. 3. Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

2.3.1. Olumlu Dini Başa Çıkma İle Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiler Ait Bulgular

Tablo 4..12.1 Genel Grup Bazında Olumlu Dini Başa Çıkma Alt Boyutu İçin Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı Sonuçları

BOYUTLAR	Fakülte	Parametreler	Aktif Başa Çıkma	Planlama	Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üz. Odaklanma	Sosyal Destek Arama Enstrümental	Sosyal Destek Arama Duygusal	Duy. Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	Davranışsal Olarak İlgili Kesme	Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlanma	Yadıma	Kabullenme	Alkol/İlaç Kullanma	Rahatsızlık Ciddiyeti
Olumlu Dini Başa Çıkma	AEF	r	.135	.164	.112	.087	.029	.059	-.003	.113	.033	-.014	-.095	.040
		p	.01	.01	.05	-	-	-	-	.05	-	-	-	-
		N	372	372	372	372	372	372	372	372	372	372	372	372
	İF	r	.355	.357	.243	.178	.189	.140	.009	.282	.064	.241	.046	-.054
		p	.001	.001	.001	.001	.001	.05	-	.001	-	.001	-	-
		N	319	319	319	319	319	319	319	319	319	319	319	319
	MF	r	.103	.122	.107	.136	.230	.093	.155	.144	.115	.005	-.011	.088
		p	-	-	-	-	.01	-	-	-	-	-	-	-
		N	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154
	GE	r	.217	.262	.193	.154	.133	.090	.033	.194	.058	.069	-.128	.047
		p	.001	.001	.001	.001	.001	.01	-	.001	-	.05	.001	-
		N	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845

Tablo 4.12.1.'de görüleceği üzere, olumlu dini başa çıkma puanları ile diğer boyutlar arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon katsayısı işlemi sonucunda; Atatürk Eğitim Fakültesi bazında *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanları ile *Aktif Başa Çıkma* ve *Planlama* arasında $p < .01$, *Diğer Aktiviteleri*

Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma ve Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama puanları arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde pozitif ilişki bulunmuştur. İlahiyat Fakültesi bazında, *Olumlu Dini Başa Çıkma* ile *Aktif Başa Çıkma*, *Planlama*, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Kabullenme* puanları arasında $p < .001$ düzeyinde, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* arasında ise $p < .05$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Mühendislik Fakültesi bazında *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanları ile *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Genel grup açısından baktığımızda ise *Olumlu Dini Başa Çıkma* puanları ile *Aktif Başa Çıkma*, *Planlama*, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ve *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanları arasında $p < .001$ düzeyinde; *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* puanları arasında $p < .01$ düzeyinde; *Kabullenme* ile de $p < .05$ düzeyinde pozitif yönde, *Alkol/İlaç Kullanma* puanları arasında $p < .001$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

2.3.2. Olumsuz Dini Başa Çıkma ile Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Tablo 4..12.2. Genel Grup Bazında Olumsuz Dini Başa Çıkma Alt Boyutu İçin Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı Sonuçları

BOYUTLAR	Fakülte	Parametreler	Aktif Başa Çıkma	Planlama	Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üz. Odaklanma	Sosyal Destek Arama Enstrümental	Sosyal Destek Arama Duygusal	Duy. Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	Davranışsal Olarak İlgili Kesme	Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	Yadsıma	Kabullenme	Alkol/İlaç Kullanma	Rahatsızlık Ciddiyeti
Olumsuz Dini Başa Çıkma	AEF	r	.079	.059	.253	.044	.032	.043	.194	-.055	.233	-.140	.121	.317
		p	-	-	.001	-	-	-	.001	-	.001	.01	.05	.01
		N	372	372	372	372	372	372	372	372	372	372	372	372
	İF	r	.069	.025	.124	-.102	-.017	.068	.279	-.137	.233	-.065	.088	.305
		p	-	-	.05	-	-	-	.001	.05	.001	-	-	.001
		N	319	319	319	319	319	319	319	319	319	319	319	319
	MİF	r	.052	.021	.149	.049	.055	.045	.219	-.089	.216	-.014	.322	.055
		p	-	-	-	-	-	-	.01	-	.01	-	.001	-
		N	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154
	GE	r	.093	.081	.204	.007	.033	.059	.224	-.064	.222	-.074	.088	.271
		p	.01	.05	.001	-	-	-	.001	-	.001	.05	.01	.001
		N	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845

Tablo 4.12.2.'de görüleceği gibi, *Olumsuz Dini Başaçıkma* puanları ile diğer boyutlar arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon katsayısı işlemi sonucunda; Atatürk Eğitim Fakültesi bazında *Olumsuz Dini Başaçıkma* puanları ile *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ve *Yadsıma* puanları arasında $p<.001$ düzeyinde *Rahatsızlık Ciddiyeti* ile $p<.01$ düzeyinde, *Alkol/İlaç Kullanma* ile $p<.05$ düzeyinde pozitif yönlü, *Kabullenme* puanları ile $p<.01$ düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. İlahiyat Fakültesi bazında, *Olumsuz Dini Başaçıkma* ile *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Yadsıma* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* arasında $p<.001$ düzeyinde; *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ve arasında $p<.05$ düzeyinde pozitif yönlü *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Mühendislik Fakültesi bazında *Olumsuz Dini Başaçıkma* ile *Alkol/İlaç Kullanma* arasında $p<.001$ düzeyinde, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ve *Yadsıma* arasında $p<.01$ düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Genel grup bazında ise, *Olumsuz Dini Başaçıkma* puanları ile *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Yadsıma* ve *Rahatsızlık Ciddiyeti* arasında $p<.001$ düzeyinde, *Aktif Başaçıkma* ve *Alkol/İlaç Kullanma* arasında $p<.01$ düzeyinde *Planlama* arasında da $p<.05$ düzeyinde pozitif yönde, *Kabullenme* arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

2.3.3. Başaçıkma Alt Boyutlarının Birbirleriyle İlişkilerine Ait Bulgular

Tablo 4.12.3. Başaçıkma Alt boyutları için Korelasyon Tablosu

BOYUTLAR	Parametreler	Aktif Başa Çıkma	Planlama	Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üz. Odaklanma	Sosyal Destek Arama Enstrümental	Sosyal Destek Arama Duygusal	Duy. Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	Davranışsal Olarak İlgili Kesme	Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	Yadsıma	Kabullenme	Alkol/ilaç Kullanma
Aktif Başa Çıkma	r		.744	.416	.448	.307	.247	-.126	.405	.071	.158	-.027
	p		.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.038	.000	-
	N		845	845	845	845	845	845	845	845	845	845
Planlama	r			.414	.465	.330	.238	-.088	.460	.050	.204	-.027
	p			.000	.000	.000	.000	.011	.000	-	.000	-
	N			845	845	845	845	845	845	845	845	845
Diğer aktiviteleri bırakarak sorun üz. Odaklanma	r				.289	.205	.188	.055	.116	.142	.011	.071
	p				.000	.000	.000	-	.001	.000	-	.040
	N				845	845	845	845	845	845	845	845
Sosyal Destek Arama enstrümental	r					.613	.345	.009	.280	.078	.150	.003
	p					.000	.000	-	.000	.024	.000	-
	N					845	845	845	845	845	845	845
Sosyal Destek Arama Duygusal	r						.513	.080	.235	.113	.209	-.012
	p						.000	.020	.000	.001	.000	-
	N						845	845	845	845	845	845
Duy. odaklanma ve duyguları ortaya koyma	r							.080	.145	.022	.315	.010
	p							.020	.000	-	.000	-
	N							845	845	845	845	845
Davranışsal Olarak İlgili Kesme	r								-.068	.224	.107	.153
	p								-	.000	.002	.000
	N								845	845	845	845
Olumlu tarzda yeniden yorumlama	r									-.033	.280	-.088
	p									-	.000	.011
	N									845	845	845
Yadsıma	r										-.081	.114
	p										.018	.001
	N										845	845
Kabullenme	r											-.001
	p											-
	N											845
Alkol/ilaç kullanma	r											
	p											
	N											

Tablo 4.12.3'te görüleceği gibi, yapılan Pearson çarpım moment korelasyon katsayısı tekniği sonucunda, tüm grubun *Aktif Başaçıkma* puanları ile *Planlama* ($r=.744$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r= .416$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r= .448$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r= .307$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r= .247$), *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ($r= .405$) ve *Kabullenme* ($r= .158$) puanları arasında pozitif yönde;

Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme ($r = -.126$), puanları ile negatif yönde $p < .01$, *Yadsıma* puanları ($r = .071$) ile de pozitif yönde $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Planlama puanları ile *Aktif Başa Çıkma* ($r = .744$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r = .414$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r = .465$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r = .330$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r = .238$) ve *Kabullenme* puanları arasında pozitif yönde $p < .01$, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları* ile ise negatif yönde $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma puanları ile *Aktif Başa Çıkma* ($r = .416$), *Planlama* ($r = .414$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r = .289$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r = .205$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r = .188$) *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ($r = .116$) ve *Yadsıma* ($r = .142$) puanları arasında pozitif yönde $p < .01$; *Alkol/İlaç Kullanma* ($r = .071$) ile pozitif yönde $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Sosyal Destek Arama (Enstrümental) puanları ile *Aktif Başa Çıkma* ($r = .448$), *Planlama* ($r = .465$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r = .289$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* puanları arasında ($r = .613$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r = .345$), *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ($r = .280$) ve *Kabullenme* ($r = .150$) puanları arasında pozitif yönde $p < .01$; *Yadsıma* ($r = .078$) puanları ile pozitif yönde $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Sosyal Destek Arama (Duygusal) puanları ile *Aktif Başa Çıkma* ($r = .307$), *Planlama* ($r = .330$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r = .205$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r = .613$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r = .513$), *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ($r = .235$), *Yadsıma* ($r = .113$) ve *Kabullenme* ($r = .209$) puanları arasında pozitif yönde $p < .01$; *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ($r = .80$) puanları ile de $p < .05$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Duyulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları ile Aktif Başaçıkma ($r=.247$), *Planlama* ($r=.238$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r=.188$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r=.345$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r=.513$), *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ($r=.145$) ve *Kabullenme* ($r=.315$) puanları arasında pozitif yönde $p<.01$; *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ($r=.080$) puanları ile de pozitif yönde $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme Puanları ile Aktif Başaçıkma ($r=-.126$) ile $p<.01$ düzeyinde negatif yönde; *Planlama* ($r=-.088$) ile $p<.05$ düzeyinde negatif yönde; *Yadsıma* ($r=.224$), *Kabullenme* ($r=.107$) ve *Alkol/İlaç Kullanma* ($r=.244$) puanları arasında $p<.01$ düzeyinde pozitif yönde, *Duyulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r=.080$) ve *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r=.080$) puanları ile de pozitif yönde $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama puanları ile *Aktif Başaçıkma* ($r=-.405$), *Planlama* ($r=.460$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r=.116$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r=.280$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r=.235$), *Duyulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r=.145$), *Kabullenme* ($r=.280$) puanları arasında pozitif yönde $p<.01$; *Alkol/İlaç Kullanma* ($r=-.088$) puanları ile de negatif yönde $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Yadsıma puanları ile *Planlama* ($r=.460$), *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r=.142$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r=.113$), *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ($r=.224$) ve *Alkol/İlaç Kullanma* ($r=-.114$) puanları arasında $p<.01$ düzeyinde pozitif yönde; *Aktif Başaçıkma* ($r=-.071$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r=.078$) puanları arasında $p<.05$ düzeyinde pozitif yönde; *Kabullenme* ($r=-.081$) puanları ile de negatif yönde $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kabullenme puanları ile *Aktif Başaçıkma* puanları arasında ($r=.158$), *Planlama* ($r=.204$), *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ($r=.150$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*

($r=.209$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r=.315$), *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ($r=.107$), *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ($r=.280$) puanları arasında $p<.01$ düzeyinde pozitif yönde; *Yadsıma* ($r=-.081$) puanları ile negatif yönde $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Alkol/İlaç Kullanma puanları ile *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ($r=.153$) ve *Yadsıma* ($r=.114$) puanları arasında $p<.01$ düzeyinde pozitif yönde, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r=.071$) puanları ile $p<.05$ düzeyinde pozitif yönde; *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* puanları ile de $p<.05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

2.3.4. Ruh Sağlığı ve Başaçıkma Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 4.12.3. Rahatsızlık Ciddiyeti İçin Korelasyon Tablosu

BOYUTLAR	Parametreler	Aktif Başa Çıkma	Planlama	Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma	Sosyal Destek Arama Enstrümental	Sosyal Destek Arama Duygusal	Duy. Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma	Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme	Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama	Yadsıma	Kabullenme	Alkol/İlaç Kullanma
Rahatsızlık ciddiyeti	r	-.011	.062	.166	.034	.150	.244	.265	-.066	.162	.009	.185
	p			.000		.000	.000	.000		.000		.000
	N	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845	845

Rahatsızlık Ciddiyeti puanları ile *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* ($r=.166$), *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ($r=.150$), *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Puanları* ($r=.244$), *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ($r=.265$), *Yadsıma* ($r=.162$) ve *Alkol/İlaç Kullanma* ($r=.185$) puanları arasında $p<.01$ düzeyinde anlamlı olumlu ilişki belirlenmiştir.

B. YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın iki çalışmasında belirtilen ana amaç, alt amaçlar ve hipotezleri çerçevesinde elde edilen bulgulara ait yorumlarına yer verilecektir.

B.1. DBTÖ'nin Türkçe'ye Uyarlanması İle İlgili Yorumlar

Ölçeğin Türkçe ve İngilizce formlarının değerlendirilmesi sonucunda gerek ölçeğin tamamı gerekse alt ölçekler bazında dilsel eşdeğerliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Türkçe ve İngilizce ifadelendirmede üç maddenin grup tarafından farklı algılandığı anlaşılmaktadır (Tablo 4.1.1. ve Tablo 4.1.2.). Yapılan madde analizi çalışmaları sonucunda bir maddenin ayırt ediciliği dışında ölçeğin maddelerinin ölçeğin tamamıyla alakalı olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.1.3. ve Tablo 4.1.4). Alt ve üst grubu birbirinden ayırt etmeyen madde “Allah’ın gücünden/ kudretinden şüpheye düştüm” maddesidir. Bütün ölçek içerisinde en düşük ortalamaya sahip bu madde ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek “başaçıkma” etkinliklerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ayırt edici olmasa bile ölçekte bulunması gereken ve *kritik bir davranışı* ölçen bir maddedir.

Ölçeğin kuramsal yaklaşımı benimsendiğinden yapılan faktör analizi sonucunda iki boyutlu sonucun ortaya çıkması beklenmekteydi.²⁹⁵ Faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinal formundaki maddelerin aynı faktörlerde yer aldıkları anlaşılmıştır (Tablo 4.1.5). Ölçeğin güvenilirliği için hesaplanan cronbach alfa katsayıları da beklenen düzeyde gerçekleşmiştir.

Maddelerin veya alt ölçeklerin uyarlamayla ilgili yapılan bu asgari istatistiksel işlemlerden birinden geçmeleri beklenirken sadece maddelerden üçü bir veya iki analizde olumsuz sonuçlar almışlardır (Tablo 4.1.5). Bütün bunların sonucunda uyarlanan ölçeğin,

²⁹⁵ Ergin, *agm*, s. 130.

dilsel eşdeğerliğe sahip, güvenilir ve orijinali ile örtüşük bir faktör yapısına sahip bir ölçek olduğu ifade edilebilir.

B- Sosyo- Demografik Yapı ve Stres Kaynağı Olaya İlişkin Değişkenlerle İlgili Yorumlar

1.1. Grubun Sosyo-Demografik Yapısına İlişkin Yorumlar

Örnekleme yaklaşık aynı sayıda kız ve erkek öğrenci oluşturmaktadır. Fakülteler bazında ise Atatürk Eğitim Fakültesi'nde kız öğrencilerin, Mühendislik Fakültesinde ise erkek öğrencilerin oranı daha fazladır (Tablo 4.2.1.). Evrende benzer nitelikler taşıdığından bu örneklemin temsil kabiliyetini arttırmaktadır.

Araştırmanın amaçları arasında öğrenim görülen sınıf düzeyi ile ilgili bir amaç bulunmadığından örneklem seçilirken bu konuda bir kümelemeye gidilmemişti, bununla birlikte örneklemin tamamı dikkate alındığında sınıflara göre dağılımın bir yöne doğru fazla çarpılmadığı söylenebilir.

Örnekleme yaş değişkeni açısından incelendiğinde ise genel karakteristiğinin üniversite öğrenimi gören kitle ile benzeştiği görülmektedir (Tablo 4.2.3A-B). Bununla beraber, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin yaş ortalaması nispeten daha yüksektir. Yine bu fakültelerin genel karakteristiği ile uyumludur. Şöyle ki, Mühendislik Fakültesi genellikle sınava ilk girdikleri yıl bir programa yerleştirenlerden oluşurken, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında daha sonraki yıllarda yerleşenlerin sayısı daha fazladır.

Örneklemin tamamını dikkate aldığımızda öğrencilerin çoğunluğu (%65,0) kendisini orta gelir düzeyinde görmektedir. Bu genellikle kişilerin kendi ifadelerine dayalı alan araştırmalarında rastlanılan bir durumdur. Fakülteler bazında ise İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer iki gruba nispetle kendilerini daha alt ekonomik düzeyde gördükleri söylenebilir (Tablo 4.2.4.).

Babalarının eğitim durumu en yüksek olan grup çok açık biçimde Mühendislik Fakültesi'nde eğitim gören öğrencilerin babalarıdır. Bu grupta babası yüksekokul veya

üniversite mezunu olanların oranı %54,9'a ulaşmaktadır. Bu grubu sırayla Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi takip etmektedir

Anne eğitim durumunda da benzer bir eğilim mevcuttur. Yine en yüksek eğitim düzeyi Mühendislik Fakültesi'nde iken bunu sırayla Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi takip etmektedir. Babaların eğitim durumu genellikle annelerden daha yüksek iken, bu durum İlahiyat Fakültesi'nde çok daha belirgin bir hal almaktadır. Örneğin ilahiyat fakültesinde okur-yazar olmayan babaların oranı % 3,8 iken bu oran annelerde %29,3'tür (Tablo 4.2.6.).

Sosyo-demografik bulgularla ilgili bütüncül bir değerlendirme bizi Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi'ne nispeten daha yüksek bir sosyo- ekonomik düzeyde yer almakta olduğu sonucuna ulaştırabilir.

B.2. Stres Kaynağı İle İlgili Değişkenlere Ait Yorumlar:

Hem genel grupta hem de fakülteler bazında gençlerin son iki yıl içerisinde kendilerini en fazla etkilediği ifade ettikleri olay kategorisi "duygusal sorunlar" kategorisidir. Bunu aile içi sorunlar ve akademik sorunlar takip etmektedir. Gençlik döneminin özellikleri düşünüldüğünde bu sıralama son derece beklenebilir bir niteliktedir. Fakülteler bazında genel temayüle aykırı duran tek durum İlahiyat Fakültesi'nde 4. büyük sorun kategorisini oluşturan "sosyal ve siyasal sorunlar"dır (Tablo 4.3.1.). Bu durum İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin toplumsal ve siyasi olaylara karşı daha duyarlı olmaları ile açıklanabilir.

Başalıkma, dinî başalıkma tarzlarının etkililiğini belirleyen en önemli değişkenlerden biri de stres kaynağı olayı kişinin denetimi altında hissedip hissetmemesidir. Bu tür analizlere imkan tanımak amacıyla stres kaynakları yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve iki yeni kategori oluşturulmuştur: Denetlenebilirlik ve Denetlenemezlik. Genel grup bazında olayların yaklaşık $\frac{3}{4}$ i denetlenebilirken, $\frac{1}{4}$ 'ü denetlenemez kategorisine girmiştir. Aynı oran yaklaşık olarak fakülteler bazında da

geçerlidir (Tablo 4.3.2.).

Son iki yıl içerisinde yaşadıkları en önemli olayın öğrencilerin algıladıkları etkilerine bakıldığında ise grubun hemen hemen yarıya yakını oldukça olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Orta derecede olumsuz etkilediğini beyan edenlerin oranı da yüksektir. Bu oranlar fakülte içlerinde de benzer oranları korumaktadır (Tablo 4.3.3.).

Stres kaynaklarının oluş zamanına bakıldığında yarından çoğunun bir veya 2 yıl içerisinde yaşandığı anlaşılmaktadır. Son altı ay içerisinde ve 6 ay bir yıl içerisinde gerçekleştiğini söyleyenlerin oranı birbirine yakındır (Tablo 4.3.4.)

Genel grup bazında bakıldığında *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama, Kabullenme ve Planlama* ilk üç sırayı, *Alkol / İlaç Kullanımı, Yadsıma ve Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* son üç sırayı almaktadır. *Olumlu Dinî Başaçıkma* yine genel grup bazında da daha çok kullanılmaktadır (Tablo 4.3.8.).

Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinin başaçıkma tarzlarından ilk üç sıra *Kabullenme, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* almıştır. *Alkol/İlaç Kullanımı, Yadsıma ve Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ise sırayla en az kullanılan başaçıkma tarzlarıdır. *Olumlu Dinî Başaçıkma* ise *Olumsuz Dinî Başaçıkma* 'dan daha çok kullanılmıştır (Tablo 4.3.5).

İlahiyat Fakültesi öğrencileri ise *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama, Planlama ve Kabullenme* en çok kullanılan üç başaçıkma tarzı olarak öne çıkmaktadır. En az kullanılan başaçıkma tarzları ise sırayla *Alkol / İlaç Kullanımı, Yadsıma ve Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* tarzlarıdır. Yine *Olumlu Dinî Başaçıkma* ise *Olumsuz Dinî Başaçıkma* 'dan daha çok kullanılmıştır (Tablo 4.3.6).

Mühendislik Fakültesinde de benzer bir eğilim göze çarpmaktadır. *Kabullenme, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Planlama* en çok kullanılanlar arasında ilk üç sırayı alırken, *Alkol/İlaç Kullanımı, Yadsıma ve Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* en az

kullanılan üç başaçıkma tarzı olarak gözükmektedir. Yine *Olumlu Dinî Basaçıkma* tarzının daha çok kullanıldığı ortaya çıkmıştır (Tablo 4.3.7.).

Boğaziçi  niversitesinde 1824  ğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada ise öğrencilerin en çok kendine güvenli yaklaşım ile iyimser yaklaşımı kullandıkları bulunmuştur.²⁹⁶ Yurtdışında yapılan çalışmalarda da probleme yönelik tarzlarının daha fazla kullanıldığı söylenmektedir.²⁹⁷

Bu tezin basa ıkma  l eğinin geliştirildiği çalışmada ise en fazla kullanılan tarzlar *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama, Planlama ve Aktif Basaçıkma* olmuştur. En az kullanılan tarzlar ise *Alkol/İlaç Kullanma, Yadsıma ve Davranışsal Olarak İlgiyi Kesmedir*.²⁹⁸

Üniversite  ğrencileri üzerine yapılan çalışmalarında genel olarak probleme yönelik tarzlar daha fazla kullanılmakta, kaçınmacı tarzlar ise daha az kullanılmaktadır. Bizim çalışmamızın sonuçları da bu çerçevededir.

İlahiyat Fakültesi belirgin  nde olmakla birlikte yine üç fakültede de olumlu dinî basa ıkma mekanizmalarının daha sıklıkla kullanıldığı gözükmektedir. Burada ilginç nokta İlahiyat Fakültesi  ğrencilerinin olumsuz dinî basa ıkma puan ortalamalarının diğer fakültelerden daha yüksek olduğudur. Bu durum şöyle izah edilebilir: Öğrencilere dinî yönelimleriyle ilgili herhangi bir soru sorulmadığından kişisel yöneltici sisteminde bu repertuar bulunanlarla bulunmayanlar karşılaştırlanamamıştır. Bundan dolayı, gerek Mühendislik Fakültesinde gerekse Atatürk Eğitim Fakültesinde bu tarzları hiç kullanmayanlar ortalamayı aşağıya çekmektedirler.

Rahatsızlık ciddiyeti puanları açısından ise sıralama y ksekteen düşüğe Atatürk

²⁹⁶ Albayrak-Kaymak, D., "Psychological Profiles and Coping Strategies of Boğaziçi University Students", *Paper Presented at STAR 19th International Conference, Istanbul, July 10-12, 1998.*

²⁹⁷ Bjorck & Cohen, *ibid*, p. 67.

²⁹⁸ Gök, *agt*, s. 44.

Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi şeklinde oluşmaktadır. Bu ortalamalar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı vardamsal istatistiklerle test edilmiştir.

B.3. Hipotezlerle İlgili Yorumlar:

Hem ortaya çıkabilecek farklılaşmanın bir gruptan kaynaklanabilme ihtimalini denetim altında tutmak, hem de gruplar bazında yorumlamaya imkan sağlamak amacıyla hipotezlerin sınanması hem üç fakülte hem de genel grup bazında ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Yorumlar önce fakülte bazında sonra genel grup için yapılmış daha sonra ise hipotezin desteklenip desteklenmediği ve nedenleri ile ilgili tartışmalara geçilmiştir.

Hipotez 1a: Dinî başaçıkma *cinsiyete* göre farklılaşmaktadır.

Bu hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır. Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve genel grupta erkek öğrenciler daha fazla *Olumsuz Dinî Başaçıkma* kullanırken *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzında ne fakülteler ne de genel grup bazında cinsiyete bağlı bir farklılığa rastlanmıştır. (Tablo 4.4.12 ve Tablo 4.4.13).

Yurt dışında yapılan çalışmalarda genellikle kadınların dinî başaçıkma tarzlarından daha fazla yararlandıkları bulunduğu²⁹⁹ *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzında kızlar lehine bir fark beklenebilirdi. Bizim çalışmamız bununla uyumlu değildir.

Hipotez 1b: Başaçıkma *cinsiyete* göre farklılaşmaktadır.

Bu hipotezimizin çoğunlukla doğrulandığını söyleyebiliriz. Atatürk Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören kız öğrenciler *Sosyal Destek Arama (Duygusal), Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Kabullenme* başaçıkma tarzlarını erkek öğrencilerden daha fazla kullanırken, erkek

²⁹⁹Örn., Ellison & Taylor, *ibid*, p. 123.

öğrencilerin ise *Alkol/ İlaç Kullanma* başaşikma tarzını fazla kullandıkları gözlemlenmiştir. İlahiyat Fakültesinde ise cinsiyet değişkeni açısından bulgulara bakıldığında *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* ve *Kabullenme* başaşikma tarzlarında kız öğrencilerin daha önde oldukları gözükmemektedir. Mühendislik Fakültesinde ise *Aktif Başaşikma*, *Planlama*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Kabullenme* başaşikma tarzları kız öğrenciler tarafından daha fazla kullanılmaktadır.

Grubun tamamı dikkate alındığında ise *Aktif Başaşikma*, *Planlama*, *Sosyal Destek Arama (Enstrümantal)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Kabullenme* başaşikma tarzlarının bayan öğrenciler tarafından daha fazla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. (Tablo 4.4.1. vd.).

Başaşikma tarzlarında da beklendiği gibi farklılaşma bulunmuştur. Kız öğrencilerin duygusal merkezli başaşikma tarzlarını daha sıklıkla kullanmaları daha önceki araştırmalarca da bulunmuştur. Örneğin Akbağ, Marmara Üniversitesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında çaresiz yaklaşım ve sosyal desteğe başvurmanın kızlar tarafından daha çok kullanıldığını bulmuştur.³⁰⁰ *Planlama* ve *Aktif Başaşikma* gibi toplumsal olarak daha erkeksi olarak kabul edilebilecek tarzların kızlar tarafından daha sık kullanıldığı kızların kendilerini daha rahat ifade etme ve olduğu gibi ortaya koyma noktasında daha iyi olduklarını akla getirmektedir. Yurtdışında yapılan pek çok çalışmada da kızlar başaşikma stratejilerini daha fazla ve etkin kullandıklarını ifade etmektedirler. 207 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada kız öğrencilerin ölçekteki yedi başaşikma tarzından altısını erkeklerden daha fazla kullandıkları anlaşılmıştır.³⁰¹ 333 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise kızların daha uyumlu başaşikma tarzlarını

³⁰⁰ Akbağ, *agt*, s. 147; benzer sonuçlar için bkz, Albayrak-Kaymak, *ibid*; Şahin & Durak, “Stresle Başaşikma...” s. 63; Bjorck & Cohen, *ibid*, p. 65.

³⁰¹ Plunkett, S. W., Radmacher, K. A. & Moll-Phamara, D., “Adolescent Life Events, Stress, and Coping: A Comparison of Communities and Genders”, *Professional School Counseling*, 3 (5), 2000, p.360.

kullandıkları bulunmuştur.³⁰²

Ayrıca, kız öğrencilerin her fakülte bazında benzer başa çıkma tarzlarında erkeklerden farklılaşmaları *cinsiyetin* belirleyici bir özellik olduğunu gösterebilir.

Hipotez 1c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri *cinsiyete* göre farklılaşmaktadır.

Bu hipotezimiz genel grupta farklılık bulunduğu için genelde doğrulanmıştır. Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi'nde farklılığa rastlanmazken Mühendislik Fakültesi ve genel grupta kızlar daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi ifade etmişlerdir (Tablo 4.4.14.).

Gerek yurtiçinde gerekse yurt dışında yapılan çalışmalarda genellikle kadınlar daha fazla psikolojik sorun belirtisi göstermektedirler.³⁰³ SCL-90- Belirki Listesi'nin kullanıldığı ve hem ilkokul hem üniversite mezunu kadınların katıldığı bir çalışmada her iki gruptaki kadınların erkeklerden daha fazla belirti gösterdikleri bulunmuştur.³⁰⁴ Sivas bölgesinde 900 kişi üzerinde yürütülen bir araştırmada da kadınlarda daha fazla psikolojik rahatsızlık bulunmuştur.³⁰⁵

Bununla birlikte, fark bulmayan araştırmalar da mevcuttur. Atatürk Üniversitesinde CIDI (Composite International Diagnostic Interview = Uluslararası Bileşik Tanı Görüşmesi) kullanılarak yapılan ve 324 kişinin katıldığı bir araştırmada cinsiyet farkı oldukça sınırlı alanlarda bulunmuştur.³⁰⁶

³⁰² de Anda, D., Baroni, S., Boskin, L. et al., "Stress, Stressors and Coping among High School Students", *Children and Youth Services Review*, 27 (6), 2000, p. 453; ayrıca bkz. Leong, F. T. L., & Bonz, M. H., "Coping Styles as Predictors of College Adjustment among Freshman", *Counseling Psychology Quarterly*, 10 (2), p. 216.

³⁰³ Genel değerlendirmesi için bkz. Baltaş, *age*, 198-200.

³⁰⁴ Uçman, P., "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", *Psikoloji Dergisi*, 7 (24), 1990, s. 58-75; krş., Pargament, Ishler, Dubow et al., *ibid*, p. 351.

³⁰⁵ Doğan, O., *Ruhsal Bozukluklar Epidemiyolojisi*, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Sivas 1995; Ayrıca bkz., Şahin & Durak, "Kısa Semptom Envanteri...", s. 48, 52-53; Plunkett, Radmacher & Moll-Phamara, *ibid*, p. 361.

³⁰⁶ Kırkpınar, I., Özer, H., Çoşkun, İ. ve ark., "Erzurum'daki Üniversite Öğrencilerinde CIDI/DSM- III-R Ruhsal Bozukluklarının Yaşam Boyu ve 12 Aylık Yaygınlığı", *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji*

Kadınların niye daha fazla psikolojik rahatsızlık gösterdikleri ile ilgili tartışma her ne kadar bu çalışmanın birinci derecede eğildiği konularından değilse de buna kadınların genel kişilik özellikleri (duygusallık vb.), toplumsal rollerinin (ev kadınlığı vb.) yol açtığı söylenebilir.

Hipotez 2a: Dinî başaçıkma sosyo ekonomik göstergelere (*baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve gelir durumu*) göre farklılaşmaktadır.

Sosyo ekonomik gösterge olarak üç farklı değişken alındığı için öncelikle bu değişkenlerin fakülteler ve genel grup bazındaki görüntüsü belirlenmiş ve daha sonra genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Fakülteler bazında dinî başaçıkma tarzları babanın eğitim durumuna göre bir farklılık göstermemiştir. Grubun tamamına bakıldığında ise baba eğitimi ilkökul ve altı olanların hem eğitimi ortaokul veya lise ve yüksek okul veya üniversite olanlardan hem *Olumlu Dinî Başaçıkma* hem de *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzlarını daha fazla kullandıkları anlaşılmaktadır (Tablo 4.5.12, Tablo 4.5.13, Tablo 4.5.15 ve Tablo 4.5.16).

Atatürk Eğitim Fakültesi'nde annenin eğitimi *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzında bir farklılık oluşturmazken, *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzını eğitim durumu ilkökul veya altı olanların ortaöğretim veya lise olanlara nispeten daha çok kullandıkları anlaşılmaktadır. İlahiyat fakültesinde annenin eğitim durumu kullanılan dinî başaçıkma tarzını etkilemezken Mühendislik Fakültesinde *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzını annesinin eğitim durumu ilkökul veya altı olanların ortaöğretim veya lise olanlardan daha fazla kullandıkları anlaşılmaktadır.

Dergisi, 5 (4), 1997, s. 258; krş., Yılmaz, N. E., *Üniversite Öğrencilerinde Stres Düzeyleri, Psikopatoloji ve Stresle Başaçıkma* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993; yurtdışında 333 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada da kaygı ve stres düzeyleri arasında fark bulunamamıştır. de Anda, Baroni, Boskin et al., *ibid*, p. 449.

Grubun tamamında ise hem *Olumlu Dinî Başaçıkma* hem de *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzları ise annelerinin eğitimi ilkokul veya altı olanlarca annelerinin eğitimi yüksekokul/üniversite olanlar ve ortaöğretim veya lise olanlardan daha fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır (Tablo 4.6.12, Tablo 4.6.13, Tablo 4.6.15B, Tablo 4.6.16, Tablo 4.6.17 ve Tablo 4.6.18).

Fakülteler bazında dinî başaçıkma tarzları gelir durumuna göre farklılaşmazken genel grupta *Olumlu Dinî Başaçıkma* ve *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzları gelir durumu düşük ve orta olanlarca yüksek olanlara nispetle daha fazla kullanılmaktadır (Tablo 4.7.12, Tablo 4.7.13, Tablo 4.7.15 ve Tablo 4.7.16).

Bu durumda hipotezimizin çoğunlukla doğrulandığını söyleyebiliriz. Genel grup bazında anne eğitimi, baba eğitimi ve gelir düzeyi azaldıkça dinî başaçıkma tarzlarına (olumlu/olumsuz) başvurma çoğalmaktadır. Yine genel grupta dinî başaçıkma için gelir durumu azaldıkça bu tarzların kullanımının çoğaldığı şeklinde bir eğilimin varlığından bahsedilebilir. Bu dinî başaçıkma toplumun daha düşük gelir düzeyine sahip kişilerce daha sıklıkla kullanıldığını gösteren diğer araştırmaların bulgularını teyit etmektedir.³⁰⁷ Diğer bir çalışmada ise oldukça yoğun stres yaratan rollerle dinî başaçıkmanın gelir düzeyi düşük yaşlılarca daha etkili olarak kullanıldığı bulunmuştur.³⁰⁸

Hipotez 2b: Başaçıkma sosyo ekonomik göstergelere (baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve gelir durumu) göre farklılaşmamaktadır.

Baba eğitim durumunun dikkate aldığımızda Atatürk Eğitim Fakültesinde babasının eğitim durumu ilkokul veya altı olanların, eğitimi ortaokul veya lise olanlara nazaran *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* başaçıkma tarzını ve ayrıca yüksek okul veya üniversite mezunları olanların, eğitimi ortaokul veya lise olanlara nazaran *kabullenme*

³⁰⁷ Pargament & Brant, *ibid*, p. 123.

³⁰⁸ Krause, N., "Stressor in Highly Valued Roles, Religious Coping and Mortality", *Psychology and Aging*, 13 (2), 1998, p. 252; literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Bkz. Koenig, H. G., George, L. K. & Siegler, I. C., "The Use of Religion and Other Emotion-Regulating Coping Strategies Among Older Adults", *The Gerontologist*, 28 (3), 1988, pp. 307-308.

tarzını daha fazla kullanmaları dışında bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesinde ise başaşikma tarzları babanın eğitim durumuna göre bir farklılık göstermiştir. Genel duruma baktığımızda ise yine *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* başaşikma tarzını babasının eğitimi ilkokul veya altı olanların, eğitimi ortaokul veya lise olanlardan daha çok kullandıkları anlaşılmaktadır (Tablo 4.5.1. vd.).

Annenin eğitim durumu değişkenine göre ise Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerinden annesinin eğitim durumu yüksekokul/üniversite mezunu olanların ortaöğretim/lise mezunu olanlardan daha fazla *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* tarzını kullandıkları ortaya çıkmıştır, *Kabullenmenin* ise ortaokul/lise mezunu olanlar tarafından ilkokul ve altı eğitime sahip olanlara nazaran daha fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlahiyat ve Mühendislik Fakültesinde başaşikma annenin eğitim durumuna göre farklılaşmazken grubun genelinde *Alkol/İlaç Kullanımı* başaşikma tarzını anne eğitim durumu yüksekokul veya üniversite olanların ilkokul veya altı olanlardan daha fazla kullandıkları diğer başaşikma tarzlarında herhangi bir farklılığa rastlanmadığı gözükmektedir (Tablo 4.6.1. vd.).

Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında ekonomik durumunun daha iyi olduğunu ifade edenlerin ortanın altı ve düşük beyan edenlerden *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* ve *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* başaşikma tarzlarını daha fazla kullandıkları anlaşılmaktadır. *Yadsıma* tarzı ortanın altı ve düşük gelirli taraflardan orta düzey gelirli taraflara nispetle daha fazla kullanılıyor iken *Kabullenmede* tam tersi bir eğilim göze çarpmaktadır.

Grubun tümüne baktığımızda ise ortanın üstü yüksek gelir beyan edenlerin ortanın altı ve düşük beyan edenlere nispetle daha fazla *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* tarzını, ortanın altı ve düşük beyan edenlerin orta beyan edenlere nispetle *Kabullenme* tarzını sorunlarıyla başaşikarken genel olarak daha fazla tercih ettikleri

anlaşılmaktadır (Tablo 4.7.1. vd.).

On bir farklı başaıkma tarzından sadece bir kaçında farklılaşmanın bulunması hipotezimizi doğrulamaktadır. Bununla birlikte anne eğitim ve gelir durumu yükseldikçe problem odaklı başaıkma tarzlarının daha fazla kullanıldığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur.³⁰⁹

Bununla beraber genel olarak farklılaşmanın daha yoğun olduğu alanın gelir durumu olması bizi sosyo ekonomik gösterge olarak gelir düzeyinin daha belirleyici olduğu yorumunu yaptırabilir.

Hipotez 2c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri sosyo ekonomik göstergelere (*baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve gelir durumu*) göre farklılaşmaktadır

Baba eğitim durumu değişkeni ne fakülteler bazında ne de genel grupta psikolojik rahatsızlık belirtilerini etkilemektedir (Tablo 4.5.14.).

Anne eğitim durumuna gelince Atatürk Eğitim Fakültesi bazında annesinin eğitim durumu ilkokul veya altı olanlar ortaokul veya lise olanlardan daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi beyan etmişlerdir. İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi'nde annenin eğitim durumu bu durumu etkilemezken grubun tamamında anne eğitim durumu ilkokul veya altı olanlar psikolojik rahatsızlık belirtilerini eğitimi ortaöğretim veya lise olanlardan daha fazla taşıdıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 4.6.14.).

Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında daha düşük sosyo ekonomik düzeyde olanlar diğer iki gelir grubunda olduğunu beyan edenlere göre daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi gösterdikleri ortaya çıkarken İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesinde ise ailenin beyan edilen gelir düzeyinin rahatsızlık ciddiyetinde herhangi bir farklılığa yol açmadığı anlaşılmaktadır. Grubun tümüne bakıldığında ise ortanın altı ve

³⁰⁹ Akbağ, *agt*, s. 209-210.

düşük gelir beyan edenler ortanın üstü veya yüksek beyan edenlere göre daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi gösterdiklerini ifade etmektedirler (Tablo 4.7.14.).

Bu durumda hipotezimiz kısmen doğrulanmış olmaktadır. Sosyo ekonomik durum düştükçe (baba eğitimi hariç) daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi beyan edilmektedir. Bu durum ruh sağlığı literatürü ile uyumludur. Depresyonda risk faktörleri arasında düşük sosyo ekonomik statüde bulunmak ve okuryazar olmamak sayılmaktadır.³¹⁰ Yine başka bir çalışmada gelir düzeyinin düşüklüğü ile psikolojik rahatsızlık arasında ilişki bulunmuştur.³¹¹

Hipotez 3a: Dinî başaçıkma stres kaynağının kategorisine göre farklılaşmaktadır.

Fakülteler bazında her kategoride yeterli sayı sağlanamadığından sadece farklılık olup olmadığı sınıanabilmiş ve dolayısıyla bu değerlendirmelere yer verilmiştir.

Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin kullandıkları dinî başaçıkma tarzlarını olayın kategorisi etkilemezken *İlahiyat Fakültesi Olumsuz Dinî başaçıkma* tarzı olayın kategorisine göre farklılaşmaktadır (Tablo 4.8.12 ve Tablo 4.8.13.)

Dinî başaçıkma tarzları açısından stres kaynağının belirleyici olup olmadığına bakıldığında ise *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzının sosyal/siyasal olaylarda daha fazla kullanılması dışında bariz bir farklılaşmaya rastlanmamıştır (Tablo 4.8.36, Tablo 4.8.37 ve Tablo 4.8.38). Bu tarzda ki farklılaşmanın nedeni ise bu tarz sorun beyan eden öğrencilerin çoğunun İlahiyat Fakültesinde olması ve ortalamayı yukarı çekmelerinden kaynaklanabilir. Gerçektende İlahiyat Fakültesi öğrencileri bu tarzı diğer fakülte öğrencilerinden açık bir biçimde daha yüksek oranda kullanmaktadırlar. Bu durum dikkate alındığında *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzının olayın türüne göre farklılaşmadığı söylenebilir. Aynı eğilimi *Olumsuz*

³¹⁰ Baltaş, *age*, s. 200.

³¹¹ Doğan, *age*.

Dinî Başaçıkma tarzlarında da görmekteyiz. Sosyal/siyasal sorunlar kısmi farklılaşması dışında bu tarzın kullanımında bir homojenlik söz konusudur.

Genel olarak bu hipotezimiz çok az destek görmüştür. Stres kaynağının türü insanların dinî başaçıkma türlerini etkilemiyor gözükmektedir. Her ne kadar olayın denetlenebilir olup olmaması ve etkisi ile ilgili bulguların yorumlarında durum daha netleşecekse de yurtdışında yapılan çalışmalarda daha yoğun stres yaratan³¹² ve tehdit içeren³¹³ olaylarda dinî başaçıkma tarzlarının daha sıklıkla kullanıldığı bulgusuyla bizim bulgularımız uyum göstermemektedir.

Bu farklılık araştırmaların kullandığı dinî başaçıkma ölçme araçlarından kaynaklanabilir. Biz araştırmamızda iki boyutlu bir ölçme aracı kullanırken, farklılık bulan araştırmalar tek ya da çok boyutlu araçlar kullanmaktadırlar.

Hipotez 3b: Başaçıkma stres kaynağının kategorisine göre farklılaşmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesinde stres kaynağı kategori değişkenine göre *Aktif Başaçıkma*, *Planlama* ve *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* başaçıkma tarzlarında farklılıklara rastlanmıştır. İlahiyat Fakültesinde ise *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* ve *Kabullenme* başaçıkma tarzlarında farklılık görülürken *Aktif Başaçıkma*, *Planlama*, *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Yadsıma*, *Kabullenme* ve *Alkol / İlaç Kullanımı* Mühendislik Fakültesinde farklılık gösteren başaçıkma tarzları olarak göze çarpmaktadır (Tablo 4.8.1. vd.).

Genel grup bazında bakıldığında ise *Aktif Başaçıkma* tarzının stres kaynağı ölüm ve deprem olduğunda diğerlerine nispetle daha az kullanıldığı, akademik sorunlar ve sosyal ve siyasal sorunlar olduğunda daha çok kullanıldığı anlaşılmaktadır. *Planlama* başaçıkma tarzında da aynı eğilim mevcuttur. Bu tarzda ölüm ve depremde en az, akademik sorunlar

³¹² Pergament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 540.

³¹³ Bjorck & Cohen, *ibid*, p. 68.

ve sosyal ve siyasal sorunlarda en çok kullanılmaktadır. Bu iki bulgu son derece beklenen bir durumdur (Tablo 4.8.15., Tablo 4.8.16., Tablo 4.8.17. ve Tablo 4.8.18).

Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma tarzının ise diğerlerinden farklılaşacak biçimde daha yüksek oranda kullanıldığının söylendiği alanlar akademik, duygusal ve sosyal siyasal sorunlardır. Bu durum özellikle ölüm ve depremle başa çıkmaya nazaran farklılaşmaktadır (Tablo 4.8.19. ve Tablo 4.8.20).

Sosyal Destek Arama (Enstrümantal) tarzı yine en az ölüm karşısında kullanılmakta olduğu dikkati çekmektedir. Bu tarzın en fazla kullanıldığı sorun alanları ise yaralanma veya hastalık ile sosyal siyasal sorunlar olarak gözükmektedir. *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* başa çıkma tarzı en çok duygusal sorunlar ile aile içi sorunların çözümünde kullanılıyor gözükmektedir (Tablo 4.8.21., Tablo 4.8.22, Tablo 4.8.23. ve Tablo 4.8.24).

Yaşanılan problem alanlarına göre *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma tarzının* farklılaşmadığı anlaşılmaktadır (Tablo 4.8.25). Başka bir ifadeyle bu tarzın kullanılmasının sorunun kategorisi ile bir ilgisi bulunamamıştır. Kişinin çaba göstermeyi azaltması veya bırakması anlamına gelen *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* en çok duygusal sorunlarda kullanıldığı ve açık biçimde diğer tüm sorun alanlarından farklılaştığı gözükmektedir (Tablo 4.8.26. ve Tablo 4.8.27).

Bütün stres kaynağı kategorilerinde *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* tarzının genel olarak benzer oranlarda kullanıldığı gözükmektedir. Sadece deprem ve akademik sorunlara nispeten duygusal sorunlarda daha fazla kullanılmaktadır (Tablo 4.8.28. ve Tablo 4.8.29).

Stres yaratan olayın varlığına inanmayı reddetmek, sanki gerçek değilmiş gibi davranmak anlamına gelen *Yadsıma* tarzı beklenebileceği gibi en çok ölüm ve yaralanma/hastalık durumlarında kullanıldığı gözükmektedir. İlk bakışta şaşırtıcı gözükse de *Kabullenme* tarzının da en fazla kullanıldığı durumlar arasında ölüm ve

yaralanma/hastalık yer almaktadır (Tablo 4.8.30.,Tablo 4.8.31, Tablo 4.8.32. ve Tablo 4.8.33). Bu durum aslında aşırı stres yaratan olaylar karşısında insanların gösterdikleri tepkilerin sürecini göstermektedir. Oldukça olumsuz bir olay yaşayan kişi öncelikle bu olaya inanmayı reddeder. Fakat zamanla olayı kabullenmeye doğru ilerler.³¹⁴

Stres yaratan olaydan uzaklaşmak için *Alkol/İlaç Kullanma* davranışını en çok duygusal sorunlar ile yaralanma/hastalıkta gözlemlemekteyiz (Tablo 4.8.34 ve Tablo 4.8.35).

Bu durumda olayın kategorisinin kullanılan başa çıkma tarzını farklılaştıracağı hipotezimizin çoğunlukla doğrulandığını söyleyebiliriz. Benzer şekilde, McCrae tehdit yada kayıp içeren durumlarda inanç ve kadercilik gibi başa çıkma mekanizmalarının meydan okuma gibi durumlarda ise akılcı eylemler ve olumlu düşünme gibi başa çıkma tarzlarının kullanıldığını ifade etmektedir.³¹⁵ Başka bir çalışmada ise tehdit içeren olaylarda daha fazla problem çözme, daha az duygusal destek, meydan okumada ise tersi bir eğilimden bahsedilmektedir.³¹⁶ Oldukça büyük bir örneklem (N=5556) üzerinde yapılan bir çalışmada hastalıkla başa çıkarken en fazla kaçınma,ve toplumsal destek tarzlarının kullanıldığı bulunmuştur. Yine bu araştırmada bizimkine benzer şekilde ölüm karşısında aktif başa çıkma en az kullanılmıştır.³¹⁷

Sonuç olarak, başa çıkma tarzının seçimi olayın nitelikleriyle alakalı gözükmektedir.

³¹⁴ Yukay, M. & Erturan N., "Down Sendromlu Çocuğa Sahip Ailelerle Yapılan Grupla Psikolojik Danışma Çalışmasının Ailenin Depresyon Düzeylerine ve Aile Yapıları Üzerine Etkisi", *M.Ü. A. E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 1998, s. 340-342.

³¹⁵ McCrae, D. R., "Situational Determinants of Coping Responses: Loss, Threat and Challenges", *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 1984, pp. 919-928.

³¹⁶ Bjorck & Cohen, *ibid*, p. 65.

³¹⁷ Mattlin, J. A, Wethinngton, E. & Kessler R. C., "Situational Determinants of Coping and Coping Effectiveness", *Journal of Health and Social Behavior*, 31, 1990, pp. 109-110.

Hipotez 3c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri stres kaynağının kategorisine göre farklılaşmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin beyan ettikleri psikolojik rahatsızlığın ciddiyeti olayın türüne göre farklılaşmazken İlahiyat Fakültesinde farklılaşmaktadır (Tablo 4.8.14.)

Bu konuyla ilgili hipotezimiz de oldukça düşük bir destek görmüştür. Stres kaynağı ile ifade edilen psikolojik rahatsızlık arasındaki farklılaşma da sınırlıdır. Bunu en fazla ifade edenler duygusal sorunlar yaşayanlardır. Bu kategoridekiler ölüm, yaralanma hastalık ve deprem yaşantısı geçirenlerden daha fazla psikolojik sorun yaşadıklarını ifade etmişleridir. Bununla beraber grup bazında belirli bir eğilim göze çarpmamaktadır (Tablo 4.8.40. ve Tablo 4.8.41.)

Burada asıl etkili olanın olayın kategorisinden ziyade stres kaynağına ait diğer özellikler olduğu anlaşılmaktadır.

Hipotez 4a: Dinî başa çıkma stres kaynağının denetlenebilirliğine göre farklılaşmaktadır.

Olayın denetlenebilir olup olmaması Atatürk Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve genel grup bazında dinî başa çıkma tarzlarının kullanımında bir farklılık oluşturmamıştır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri *Olumlu Dinî Başa çıkma* tarzını olay denetlenemez olduğunda daha fazla kullanmaktadırlar (Tablo 4.9.12. ve Tablo 4.9.13).

Dinî başa çıkma tarzlarının kullanılması olayın denetlenebilirliği ile ilgili olması³¹⁸ bizim çalışmamızda sadece kısmi destek görmüştür. Bu durum sadece İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında *Olumlu Dinî Başa çıkma* tarzında ortaya çıkmıştır.

³¹⁸ Park, C., Cohen, L. H. & Herb L., "Intrinsic Religiousness and Religious Coping as Life Stress Moderators for Catholics Versus Protestants", *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (3), 1990, p. 571; Bickel et al, *ibid*, p. 40.

Hipotez 4b: Başaçıkma stres kaynağının denetlenebilirliğine göre farklılaşmaktadırdır.

Atatürk Eğitim Fakültesi ğrencileri olay denetlenebilir olduğunda *Aktif Başaçıkma, Planlama, Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun zerine Odaklanma, Sosyal Destek Arama(Duygusal), Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* tarzlarını daha fazla kullandıklarını ifade etmişlerdir.

İlahiyat Fakültesi bazında ise sadece *Kabullenme* tarzı olayın denetim dışı olduğu durumlarda daha fazla kullanılmıştır. Bunun dışında hiçbir başaçıkma tarzı olayın denetlenebilir olup olmamasına bağlı olarak farklılık göstermemiştir.

Mühendislik Fakültesi ğrencileri ise stres kaynağı denetlenebilir olduğunda *Aktif Başaçıkma, Planlama, Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun zerine Odaklanma, Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Yadsıma* tarzlarını, denetlenemez olduğunda ise *Kabullenme* tarzını daha fazla kullanmaktadırlar.

Grubu bütüncül olarak değerlendirdiğimizde ise olayın denetlenebilir olduğu durumlarda *Aktif Başaçıkma, Planlama, Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun zerine Odaklanma, Sosyal Destek Arama(Duygusal), Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme ve Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* tarzları olay denetlenemez olduğunda ise *Kabullenme* ve *Yadsıma* tarzları daha fazla kullanılmaktadır (Tablo 4.9.1.vd.)

Hipotezimizin çoğunlukla doğrulandığını söyleyebiliriz. Olayın denetlenebilir olduğunda başta probleme yönelik tarzlar olmak üzere başaçıkma tarzlarının daha yoğun kullanılması beklenen bir durumdur. Kişiler olaylar üzerinde denetim sahibi olduklarını hissettiklerinde mevcut başaçıkma repertuarlarını kullanırlar. Eğer kayıp zaten ortadaysa kişilerin kullanabilecekleri başaçıkma tarzları sınırlanır ve daha çok duygusal tarz mekanizmaları kullandıkları³¹⁹ görülür. Denetlenemez bir olay olan göğüs kanseri olan 59

³¹⁹ Bjorck & Cohen, *ibid*, pp. 68-69.

kadının ameliyat öncesi ve sonrası uzamsal olarak bir yıl takip edildikleri bir çalışmada grubun sürekli kullandığı tarz *Kabullenme* olarak bulunmuştur.³²⁰ Genel grup bazında olay denetlenemez olduğunda kullanılan *Kabullenme* ve *Yadsıma* tarzları bu durumu teyit etmektedir.

Hipotez 4c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri stres kaynağının denetlenebilirliğine göre farklılaşmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve grubun tamamında olayın denetlenebilir olduğu durumlarda daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Mühendislik Fakültesinde denetlenebilirlik değişkeni psikolojik rahatsızlığı farklılaştırmamaktadır (Tablo 4.9.14.)

Bu durum insanların, durum denetlenemez olduğunda daha çok başa çıkma mekanizmasını harekete geçirmeleri ve sonuçta belirli bir gerilim oluşması ile açıklanabilir. Olay denetlenemez olduğunda daha çok *Kabullenme* gibi koruyucu rahatlatıcı bir tarzın kullanılmasının olumlu etki doğurduğu anlaşılmaktadır.

Hipotez 5a: Dinî başa çıkma stres kaynağının algılanan etkisine göre farklılaşmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesinde yaşadıkları olaydan orta derecede etkilendiklerini söyleyenler *Olumlu Dinî Başa çıkma*, oldukça olumsuz etkilendiklerini söyleyenler ise *Olumsuz Dinî Başa çıkma* tarzına biraz etkilenenlerden daha fazla başvurmuşlardır. Mühendislik Fakültesi'nde bir farklılığa rastlanmazken İlahiyat Fakültesi ve genel grupta ise *Olumsuz Dinî Başa çıkma* tarzı oldukça olumsuz etkilendikleri söyleyenlerce daha fazla kullanılmaktadır (Tablo 4.10.12., Tablo 4.10.13, Tablo 4.10.15., Tablo 4.10.16. ve Tablo 4.10.18).

³²⁰ Carver, C. S., Pozo, C., Harris, S. D. et al., "How Coping Mediates the Effect of Optimism on Distress: A Study of Women with Early Stage Breast Cancer", *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 (2), 1993, p. 379.

Hipotezimiz sadece *Olumsuz Dinî Başaçıkma* için kabul edilebilir gözükmektedir. Yurtdışında yapılan çalışmalarda daha yoğun stres yaratan olaylarda dinî başaçıkmaya daha fazla başvurulduğu gözükürken³²¹ bizim örneğimiz bunu sadece olumsuz biçime yansıtmiş bulunmaktadır.

Hipotez 5b: Başaçıkma stres kaynağının algılanan etkisine göre farklılaşmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesinde yaşadıkları olayın etkisini biraz olumsuz olarak değerlendiren öğrenciler *Aktif Başaçıkma*, oldukça fazla etkilendiklerini ifade edenler *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma, Alkol/İlaç Kullanımı* tarzlarını daha çok kullandıklarını ifade etmişlerdir. İlahiyat Fakültesinde ise oldukça fazla etkilenenlerin daha fazla kullandıkları *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* tarzı dışında bir farklılığa rastlanmamıştır. Mühendislik Fakültesi öğrencilerinden oldukça olumsuz etkilendiklerini söyleyenler *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* tarzını diğerlerinden daha fazla kullanmaktadırlar.

Grubun tamamını dikkate aldığımızda ise başaçıkmada daha net sonuçlar görmekteyiz. Stres kaynağı olay kendisini oldukça olumsuz etkilendiğini beyan edenler *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma, Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma, Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Alkol/İlaç Kullanımı* tarzlarını daha fazla kullanmaktadırlar. (Tablo 4.10.1.vd.).

Hipotezimizin kısmi destek aldığını söyleyebiliriz. Hem fakülteler bazında hem de genel grupta diğer başaçıkma tarzlarından farklılaşan *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma* tarzıdır. Bir olay insanı oldukça etkiliyorsa öncelikle duygularına yönelmesi ve onları ifade etmesi beklenebilecek bir durumdur. Lise öğrencileri üzerine

³²¹ Ellison & Taylor, *ibid*, p. 123; Bjorck & Cohen, *ibid*, p. 68.

yapılan bir çalışmada daha uyumsuz başaçıkma tarzlarını (madde kötüye kullanımı, çekilme, inkar vb.) kullandıkları bulunmuştur.³²²

Hipotez 5c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri stres kaynağının algılanan etkisine göre farklılaşmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve grubun genelinde öğrencilerinden stres kaynağından oldukça olumsuz veya orta derecede olumsuz etkilendiğini söyleyenler daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi beyan etmişlerdir (Tablo 4.10.14.).

Hipotezimiz tamamen doğrulanmıştır. Bu başka araştırmacılarca sıklıkla doğrulanan bir durumdur. 222 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada stres yükü yüksek olanların daha fazla psikolojik rahatsızlık gösterdikleri bulunmuştur.³²³ Yine yakınları ameliyata girecek kişilerde ameliyatın algılanan ciddiyetinin anksiyete ve depresyonla ilişkisi bulunmuştur.³²⁴ Başka bir çalışmada ise son üç yıl içerisinde önemli örseleyici tecrübe yaşadığını ifade eden öğrencilerin daha çok depresyon belirtisi gösterdikleri bulunmuştur.³²⁵

Kısaca, yaşadıkları olaydan etkilenme düzeyleri yüksek olan öğrencilerin aynı zamanda psikolojik rahatsızlık belirtileri de artmaktadır.

Hipotez 6a: Dinî başaçıkma eğitim görülen fakülteye göre farklılaşmaktadır.

İlahiyat Fakültesi öğrencileri hem *Olumlu Dinî Başaçıkma* hem de *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzlarını diğer iki fakülteden daha fazla kullanmaktadırlar. Ayrıca, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri bu tarzları Mühendislik Fakültesi öğrencilerine nazaran daha çok kullandıklarını ifade etmektedirler (Tablo 4.11.12. ve Tablo 4.11.13.).

³²² de Anda, Baroni, Boskin et al., *ibid*, p. 454.

³²³ Yılmaz, *agt*.

³²⁴ Pargament, Cole, Vandecreek et al., *ibid*, p. 332; krş, Park, Cohen & Herb, *age*, p. 565.

³²⁵ Overcash, W. S., Calhoun, L. G. & Tedeschi, R. G., "Coping with Crises: An Examination of the Impact of Traumatic Events on Religious Beliefs", *Journal of Genetic Psychology*, 154 (4), p. 460.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerin *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzlarını daha fazla kullanmaları doğal karşılanabilir. Her ne kadar öğrencilerin dindarlık yönelimleri ile ilgili bir ölçme aracı kullanılsa bile İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine göre daha dindar ve dinî ibadetlerini daha çok yerine getirdikleri bu konularda yapılan tüm araştırmaların ortak bulgusudur. Örneğin, Selçuk Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre dinî inanç ve pratiklerde en yüksek puanları İlahiyat Fakültesi öğrencileri almıştır.³²⁶

Olumsuz dinî başaçıkma tarzlarını daha fazla kullanmaları ise iki şekilde açıklanabilir. İlk olarak, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin yaşadıkları olayları açıklarken ve onlarla mücadele ederken kişiliklerinde önemli bir yer tutan dinî referanslardan ister olumlu ister olumsuz olsun daha fazla yararlanmaktadır. İkinci açıklama ise, kişilere dinî yönelimleri sorulmadığı için diğer fakültelerde bu tip referansları hiç kullanmayanlar belirlenmemiştir. Farklılık bunların ortalamaları düşürmelerinden kaynaklanabilir.

Hipotez 6b: Başaçıkma eğitim görülen fakülteye göre farklılaşmamaktadır.

Bulgular hipotezimizi doğrulamamaktadır. Burada daha ziyade bir bloklaşmadan bahsetmek yerinde olacaktır. Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi bir blok gibi gözükmektedir. *Aktif Başaçıkma, Planlama, Sosyal Destek Arama(Enstrümental, Sosyal Destek Arama(Duygusal), Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma ve Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* tarzlarını bu blok Mühendislik Fakültesi öğrencilerinden daha fazla kullanmaktadır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* tarzını, Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri *Yadsıma ve Kabullenme* tarzını daha fazla kullanırken İlahiyat Fakültesi öğrencileri sorunları unutmak için alkol ve

³²⁶ Bayyığıt, M., *Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s. 117-123; Krş. Şahin, Ş., *İlahiyat, Tıp ve Mühendislik Fakültelerinde Okuyan Öğrencilerde Dinî Hayatın Boyutları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 98-99; Kötehe, G., *Religious Orientation and Personality* (Unpublished Master Thesis), B.U. Institute of Social Sciences, 1999, p. 50; Hayta, A., "U.Ü. İlahiyat Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin ibadet ve Ruh Sağlığı (Psiko-Sosyal Uyum) İlişkisi üzerine Bir İnceleme, *U.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 2000, s. 496-499.

ilaca diğerlerinden daha az başvurmaktadırlar (Tablo 4.11.1.vd.).

Hipotez 6c: Psikolojik rahatsızlık belirtileri eğitim görülen fakülteye göre farklılaşmamaktadır.

Mühendislik Fakültesi öğrencileri ise daha az psikolojik rahatsızlık belirtisi beyan etmişlerdir. (Tablo 4.11.14.). Bundan dolayı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Araştırmanın ilginç bulgularından biri olan başaçıkma, dinî başaçıkma ve ruh sağlığında Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi'nin, Mühendislik Fakültesi'ne karşı bir blok oluşturması bu iki grubun nispeten birbirine yakın sosyo-kültürel tabandan gelmesiyle izah edilebilir(Tablo 4.3.4. vd.).

Hipotez 7a: Olumlu dinî başaçıkma ile başaçıkma ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında *Olumlu Dinî Başaçıkma* ile sırayla *Aktif Başaçıkma*, *Planlama*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ve *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* arasında olumlu anlamlı ilişkiler mevcuttur. Başka bir ifadeyle, öğrenciler sorunlarıyla başaçıkarken bu tarzlardan birlikte yararlanmaktadırlar. İlahiyat Fakültesi bazında ise bu tarzın kullanımı artıka *Aktif Başaçıkma*, *Planlama*, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama*, *Kabullenme* ve *Duygulara Odaklanma* ve *Duyguları Ortaya Koyma* tarzlarının kullanımı artmaktadır. Mühendislik fakültesinde sadece *Sosyal Destek Arama (Duygusal)* tarzı ile ilişki bulunmuştur

Tüm grubu birlikte değerlendirdiğimizde ise *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzının *Aktif Başaçıkma*, *Planlama*, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Olumlu Tarzda Yeniden*

Yorumlama, Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma ve Kabullenme arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur. Olumlu Dinî Başaçıkmanın olumsuz ilişki gösterdiği tek başaçıkma tarzı ise *Alkol/İlaç Kullanmadır*. (Tablo 4.12.1)

Bu sonuçlar *Olumlu Dinî Başaçıkmanın* daha problem odaklı ve olumlu başaçıkma tarzlarıyla ilişkili olduğunu bulan çalışmalarla³²⁷ uyumludur. Göğüs kanseri teşhis konulan 52 kadının psikolojik uyumluların araştırıldığı bir çalışmada da benzer eğilim görülmektedir.³²⁸

Olumlu Dinî başaçıkma tarzları ile psikolojik rahatsızlık belirtileri arasında bir ilişki bulunamamıştır. İlahiyat Fakültesinde iki değişken arasında kısmi fakat istatistiksel olarak anlamlı olmayan olumsuz bir ilişki göze çarpmaktadır. Her üç fakülte içinde ve grubun genelinde iki değişken arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Literatürdeki çalışmalar olumlu dinî başaçıkma tarzlarını ruh sağlığı ile olumlu ilişkili veya ruhsal rahatsızlıkla ilişkisiz bulmaktadır. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada olumlu dinî başaçıkma daha düşük psikosomatik belirtilerle ilişkili bulunurken duygusal sıkıntı ile ilişkisine rastlanmamıştır.³²⁹ Aile fertlerinden birinin cinayete kurban gittiği kişiler arasında yapılan bir çalışmada dini destek tarzı başaçıkmanın olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır.³³⁰ 33 HIV pozitif Afrika kökenli kadın üzerinde yürütülen bir çalışmada dinî başaçıkma hem depresyon hem de durumluluk-sürekli kaygı ile olumsuz yönde anlamlı ilişkiye sahip bulunmuştur.³³¹

³²⁷ Pargament, Ishler, Dubow et al., *ibid*, p. 353.

³²⁸ Gall, T. L., "Integrating Religious Resources within a General Model of Stress and Coping: Long-Term Adjustment to Breast Cancer", *Journal of Religion and Health*, 39 (2), 2000, p. 175.

³²⁹ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 719; yine bu araştırmanın bir başka örneğinde olumlu dini başaçıkma ile depresyon arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, p. 720.

³³⁰ Thompson M. P. & Vardaman, P. J., "The Role of Religion in Coping with the Loss of a Family Member to Homicide", *JSSR*, 36 (1), 1997, p. 49; ayrıca bkz., Pargament, Ensing, Falgout et al., *ibid*, pp. 808-809; Koenig, Cohen, Blazer et al., *ibid*, p. 1698; Gall, *ibid*, p. 176.

³³¹ Woods, T. E., Antoni, M. H., Ironson, G. H. & Kling, D. W., "Religiosity is Associated with Affective Status in Symptomatic HIV-infected African-American Women", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, p. 321.

Hipotez 7b: Olumsuz dinî başaçıkma ile başaçıkma ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzı kullanımı artıkça, *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Yadsıma Alkol/İlaç Kullanma* artmakta *Kabullenme* tarzı başaçıkma kullanımı azalmaktadır.

İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında ise *Olumsuz Dinî Başaçıkma* kullanımı çoğaldıkça *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Yadsıma* ve *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* kullanımı artmakta *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* kullanımı azalmaktadır. Mühendislik Fakültesin de ise *Olumsuz Dinî Başaçıkma* ile *Alkol/İlaç Kullanma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ve *Yadsıma* arasında olumlu ilişkiler söz konusudur.

Grubun tamamına baktığımızda ise, *Olumsuz Dinî Başaçıkma* kullanımı ile *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Yadsıma*, *Aktif Başaçıkma*, *Alkol/İlaç Kullanma Planlama* tarzları ile olumlu, *Kabullenme* tarzı ile olumsuz ilişkiye rastlanmıştır. (Tablo 4.12.2.)

Böylece *Olumsuz Dinî Başaçıkma* genel bir eğilim olarak daha etkisiz başaçıkma tarzlarıyla daha fazla ilişkili bulunmuştur.

Olumsuz Dinî Başaçıkma beklendiği gibi hem Atatürk Eğitim Fakültesi hem İlahiyat Fakültesi hem de grubun tamamında psikolojik rahatsızlık belirtileriyle anlamlı olumlu ilişkiler göstermiştir. Başka bir ifadeyle, bu tarzın kullanımı ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir.³³² Olumsuz dinî başaçıkma kullanmanın Oklahoma kentindeki bombalama eyleminden etkilenenlerde daha fazla travma sonrası stres bozukluğu belirtisi, üniversite öğrencilerinde daha fazla duygusal sıkıntı ve psikosomatik belirtisine yol açtığı

³³² Krş. Pargament, Zinnbauer, Scott et al., *ibid*, pp. 78-81.

bulunmuştur.³³³

Hipotez 7c: Başa çıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Başa çıkma ölçekleri arasında çok yönlü ilişkiler bulunmaktadır (Tablo 4.12.3.). Bu sonuçlar genel olarak benzer ve ya karşıt nitelikler taşıyan tarzların birbiriyle olumlu veya olumsuz ilişki göstermesiyle³³⁴ uyumludur. Örneğin ikisi de problem odaklı başa çıkma tarzı olan *Aktif Başa Çıkma* ve *Planlama* tarzı arasında en yüksek olumlu ilişki bulunmuştur. Yine, yaşadıkları olayı olumlu tarzda yeniden yorumlayarak başa çıkmaya çalışanlar içki/ilaç kullanmayı tercih etmemişlerdir.

Hipotez 7d: Psikolojik rahatsızlık belirtileriyle başa çıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler vardır.

Psikolojik rahatsızlıklarla ilgili bulunan başa çıkma tarzları *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma* ve *Duyguları Ortaya Koyma*, *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme*, *Yadsıma* ve *Alkol/İlaç Kullanma* tarzları olarak göze çarpmaktadır. (Tablo 4.12.4.).

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde etkisiz/olumsuz başa çıkma tarzları olarak değerlendirilebilecek bu tarzlara dikkatli bakıldığında daha çok duygusal, kaçınmacı ve savunmacı nitelikler taşımaktadır. Literatürde de benzer bulgulara rastlamaktayız. Barlas hemodiyaliz ünitelerinde çalışan 147 hemşire üzerinde yaptığı bir çalışmada depresyon ile *Duygulara Odaklanma* ve *Duyguları Ortaya Koyma*, *Kabullenme* ve *Alkol/İlaç Kullanma* arasında anlamlı olumlu ilişkiler bulmuştur.³³⁵ Başka bir çalışmada *İyimser Yaklaşım* ve *Kendine Güvenli Yaklaşım* depresyon ve aksiyete ile olumsuz ilişkili

³³³ Pargament, Smith, Koenig & Perez, *ibid*, pp. 715, 718.

³³⁴ Gök, *agt*, s. 47; Carver et al, *ibid*, p. 273; Carver, Pozo, Harris et al., *ibid*, p. 379.

³³⁵ Barlas, G., *İstanbul İli Hemodiyaliz Birimlerinde Çalışan Hemşirelerde Görülen Depresyon Belirtileri ve Başa Çıkma Yöntemleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1998, s. 47; batıl inanç-düşünce ve çaresizlik türü başa çıkma yaklaşımlarının psikopatolojide artışla sonuçlanması için bkz. Uçman, *age*, krs. Albayrak-Kaymak, *ibid*; Gök, *agt*, s. 50-53.

bulunurken *Çaresiz Yaklaşım ve Boyuneğici Yaklaşım* olumlu yönde ilişkili bulunmuştur.³³⁶ Beş ay boyunca takip edilen 75 kişilik grupta yüksek depresyona sahip olanlar karşılaştıkları en önemli olaylarda kaçınma, karşı karşıya gelme, kendini denetim gibi başa çıkma tarzlarını daha fazla kullandıkları bulunmuştur.³³⁷

Sonuç olarak, sorunlara sadece bu tür mekanizmaları kullanarak yaklaşmak olumlu sonuçlar ortaya koyuyor gözükmemektedir.

³³⁶ Şahin & Durak, "Stresle Başa Çıkma Tarzları...", s. 64.

³³⁷ Folkman, S. & Lazarus, R. S., "Stres Processes and Depressive Symptomatology", *Journal of Abnormal Psychology*, 95 (2), 1986, p. 110; ayrıca bkz., Folkman, Lazarus, Gruen & Delongis, *ibid*, p. 578; Carver et al, *ibid*, p. 276; Carver, Pozo, Harris et al., *ibid*, p. 381; Leong & Bonz, *ibid*, p. 216.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

Bu çalışma çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Geliştirilen *Dinî Başaçıkma Tarzları Ölçeği (DBTÖ)* dilsel eşdeğerliliğe ve ayırt ediciliğe sahiptir. *DBTÖ* iki alt boyutlu orijinal formu ile uyumlu bir ölçektir. Ölçeğin alt boyutları dinî başaçıkma tarzlarını güvenilir bir biçimde ölçmektedir.

Araştırma örneklemini oluşturan Atatürk Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri dikkate alındığında Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi alt ve orta sınıf özellikleri gösterirken, Mühendislik Fakültesi öğrencileri daha çok üst sınıf özellikleri göstermektedir.

Üç fakültede ve dolayısıyla toplamda son iki yıl içerisinde öğrencilerde en fazla stres yaratan olay duygusal sorunlardır. Aile içi sorunlar ve akademik sorunlar da öğrencilerin en fazla stresle karşılaştıkları sorun alanlarıdır.

Genel olarak bakıldığında öğrencilerin *Kabullenme*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* en fazla, *Alkol / İlaç Kullanımı*, *Yadsıma* en az kullandıkları başaçıkma tarzlarıdır ve fakülteler bazında farklılık göstermemektedir. Hem grubun genelinde hem de fakülteler bazında *Olumlu Dinî Başaçıkma* tarzı daha fazla kullanılmaktadır. Hem *Olumlu Dinî Başaçıkma* hem *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzını en fazla İlahiyat Fakültesi öğrencileri kullanmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesinde kız öğrenciler *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma* ve *Duyguları Ortaya Koyma*, *Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama* ve *Kabullenme* tarzlarını, erkek öğrencilerin ise *Alkol/ İlaç Kullanma* ve

Olumsuz Dinî Başaçıkma tarzını daha fazla kullanmaktadırlar. İlahiyat Fakültesinde ise kız öğrenciler *Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma Kabullenme* tarzlarını erkek öğrenciler ise *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzını daha fazla kullanmaktadırlar. Mühendislik Fakültesinde ise kız öğrenciler *Aktif Başaçıkma, Planlama, Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Kabullenme* başaçıkma tarzlarını daha fazla kullanmaktadırlar.

Grubun tamamında ise kız öğrenciler *Aktif Başaçıkma, Planlama, Sosyal Destek Arama (Enstrümental)*, *Sosyal Destek Arama (Duygusal)*, *Duygulara Odaklanma ve Duyguları Ortaya Koyma, Olumlu Tarzda Yeniden Yorumlama ve Kabullenme* başaçıkma tarzlarını, erkek öğrenciler ise *Olumsuz Dinî Başaçıkma* tarzını daha fazla kullanmaktadırlar. Buna göre cinsiyet değişkeni kullanılan başaçıkma ve dinî başaçıkma tarzını etkilemektedir. Kız öğrenciler genel olarak daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi göstermektedirler.

Babanın eğitim düzeyi genel olarak kullanılan başaçıkma tarzını etkilememektedir. Baba eğitimi düzeyi düştükçe dinî başaçıkma tarzlarının kullanımı genel grup için çoğalmaktadır. Psikolojik rahatsızlık belirti düzeyi baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir. Anne eğitim düzeyi genel olarak kullanılan başaçıkma tarzını etkilememektedir. Anne eğitim düzeyi düştükçe dinî başaçıkma tarzlarının kullanımı genel grup için çoğalmaktadır. Genel grup bazında rahatsızlık belirti düzeyi anne eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır. Gelir düzeyi kullanılan başaçıkma tarzını kısmi etkilemektedir. Genel grupta dinî başaçıkma tarzlarına gelir seviyesi düştükçe daha fazla başvurulmaktadır. Psikolojik rahatsızlık belirti düzeyi gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Fakülteler bazında stres kaynağının kategorisi kullanılan başaçıkma, dinî başaçıkma ve ruh sağlığını kısmi olarak etkilemektedir.

Aktif Başaçıkma, Planlama stres kaynağı ölüm ve deprem olduğunda daha az

kullanılmaktadır. *Diğer Aktiviteleri Bırakarak Sorun Üzerine Odaklanma* tarzı ise en fazla akademik ve duygusal kullanılmaktadır. *Sosyal Destek Arama (Enstrümental)* daha çok yaralanma/hastalık ve sosyal/ siyasal sorunların çözülmesinde kullanılmaktadır. *Destek Arama (Duygusal)* tarzı ise duygusal sorunlar ve aile içi sorunlarla karşılaşıldığında diğerlerinden farklılaşacak biçimde kullanılmaktadır. *Davranışsal Olarak İlgiyi Kesme* ise diğerlerinden belirgin farklı bir biçimde duygusal sorunların çözümünde kullanılmaktadır. *Yadsıma ve Kabullenme* tarzlarının her ikisi de ölüm ve yaralanma/hastalığın stres kaynağı olduğu durumlarda kullanılmaktadır. *Alkol/İlaç Kullanma* ise duygusal sorunlar ve yaralanma/hastalıkta kullanılmaktadır.

Dinî başa çıkma tarzları genel olarak stres kaynağına göre farklılık göstermemektedir.

Stres kaynağı ile ifade edilen psikolojik rahatsızlık arasındaki farklılaşma oldukça sınırlıdır.

Stres kaynağının denetlenebilirliği değişkenine göre ise denetlenebilirlik durumunda hem fakülteler bazında hem de genel grupta başa çıkma tarzları daha yoğun olarak kullanılmaktadır. İlahiyat Fakültesinde olay denetlenemez olduğunda daha fazla *Olumlu Dinî Başa çıkma* tarzı kullanma dışında dinî başa çıkma tarzlarında bir farklılığa rastlanmamıştır. Atatürk Eğitim Fakültesi ve grubun genelinde denetlenebilirlik daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisine yol açarken İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesin de bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

Stres kaynağı olaydan oldukça etkilendiğini söyleyenlerin kullandıkları başa çıkma tarzları diğerlerine göre farklılaşmaktadır. Hem fakülteler, hem de genel grup bazında bu durumda olanlar duygusal odaklı tarzları daha fazla kullanmaktadırlar. Fakülteler ve grubun tamamında genel eğilim *Olumsuz Dinî başa çıkma* tarzının oldukça olumsuz olaylarda daha fazla kullanılmasıdır. Fakülteler ve genel grup bazında baskın eğilim, yaşadıkları olayın kendilerini oldukça etkilediğini ifade edenlerin daha fazla psikolojik rahatsızlık belirtisi göstermeleridir.

Başaçıkma tarzları kullanım tercihlerinde Atatürk Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi benzerlikler göstermektedir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri dinî başaçıkma tarzlarını daha fazla kullanmaktadırlar. Mühendislik fakültesi öğrencileri daha az psikolojik rahatsızlık belirtisi göstermektedirler.

Olumlu Dinî Başaçıkma tarzı problem odaklı ve olumlu başaçıkma tarzlarıyla olumlu biçimde ilişkilidir. *Olumlu Dinî Başaçıkma* ruhsal rahatsızlık belirtileriyle ilişkili bulunmamıştır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında *Olumlu Dinî Başaçıkma* kullanımı ruh sağlığını olumlu fakat istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir biçimde etkileyebilmektedir.

Olumsuz Dinî Başaçıkma tarzı etkisiz başaçıkma tarzlarıyla birlikte daha çok kullanılmaktadır. Genel bir eğilim olarak *Olumsuz Dinî Başaçıkma* ruhsal rahatsızlıkla ilişkilidir.

Başaçıkma tarzları benzer yada tamamlayıcı etkinlikler içeren diğer başaçıkma tarzlarıyla olumlu biçimde ilişkilidir.

Savunmacı, kaçınmacı başaçıkma tarzları ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bütün hipotezleri gözönüne aldığımızda hipotezlerin genellikle doğrulandığı söylenebilir.

ÖNERİLER

- 1- Dünya Sağlık Örgütü kuruluşundan beri ruh sağlığını, sağlığın bir tamamlayıcı unsuru olarak görmektedir. Sadece ABD’de depresyona yılda 44 milyar dolar para harcanmaktadır. Bu, yaklaşık olarak kalp rahatsızlığına harcanan para ile eşittir. Depresyonun en kötü sonuçlarından biri onun intiharların %60’ının nedeni olmasıdır.³³⁸ Bu bile koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin ne derece önemli olduğunun anlaşılması için yeterlidir. Bundan dolayı, koruyucu ruh sağlığı hizmeti verilirken insanlar için oldukça önem taşıyan dinî değer ve inançlar ihmal edilmemelidir.³³⁹
- 2- Bu çalışmanın amacı ruh sağlığını etkileyen bir ölçme aracı geliştirmek olduğundan geliştirilen araç bu amaca yöneliktir. Bundan dolayı, kültürel unsurları da içeren daha kapsamlı ve çok boyutlu bir ölçeğin geliştirilmesi gerekmektedir. Böyle bir ölçek çalışmasına bu tezin Birinci Bölümünde yer alan dinî perspektif çerçeve sağlayabilir.
- 3- Seçilen evrenin büyüklüğü nedeniyle bu çalışma kesit alma yöntemini kullanmıştır. Bundan dolayı kullanılan başaşikma ve dinî başaşikma tarzlarının etkilerini zaman içerisinde değerlendirememiştir. Yapılacak daha mikroanalitik ve boylamsal çalışmalarla psikolojik sonuçların daha iyi değerlendirilmesine imkan sağlanabilir.
- 4- Yurt dışında yapılan çalışmalar dinî başaşikmanın dindarlık yönelimleri ile de ilgili olduğunu göstermektedir. Dindarlık yöneliminin ayrıca ruh sağlığı ile de ilgili olduğu bilinmektedir. Daha sonraki çalışmalara böyle bir ölçme aracının katılması denklemin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır

³³⁸ *Mental Health, WHO information Fact Sheets* (<http://www.who.int/inf-fs/en7fact130.html>)

³³⁹ Dinin koruyucu ruh sağlığı etkileri için bkz. Grant et al., *ibid*, p. 409; Dubow et al, *ibid*, pp. 434-436. Böyle bir uygulama için bkz., Sublette, E. & Trappler B., “Cultural Sensitivity Training in Mental Health:

- 5- Bulgulardan da anlaşılacağı üzere öğrenciler sorunlarıyla uğraşırken dinî yönelimli başa çıkma tarzlarını kullanmaktadırlar. Fakat genel başa çıkma literatürü içinde bunlara yeterince yer verilmediği gözükmektedir.³⁴⁰ Bulgular dine daha çok yer verilmesi gerektiğini işaret etmektedir
- 6- Dinî başa çıkma tarzları üzerinde yapılacak çalışmalar psiko-spiritüel müdahaleler ve araçlar ortaya koyarak yeni tedavi metotlarının değerlendirmesine yardımcı olabilir.³⁴¹
- 7- Ruh sağlığı profesyonelleri dinin farkında olmalıdırlar. Her ne kadar dinî “doğru”nun bilimsel veya metafiziksel geçerliliğini değerlendirmek ruh sağlığı uzmanının işi olmasa da danışanın gerçekliğinin ortaya konulabilmesi için psikolojik danışmada kaçınılmaz olabilir.³⁴² Koenig ve Pritchett şöyle bir örnek vermektedirler: Kendisini aşağılayan bir koca ile karşılıklı bağımlı ve yıkıcı etkileri olan bir ilişki yaşayan bir kadın hasta, kocasına saygı göstermesi ve ona boyun eğmesini söyleyen dinî inançlarından dolayı ilişkiye sınırlar getirme veya sonlandırma konusunda isteksiz olabilir. Eğer, terapist hastanın niçin böyle davrandığının motivasyonunu anlayamaz ise kadına yardımcı olması zorlaşır.³⁴³

Treatment of Orthodox Jewish Psychiatric Inpatients”, *International Journal of Social Psychiatry* 46 (2), 2000, pp. 122-134.,

³⁴⁰ Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p. 538.

³⁴¹ Pargament, Koenig & Perez, *ibid*, p.540; ayrıca bunun sufi psikoloji örneğinde imkanı için bkz. Sayar, K., *Sufi Psikoloji*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, s. 11-40; yine oldukça bilinen ve yaygın olarak kullanılan böyle bir program için bkz., Hopson, R. E., “The 12 Step Program”, in *Religion and Clinical Practice of Psychology* (Edt.: E. P. Shafranske), APA, Washington DC 1997, pp. 533-558.

³⁴² Canwallader, *ibid*, p. 273.

³⁴³ Koenig & Pritchett, *ibid*, p. 328.

- 8- Yine bulgulardan anlaşıldığı üzere olumsuz dinî başaıkma tarzı öğrencilerin ruh sağlığı ile olumsuz ilişki göstermektedir. Ruh sağlığı hizmeti verenler olumsuz dinî başaıkma işaretlerinin farkında olmalıdırlar. Bunun için eğitimlerine bu konuların dahil edilmesinde fayda vardır.³⁴⁴

³⁴⁴ Pargament & Brant, *ibid*, p.126; Başka bir araştırma olumsuz dini başaıkma tarzı olarak Allah'a kızgınlık ile fiziki bir rahatsızlıktan iyileşme arasında olumsuz bir ilişki bulmuştur., Fitchel et al, *ibid*, p. 347.

KAYNAKÇA

- Ai, A. L., Bolling, S. F. & Peterson, C.
 "The Use of Prayer by Coronary Artery Bypass Patients", *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (4), 2000, pp. 205-220.
- Akbağ, M.
Stresle Başaçıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, TA Ego Durumları ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2000.
- Albayrak-Kaymak, D.
 "Psychological Profiles and Coping Strategies of Boğaziçi University Students", *Paper Presented at STAR 19th International Conference*, Istanbul, July 10-12, 1998.
- Alferi, S. M., Culver, J. L., Carver, C. et al.
 "Religiosity, Religious Coping and Distress: A Prospective Study of Catholic and Evangelical Hispanic Women in Treatment for Early-stage, Breast Cancer", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, pp. 343-356.
- Allport, G. W.
The Individual and His Religion, Macmillan, New York 1950.
- American Psychological Association
 "Ethical Principals of Psychologist and Code of Conduct", *American Psychologist*, 47, 1992, pp. 1597-1611.
- ANAR
Türkiye Gündemi Araştırmaları: 2000, Ankara 2001.
- Anson, O., Carmel, S., Bonne, A. Y. et al.
 "Recent Life Events, Religiosity and Health: An Individual and Collective Effects", *Human Relations*, 43 (1), 1990, pp. 1051-1066.
- Arseven A.
Alan Araştırma Yöntemi, Gül Yayınevi, Ankara 1993.

- Atkinson, R. L., Atkinson R. C., Smith, E. E., Bem D. J. & Hilgard, E. R.
Introduction to Psychology (10th Edition), Harcourt Brave Jovanovich, San Diego 1990.
- Atkinson, R. L., Atkinson R. C. & Smith, E. E., Bem D. J. ve Nolen- Hoeksena, S.
Psikolojiye Giriş (12. Basımdan Çeviri), Arkadaş, İstanbul 1999.
- Bahadır, A.
Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din (Yayınlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Baltaş, Z.
Sağlık Psikolojisi, Remzi, İstanbul 2000.
- Baltaş, A. & Baltaş., Z.
“Stresle Başaçıkma Program ve Tekniklerinin Uygulama Değerleri”, *II. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları* içinde (Edt.: N. Öner, G. Yıldırım & A. Baylan), Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara 1985, s. 176-183.
- Baltaş, A. & Baltaş, Z.
Stres ve Başaçıkma Yolları(11. Basım), Remzi, İstanbul 1991.
- Barlas, G.
İstanbul İli Hemodiyaliz Birimlerinde Çalışan Hemşirelerde Görülen Depresyon Belirtileri ve Başaçıkma Yöntemleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1998.
- Basky, G.
“Does Religion Speed Recovery from Mental Illness”, *CMAJ*, 163(11), 2000, p. 1479.
- Batson, C. D., Schoenrade, P. A. & Ventis, W. L.
Religion and the Individual: A Social-Psychological Perspective, Oxford University Press, New York 1993.

Bauman, Z.

"Postmodern Religion", In *Religion, Modernity and Postmodernity* (Edt.: P. Heelas), Blackwell, Massachusetts 1998, pp. 55-78.

Bayyigit, M.

Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma (Yayımlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

Bergin, A. E.

"Psychotherapy and Religious Values", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 1980, pp. 95-105.

Bergin, A. E. & Jensen, J. P.

"Religiosity of Psychotherapist: A National Survey", *Psychotherapy*, 27 (1), 1990, pp. 3-7.

Bergin, A. E., Masters, K. S. & Richards, P. S.

"Religiousness and Mental Health Reconsidered: A Study of an Intrinsically Religious Sample", *Journal of Counseling Psychology*, 35, 1987, pp. 197-204.

Bergin, A. E., Stinchfield, R. D., Gaskin, T. A. et al.

"Religious Life-Styles and Mental Health: An Exploratory Study", *Journal of Counseling Psychology*, 35 (1), 1988, pp. 91-98

Bhurga, D.

"Religion and Mental Health", In *Psychiatry and Religion* (Edt.: D. Bhurga), Routledge, London 1996.

Bickel, C. O., Ciarrocchi, J. W., Sheers, N. J. et al.

"Perceived Stress, Religious Coping Styles and Depressive Affect", *Journal of Psychology and Christianity*, 17 (1), 1998, pp. 33-42.

Bjorck, J. P. & Cohen, L. H.

"Coping with Threat, Losses and Challenges", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12 (1), pp. 56-72.

- Boudreaux, E., Catz, S., Ryan, L. et al.
 "The Ways of Religious Coping Scale: Reliability, Validity and Scale Development", *Assessment*, 2, 1995, pp. 233-244.
- Braham, B. J.
Stres Yönetimi, Hayat, İstanbul 1998.
- Buhârî
El-Câmiu's-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Canwallader, E. H.
 "Depression and Religion: Realities, Perspectives and Directions", *Counseling & Values*, 35(2), 1991, pp. 270-279.
- Carver, C. S., Pozo, C., Harris, S. D. et al.
 "How Coping Mediates the Effect of Optimism on Distress: A Study of Women with Early Stage Breast Cancer", *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 (2), 1993, pp. 375-390.
- Carver C. S, Scheier M. F. & Weintraub J. K.
 "Assessing Coping Strategies: A Theoretically Based Approach", *Journal of Personality and Social Psychology*, 56 (2), 1989, pp. 267-283.
- Chang, B., Noonan, A. E. & Tennstedt, S. L.
 "The Role of Religion/Spirituality in Coping with Caregiving for Disabled Elders", *The Gerontologist*, 38 (4), pp. 463-470.
- Coyne, C. J., Aldwin, C. & Lazarus, R. S.
 "Depression and Coping in Stressful Episodes", *Journal of Abnormal Psychology*, 90 (5), 1981, pp. 439-447.
- Cromer, P.
 "Defence Mechanisms in Psychology Today", *American Psychologist*, 55 (6), 2000, pp. 637-646.

Cüceloğlu, D.

İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel kavramları (2. Basım), Remzi, İstanbul 1991.

Dârimî

Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Davison, G. C. & Neale, J. M.

Abnormal Psychology: An Experimental Clinical Approach, John Wiley, New York 1986.

de Anda, D., Baroni, S., Boskin, L. et al.

"Stress, Stressors and Coping among High School Students", *Children and Youth Services Review*, 27 (6), 2000, pp. 441-463.

Doğan, O.

Ruhsal Bozukluklar Epidemiyolojisi, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Sivas 1995.

Donahue, M. J. & Benson, P. L.

"Religion and Well-Being of Adolescents", *Journal of Social Issues*, 51(2), 1995, pp. 145-160.

Dubow, E. F., Pargament, K. I., Boxer, P. & Tarakeshwar, N.

"Initial Investigation of Early Adolescents' Ethnic Identity, Stress and Coping", *Journal of Early Adolescence*, 20 (4), 2000, pp. 418-414.

Ebu Davud

Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

El-'Aclûnî

Keşfü'l-Hafâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Baskı, Beyrut 1988.

Ellis, A.

“Psychotherapy and Atheistic Values: A Response to the A. E. Bergin’s Psychotherapy and Religious Values”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 1980, pp. 635-639.

Ellis, A.

The Case against Religion: A Psychotherapist View and The Case against Religiosity, American Atheist Press, Austin 1986.

Ellison, C. G. & Taylor, R. J.

“Turning to Prayer: Social and Situational Antecedents of Religious Coping Among African Americans”, *Review of Religious Research*, 38 (2), 1996, pp. 111-131.

Ergin, D. E.

“Ölçeklerde Geçerlik ve Güvenirlilik”, *M.Ü. A.E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 1995, s. 125-148.

Ergün, M.

SPSS for Windows, Ocak Yayınları, Ankara 1995.

Esed, M.

Kur'an Mesajı, (Çev. C. Koytak, A. Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul 2000.

Folkman, S. & Lazarus, R. S.

“Stress Processes and Depressive Symptomatology”, *Journal of Abnormal Psychology*, 95 (2), 1986, pp. 107-113.

Folkman, S. & Lazarus, R. S.

“Coping as a Mediator of Emotions”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (3), 1988, pp. 466-475.

Folkman, S., Lazarus, R.S., Gruen, R.J. & DeLongis, A.

“Appraisal, Coping, Health Status and Psychological Symptoms”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (3), 1986, pp. 571-579.

- Freud, S.
Civilization and Its Discontents, Norton, New York 1930/1961.
- Freud, S.
The Future of an Illusion, Penguin Books, London 1927/1991.
- Fitchett, G., Rybarczyk, B. D., DeMarco, G. A. & Nicholas, J. J.
“The Role of Religion in Medical Rehabilitation Outcomes: A Longitudinal Study”, *Rehabilitation Psychology*, 44 (4), 1999, pp. 333-353.
- Gall, T. L.
“Integrating Religious Resources within a General Model of Stress and Coping: Long-Term Adjustment to Breast Cancer”, *Journal of Religion and Health*, 39 (2), 2000, pp. 167-182.
- Gartner, J.
“Religious Commitment, Mental Health, and Prosocial Behavior: A Review of the Empirical Literature”, in *Religion and Clinical Practice of Psychology* (Edt.: E. P. Shafranske), APA, Washington DC 1997, pp. 187-214.
- Grant, K. E., Okoon, J. H., Davis, T. H. et al.
“Protective Factors Affecting Low-Income Urban African American Exposed to Stress”, *Journal of Early Adolescence*, 20 (4), 2000, pp. 388-417.
- Gök, Ş.
Anksiyete ve Depresyonda Stresle Başa Çıkma, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul 1995.
- Hathaway, W. L. & Pargament, K. I.
“The Religious Dimension of Coping: Implication for Prevention and Promotion”, *Prevention in Human Services*, 9 (2), 1991, pp. 65-92.
- Haynes, J.
Religion in Global Politics, Longman, London 1988.

Hayta, A.

“U.Ü. İlahiyat Fakültesinde Okuyan Öğrencilerin ibadet ve Ruh Sağlığı (Psiko-Sosyal Uyum) İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 2000, s. 487-505.

Hill, P. C. & Butter, E. M.

“The Role of Religion in Promoting Physical Health”, *Journal of Psychology and Christianity*, 14 (2), 1995, pp. 141-155.

Holm, N.G.

Scandinavian Psychology of Religion, Abo Academi, Abo 1987.

Hood, R. W., Spilka, B., Hunsberger, B. & Gorsuch, R.

The Psychology of Religion: An Empirical Approach (2nd Edition), The Guilford Press, New York 1996.

Hopson, R. E.

“The 12 Step Program”, in *Religion and Clinical Practice of Psychology* (Edt.: E. P. Shafranske), APA, Washington DC 1997, pp. 533-558.

Hovardaoğlu, S.

Davranış Bilimleri İçin İstatistik, Hatipoğlu Yayınları, Ankara 1994,

Hökelekli, H.

Din Psikolojisi, TDV Yayınları, Ankara 1998.

Husain, S. A.

“Religion and Mental Health from The Muslim Perspective”. In *Handbook of Religion and Mental Health* (Edt.: H. G. Koenig), Academic Press, San Diego 1998, pp. 279-291.

İbni Hanbel

Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

İbn Mâce

Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Izutsu, T.

Kur'an'da Allah ve İnsan, (çev. S. Ateş), Kevser Yayınları, Ankara Tarihsiz.

Izutsu, T.

Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar, (çev. S. Ayaz), Pınar Yayınevi, İstanbul Tarihsiz.

James, W.

The Varieties of Religious Experiences, Longman, New York 1902.

Jensen, J. P & Bergin, A. E.

"Values of Professional Therapists: A National Interdisciplinary Survey", *Professional Psychology: Research and Practice*, 19, 1998, pp. 290-297.

Jung, C.G.

Modern Man in Search of a Soul, Harcourt, New York, 1933.

Kağıtçıbaşı, Ç.

Kültürel Psikoloji, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.

Kaptan, S.

Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikler, Rehber yayınları, Ankara 1993.

Käppeli, S.

"Between Suffering and Redemption: Religious Motives in Jewish and Christian Cancer Patients' Coping", *Scandinavian Journal of Caring Science*, 14, 2000, pp. 82-88.

Karancı, A. N. & Rüstemli, A.

"Erzincan Depremi Sonrası Stres Tepkileri", *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları* içinde, TPD Yayınları, Ankara 1996, s. 58-67.

Karasar, N.

Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Nobel, Ankara 1999.

Kırkpınar, I., Özer, H., Çoşkun, İ. ve ark.

“Erzurum’daki Üniversite Öğrencilerinde CIDI/DSM-III-R Ruhsal Bozukluklarının Yaşam Boyu ve 12 Aylık Yaygınlığı, *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 5 (4), 1997, s. 253-565.

Koenig, H. G., Cohen, H., J., Blazer, D. G. et al.

“Religious Coping and Depression Among Elderly, Hospitalized Medically Ill Men”, *American Journal of Psychiatry*, 149 (12), 1992, pp. 1693-1700.

Koenig, H. G., George, L. K. & Siegler, I. C.

“The Use of Religion and Other Emotion-Regulating Coping Strategies Among Older Adults”, *The Gerontologist*, 28 (3), 1988, pp. 303-310.

Koenig, H. G., Hays, J. C., Larson, D. B. et al.

“Does Religious Attendance Prolong Survival? A Six-Year Follow-up Study of 3968 Older Adults”, *The Journals of Gerontology*, 54 (7), 1999, pp. 370-376.

Koenig, H. G. & Pritchett, J.

“Religion and Psychotherapy”, In *Handbook of Religion and Mental Health* (edt.: H. G. Koenig), Academic Press, San Diego 1998, pp. 323-336.

Koenig, H. G., Weiner, D. K., Peterson, B. L. et al.

“Religious Coping in the Nursing Home: A Biopsychosocial Model”, *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 27(4), 1997, pp. 365-376.

Köknel, Ö., Özüğurlu, K. & Ayfer-Bahadır, G.

Davranış Bilimleri, İstanbul 1993.

Köktaş, M. E.

Türkiye’de Dinî Hayat, İşaret Yayınları, İstanbul 1993.

Köse, A.

Frued ve Din, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.

Kötehne, G.

Religious Orientation and Personality (Unpublished Master Thesis), B.U. Institute of Social Sciences, 1999.

Krause, N.

"Stressor in Highly Valued Roles, Religious Coping and Mortality", *Psychology and Aging*, 13 (2), 1998, pp. 242-255.

Kula, N.

Deprem ve Dinî Başaçıkma (Yayınlanmamış Araştırma), 2001.

Küçükcan, T. & Köse A.

Doğal Afetler ve Din: Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.

Lazarus, R. S. & Folkman, S.

Stress, Appraisal and Coping, Springer Publishing, New York 1984.

Leyser, Y.

"Stress and Adaptation in Orthodox Jewish Families with a Disabled Child", *American Journal of Orthopsychiatry*, 64 (3), 1994, pp. 376-385.

Leong, F. T.L. & Bonz, M. H.

"Coping Styles as Predictors of College Adjustment among Freshman", *Counseling Psychology Quarterly*, 10 (2), p. 211-220.

Macionis, J. J. & Plummer, K.

Sociology: A Global Introduction, Prentice Hall, New York 1997.

Mâlik İbn Enes,

Muvatta, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Mattlin, J. A, Wethinngton, E. & Kessler R. C.

"Situational Determinants of Coping and Coping Effectiveness", *Journal of Health and Social Behavior*, 31, 1990, pp. 103-122.

May, R.

The Art of Counseling, Abingdon Press, Nashville 1939.

McCulloch, M. E. & Larson, D. B.

"Religion and Depression", *Twin Research*, 2, 1999, pp. 126-136.

McIntosh, D. N., Silver, R. C. & Wortman, C. B.

"Religion's Role in Adjustment to A Negative Event: Coping with the Loss of a Child", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1993, 65 (4), pp. 812-821.

McCrae, D. R.

"Situational Determinants of Coping Responses: Loss, Threat and Challenges", *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 1984, pp. 919-928.

Overcash, W. S., Calhoun, I. G. & Tedeschi, R. G.

"Coping with Crises: An Examination of The Impact of Traumatic Events on Religious Beliefs", *Journal of Genetic Psychology*, 154 (4), pp. 455-464.

Paloutzian, R. F. & Kirkpatrick, L. A.

"Introduction: The Scope of Religious Influences on Personal and Societal Well-Being", *Journal of Social Issues*, 51 (2), 1995, pp. 1-11.

Pargament, K. I.

The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice, The Guilford Press, New York 1997.

Pargament, K. I.

"Religious Methods of Coping: Resources for the Conservation and Transformation of Significance", in *Religion and Clinical Practice of Psychology* (Edt.: E. P. Shafranske), APA, Washington DC 1997, pp. 215-239.

Pargament K. I. & Brant, C. R.

"Religion and Coping", In *Handbook of Religion and Mental Health* (edt.: H. G. Koenig), Academic Press, San Diego 1998, pp. 111-128.

Pargament, K. I., Cole, B., Vandecreek, L. et al.

"The Vigil: Religion and the Search for Control in the Hospital Waiting Room", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, 327-341.

Pargament, K. I., Ensing, D. S., Falgout, K. et al.

"God Help Me (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events", *American Journal of Community Psychology*, 18 (6), 1990, pp. 793-824.

Pargament, K. I., Ishler, K., Dubow, E. et al.

"Methods of Religious Coping With the Gulf War: Cross-Sectional And Longitudinal Analyses", *JSSR*, 33 (4), 1994, pp. 347-362.

Pargament K. I., Kennell, J., Hathaway, W. et al.

"Religion and the Problem Solving Process: Three Styles of Coping", *JSSR*, 27 (1), 1988, pp. 90-104.

Pargament, K. I., Koenig, H. G. & Perez, L.

"The Many Methods of Religious Coping: Development and Initial Validation of the RCOPE", *Journal of Clinical Psychology*, 56 (4), 2000, p. 519-543.

Pargament, K. I. & Maton, K. I.

"Introduction", *Prevention in Human Services*, 9 (2), 1991, pp. 1-9.

Pargament, K. I., Olsen, H., Reilly, B. et al.

"God Help Me (II): The Relationship of Religious Orientation to Religious Coping with Negative Life Events", *JSSR*, 31 (4), 1992, pp. 504-513.

Pargament, K. I. & Park, C.

"Merely a Defence? The Variety of Religious Means and Ends", *Journal of Social Issues*, 51(2), 1995, pp. 13-32.

Pargament K. I. & Park, C.

"In Times of Stress: The Religion-Coping Connection", in *The Psychology of Religion: Theoretical Approaches*, (Edts.: B. Spilka; D. N. McIntosh), Westview Press, Boulder 1996, pp. 43-53.

Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G. & Perez, L.

"Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors", *JSSR*, 37 (4), 1998, pp. 710-724.

- Pargament, K. I., Zinnbauer, B. J., Scott, A. B. et al.
 "Red Flags and Religious Coping: Identifying Some Religious Warning Signs Among People in Crisis", *Journal of Clinical Psychology*, 54 (1), 1998. pp. 77-89.
- Park, C., Cohen, L. H. & Herb L.
 "Intrinsic Religiousness and Religious Coping as Life Stress Moderators for Catholics versus Protestants, *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (3), 1990, pp. 562-574.
- Payne, I. R., Bergin, A. E., Bieleme, K. A. & Jenkins, P. H.
 "Review of Religion and Mental Health: Prevention and the Enhancement of Psychosocial Functioning", *Prevention in Human Services*, 9 (2), 1991, pp. 11-39.
- Peker, H.
Din Psikolojisi, Samsun 2000.
- Plunkett, S. W., Radmacher, K. A. & Moll-Phamara, D.
 "Adolescent Life Events, Stress, and Coping: A Comparison of Communities and Genders", *Professional School Counseling*, 3 (5), 2000, pp. 356-367.
- Pressman, P., Lyons, J. S., Larson, U. B., & Gartner, J.
 "Religion, Anxiety and Fear of Death", In *Religion and Mental Health* (Ed.: J. F. Schumaker), Oxford University Press, New York, 1992, pp. 98-109.
- Propst, L. R.
 "Servanthood Redefined: Coping Mechanisms for Women within Protestant Christianity", in *Psychology of Religion: Personalities, Problems, Possibilities* (Edt.: H. N. Malony), Baker Book House, Michigan, 1991, pp. 535-540.
- Ragıb El-İsfahânî
el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân, Beyrut Tarihsiz.
- Savaş, H.A.
Kültür-Psikiyatri İlişkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul 1999.

Savaşır, I.

“Ölçek Uyarlamasındaki Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (33), 1994, s. 27-32.

Sayar, K.

Psikiyatri ve Kültür, İnsan Yayınları, İstanbul 2000.

Sayar, K.

Sufi Psikoloji, İnsan Yayınları, İstanbul 2000.

Schaefer, C. A. & Gorsuch, R. L.

“Situational and Personal Variation in Religious Coping”, *JSSR*, 32 (2), 1993, pp. 136-147.

Schmuck, H.

“An Act of Allah: Religious Explanation for Floods in Bangladesh as Survival Strategy”, *Paper presented at European Sociological Association Conference Amsterdam*, August 18-21, 1998.

Schumaker, J.F.

Religion and Mental Health, Oxford University Press, New York 1992.

Seufert, G.

“Türk Gençleri Arasında Din ve Milliyetçilik”, *Türkiye’de ve Avrupa’da Gençlik içinde*, Türk Demokrasi Vakfı & Konrad Adanauer Vakfı, Ankara 2000, s. 66-85.

Sezen Y.

Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, İFAV, İstanbul 1990.

Somerfield, M. R. & McCrae, R. R.

“Stress and Coping Research”, *American Psychologist*, 55 (6), pp. 620-625.

Somlai A.N. & Hechman, T.G.

“Correlates of Spirituality and Well-being in a Community Sample of People Living with HIV Disease”, *Mental Health, Religion & Culture*, 3(1), 2000, pp. 57-70.

Spilka, B., Zwartjes, W. J. & Zwartjes, G. M.

“The Role of Religion in Coping with Childhood Cancer”, *Pastoral Psychology*, 39 (5), 1991, pp. 295-304.

Sublette, E. & Trappler, B.

“Cultural Sensitivity Training in Mental Health: Treatment of Orthodox Jewish Psychiatric Inpatients”, *International Journal of Social Psychiatry*, 46 (2), 2000, pp. 122-134.

Swan, R.

“When Faith Fails Children: Religion Based Neglect”, *The Humanist*, November/December 2000, pp. 11-16.

Şahin, N. H. & Durak, A.

“Kısa Semptom Envanteri: (Brief Symptom Inventory- BSI) Türk Gençliği İçin Uyarlanması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 1994, s. 44-56.

Şahin N. H. & Durak A.

“Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği: Üniversite Öğrencileri İçin Uyarlanması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (34), 1995, s. 56-73.

Şahin, N. H. & Durak A.

Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Çok Kullanılan Ölçekler, TPD Yayınları, Ankara 1995.

Şahin, Ş.

İlahiyat, Tıp ve Mühendislik Fakültelerinde Okuyan Öğrencilerde Dinî Hayatın Boyutları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Yayımlanmamış Doktora Tezi), D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Şefkatli-Tuksal, H.

Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri, Kitabiyat, Ankara 2000.

Tekin, H.

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Yargı, Ankara 1993.

Tennen, H., Affleck, G., Armeli, S. et al.

“A Daily Process Approach to Coping: Linking Theory, Research and Practice”, *American Psychologist*, 55 (6), 2000, pp. 626-636.

Tezbaşaran, A. A.

Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu, TPD Yayınları, Ankara 1996.

Thompson M. P. & Vardaman, P. J.

“The Role of Religion in Coping with the Loss of a Family Member to Homicide”, *JSSR*, 36 (1), 1997, pp. 44-53.

Tirmizî

Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Thorensen, C. E.

“Spirituality and Health: Is There a Relationship”, *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, pp. 291-300.

Tix, A. P. & Frazier, P. A.

“The Use of Religious Coping During Stressful Life Events: Main Effects, Moderation and Mediation”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56 (2), 1998, pp. 411-422.

Türk gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında, Konrad-Adenauer Vakfı, Ankara 1999.

Türkçapar, H., Göka, E., Şirin, A. ve ark.

“Bir Vaka: Kültürel Fenomenlerin Psikiyatrik Tanılara Etkisi”, *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 3 (3), 1994, s. 273-276.

Uçman, P.

“Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar”, *Psikoloji Dergisi*, 7 (24), 1990, s. 58-75.

Weinborn, M.

A Theoretical Approach to the Religion-Mental Health Connection: Initial Exploration of a Religious Orienting System (Unpublished Doctoral Thesis), Bowling Green State University, 1999.

Wong-McDonald, A. & Gorsuch, R.

"Surrender to God: An Additional Coping Style", *Journal of Psychology and Theology*, 28 (2), 2000, pp. 149-161.

Woods, T. E., Antoni, M. H., Ironson, G. H. & Kling, D. W.

"Religiosity is Associated with Affective Status in Symptomatic HIV-infected African-American Women", *Journal of Health Psychology*, 4 (3), 1999, pp. 317-326.

Worthington, E. L., Kurusu, T. A., McCullough, M. E. & Sandage, S. J.

"Empirical Research on Religion and Psychotherapeutic Processes and Outcomes: A 10-Year Review and Research Prospectus", *Psychological Bulletin*, 119 (3), 1996, pp. 448-487.

Wulff, D. M.

The Psychology of Religion: Classic and Contemporary (2nd Edition), John Wiley, New York 1997.

Yaffee, R. A.

"A Basic Guide to Statistical Research and Discovery", In *The Psychology Research Handbook* (Edts.: F. T. L. Leong & J. T. Austin), Sage Publication, Thousands Oaks 1996, pp. 193-207.

Yılmaz, N. E.

Üniversite Öğrencilerinde Stres Düzeyleri, Psikopatoloji ve Stresle Başaçıkma (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Yukay, M. & Erturan N.

"Down Sendromlu Çocuğa Sahip Ailelerle Yapılan Grupla Psikolojik Danışma Çalışmasının Ailenin Depresyon Düzeylerine ve Aile Yapıları Üzerine Etkisi", *M.Ü. A. E.F. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 1998, s. 339-354.

Zinnbauer, B.J., Pargament, K. I. & Scott, A. B.

“The Emerging Meaning of Religiousness and Spirituality: Problems and Prospects”, *Journal of Personality*, 67 (6), 1999, pp. 889-919.

EKLER

- Ek I: Religious Coping Scale (RCOPE)
- Ek II : Dini Başaçıkma Tazları leği (DBT)
- Ek III : Kişisel Bilgi Formu
- Ek IV: Baša ıkma leđi (B)
- Ek V: Kısa Semptom Envanteri (KSE)
- Ek VI. lek Uyarlama İzin Yazısı

Ek I

The following items deal with ways you coped with the negative event in your life. There are many ways to try to deal with problems. **These items ask what you did to cope with this negative event.** Obviously different people deal with things in different ways, but we are interested in how you tried to deal with it. Each item says something different about a particular way of coping. We want to know to what extent you **did what the item says.** *How much or how frequently.* Don't answer on the basis of what worked or not -- just whether or not you did it. Try to rate each item separately in your mind from the others. Make your answers as true FOR YOU as you can.

Halil Ekşi
Research Assisstant
University of Marmara
Faculty of Education

Nickname:

Age:

Sex: Male ()

Female ()

- What was the event you experienced ? – death of a parent or a friend, academic failure, family conflict, romantic relationship problem, mobilization, personal illness or injury, conflicting with someone, change in financial state etc.).....

- How can you evaluate the impact of event ?

a () extremely negative b () moderately negative c () somewhat negative d () slightly negative

.....

.....

1 (I didn't do this at all)

2 (I did this a little bit)

3 (I did this a medium amount)

4 (I did this a lot)

1. () I looked for a stronger connection with God.
2. () I tried to see how God might be trying to strengthen me in this situation.
3. () I felt punished by God for my lack of devotion.
4. () I questioned the power of God.
5. () I sought God's love and care.
6. () I questioned God's love for me
7. () I sought help from God in letting go of my anger.
8. () I decided the devil made this happen
9. () I asked forgiveness for my sins.
10. () I wondered whether God had abandoned me.
11. () I tried to put my plans into action together with God.
12. () I wondered whether my church/ religious community had abandoned me.
13. () I focused on religion to stop worrying about my problems.
14. () I wondered what I did for God to punish me.

Ek II

İnsanların zorluklarla karşılaştıkları zaman nasıl yanıt verdikleriyle ilgili pek çok araştırma yapılmaktadır. Hayatın zorluklarıyla başa çıkmanın pek çok yolu vardır. Bu çalışma manevi değerlerin başa çıkmaya nasıl katkıda bulunduğuyula ilgilenmektedir.

Aşağıdaki maddeler belirli bir zorlukla karşılaştığınız zaman ne yaptığınız ve ne hissettiğiniz sorusuna yanıt aramaktadır. Yoğun bir stres altında olduğumuz o zamanda **ne yaptığınızı** düşünün. Daha sonra aşağıdaki ölçek maddelerinden her birini numaralandırın. Her ölçek maddesini diğerinden ayrı olarak düşünün. Yanıtlarınızı dikkatlice seçin ve olabildiğince sizin için doğru olan numarayı yazın. Her ölçek maddesini yanıtlayın. Doğru ve yanlış yoktur, sizin için en geçerli yanıtı seçin. Başka insanla ne söyler ve yapar diye düşünmeyin. Sonuçlar toplu olarak değerlendirileceğinden isim yazmanız gerekmemektedir. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Halil EKŞİ
Araştırma Görevlisi
Marmara Ü. Atatürk Eğitim Fak.
Eğitim Bilimleri Bölümü

Rumuz:

Yaş:

Cinsiyet: Bay (

) Bayan ()

• Yaşadığınız olay aşağıdaki kategorilerden hangisine girmektedir.

a () aile fertlerinden birinin b () Duygusal ilişki sorunları

ölümü

d () aile içi sorunlar

e () Ciddi rahatsızlık

f () diğer (lütfen belirtiniz)

c () akademik başarısızlık

f () Mali sorunlar

.....

1: Hemen hemen hiç yapmadım

3: Orta derecede yaptım.

2: Arada sırada yaptım

4: Sıklıkla yaptım.

- () 1. Allah ile daha sıkı bir bağ kurmaya çalıştım.
 () 2. Böyle bir olayla Allah'ın bana nasıl güç vereceğini görmeye çalıştım.
 () 3. İyi bir kul olmadığım için cezalandırıldığımı hissettim.
 () 4. Bu işe şeytanın sebep olduğuna karar verdim.
 () 5. Allah'ın gücünden / kudretinden şüpheye düştüm.
 () 6. Allah'tan sevgi ve şefkat diledim.
 () 7. Allah'ın beni sevip sevmediğinden şüpheye kapıldım.
 () 8. Öfkemi gidermesi için Allah'tan yardım diledim.
 () 9. Günahlarımın affedilmesini diledim.
 () 10. Allah'ın beni yalnız bıraktığından endişelendim.
 () 11. Planlarımı Allah'ın yardımıyla hayata geçirmeye çalıştım.
 () 12. Dindar kardeşlerimin/ dini kurumların beni terk etmesinden endişelendim.
 () 13. Sorunlarımı dert edinmeyi bırakmak için kendimi dine verdim.
 () 14. Allah tarafından cezalandırılmayı hak edecek ne yaptığımı düşündüm.

Ek III.**Değerli Arkadaşlar,**

Biz, insanların stresli olaylar ya da zorluklarla karşılaştıklarında nasıl yanıt verdikleriyle ve bunların bizi nasıl etkilediği ile ilgili bir araştırma yapmaktayız. Bu olaylar insanları hem fiziksel hem de ruhsal açıdan etkilemektedir. Sizlerin de katkılarıyla gerçekleşecek bu çalışma aracılığı ile kişilere daha etkili yardım edilmesini sağlayacak bilimsel veriler elde edilecektir.

Bu nedenle araştırmadan elde edilecek sonuçların bilimsel bir nitelik taşıması ve güvenilir olması, size verilecek soru listelerini samimi bir biçimde cevaplamanıza bağlıdır. Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak ve toplu olarak değerlendirilip sadece bu araştırma için kullanılacaktır. Bireysel bir değerlendirme yapılmayacağı için **isim yazmanıza gerek yoktur.**

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

A. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1-Cinsiyetiniz: E K

2- Yaşınız:

3. Fakülte:

Bölüm:

Sınıf:

4-Kendinizi hangi gelir grubunda görüyorsunuz:

Düşük Ortanın altı Orta Ortanın Üstü Yüksek

5-Babanızın eğitim durumu:

Okur-Yazar değil Okur -yazar İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul/Üniversite

6-Annelerinizin eğitim durumu:

Okur-Yazar değil Okur -yazar İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul/Üniversite

B. YAŞADIĞINIZ OLAY VE ETKİLERİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELERİNİZ

1.Yaşadığınız olay aşağıdaki kategorilerden hangisine girmektedir

Aile fertlerinden birinin ölümü Duygusal ilişki sorunu Yaralanma ya da hastalık
 Aile içi sorunlar Deprem ile ilgili sorunlar Akademik başarısızlık
 Diğer (lütfen belirtiniz)

2. Olayın üzerinizdeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz.

Oldukça olumsuz Orta derecede olumsuz Biraz olumsuz

3- Olay ne zaman gerçekleşti ?

son altı ay içinde 6ay- 1 yıl içinde 1- 2 yıl içinde

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

EkIV

Aşağıdaki maddeler o olayla karşılaştığınız zaman ne yaptığınız ve ne hissettiğiniz ile ilgilienmektedir. Yoğun bir stres altında olduğumuz o zamanda ne yaptığınızı düşünün. Daha sonra aşağıdaki ölçek maddelerinden her birini işaretleyin. Her ölçek maddesini diğerinden ayrı olarak düşünün. Yanıtlarınızı dikkatlice seçin ve olabildiğince sizin için doğru olan yanıtı işaretleyin. Her ölçek maddesini yanıtlayın. Doğru ve yanlış yoktur, sizin için en geçerli yanıtı seçin. Başka insanla ne söyler ve yapar diye düşünmeyin.

STRESLİ OLAY BOYUNCA NE YAPTIĞINIZI VEYA NE HİSSETTİĞİNİZİ BELİRTİN.

	Hemen hemen hiç yapmadım	Arada sırada yaptım	Orta derecede yaptım.	Sıklıkla yaptım.
1. Deneyimlerimin sonuçlarına göre kendimi geliştirmeye çalıştım	☐	☐	☐	☐
2. Üzuldüm ve duygularımı dışa vurdum.	☐	☐	☐	☐
3. Günahlarımın affedilmesini diledim.	☐	☐	☐	☐
4. Ne yapılacağı konusunda başkalarından yardım almaya çalıştım.	☐	☐	☐	☐
5. Çabalarımı bu konuda bir şey yapmak üzere yoğunlaştırdım.	☐	☐	☐	☐
6. Kendime bunun gerçek olmadığını söyledim.	☐	☐	☐	☐
7. İyi bir kul olmadığım için cezalandırıldığımı hissettim	☐	☐	☐	☐
8. Bununla baş edemeyeceğimi kabul ettim ve denemekten vazgeçtim.	☐	☐	☐	☐
9. Duygularımı başkası ile tartıştım.	☐	☐	☐	☐
10. Böyle bir olayla Allah'ın bana nasıl güç vereceğini görmeye çalıştım.	☐	☐	☐	☐
11. Kendimi daha iyi hissetmek için alkol ya da ilaç kullandım.	☐	☐	☐	☐
12. Olayın olduğu fikrine kendimi alıştırdım.	☐	☐	☐	☐
13. Durum hakkında daha fazla bilgi edinmek için başkasıyla konuştum.	☐	☐	☐	☐
14. Zihnimi diğer düşünce ya da faaliyetlerin meşgul etmesinden uzak tuttum.	☐	☐	☐	☐
15. Allah'ın beni yalnız bıraktığından endişelendim.	☐	☐	☐	☐
16. Üzuldüm ve olayın tamamen farkında oldum.	☐	☐	☐	☐
17. Allah ile daha sıkı bir bağ kurmaya çalıştım.	☐	☐	☐	☐
18. Harekete geçmek için plan yaptım.	☐	☐	☐	☐
19. Bu işe şeytanın sebep olduğuna karar verdim.	☐	☐	☐	☐
20. Olayın olduğunu ve artık değiştirilmeyeceğini kabul ettim.	☐	☐	☐	☐
21. Arkadaşlarımdan ya da akrabalarımdan duygusal destek aradım.	☐	☐	☐	☐
22. Hedefime ulaşmaya çalışmaktan vazgeçtim.	☐	☐	☐	☐
23. Planlarımı Allah'ın yardımıyla hayata geçirmeye çalıştım.	☐	☐	☐	☐
24. Sorundan kurtulmaya yönelik ek eylemlere giriştim.	☐	☐	☐	☐
25. Alkol ya da ilaç alarak bir süre için kendimden geçmeye çalıştım.	☐	☐	☐	☐
26. Böyle bir şey olduğuna inanmayı reddettim.	☐	☐	☐	☐

	Hemen hemen hiç yapmadım	Arada sırada yaptım	Orta derecede yaptım.	Sıklıkla yaptım.
27. Dindar kardeşlerimin/ dini kurumların beni terk etmesinden endişelendim.	☐	☐	☐	☐
28. Duygularımı açıkça belli ettim.	☐	☐	☐	☐
29. Olayı daha olumlu yönden görebilmek için farklı açıdan baktım.	☐	☐	☐	☐
30. Sorun hakkında somut bir şeyler yapabilecek olan biri ile konuştum.	☐	☐	☐	☐
31. Ne yapılması gerektiği hakkında bir strateji geliştirmeye çalıştım.	☐	☐	☐	☐
32. Sorunlarımı dert edinmeyi bırakmak için kendimi dine verdim.	☐	☐	☐	☐
33. Bu sorunu çözmek üzerine odaklandım ve gerektiyse diğer şeyleri biraz geri plana ittim.	☐	☐	☐	☐
34. Başkasının sempatisini ve anlayışını kazanmaya çalıştım.	☐	☐	☐	☐
35. Olayı daha az düşünmek için alkol ya da ilaç aldım.	☐	☐	☐	☐
36. Allah'ın gücünden / kudretinden şüpheye düştüm.	☐	☐	☐	☐
37. İstediyimi elde etmek için girişimde bulunmaktan vazgeçtim.	☐	☐	☐	☐
38. Olayın iyi yanlarını görmeye çalıştım.	☐	☐	☐	☐
39. Sorunun en iyi nasıl ele alınabileceğini düşündüm.	☐	☐	☐	☐
40. Allah'ın beni sevip sevmediğinden şüpheye kapıldım.	☐	☐	☐	☐
41. Başka şeylerin bu konuyla ilgilenmeme engel olmaması için elimden geleni yaptım.	☐	☐	☐	☐
42. Böyle bir şeyin olduğu gerçeğini kabul ettim.	☐	☐	☐	☐
43. Benzer deneyimleri olan kişilere ne yapmış olduklarını sordum.	☐	☐	☐	☐
44. Çok fazla duygusal sıkıntı hisseder ve kendimi sıkça bunları ifade ederken buldum.	☐	☐	☐	☐
45. Sorundan kurtulmak için doğrudan girişimde bulundum.	☐	☐	☐	☐
46. Allah'tan sevgi ve şefkat diledim.	☐	☐	☐	☐
47. Böyle bir şeyin olmadığını varsaydım.	☐	☐	☐	☐
48. Sorunu çözmek için verdiğim çabanın miktarını azalttım.	☐	☐	☐	☐
49 Kendimi nasıl hissettiğim hakkında başkasıyla konuştum.	☐	☐	☐	☐
50. Olayı atlattırmaya yardımcı olması için alkol ya da ilaç kullandım.	☐	☐	☐	☐
51. Onunla yaşamayı öğrendim.	☐	☐	☐	☐
52. Olay üzerine yoğunlaşmak için diğer faaliyetleri bir kenara bıraktım.	☐	☐	☐	☐
53. Hangi adımların atılacağı konusunda uzun uzun düşündüm.	☐	☐	☐	☐
54. Allah tarafından cezalandırılmayı hak edecek ne yaptığımı düşündüm.	☐	☐	☐	☐
55. Olay hiç olmamış gibi davrandım.	☐	☐	☐	☐
56. Yapılması gereken şeyleri her seferde bir adım atacak şekilde yaptım.	☐	☐	☐	☐
57. Deneyimden bir şeyler öğrendim.	☐	☐	☐	☐
58. Öfkemi gidermesi için Allah'tan yardım diledim.	☐	☐	☐	☐

Aşağıda, insanların bazen yaşadıkları belirtilen yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirlinin **SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAROLDUĞUNU** aşağıdaki bölümde uygun olan yerde işaretleyin. Her belirti için sadece bir yeni işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin. . Eğer fikir değiştirdiyseniz ilk yanıtınızı silin.

	Hiç yok	Biraz var	Orta derecede var	Epey var	Çok fazla var
1. İçinizde sınırlılık ve titreme hali	☐	☐	☐	☐	☐
2. Baygınlık baş dönmesi	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	☐	☐	☐	☐	☐
4. Başınıza gelen şeylerden dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	☐	☐	☐	☐	☐
5. Olayları hatırlamada güçlük.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Çok kolayca kızıp öfkelenme.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Göğüs (karp) bölgesinde ağrılar.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu	☐	☐	☐	☐	☐
9. Yaşamınıza son verme düşünceleri	☐	☐	☐	☐	☐
10. İnsanların çoğuna güvenemeyeceği hissi	☐	☐	☐	☐	☐
11. İştahta bozukluk	☐	☐	☐	☐	☐
12. Hibir nedeni olmayan anı korkular.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	☐	☐	☐	☐	☐
14. Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetmek.	☐	☐	☐	☐	☐
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Yalnızlık hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
17. Hüzünlü, kederli hissetmek	☐	☐	☐	☐	☐
18. Hiçbir şeyi içi duymamak	☐	☐	☐	☐	☐
19. Ağlamaklı hissetmek	☐	☐	☐	☐	☐
20. Kolayca rahatsızlanmak, kırılmak	☐	☐	☐	☐	☐
21. İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak	☐	☐	☐	☐	☐
22. Kendini diğerlerinden daha aşağı görme	☐	☐	☐	☐	☐
23. Mide bozukluğu, bulantı	☐	☐	☐	☐	☐
24. Diğerlerini siz gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu	☐	☐	☐	☐	☐
25. Uykuya dalmada güçlük.	☐	☐	☐	☐	☐
26. Yapılmıız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek	☐	☐	☐	☐	☐
27. Karar vermede güçlükler	☐	☐	☐	☐	☐
28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkmak.	☐	☐	☐	☐	☐
29. Nefes darlığı, nefessiz kalmak	☐	☐	☐	☐	☐
30. Sıcak soğuk basmaları	☐	☐	☐	☐	☐
31. Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	☐	☐	☐	☐	☐
32. Kafanızın "bomboş" kalması	☐	☐	☐	☐	☐
33. Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	☐	☐	☐	☐	☐
34. Günahlarınız için cezalandırılmamız gerektiği	☐	☐	☐	☐	☐
35. Gelecekte ilgili umutsuzluk duyguları	☐	☐	☐	☐	☐
36. Konsantrasyonda (dikkati bir şey üzerinde toplama) güçlük/zorlanmak	☐	☐	☐	☐	☐
37. Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	☐	☐	☐	☐	☐
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	☐	☐	☐	☐	☐
39. Ölüme ve ölüm üzerine düşünceler	☐	☐	☐	☐	☐
40. Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	☐	☐	☐	☐	☐
41. Bir şeyleri kırma, dökme isteği	☐	☐	☐	☐	☐
42. Diğerlerinin yanındayken yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak.	☐	☐	☐	☐	☐
43. Kalabalıklardan rahatsızlık duymak	☐	☐	☐	☐	☐
44. Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	☐	☐	☐	☐	☐
45. Dehşet ve panik nöbetleri	☐	☐	☐	☐	☐
46. Sık sık tartışmaya girmek	☐	☐	☐	☐	☐
47. Yalnız bırakıldığında, kalındığında sınırlılık hissetmek	☐	☐	☐	☐	☐
48. Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmemek	☐	☐	☐	☐	☐
49. Yerde duramayacak kadar tedirgin hissetmek	☐	☐	☐	☐	☐
50. Kendini değeri görmeme/ değersizlik duyguları	☐	☐	☐	☐	☐
51. Egeğiniz verdiğiniz insanların sizi somüreceği duygusu	☐	☐	☐	☐	☐
52. Suçluluk duyguları	☐	☐	☐	☐	☐
53. Aktığınızda bir bozukluk olduğu fikri	☐	☐	☐	☐	☐

Bowling Green State University

Department of Psychology
Bowling Green, Ohio 43403-0228
(419) 372-2301
FAX (419) 372-6013
Internet kpargam@bgnet.bgsu.edu

May 31, 2000

Halil Eksi
Research Assistant
University of Marmara
Faculty of Education(Ataturk Egitim Fakultesi)
Department of Psychological Counseling and Guidance
Goztepe/Istanbul-Turkey

Dear Halil:

I am writing this letter to give you my permission to make use of the religious coping scales for the purposes of your doctoral dissertation. You may use both the Brief RCOPE and the full RCOPE. Please contact me if you have any questions.

Sincerely,

Kenneth I. Pargament, Ph. D.
Professor, and Director of Clinical
Training

